

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2017. március 15.

XVII. évfolyam, 1. sz.

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota

Lektor: Kulhanek Edina

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Harangozó Attila

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: gubasagi@gmail.com

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon.

E számunkban Madarassy István alkotásai láthatók.

A címlapon: Szent László király

A hátoldalon: Részlet az Isteni színjáték Paradicsom című jelenetéből

A fedlap belső színes oldalain lemezképek Dante Isteni színjátékához

Támogatók:

Számunk szerkesztésében együttműködő partnerünk volt a Magyar Művészeti Akadémia.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
– Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Bobory Zoltán	Haikuk	5
Saitos Lajos	A tizenegyedik parancsolat – vers	6
Borbély László	A Sarkcsillagra néző szoba titka – <i>a hetvenéves Döbrentei Kornél köszöntése</i>	7
Csapó Endre	Újévi gondolatok 2016 végén	10
Apró István	Ki vagy mi rombolja le Európát?	15
Domonkos László	Korforduló	20
Mirnicz Károly	Szakadozó nemzedékcseré és halványuló nemzettudat	22
Hódi Sándor	Közel szabadon – Esélyek vagy hiú remények Trianon meghaladására	27
Juhász György	Meg kell állítani a népességfogyást, az elvándorlást és az asszimilációt – Dippold Pál interjúja	40
Pollágh Péter	Versek	44
Gutai István	Elvették a fiatalságomat – <i>id. Medveczky Józsefné sz. Könczöl Erzsébet vallomása</i>	46
Balázs-Arth Valéria	Történelmi adósságunk cselekvő törlesztője – <i>interjú Cseresnyésné Kiss Magdolnával</i>	50
Czakó Gábor	Nagymácsédi kereszt	53
Szabó Ferenc SJ	Pázmány Péter párbeszéde a protestánsokkal	59
Diószegi György Antal	Húsvét ünnepén	64
Szokolczay Lajos	Hit, bátorság, makulátlanság	71
Orosz István	Széljegyzet egy szoborhoz	72
Orbán Viktor	beszéde Nagy Gáspár szobrának avatásán	73
Tráser László	Cédulák XIV.	74
Szeretföld	Film készült lancu Laura regényéből	77
Magyar Patrióták Közossége	Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól III. – <i>befejező rész</i>	78
Papdi Izabella	Az Aracs 2016-os évfolyamának repertóriumá	99
Prokopp Mária	Madarassy István ötvös- és szobrászművész	108
Melléklet		121

E számunkat Madarassy István műveivel illusztráltuk.

Tabernákulum (Szent Imre római katolikus templom, Sopron)

Bobory Zoltán

Haikuk

1.
öled illata
ébresztett fel álmomból
lucskos párnámon

5.
tömegsír lennél
de a lyukas lobogó
hazává emelt

9.
magyar népzene
fölnevelő anyanyelv
zsámoly istennél

2.
rám esteledett
feketélő orgonás
ingemben kezéd

6.
reggel mennydörgött,
égi üzenet, vigyázz
halandó ott lenn

10.
a senki földjén
országot építeni
szent vagy király, szent

3.
fölparázslott fa
szerelem erdejéből
messze szálló füst

7.
egy alak követ
fehér csontos arctalan
rúgd jól valagba

11.
sokat szolgált fa
élősködő gombákkal
emberek vagyunk

4.
a hála végül
túlérlik, gyűlölet lesz
ostoba szégyen

8.
örök kínjaink
testünkbe feketedő
gerinctelenség

12.
felégett mezőn
menekülő életem
éltető víz vagy

A tizenegyedik parancsolat

A hetvenkedő Bobory Zoltánnak!

*Jön-jön le a hegyről
Öreghegyről már el-
hagyva a Szőlőműves
szobrát jön mózesi
szakállával gurulva
taligával biciklivel
(lóerőssel) hóna alatt
poggyászában
csomag-
terében kőtáblákkal
kezében szütyőjében
vésővel kalapáccsal
jön hitében megingat-
hatatlaul Bobory Zoltán
hogy a kimondott szót
már a nyelvünk hegyén
korigálja – mielőtt
eszünkbe és kőbe
vésné
minden igéjét/igáját
– parancsolatként –
a tizenegyedikként
és citálja újra meg újra:
beszéljünk szépen
beszéljünk magyarul
beszéljünk emberül...!*

A Sarkcsillagra néző szoba titka

Monológ Döbrentei Kornélról

Döbrentei Kornél

Petrás Mária

Fotó: Nyirkos Zsófia (MMA)

Sok-sok találkozás, könyvbemutató, beszélgetés – némelyik kimondottan barátinak mondható – intuitív erejétől felbátorodva, irodalomtörténeti és kritikai szerepkörben egyáltalán nem tetszelegve összegzem gondolataimat a közelmúltban hetvenedik születésnapját ünneplő Döbrentei Kornélról egy tavaly novemberi könyvbemutató ürügyén. A szeretet és a tisztelet erre bátorít, emellett még talán a hiányérzet is. Szemérmességem okán valószínűleg soha nem lettem volna hajlandó arra, hogy egy asztaltársaságban, pláne irodalmi esten mondatokba sűrítsem vele kapcsolatban mindazt, ami gyakorlatilag elmondhatatlan az objektivitás hírlapírói keretei között. A józan elemzőmunkát inkább meghagyom azoknak, akik Kornél személyiségének és életművének alaposabb ismerői. Ezalól elfogultságom miatt is felmentést kívánok kapni. Bölcselkedni pláne nem akarok. Emiatt maradok a monológnál, mely nem szab határt az érzéseknek sem az elbeszélőben, sem az olvasóban.

Ismeretségünk sok évvel ezelőtt egy irodalmi esten kezdődött egy kézfogással és egy biztató mondattal: „Ugyanazon a térfélen játszunk, tegyzz nyugodtan!” Sajnos a térfélen játszó csapat létszáma egyre fogy, és az utánpótlás helyzete sem túl reményteli. Mondhatni, drámai, ha már mindenáron ragaszkodom a monológhoz. Talán ezért sem hiábavaló ez a néhány felvázolt gondolat, hátha előcsalogat néhány fiatal, aki nem ijed meg saját árnyékától, és akit nem riaszt el a lőporszag. A Döbrentei Kornélt követő élethez persze ez nem elég, mert aki ilyesmire adja a fejét, annak mihamarabb szuronyrohamokkal is számolnia kell.

Kornéltól tudom, hogy „beavatni: az a művészet, a költészet lényege”. És hogy ez a beavatás miféle mélységekbe tör, arra rámutat a költőtárs, Serfőző Simon által vezetett Felsőmagyarország Kiadó gondozásában megjelent, válogatott (1969 és 2015 között született) és új prózai írásokat tartalmazó kötet.

Júdás, mint erkölcsi etalon? A kötet cím kihívó, lélekestig hatoló pengeváltásra sarkall, harcra önmagunk megőrzése végett. A költészet, az írás megvalósítási út Döbrentei Kornél számára, azon kevesekhez szól, akiknek volt és van bátorságuk az elfogulatlan véleményalkotáshoz, mely napjainkban sem kifizetődő, sőt néha kimondottan önveszélyes hajlam. Noha művészi mivoltában a szerző mindenekelőtt és -felett elmélyült lírikus alkat, apai és anyai ágon hivatásos katoná felmenői természetének örökségét tudatosan vállalva gyakorolja a külső és belső értelemben megnyilvánuló küzdelmet, a kiélezett, mindent eldöntő határhelyzetekben történő helytállást. Ahogyan kegyelemteli kiválasztottsága ciklusról ciklusra kibomlik az 1967 és 2007 közötti egybegyűjtött verseit tartalmazó *Tartsd meg a sziklát* című kötetben, úgy rajzolódik ki a *Júdás, mint erkölcsi etalon?* esszéiben az a legnemesebb értelemben vett lovagi út, amelyet kitartóan jár írói eszmélése óta. Egyébként javasolt a két könyv együttes olvasása annak belátására, hogyan transzmutálta Döbrentei a vele született harciasságot hősiességgé. Küzdelmében alaptermészete szerint a fény erői dominálnak, a „béke mindenáron”, a „ne legyen több háború”, a „ne legyen több vérontás” álszent szólamai távol állnak tőle. Elkötelezettsége, hite, akarata a magasrendűség helyreállítására irányul. Magányos lovag módjára tesz kísérletet lélektől lélekig megküzdve, a létörvénylésbeli törésekből, szakadásokból, zuhanásokból eredő politikai kudarcok, emberi hitványságok, féltördői boszorkányszombatok dacára is emlékezve és emlékeztetve az ember isteni képmás mivoltára, amelyet mindig a teremtmény tagad meg, hazudik le, árul el néha harminc ezüstért, máskor többért, esetleg egy tál lencséért. Azt beszélük, hogy egykor még a „sötét középkorként” emlegetett nyugati világ megnyilvánulta előtt, az ókorban a lovagiság igen magas szintnek felelt meg, hiszen maguknál a rómaiaknál a patríciausi méltóság második fokozatának tekintették: felülről lefelé a senator után rögtön az eques, a „lovag” következett. Az eques pedig tulajdonképpen azt a réteget körvonalazta, amely a birodalmat tevőlegesen is képes volt fenntartani, megőrizni, megvédeni, kiterjeszteni és teljesebbé tenni. Döbrentei Kornélt kezdettől ilyesféle „küzdő-harcosnak” tekintettem.

Ehhez hasonló emelkedett beszédre nem volt idő a Magyar Művészeti Akadémia Kecské utcai Makovecz Szalonjában, ahol bemutattuk Kornél új könyvét, s egyúttal hetvenedik születésnapja alkalmából is köszöntöttük. Már amiatt sem, mert ilyenkor úgy illik, hogy az ünnepelté legyen a szó, ne szoruljanak háttérbe az őt köszöntő művészek, mindenekelőtt Faragó Laura és Petrás Mária, illetve a verseket és esszéket méltóképpen hangsúlyozó Dóka Andrea színművész és Szabó András előadóművész.

A paletta oly színes, széles és sokoldalú, hogy bele sem érdemes kezdeni a felsorolásba, hány nagyformátumú alkotóról ír a *Júdás, mint erkölcsi etalon?* című kötetben. Azért mégis néhány mérföldkő a teljesség igénye nélkül: Nagy László, Szervátiusz Tibor, Csurka István, Páskándi Géza, Bubik István, Marsall László, Weöres Sándor, Sinka István...

Szándékosan hagytam ki az egyik mérföldkővet, Csoóri Sándort, akiről éppen verset írt Kornél azokban a napokban: „Úgy érzem, bajtársak voltunk – emlékezett vissza Kornél, hangjában nem kevés fájdalommal. – A kettőnk közötti különbséget a történelem kiegyenlítette. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy néha nem vitatkoztunk. Sándor mindenkor szelíd és békétűrő volt, míg én bizonyos kérdésekben vonhaus keményebb, kegyetlenebb igazságokat hoztam magammal. Mindenkor harcos férfi maradt, ahogyan, úgy érzem, én is. Hogy birkózom meg a halálával? Daccal. Nem magamat akarom előretolni, legalábbis remélem, hogy nem ez tűnik most föl. Nemzedékének ki nem mondott mártírjai közé tartozik. Vannak a nemzedékének olyan tagjai, akik nem árulkodtak, és nem árultak el valami olyat, ami nemcsak eszmét jelenít meg, és magyarságot, mert ezt könnyű hangoztatni, hanem benső önérzetet sem sértettek meg. Nagyon fáj minden érték, ami távozik, mert hiába mondják, hiába hiszem, hogy van túlvilág meg sok minden egyéb transzcendens. Az ember intellektuálisan mégis nehezen fogja fel, hogy egy világító elme a látnokságával együtt egyszer csak úgy megy el, hogy többé nincs jelen, legfeljebb a művei lapozhatóak fel.”

Az elhangzó versekkel és esszéreszletekkel megszakított beszélgetés során elkerülhetetlenül felmerült a kötet cím. Nagyon jó, hogy megtörtént,

mert a válaszban más tartalmak merültek fel, mint a kötetben szereplő azonos című esszében, íme: „A világban jelen vannak akaratok, szándékosan nem az összeesküvés szót használom, amelyek fel akarják nemcsak Európát, hanem más térséget, a magyarság sorsát is dúlni. Lassan minden természetesen természetellenessel helyettesítenek be, márpedig a természetellenes idegen az embertől, az ember erkölcsi érzékétől. Szeretem Kantot, aki azt mondta: van egy benső, ősi tudásunk, tehát nem csak szocializáció van. Az emberiségből kezdték valakik, valamilyen szándékkal kinevelni azt, ami meghatározó, és ez nem valami puszta istenhitre próbál visszavezetődni, hanem a saját bensőnkéről van szó. Lassan természetesen vesszük azt, hogy nem tartjuk be a szavunkat, azt, hogy a másikat hátba döfjük. Azt a fajta júdási magatartást vállaljuk át vagy viseltetik el velünk, vagy cselekedtetik meg velünk apró kicsi Júdások, akik mindenre képesek, ahol már nincsenek olyan eszmények, amelyek egy népet akár meg is tartanának. Valamelyik külföldi lap megírta, hogy Magyarország lélekszáma öt- és hatmillió között volna ideális gazdasági szempontból. A cím összetett. Egyet tudok, hogy Júdás legalább volt szíves felakasztani magát azelőtt, hogy bevágta volna a zsinagógába azt a harminc rettenetes pénzt. Ezek a mai kicsi Júdások már nem a régiek. Ezek nem vágják be, és tovább élnek. E mögött még sok minden más van. Egy erkölcsi romlásról van szó, amit napon-ta érzékel mindenki. Ennyire nem szabad eljátszani valamit, ami östörvényű. Ezekkel a dolgokkal szembe kell nézni, és olyan korszakomban voltam, amikor ezekkel a dolgokkal elkerülhetetlenül szembenéztem. Hogy világosan lássuk, ha ez így folytatódik, ha ennek nem vetünk gátat, nagy baj lesz. Mindenkinek egy élete van, de azt se hiszem, hogy arra születünk, hogy keresztre feszíttessünk, pedig ez itt a veszély, ha nem is azon a módon, ahogyan az az ókorban történt. A gyilkosok sosem kérnek elnézést, még annyit sem, ahogyan azt Nagy Gáspár megírta. Az ő magatartásuk miatt a megváltás ellehetetlenül. Olyan nincs, hogy az áldozat megbocsát, de a gyilkos semmit sem tesz. Vannak dolgok, amelyekről úgy érzem, szólnom kell, költőnek születtem, mi másról írjak, ha nem sorskérdésekről. Esszéim nemcsak indulatból születtek, talán ér-

ződik rajtuk egy gondolati felépítettség is. Mert annyi sok vacakság, hamisság hangzik el, hogy az volt az érzésem, nem bírom elviselni. Rossz szembesülni azzal, ahogyan elemzők, kommentátorok mellébeszélését egyesek elengedik a fülük mellett, ahelyett hogy visszakérdeznének: hogy is van ez? Hozzáteszem: tisztelet a kivételnek. Van ilyen is, felkészült ember is, de egyre ritkaságszámba megy. Máról holnapra nemcsak emberek nem változnak meg, hanem tendenciák sem. A magyar intellektuális, belső erővel bíró, szabadságszerető nép. Sokáig tűr, aztán robban. Szóval tragikus, ha ez a Júdás-ügy így marad, noha a kötet címlapján kérdőjellel szerepel, hogy tényleg erkölcsi etalon-e?”

Az est folyamán Döbrentei életigenlő másságát számomra Püski István fogalmazta meg legszebben: „Két vagy három évvel ezelőtt készült velem egy riport a Magyar Katolikus Rádióban – idézte fel a legendás könyvkiadó örököse. – Sokféle kérdést kaptam a kiadónkról, a szüleimről, szépirodalomról. Választ vártak arra a kérdésre is, vajon mi a különbség a szüleim által kiadott szerzők és a maiak között. Azt feleltem, hogy a szüleim idejében az írók szemében fény volt. Most néhány ritka kivételtől eltekintve nincs. Azért vannak kivételek és az egyik az Döbrentei Kornél. Őt abba a világba sorolom, ahová Sinke Istvánt, Németh Lászlót vagy Szabó Dezsőt. Számomra nagyon fontos, amikor egy íróval, szerzővel találkozom, hogy fénylik-e a szeme. Tudniillik, Kornélt megörököltem édesapáméktól, és én nagyon hálás vagyok neki, amiért kitart mellettünk.”

Azokhoz, akik szándékosan – az okokat sorolhatnánk hosszasan – félremagyarázzák verseit, írásait, szóbeli megnyilvánulásait, kötetcímeit, nincs egy szavam sem, azonban nagyon is ajánlatos hálát adni azoknak, akik küzdelemre sarkallva, megszólítva érzik magukat.

Döbrentei a Sarkcsillagra néző szobában látta meg a napvilágot Pestszentimrén. Észak egyetemesen a kezdet, az eredet és a fény szimbóluma. Azon túl az emberi szem már vak, de lelkileg érzi, hogy ott kezdődik az öröklét, önmagunk töretlen mivolta, amelynek újrateremtéséhez ihletet és erőt ad Döbrentei életművének megvesztegethetetlen keménysége és tisztasága. Ne engedjük letörni a szárnyaikat!

Újévi gondolatok a 2016. év végén

Át kell lépni egy új korszakba

„Kedves Vendégeink! Vannak gazdasági és politikai korszakok, amikor úgy érezzük, hogy a szabályokat, amelyek az ismert világot működtetik, mi teljes egészében megértettük; ismerjük a működési szabályokat és a rendezőelveket, ilyenkor csak egyetlen dolgunk van, tudni kell, mik is ezek a játékszabályok, és azokat tudni kell a legjobban alkalmazni. Azonban egyszer csak kiderülhet, hogy a tankönyvi gazdasági receptúrák többé nem működnek; kiderülhet, hogy az a tudás, amit megszereztünk, hirtelen veszít érvényességéből, gyakran elveszítheti teljes érvényességét. Ilyen volt a helyzet Magyarországon a 2000-es évek második felében, de ilyen volt a helyzet és ilyen ma is Európában, amikor hirtelen kiderül, hogy Európa a legtöbb válságra, melytől szenved, nem találja a megoldást. Legyen szó az euró projektjének leblokkolásáról, legyen szó az ukrán válságról, vagy éppen legyen szó a modern kori népvándorlásról, a migráció válságáról.

Ilyenkor, tisztelt Hölgyeim és Uraim, vezetésre van szükség. Az én mondandómnak az első pontja abban áll, hogy vannak korszakok, amikor határozott és világos politikai vezetés nélkül nem jön létre sikeres gazdaságpolitika. Ilyenkor személyes vezetőkre, erős vezetőkre van szükség, politikai stabilitásra van szükség, erős parlamenti többségre van szükség, hogy az új megközelítéseken nyugvó gazdaságpolitikát érvényre lehessen juttatni. Ilyenkor vezetés kell, mert át kell lépni egy új korszakba, és tudni kell elszakadni a régi megoldásoktól. Ez történt Magyarországon is, hiszen egy olyan gazdaságpolitikai mixet kezdtünk alkalmazni, amely a növekedést, a költségvetési fegyelmet, a foglalkoztatottság növelését és az adósságsökkentést

egyidejűleg, egyszerre akarta végrehajtani. A tankönyvek szerint ez nem lehetséges. A gyakorlat azonban azt bizonyítja, hogyha szakítunk a régi beidegződésekkel, ha elég bátrak vagyunk, hogy új utakon induljunk el, akkor a növekedés, a költségvetési fegyelem, a foglalkoztatottság növelése és az adócsökkentés igenis egyszerre, és egy időben is sikerülhet.”

Miről is szólt Orbán Viktor miniszterelnök az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) konferenciáján Budapesten november 10-én?

Bejelentette hivatalosan is, hogy Magyarország megtagadta annak a gazdasági filozófiának az érvényét, amely a nemzetközi gyakorlatban uralkodó elv, amelyet követni politikailag korrekt. A gazdasági módszer, amelyet Magyarország bevezetett 2010-ben, eltér a szinte előírásszerű gyakorlattól, ami kedvezőtlen volt az ország számára, azt sorra lecserélte. Lázadésként értékelik, veszélyesnek minősítik a vonalas közgazdászok és politikusok, és persze a hazai ellenzékiek is.

Az ország érdekét előtérbe helyező gazdaságpolitika csak a kétharmados parlamenti kormánypárti győzelemmel érvényesülhetett 2010-ben és 2014-ben. És csak akkor maradhat fenn 2018-ban, ha a Fidesz–KDNP kormánypárt ismét megszerzi a kétharmados parlamenti többséget.

Jelenleg Magyarországon nincs olyan ellenzéki párt, amely képes lenne a kormányzásra. A baloldal teljes egészében leszerepelt 1989 és 2010 között. Az ország népe a nemzeti elkötelezettségben látta a megoldást. A Jobbik nevű pártot is a nemzeti irányzat hívei segítették hozzá az érvényesüléshez, de ebben a képletben sem mutatkozik kormányképesség. A Jobbik vezetőinek az egyre gyakoribb jelzésértékű állásfoglalása kétségessé teszi a fenn hirdetett nemzetérdekűség szilárdságát.

Európa szemlélet- és lelkületváltása

Magyarország igazán csak mostanában ismerkedik meg a liberális parlamenti demokrácia lényeges elemeivel. A XIX. század harmadik harmadában érvényesült a nyugati gyakorlatban már kialakult parlamenti demokrácia, de akkor még a politikai etika Magyarországon a választóköri körzetek képviselőjét jelentette meg az Országgyűlés házában. Az újdonság akkor csak annyi volt, hogy az évszázadokon át érlelődött magyar alkotmányosság választási rendszerében immár nemcsak a nemesi nemzetet, hanem a települések teljes lakosságát képviselte a megválasztott személy.

A felvilágosodás ideológiák sorát alkotta meg, amelyek hatottak a társadalom kialakuló új rendjére. Politikai ideológiák születnek a szellemi műhelyekben, a pártokhoz érdekek kötődnek. Az ideológia – természete szerint – általánosságra tör, nem ismer határokat. Internacionális, nemzetek feletti köteleket, lojalitást követel. Az ideológiákat sem a hajnali szellő viszi tovább, terjesztésük eszközei az egyetemek, tudományos társulatok és folyóiratok, majd a közvélemény-építést elvégző mindennapi média szolgálata.

A két világháború eredményeképpen Európa nyugati felén a politikai pártok elveszítették kibékíthetetlen hevületüket, mindazt, ami a XIX. századi forradalmakat és a XX. századi háborúskodást gerjesztette. Mindez hasznosnak is minősíthető, mint Amerika ma is fennálló katonai jelenléte gazdasági irányítása termékeként. A viszonylagos jólétben és békés, de vezetettségi állapotban mind a jobb-, mind a baloldali pártok a jelen századra elveszítették egykori ideológiai alapjukat is, jól megférnek egymással egy föléjük terült új ideológiai ernyő alatt.

1945-ben a szétrombolt Európában egyetlen erő akarata érvényesült. Minden, ami létrejött, ennek az egy erőnek tulajdonítható, akarata ellenében semmi nem történhetett. Idetartozik Európa keleti felének szovjet uralom alá vetése 45 évre. 1945 jelölhető meg az amerikai világhatalmi törekvés kezdő évszámaként. Azonnal elkezdődött Európa nyugati felén a klasszikus liberalizmus átalakítása a gazdasági globalizmus kiépülése számára, amit ma neoliberalizmusnak neveznek. Amit a háború utáni konjunktúrában Európa né-

pei készségesen elfogadtak, de amúgy is bármelyik pártra szavaztak, mind a neoliberalizmust erősítette.

Európa keleti felének gleichschaltolása

Lássuk az 1990-ben bekövetkezett szovjet összeomlás után létrejött helyzetet Európa fel szabadult keleti felében. (Gleichschaltolás: sokat emlegetett német elnevezés, a győztes által az elfoglalt országokra erőltetett ideológiai azonosulás.) Amerika fenn hirdetett elkötelezettségeként a parlamenti demokrácia rendszerének bevezetése történt meg minden országban.

A nemzetközi szemléletű politikai pártok legálisan jelen vannak az országok parlamentjében, részesei a törvényhozásnak, adott esetben birtokosai a közhatalomnak. Kövessük ennek a gyakorlati megvalósulását egy tanulmány szavaival:

„A klasszikus parlament legfontosabb szereplői a képviselők voltak. A XIX. századi parlamentarizmusban a szabad mandátum elve alapján minden egyes képviselő az egész nemzet/ország képviselője volt. A mai parlamenteket politikailag a pártok strukturálják, és a képviselők túlnyomó többsége – miként a magyar parlamentben is – valamelyik párt képviselőcsoportjához tartozik.

Az egyéni kerületben megválasztott képviselők legtöbbje elsősorban választókerülete képviselőjének tekinti magát. A pártlistán megválasztott képviselők többsége ezzel szemben saját véleménye szerint nem a választókerület, de nem is az összes állampolgár, hanem valamilyen közbülső elem – párt, társadalmi réteg, érdekcsoport – képviselője.

A képviselőkön nyugszik az egyes frakciók, a bizottságok és az egész parlament működése. A modern parlamentek politikai struktúráját tehát a pártfrakciók adják. A pártfrakció tagjait a választásokon a párt képviselőjelöltjeként induló és mandátumot szerzett képviselők alkotják, akik túlnyomó többsége párttag is egyben. A magyar parlamentben a képviselők nagy része valamely pártfrakció tagja, kevés a pártfrakcióhoz nem tartozó, ún. független képviselő.

Pártfrakciók nélkül a parlamentáris kormányzati rendszer ma már szinte elképzelhetetlen. A parlament eljárási és döntéshozatali rendjének minden szintjén jelen vannak, átszövik a parla-

menti vezetés (házelnök és alelnökök, jegyzők, Házbizottság), a plenáris ülés és a bizottságok egész rendszerét. A pártfrakciók egész parlamentet átható jelenléte miatt a magyar parlament pártosodása igen nagy mértékű – amiben hasonlatos a többi európai parlamentáris rendszerhez. A választások utáni új parlament összeülésekor a frakciók közti megegyezés alapján osztják el a vezető parlamenti pozíciókat, a bizottsági elnöki, alelnöki és tagsági helyeket. A megszerzett pozíciókba a pártfrakciók képviselőket delegálnak. Ez azt is jelenti, hogy a parlamenti tisztségek elosztása nemcsak a frakciók közti mandátumarányokat, hanem az azon belüli személyi–politikai erőviszonyokat is mutatja. A parlamenti konvenciók szerint a tisztségek betöltése ugyanis a frakciók diszkrecionális joga.

A frakciók a parlament politikai értelemben vett cselekvő szereplői. A tényleges politikai döntések nem a plenáris vitán, hanem a frakcióülések zárt ajtóit mögött születnek. Ott zajlik a frakción belüli politikai vita is, míg a plenáris ülésen a frakciók igyekeznek politikailag egységesen fellépni.

Amióta a törvényhozás és végrehajtás, illetve a parlament és kormány régi dualizmusát a kormány-(pártok) és az ellenzék közti dualizmus váltotta fel, az ellenzék szerepe és funkciója rendkívül megnőtt az európai parlamentekben.

Az ellenzék funkciója elsősorban a kormány ellenőrzése és kritikája, továbbá az alternatív kormányzati vezetés és kormánypolitika biztosítása.

A magyar parlamentben az ellenzék számára az alkotmány és a házszabályok nemzetközi összehasonlításban is viszonylag széles jogkört biztosítanak a döntéshozatalban és a kormányzat ellenőrzésében is.

Az ellenzéknek széles körű – a legtöbb parlamentáris rendszerben szokásos – beszédjoga van, arányának megfelelően részesedik a vezető parlamenti tisztségekből, és az ún. kétharmados törvényhozás révén szokatlanul jelentős együttdöntési, illetve vétójoggal rendelkezik a parlamenti döntéshozatalban.

A parlamenti ellenzék Magyarországon igen széles körben vétójoggal bír a kormánytöbbséggel szemben, amit az csak a kétharmadosnál nagyobb többséggel tud semlegesíteni. Ilyen vétójoga van az ellenzéknek a házszabály megváltoztatásában: ehhez a jelen lévő képviselők

kétharmadának szavazata szükséges. De vétójoggal bír a parlamenti kisebbség az alkotmány megváltoztatásában is, mivel az alkotmánymódosításhoz az összes képviselő kétharmadának szavazata szükséges.” (Körösényi András, Tóth Csaba, Török Gábor: *A magyar politikai rendszer*. Osiris Kiadó, 2003)

A hosszú idézetre azért van szükség, hogy tisztán lássuk azt a törvényesen fennálló képtelenséget, hogy a magyar parlamentben jogszerűen jelen lehet törvényhozóként, akár kormányra kerülő pártként bármely ideológiai alapú politikai erő, adott lojalitása alapján szolgálhat kommunista, szocialista, szociáldemokrata, liberális érdekeket, ellensége lehet a nemzeti, keresztény, konzervatív érdekeknek. Ez a parlamenti demokrácia igazi arca, amelynek elfogadása és gyakorlása kötelező, megtagadása életveszélyes lenne a nemzet számára.

Azért lenne életveszélyes, mert a parlamenti demokrácia liberális irányzata az egyedüli rendszer, amelyet a nemzetközi közösség elismer. Itt ismét meg kell állnunk egy általánosan használt fogalom tisztázására.

Naponta halljuk, olvassuk a szóösszetételt: nemzetközi közösség. Esetenként nagy kezdőbetűkkel: Nemzetközi Közösség. Pedig ilyen intézmény nincs, a szópár ötletesen nevesíti azt a hatalmi rendszert, amely eluralkodott a világon a második világháború után, és kiterjeszkedett a Szovjetunió összeomlását követően. Az egyik alapja az Egyesült Államok fegyveres jelenléte a föld stratégiai pontjain, a másik a dolláralapú globális pénzügyi rendszer. Politikailag mindazon államok kormányzata, amelyek az említett hatalmi rendszer szolgálatában, szövetségesi körében az amerikai liberális parlamenti demokrácia elvei alapján végzik állami feladataikat.

Természetesen Magyarország is ebbe a képzetbe került bele kikerülhetetlenül. A nemzetközi közösség egyedeire is jellemző a birodalmi szigor utasításainak kötelező követése.

Visszatérve a gondolati fonalhoz, a fentebb tárgyalt politikai rend magyarországi gyakorlatában is úgy működik, hogy a magyar parlamentben jelen vannak a nemzetközi elkötelezettségű politikai pártok, és elvi elkötelezettségük értelmében védelmezik a nemzetközi közösség érdekeit olyan esetekben is, amikor a kormány, jelen éve-

inkben a nemzeti kormány, az ország érdekeit részesíti előnyben.

A neoliberalizmus intézményes lehetőséget biztosít bármely országban nemzetközi elkötelezettségű civil szervezet létesítésére. Így George Soros Magyarországon egyetemet alapíthat, ahol a válogatott hallgatókat alkalmassá nevelik az ország liberális vezetésére. Továbbá teljesen szabadon nyújthat pénzbeli támogatást politikai mozgalmaknak. Elháríthatatlan beavatkozás ez is Magyarország belügyeibe. Veszélyességét Ukrajna esete példázza.

Korlátozott ellenállás

Tudjuk, 1990-ben Magyarországon nem történt semmiféle ideológiai változás. Nem tetszetek forradalmat csinálni. A hatalom birtokosai sem, haszonélvezői sem tetszetek megvédeni az eszmét, a korábban nyakérdagadásig dicsőített kommunizmust. A magánvagyonrendszer nagyon tetszett az állami vagyon igazgatóinak. A pártállam is azonnal igazodott – félrajoszlop balra. És azonnal megjelent a szabadpiac-imádat pártja, az SZDSZ – egyelőre antikommunista retorikával –, számítva a közös szajré nagyobbik felére, amit meg is kapott. Majd 1994–1998 és 2002–2010 között a politikai pályát uralták. Összesen 12 éven át. Sok tekintetben ideszámolhatjuk az Antall–Boross-kormány négy évét is, hiszen az MDF–SZDSZ-paktum a neoliberális politikát érvényesítette, amely Mark Palmer amerikai nagykövet folyamatosan beavatkozásával jött létre. A vegyes összetételű MDF meghajolt az amerikai akarat előtt, bár az is igaz, hogy ki ismerhette volna akkor Amerika valódi szándékait. Az ország kifosztatásának méretei csak lassan tudatosultak a kormányzati körökben, de már tehetetlenek voltak, az IMF vezényelt.

Ehhez hasonló a tapasztalat az Európai Unióval is. Szükséges lenne, hogy Európa az országai egységes erejével kivívja, visszaszerezze a világban elfoglalt vezető szerepét. Egyre világosabbá válik azonban, hogy a földrész politikai elitje a szuverenitás eszmerendjével merőben ellentétes függőségi szövődményben látja a fejlődés menetét. A nagy mese: az Európai Unió. A valóság: az Egyesült Államok katonai és gazdasági erejével elindított globális monetáris rendszer (világmé-

retű magánmonopóliummá alakult nemzetközi pénzrendszer) nyomulása minden ország (gazdasági egység) pénzügyi ellenőrzése, eladósdása érdekében.

Magyarország ebből a kelepceből kiszabadult, ugyanakkor rászabadult az adminisztrációjának támadása és belügyeibe való beavatkozás az Egyesült Államok és az Európai Unió részéről. Az amerikai neoliberális hatalom nyílt szövetségese lett a magyar kormány megbuktatását hirdető magyarországi nemzetellenes ellenzéknek.

Az ördöggel egy tából...

Rossz élmény lehet a magyarországi baloldali ellenzéknek a nemzeti kormány méretes társadalmi támogatottsága, két cikluson keresztül is fennmaradt népszerűsége. Mindent megtennének azért, hogy a Fidesz-kormány a harmadik négy évet ne élje meg. A privatizáción meggazdagodott oligarchia hiába veti be a médiafölényét is, politikai pártjaik néptelenek, kormányváltó népszerűségekre nincs reményük.

De nem nyugszanak. A legfőbb célpont a miniszterelnök. Mindent bevetnek a lejáratására. A cél a nemzeti kormány megbuktatása. Ezzel a szándékkal teljesen azonosul az Egyesült Államok kormánya, a látszatra sem ad, természetesnek veszi, hogy beleszól Magyarország belügyeibe, kritika nélkül átveszi a magyarországi ellenzék képtelen hazugságait. Az Európai Unió mindent elkövet a magyar kormány engedelmesre szorítása érdekében.

Másfél év van hátra a harmadik Orbán-kormány idejéből. Az általános képlet a politikai pártok tekintetében egyszerű: vannak nemzeti pártok és vannak nemzetellenes pártok. Ahogy fentebb láttuk, utóbbiak teljesen legálisan ártanak szándékaikkal, azután is, hogy bebizonyosodott, hogy mindig, kormányzati helyzetükben is, külhatalmi érdekeket szolgáltak a magyar érdekek ellenében. A liberális recept szerint a politikai hatalom mechanizmusa úgy szabályos, ha az ellenzék a kormány megbuktatására törekszik, hogy kézbe vegye a kormányzást, olyan indokolással, hogy jobban végzi a dolgát. A mai baloldali ellenzék tudja, hogy jelenleg erre nincs esélye.

A Jobbik nevű jobboldali ellenzék ugyancsak meghirdette a programot az Orbán-kormány le-

váltására. Vona Gábor, a Jobbik elnöke bejelentette, miniszterelnök akar lenni. Ennek érdekében felzárkózott a baloldali ellenzék Orbán-ellenes hőzöngő kampányához. A nemzeti kormány eredményeit tagadó, haszontalanságát hirdető, nagyon erős médiakampány a Jobbikban nagy segítséget kapott.

A tájékoztató intézményeknek nagy hatása van a választások kimenetelére. A nemzeti kormány javított a korábbi médiahátrányán, de még mindig a baloldal kap nagyobb támogatottságot. Két éve Simicska Lajos médiaoligarcha elvitte médiumait (Hír TV, Lánchíd Rádió, Magyar Nemzet, Heti Válasz) a nemzeti oldalról a baloldalra. Mit látunk a Magyar Nemzetben? A baloldal dicsérete mellett szinte naponta szerepel a Jobbik harsány Orbán-ellenes, kormányellenes oktalanságaival.

A felállás tehát baloldalon: gyenge, esélytelen pártok, erős médiatámogatás.

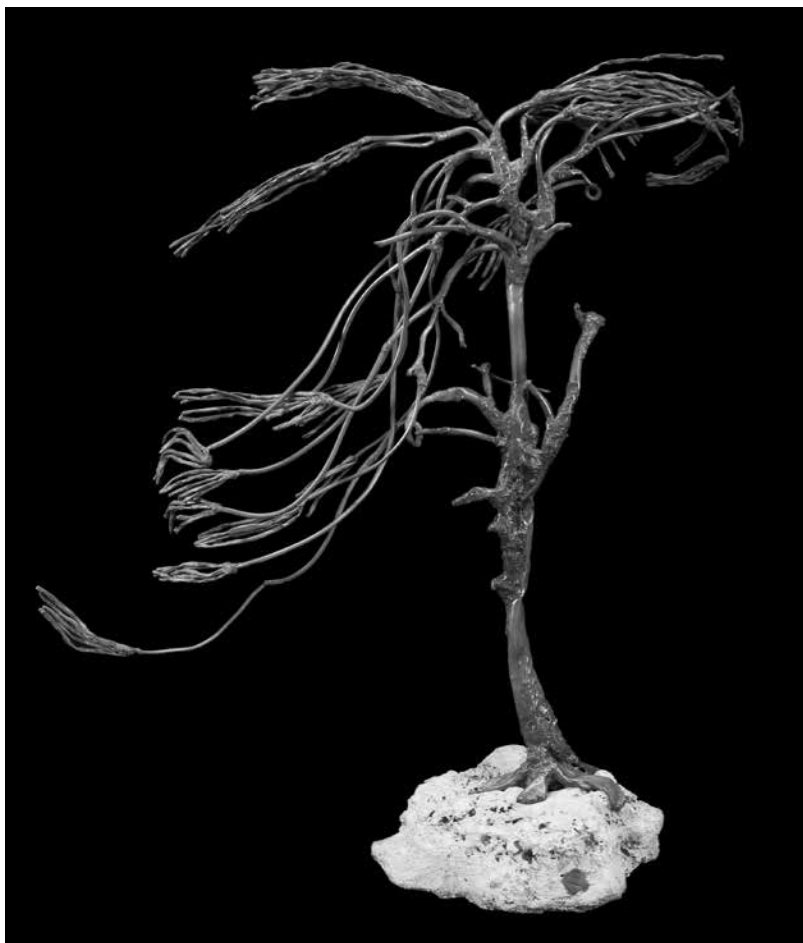
A baloldalnak is és a Jobbiknak is csak akkor van esélye a választási győzelemre, ha a Fidesz–

KDNP nem lépi túl az 50 százalékot, ők pedig összellenzéki koalíciót alkotnak. Bármennyire bizarr a szélsőjobb–szélsőbal képlet, a Jobbik viselkedése ezt mutatja.

Milyen más volt Csurka István MIÉP pártja az első Orbán-kormány idején. Amit Csurka helyesnek talált a kormány részéről, azt támogatta, ellenesetben ellenezte. Tisztességes, nemzeti, jobboldali viselkedés. Ez a Jobbiknál egy esetben sem mutatkozott.

Abban a bonyolult gazdasági és külpolitikai helyzetben, amelyben az Orbán-kormány sikeres tudott lenni, a Jobbik egy nap alatt megbukna, kipróbált szakértő gazdasági és közügyi kormányzati gárda hiányában. Mi lenne az eredménye? Visszatérne a baloldal kormányzásra neoliberális szakértői csapatával, nagy nemzetközi támogatottsággal.

Hosszú kanala legyen annak, aki az ördöggel egy tálból lakomázik.

Hommage à Csontváry

Ki vagy mi rombolja le Európát?

Nem szűnik az ádáz vita a nemzeti identitás körül. Korábban számos szerző, történész és társadalomkutató azt hangoztatta, hogy ez a mesterséges konstrukció, történelmi atavizmus és pusztító szennyezés belátható időn belül el fog tűnni, mostanára azonban ezek a bizakodó vélemények elhalkultak. Az elmúlt pár évtized társadalmi és politikai folyamatai éppenséggel az ellenkező fejleményeket mutatják, a nemzeti identitás soha nem látott erővel támadt fel ott is, ahol eddig nyoma is alig volt. A világ nemzetállamokra oszlik, ez az uralkodó politikai szervező struktúra, és bár akadnak más irányú próbálkozások, ezek egyelőre – úgy tűnik – egyhamar nem lépnek a helyébe. Az okokról sokat írtak és írnak, mi most inkább csak a témát alapjaiban meghatározó egyik elemmel szeretnénk foglalkozni. Nevezetesen azzal, hogy a legtöbb szerző, aki a nacionalizmus esküdt ellenségének vallja magát, axiómaként kezeli, hogy a nemzeti identitás olyan mótó, amely mérhetetlen károkat okoz az emberiségnek, és amelyet, amilyen gyorsan csak lehet, ki kell iktatni a történelemből.

Patrick J. Geary amerikai történész a *Nemzetek mítosza* c. könyvében leszögezi, hogy az etnikai nacionalizmus már kétszer lerombolta Európát, és lehet, hogy újra le fogja rombolni.¹ Történészként, középkorászként annak szenteli a könyvét, hogy bebizonyítsa, az európai nemzetek mind genezisükben, mind jelenlegi állapotukban csupán változó, esetleges képződmények, korántsem olyan „ősi”, statikus és örökkévalóságnak szóló entitások, amilyenek a nacionalisták látják őket. Megkérdőjelezi a nemzeti mítoszokat, a valós történelmi tények felhasználását a jelen igazolására, az etnikumok önrendelke-

zési és azon jogát, hogy bizonyos területet birtokoljanak. Megkérdőjelezi továbbá a nyelvek identitásképző elvét, és káros jelenségnek tartja a nemzeti nyelvek (szintén mesterséges) konstrukcióját. Ez utóbbit azért, mert „az egyes népeket nyelvek szerint azonosító filológiai módszer Európa-szerte felbecsülhetetlen károkat okozott”² (például eltűnt a nagy európai népcsoportok közötti sokszínű nyelvi átmenet, a nyelvi határok sokkal merevebbek lettek), és mert így a nacionalista oktatók és ideológusok „egy olyan »tudományos« nemzeti történetírást teremthettek meg, amely mind a nemzeti nyelvet, mind a hozzá köthető ideológiát a távoli múltba vetíthette vissza. Ez a projekció azért volt lehetséges, mert a filológia »diadalmenete« újabb és hasonlóan káros lendületet adott a nacionalizmus továbbfejlődéséhez”³.

Valamennyi gondolatmenete – így az egész könyv – logikus és észszerű, annál is inkább, mivel az elemzett, általa mégoly károsnak és veszélyesnek tartott jelenségeket nem próbálja negálni abban az értelemben, hogy egyszerűen illegitimé és történelmen kívülé nyilvánítaná, mint sok szerző teszi. A nemzetet nem tartja „elképzelt közösségnek”, ahogyan azt sem tagadja, hogy bár a modern nemzeteszme nyilvánvalóan új keletű konstrukció, annak történelmi előzményei hosszú századokra, sőt évezredekre nyúlnak vissza.

„...bár minden jel arra mutat, hogy napjaink jellegzetes, etnikai alapú nemzetállam-formáit a XIX. századi romantikusok és nacionalisták erőfeszítései hívták életre, ez mégsem jelenti azt, hogy a nemzetek »elképzelésének« ne léteztek volna olyan más formái a múltban, melyek épp-

¹ Patrick J. GEARY: *Nemzetek mítosza. Európa népeinek születése a középkorban*. Budapest, Atlantisz, 2014, 22.

² I. m. 43.

³ I. m. 45.

oly erőteljesek voltak, mint a modern kor elképzelései, bár azoktól nagyon is eltértek.”⁴

Ez a lényeges megállapítás viszont – kiegészítve a szerző azon megállapításával, hogy még ha bizonyos értelemben ezek a közösségek elképzeltek is, ugyanakkor nagyon is valóságosak és erőteljesek, hiszen minden lényeges történeti jelenség lélektani is egyben, és *az efféle mentális jelenségek több ember halálát okozták már, mint bármi más* – mégis alapot ad, hogy vitába szálljunk egyik legfontosabb következtetésével. Miközben ugyanis szemléletesen bemutatja az európai népek geneziséét az ókortól napjainkig, és lépésről lépésre bizonyítja, mennyire esetleges, homályos és konstruált ez a történet, egyben azt is taglalja, miként ölték, irtották, sanyargatták egymást ezek a népek a legkülönbözőbb indokokkal és alapokon. Vagyis az a nemzeti identitás, amely „immár kétszer lerombolta Európát, és lehet, hogy újra le fogja rombolni” nem volt ugyan sehol, de szemmel láthatóan nem is volt rá szükség ahhoz, hogy Európa évezredek óta folyamatosan vérben gázoljon. Nem volt szükség nemzetállamokra sem ahhoz, hogy a népek, etnikumok, törzsek – nevezzük őket akárhogy – megtámadják egymás territóriumát, azt maguknak követeljék, a korábbi birtokosokat kiirtsák, rabságba döntsék, vagy identitásuk feladására kényszerítsék. Az átkos nacionalizmus nélkül semmivel sem voltak kevésbé sikeresek a *másik* gyűlöletében vagy éppen a genocídiumban. Geary a könyvében kétszázötven oldalon át sorolja erre a példákat – hiszen ez a valódi, a

mítoszoktól és mindennemű ideológiától és pártosztól megfosztott történelem.⁵

Természetesen nem áll szándékunkban tagadni, hogy Európa (legutóbbi) két lerombolásában kulcsszerepet játszott az újkori nacionalizmus. Az elmúlt évezredek során azonban Európa már sokszor lerombolta magát, vagy mások rombolták le. Ne tévesszen meg bennünket a mérték és a hatékonyság: a nagyságrendekkel nagyobb emberi populáció és a technikai lehetőségek minden eddiginél „eredményesebbé” tették ezt a rombolást, de egyéb vonatkozásban, például a kegyetlenség, a célok elvetemültsége semmivel sem maradt el a korábbi konfliktusokban. (Olyannyira nem, hogy hajlamosak vagyunk megfeledkezni például arról, hogy bár a nacionalizmus korszakának tulajdonítjuk a legszörnyűbb bűn, a genocídium „feltalálását”, a történelemkönyvek tele vannak letűnt népek neveivel, amelyek közül számosat a legkegyetlenebb népiirtással tüntettek el a föld színéről.) Szóval nagyon úgy tűnik, hogy mindaz a negatívum, amely igaz a nacionalizmus korára, jórészt igaz a megelőző korokra is, nem magából a modern nacionalizmusból ered, vagyis a nacionalizmus valaminek a kerete vagy megjelenési formája, amely mindig is létezett. Valami, ami lényegét tekintve független a kortól és a körülményektől. Hiába kerületjük a forró kását: az emberben van. A „mi” érdeke legitimálja a „mások” iránti agressziót, amióta világ a világ, és nem tudunk egyetlen olyan társadalmi formációról, történelmi korról, ahol, amikor máshogy lett volna. Legfeljebb is-

⁴ I. m. 26.

⁵ A teljesség igénye nélkül, csak a legismertebb példák: Nem volt szüksége nemzeti identitásra az Ószövetség évezredek homályába vesző királyainak a hódításhoz és a kegyetlen népiirtáshoz, Dávid talált ennek híján is megfelelő okot és motivációt a moábiták városainak feldúlásához és számtalan háborújához, amelyet a szomszéd királyok, az ammoniták, az arámok, a szírek vagy éppen saját népe ellen viselt, tízezrek legyilkolásához. Nem volt ilyesmire szükségük a hettitáknak, hogy megtámadják Egyiptomot, de az asszírok, babilóniaiak sem voltak kivételek. Nem kellett efféle segédeszköz a perzsáknak a görögök, Egyiptom és mások elleni hadjárataihoz, de a görög törzseknek se, amikor egymás ellen hadakoztak, és Nagy Sándornak se, amikor viszont ő hajtotta uralma alá a perzsákat, Egyiptomot és fél Ázsiát. A római légiók vérbe borították, majd uralmuk alá vetették a görög és egyiptomi birodalmakat, leigázták Európát, bár korábban ők is szembesültek néhány, szintén a nacionalizmus mételyétől mentes hódítóval, így például Hannibállal, aki csaknem megsemmisítette őket, ám végül ők rombolták porig Karthágót. Nem a nacionalizmus hajtotta a barbárok tarka seregét, a pusztai népeket, a szkítákat, a hunokat, a gepidákat, az avarokat, majd a besenyőket, magyarokat, még később a mongol tatárokat, akik „kalandozásaikkal” lángba borították a városokat, ameddig csak eljutottak. Szintén más mozgatta a frankokat, osztrogótokat, vizigótokat, longobárdokat és vikingeket, de a maguk módján ők is időről időre lerombolták Európát. Ahogyan megtették az immár megszilárdult királyságok is egymással kölcsönösen, holmi harmincéves háborúkban és egyéb szűnni nem akaró véres viszályokban – mindezt természetesen jóval a modern nacionalizmus „feltalálása” előtt. Az oszmán törökök sem vádolhatók nacionalista szűkkeblűséggel, amikor a keresztény Európát kezdték pusztítani. Nem volt nacionalista motivációjuk a spanyoloknak és portugáloknak sem, amikor egy egész kontinensen semmisítették meg az őshonos civilizációkat, és a briteknek sem, akik technikai szupremáciájukat kihasználva behajózták a világot, mindent elvettek, ami megtetszett nekik, és ha valaki ellenállt, azt megölték. Végül az észak-amerikai őslakos népek kiirtását sem foghatjuk a nacionalizmusra.

mételten csak a hatékonyságról beszélhetünk, mint lényeges különbségről a megelőző korokhoz képest. A modern nacionalizmus kétségkívül minden korábbinál szélesebb társadalmi bázissal rendelkező ideológia, ez azonban közismerten szorosan összefügg a modern társadalmak egyre hatékonyabb információtovábbítási képességével (népoktatás, tömegmédia), amely nélkül működésképtelen, sőt ki sem alakulhatott volna. Veszélyessége ezzel nyilván megsokszorozódik: egy egész népet lehet háborúba vinni egy másik, szintén háborúra hangolt nép ellen, azonban ez is hasonló módon növeli meg a rombolás hatékonyságát, mint a technológiai fejlődés. Milliós fanatizált hadsereg, elszánt hátország, géppuskák, bombák, repülők... Európa középkori királyai nem azért nem alkalmazták ezeket, mert ők és országaik mentesek voltak a nacionalizmus mételétől, hanem pusztán csak azért, mert nem álltak a rendelkezésükre. Abból főztek, amiből tudtak, ezért kevésbé voltak hatékonyak, talán nem tudták olyan alaposan romba dönteni Európát, de azért mindent elkövettek, ami módjukban állt, kisebb-nagyobb részeit azért romba döntötték rendszeresen, és irtották az embereket derekasan. A szenvedőket, a kínhalált halókat, a kisemmizetteket aligha vigasztalta, hogy nem holmi átkos nacionalizmus hozta rájuk a vészt, hanem „csak” egy trónviszály, hódítási, hatalmi vágy, vallási ellentét, rabló hadjárat vagy éppen csak valami pitiáner sértődés két kényúr között. Európa (és a világ), ameddig csak visszalátunk, tocsogott a vérben, a béke rövid időszakai számítottak kivételnek, ritka szerencsének azok számára, akik megélhettek ilyet.

Még az olyan szélsőséges örületekhez sem volt szükség a nacionalizmus mindent megrontó mételyére, mint az antiszemitizmus. A XX. század rémségei összekapcsolták a kettőt, és azóta sem lehet őket szétválasztani: az antiszemitizmus vádja kéretlenül és kivédhetetlenül tapad mindenre, ami nemzeti, kimerítve ezzel a Bibó által leírt politikai hisztéria minden ismervét. Kétségkívül a zsidó nép történetének legnagyobb tragédiáját a szélsőséges nacionalizmus és a kommunizmus közös vadhajtsága, a nemzetiszocializmus idején és révén szenvedte el. Lényeges

azonban, hogy a náciizmus kialakulása szörnyű, de nem szükségszerű történelmi fejlemény, ami már abból is látszik, hogy a Harmadik Birodalom ellen harcoló és azt legyőző európai szövetségek katonáit is saját nemzeti identitásuk motiválta. A kés a martalóc kezében öl, a sebészében életet ment... Geary könyvében több szemléletes példát is találunk arra, mennyire más történelmi korban és helyzetben is megformálódtak olyan társadalmi jelenségek, amelyeket ma már kifejezetten a nacionalizmus (negatív) vonatkozásában szokás értelmezni.

Ilyen, Geary által is leírt példa a szélsőséges (állami) antiszemitizmus a Bizánci Birodalomban és az Ibériai-félszigeten megszállóduló gót királyságban a VI. és VII. században. Az utóbbi különösen drasztikus volt, Erwig és más vizigót királyok olyan zsidótörvényeket hoztak, amelyek nyíltan az izraeliták megsemmisítésére törektek. Így ha azok betartották vallási előírásait az étkezésben, körülmetélést végeztek, vagy ha téríteni próbáltak, akkor korbácsolással, kopaszra nyírással, megcsonkítással és vagyonelkobzással sújtották őket. Később a törvényeken tovább szigorítottak – végképp a 20. századi áthallásokat erősítve –, a hitet váltott, kikeresztelkedett zsidók sem mentesültek az üldöztetés alól. A legtovább a már említett Erwig ment, törvényeiben elrendelte, hogy valamennyi zsidót, tekintet nélkül arra, hogy áttért-e, vagy sem, rabszolgává kell tenni.⁶ Ennek a konkrét jelenségnek, amely korántsem egyedülálló az elmúlt kétezer év európai történetében, bármennyire is kísérteties hasonlóságot mutat a náci gyakorlattal és ideológiával, nyilvánvalóan semmi köze a nacionalizmushoz.

Végül vizsgáljuk meg napjaink viszonyait, vajon tényleg a nemzeti identitás felől fenyegeti-e leginkább veszély Európát és a világot. Ha az elmúlt évtizedek háborús konfliktusait nézzük, azok jelentős részében valóban szerepet játszottak a nemzeti ellentétek. Jellemzően ez leginkább a harmadik világ konfliktusaira igaz, de a huszadik század végének sokkoló meglepetése, a balkáni háborúk sorozata igazi iskolapéldája az etnikai katasztrófáknak. Talán kevésbé közismert, de az egykori szocialista Jugoszlávia fiataljai iskoláztatásuk során legalább négy ízben tanulták a nép-

⁶ GEARY, i. m. 163.

felszabadító háború hősi történetét. A veterán partizánok nem csupán kivételezett társadalmi helyzetet élvezhettek (kiemelt nyugdíj, elsőbbség az egészségügyben, egyéb kiváltságok), hanem a rezsim által kreált és működtetett szerteágazó mechanizmus segítségével folyamatosan a közélet színpadán álltak, ahonnan a hősiességet, a csak egyféleképpen értelmezhető történelmet és egyfajta „nemes”, ámde ijesztően vad militarizmust kellett hirdetniük. A gyerekeket az iskolában már egészen kicsi korukban mindennemű visszafogottság nélkül szembesítették a II. világháború csatáinak és népiirtásainak legszörnyűbb részleteivel, mindenkor hangsúlyozva a gaz ellenség elvetemültségét, kegyetlenségét, és azt sugallva, hogy a bosszú, az erre adott válasz minden körülmények között legitim és elfogadható. Az így szocializált nemzedékek számára a horror nem volt sokkoló, ahelyett, hogy elborzadtak volna tőle, legitimé vált, ha az ellenséggel szemben kell alkalmazni. A világ megdőbbsé, amikor ennek a nevelésnek az eredménye megjelent a híradók képanyagában. Boszniában koncentrációs táborban filmezték 1992-ben: szögesdrót mögül leső koponyák, félállati tekintetek, csontvázemberek – azt hittük, Auschwitz után többé soha nem látunk ilyet Európában... Ez tehát egy igazi, atavisztikus nacionalizmus volt, egy előző korszak jól konzervált maradványa. Kellett hozzá egy képmutatásra épülő despotikus hatalom, a szocializmus, a világháborús győzelmi mámor, egy, a nagyhatalmak által mesterségesen összetákolt ország és a nyugati világ elnéző mosolya – hogy például senkit nem zavart, hogy a népiirtásban, emberek ezreinek halálra kínzásában bűnös „partizánok” soha ne legyenek felelősségre vonva, sőt hősként ünnepeltessék őket halálukig.

Nos, ezt a szörnyűséget méltán írhatjuk a nacionalizmus kontójára, ahogyan Geary meg is teszi, hiszen könyvét akkor fejezi be (2000), amikor a balkáni válság kimenetele még bizonytalan. Azt látjuk azonban, kicsit messzebbre tekintve térben és időben, hogy a háborúk korunkban sem mindig nemzeti konfliktusok mentén robbannak ki. Ha tetszik, ha nem, meg kell állapítanunk, hogy a legtöbb háborút a II. világégés óta az Egyesült Államok viselte. Többtucatnyi konfliktusba avatkozott bele fegyveresen, és legalább egy tucatot ő maga kezdeményezett. Ezek törté-

netét jól ismerjük, és tudjuk, hogy voltak közöttük „kisegítő jellegűek”, amelyekbe belesodródott, és amelyekből vesztes agresszorként távozott, de olyanok is, amelyeket „preventív” háborúnak kommunikált, és amikor mindennemű nemzetközi jóváhagyás nélkül – olykor hamisított indokokkal vezetve félre a közvéleményt – támadott meg független országokat. Az sem titok, hogy véreskezű diktátoroknak sietett a segítségére, ha érdeke azt kívánta, demokratikusan megválasztott vezetőket mozdított el, ha úgy gondolta, és a mai napig fenntartja a jogot, hogy lőjön, bombázzon, országokat romboljon le – ha érdeke úgy kívánja. Nos, a világ legtöbbet háborúzó országa, az USA nem nemzetállam. És szó, ami szó, háborúit valóban nem nacionalista alapon szokta vívni...

A másik nagyhatalom, Oroszország nacionalista. Háborúit azonban nem nacionalista alapon vívja, sokkal inkább az USA-hoz hasonlatos nagyhatalmi érdekekből. (Úgy tűnhet, az ukrainai konfliktus kivétel, de nem az. A Szovjetunió idején, elnöki szeszélyből – tét nélkül – az Ukrán Köztársaságnak „ajándékozott” Krím félsziget visszavétele a függetlenné vált Ukrajnától nagyhatalmi, stratégiai lépés volt, az etnikai elem csak eszközként szolgált. Az ukránok reakciója azonban tipikusan nacionalista volt, így a konfliktus valóban azzal fenyeget, hogy etnikai alapon eszkalálódik.)

Napjaink harmadik kríziseleme az iszlám terrorizmus, amely immár globális méreteket öltött, Európa érintettsége éppen most lett akut a migránsválsággal. Az iszlám nem nacionalista. Amikor a nyugati hatalmak a Közel-Keleten vonalzóikkal önkényesen határvonalakat húzáltak a sivatagba, olyan országokat hoztak létre, amelyeknél teljes egészében figyelmen kívül hagyták a nemzetiségi viszonyokat (és persze az ott élő népek érdekeit). Azután a létrehozott országokat megpróbálták nyugati módon működtetni, rájuk erőltették a pártokat, a parlamentáris demokráciát és persze mindennek előfeltételét, a nacionalizmust. A legtöbb országban többé-kevésbé sikerrel jártak, és ha a demokrácia nem is valósult meg, a nacionalizmus azért összejött. Ez már elegendő volt ahhoz, hogy egyes országok egymásnak essenek. A radikális iszlám megerősödésével azonban a Nyugat „vívmá-

nyai” nemkívánatosak lettek, és a vallási alapon szerveződő társadalmak nem csupán a parlamentáris demokráciát, hanem a nacionalizmust is a sátán mesterkedésének nyilvánították. Úgy gondolják (nem is egészen alaptalanul), hogy a betolakodó nyugatiak azért osztották fel az arab területeket, és hoztak létre különböző országokat különböző nemzeti tudattal, hogy megosz- szák őket, és zavartalanul kizsákmányolhassák az olajmezőket. Ők pedig nem demokráciában, hanem ummában, iszlám vallási államban sze- retnének élni. (Nem azonos napjaink terrorista szervezetével, az ISIS-szel!) És nem fogadják el a nemzeti megosztottságot, mert a nemzetnél és a nyelvénél fontosabb a vallási identitás. (Ezt vall- ja egyébként a kereszténység is.)

A fentiek alapján legalábbis vitatható, hogy a nemzeti identitás volna a legnagyobb fenyegetés a 21. századi emberiség számára, pedig még nem is beszéltünk a globalizmusról, amely az egész bolygó szociális biztonságát és erőforrá- sait veszélyezteti. Olyan konfliktusforrás, amely a közeljövőben könnyen válhat a legfenyegetőbb tényezővé, akár olyan formában is, hogy egyfaj- ta „ősökként” magába integrálja az összes többi válságtényezőt. Vagyis, például az erőforrások és egyéb javak végletesen egyenlőtlen elosztá- sa miatt, továbbá a környezeti viszonyok megvál- tozása (életterek ellehetetlenülése!) miatt etnikai, vallási, szociális konfliktusok – akár háborúk – robbannak ki. Az eredendő ok tehát nem a naci-

onalizmus lesz, de nehezen képzelhető el, hogy egy kiélesedő konfliktus esetén ez a tényező ki- maradjon a történelekből. Ez is arra utal, hogy a nemzeti identitás nem eredője, csupán csak kerete, megjelenési formája a társadalmi, emberi viszonyoknak. Természetes, hogy a nacionaliz- mus korában „minden a nacionalizmusról szól”, kiváltképpen a konfliktusok vonatkozásában. Azokban a korokban, amikor a vallás volt a meg- határozó társadalmi, politikai és szellemi tér, nagy valószínűséggel törtek ki konfliktusok vallási tar- talommal és formában. A nemzeti identitás tehát nem okvetlenül rossz, ellentétben a türelmetlen, agresszív nacionalizmussal és sovinizmussal. A maradék hagyományos érték, a család, a nem- zet, a vallás igenis támasza lehet az egyénnek az egyre kaotikusabbnak, ijesztőbbnek látszó világban. Ha az összetartozásról szól, és a „má- sok” tudata csakugyan csak arra szolgál, hogy ezt az összetartozást egyáltalán definiálja, akkor nem fog romba dönteni semmit. Egy egészsé- ges társadalomban ez lenne a helyzet, de nem elég az egyoldalú akarat: ha az egyénnek vagy csoportnak nem hagyják szabadon megélni az identitását, akkor frusztrált lesz, fenyegetve érzi magát, és ez már bizony torzulásokhoz vezet- het. Éppen olyan torzulásokhoz, amelyek miatt a nemzeti identitástól az ellene hadakozók félnek. Ahogy az már az önbeteljesítő jóslatok esetében lenni szokott...

Korforduló

Korunk tragikomikus: tragikus, mert a pusztulás felé rohan, és komikus, mert még mindig megvan – Søren Kierkegaard pompás meghatározása vagy 170-180 évvel ezelőtről való, amikor még sem nukleáris fegyverek, sem migránsok nem voltak, nem volt sem Angela Merkel, sem George Soros, de még – uram bocsá' – nem volt Vlagyimir Iljics Uljanov-Zeitblum és Adolf Schicklgruber sem, az adai illetőségű Rosenfeld Mátyásról vagy a pápai Gy. Ferkéről nem is beszélve. A szakadék szélén vidám gondtalansággal táncoló világ képe tehát ősi, meglehet, időtlen: az egyes történelmi korok legjobb elméi mindig pontosan látták, mily apokaliptikusan iktózos is mindaz, ami ún. világhelyzet képében (álarcában) politikum, társadalom, élet(minőség) és perspektívák szemhatárain körbevesz bennünket. Bekerítve, totálisan. A látvány következményeként kikristályosodott igazságokat Kosuth Lajos időskori helyzetjelentéseitől Arany János lírai bölcsességein át Spenglerig, Huntingtonig vagy – megint csak az irodalomba átugorva – Houellebecq-ig és Oriana Fallaciig húzódó széles, napfényes országúton is szemlélhetjük, kis tisztelgő pihenőkkel Németh László vagy Ortega y Gasset (és mások) megállóhelyeinél.

A huszadik század, melynek a ma élő emberiség középkorú, illetve annál idősebb hányada még mindig, ha nem is édes, de gyermeke: a nyolcvanas évekkel csakugyan véget ért. Még akkor is, ha a '87–88-as nagy remények idején Batsányit idéztük: „Vidulj, gyászos elme! megújul a világ, / S előbb, mint e század végső pontjára hág.” Ám mielőtt a század végső pontjára hágott volna, az abszurdot is megszülő, Krisztus utáni huszadik évszázad '89-től kezdve úgy búcsúzik, hogy – abszurdításának koronájaként – utolsó öt-hat évében a Nagy Ocsmány Átmenetet (liberalizmus & globalizmus perverz frigyét)

létrehozván, önnön reménységeinek ellentétébe fordul át, úgy '95-96 táján már teljes erővel. És az a jó húsz-huszonöt esztendő öklöző küzdelem, amely az ezután következő időszakot jellemezte nagyjából mostanáig: aligha volt egyéb – végre tisztán látni lehet –, mint az igazi újnak az előkészítése. Gyötrődve, kínokkal telve, természetesen. A huszonegyedik század mostanában beköszöntő, igazi kezdetének prologusa. Olyan előjáték, amelynek vége nem diadalmas, boldog beteljesülés, hanem szívós viaskodást felváltó, megnyugtató közös lét, ebbe simuló csendes észszerűség lesz. Ahogyan Öry Mariann kolléganőm nemrégiben kiváló írásában meghatározta: a józan ész kora.

Ami 2017-ben Donald Trump elnöki tisztségbe való beiktatásával, majd a sorra következő nyugat-európai választásokkal történni, elindulni fog – Putyin orosz elnök mindinkább bizonyított bölcs mértéktartásával és a nyugati nagy nemzetek lassú, de biztos ébredésével párhuzamosan –: korforduló nyitánya. A most kezdődő esztendő, amelyet neveznek már a lázadás évének is, feltehetően az az év lesz, amikor Európa sorsa végleg eldől. Hihetetlenül izgalmas és fordulatos, nagy időszak előtt állunk – ami most kezdődik, végre olyan játszma lesz, amikor a végzet bábjátékában már nem kizárólag a túloldaliak mozgatják a figurákat: megmoccanhatunk. (Sportnyelven szólva: úgy tűnik, átvesszük a kezdeményezést.) Lehetünk boldogok és büszkék, bizakodók és reménykedők – lám, megértük, elértük, kicsitán még elő is segítettük mindezt –, ám ne ámítsuk magunkat: a világ könyörtelen közönye a jót is simán besöpri a „nyereség” oldalra, s úgy van, ahogyan Ottlik Géza írta: hálára sem tart igényt a sors. Így korforduló táján tehát csak sóhajthatunk, megilletődötten és elszántan, szorongva és kételkedve is. Viszont hátradőlni nem szabad.

Nem is ajánlott. A páholy kényelme csábító, de ajtaja zárva. (Legyen is, szigorúan.) Mert a játszma tényleg életveszélyes. Úgy is mondhatjuk: a tét mi magunk vagyunk. A létezésünk.

Tény: az a fura helyzet állt elő, hogy a nagyvilág és Európa most kezdődő új korát megelőzve, Magyarországa már kicsit korábban elkezdődött. Felelősségünk tehát nemcsak egyetemes, de megkülönböztetetten nagy is. Rendkívüli. És az előfutárlet előnyének labdáját, könyörgöm, végre egyszer az életben már le kellene csapni, de úgy istenigazából. Nehogy megint – vagy még mindig, újra, mint annyiszor – ellenségeink csapják le. Az elszakított nemzetrészek ügyében mindez hatványozottan érvényes: olyan biztató kezdetekre gondolok (amely egyelőre, sajna, még csak kezdet!), mint a tavaly december elseje előtt közzétett külügyminisztériumi utasítás, amely minden magyar illetékesnek megtiltotta a román nemzeti ünneppé tett napon az elrablás ünnepléseinek való részvételt. Az egykori ún. kis-antant államokkal fenntartott viszonyban döntővé kell válniuk a méltóságteljes önérzet, a véreinkért vállalt szolidaritáshoz elengedhetetlen, megaluvások nélküli bátorság, az elvi-cselekvésbeli

következetesség és a taktikus, elvi-eszmei alapokon nyugvó átgondoltság követelményeinek. Mindenféle öncélú gyűlölködés, provokatív szájalás és irreális hangoskodás nélkül. Ha a dolgok jó irányba látszanak fordulni – márpedig nagyon úgy tűnik –, mindig a higgadt, körültekintő okosság és a megfelelő helyzetfelismerés segít. Bethlen Gáborra hallgatva megint Szabadkán és Csíkbán, Beregszászban és a Csallóközben (és persze, leginkább Budapesten!): „Nem mindig lehet megtenni, amit kell, de mindig meg kell tenni, amit lehet.” Valószínűleg nincs jobb, időszerűbb és pontosabb meghatározása a közeljövő várhatóan és remélhetően végre igazi, valóban magyar nemzetpolitikának nevezhető magyar nemzetpolitikájának.

A végzet pontosan úgy viselkedik, mint az Úr: segíts magadon, majd ő is megsegít. De csak akkor...! Ez van történőben mostanság: korfordulót élünk, amikor úgy látszik, Kierkegaard tragikomikus korát a Nietzsche meghatározta idők követhetik: számtalan hajnalpír van, amely még nem virradt fel.

Budapest, 2017 januárjában

A Liget lánya

Szakadozó nemzedékcseré és halványuló nemzettudat

Tények

Az OECD-országok (a nyugat-európai országok, az USA, Kanada és Ausztrália) évkönyve bennünket is érintő adatokat közöl a bevándorlásról. A hivatalos közlemény szerint a 2004 és 2013 közötti időszakban a mai Szerbiából legálisan (az ottani állami szervek által bejegyezve és az egészség- és nyugdíjbiztosító intézetek kimutatása szerint) évente 26 000 fő, főleg fiatal (vagy egyedül, vagy családdal) vándorolt be az OECD-országokba. Ez a szám egy átlagot mutat az említett időszekekre. 2012-re 39 000 főre emelkedett a bevándoroltak száma.

Még a titói korszakból ismert számsorokra támaszkodva állítható, hogy a bevándorlók között biztosan 4-5 százalék a délvidéki magyarok aránya (s nem 3 százalék, mint Szerbia összlakossága esetében). Az átlag azonban eltakarja a folyamat gyorsuló jellegét, a valóság ugyanis az, hogy minden évben növekedés áll fenn az előző évhez képest.

Ez után a korszak után valóságos katasztrófa következett. Már 2013-ban hivatalosan, legálisan 45 000 fiatal vándorolt be az OECD-országokba, és a bevándorlás folyamata még mindig nem akar csillapodni. 2015-ben a fiatal bevándoroltak száma 58 000-re emelkedett. Ezekben a számokban a főiskolát és egyetemet végzettek aránya a hivatalos becslések szerint 12–15% volt. Csak hogy a bevándorlási folyamatnak a hivatalos oldalán kívül van egy nem hivatalos része is, amely arról tájékoztat, hogy ezek a számok akár háromszor is nagyobbak lehetnek.

Az OECD 2013-ra vonatkozó évkönyve 61 000 olyan főiskolai és egyetemi végzettségű bevándorlót mutatott ki, aki Szerbiából érkezett. Ők állami okmányokkal rendelkeztek.

Nagyon nehéz becslést adni arról, hogy élnek azok, akik nem legálisan tartózkodnak, hanem „bujkálnak” az OECD-országokban.

A német statisztikai intézet 800 000 főre becsülte a Németországban hivatalosan és nem hivatalosan tartózkodó „szerbiai eredetűek” számát.

Ausztria szerint Bécsben legálisan 99 082 „szerbiai eredetű” bevándorló tartózkodott. Viszont a szerbiai becslések arról tanúskodnak, hogy Bécsben 180 000 „szerbiai eredetű” bevándorló élt (a banki pénzáttalások lehetővé tesznek ilyen becslést).

Az OECD-országokban minden „szerbiai eredetű” bevándorló, így a vajdasági magyarok is diszkrimináltak (hivatalosan azok az OECD-polgárok nem diszkrimináltak, akik egyik OECD-országból a másikba vándoroltak, és munkát vállaltak, de szerintem ez is csupán mese, és csak papíron létezik).

A „szerbiai eredetű” bevándorlók főleg alkalmi, szezonális és más szolgáltató munkát végeznek. Védtelenek. Kiszolgáltatottak. A szakszervezetek által biztosított érdekvédelmen kívüli páriák.

Az OECD-országoknak (s ezekben az uralkodó politikai és gazdasági elitnek, osztálynak) alapvető érdekük fűződik ahhoz, hogy sohase történjen teljes és megbízható kimutatás a bevándorlókról.

Célunk nem az, hogy azzal foglalkozzunk, hogy netalán egy „szerbiai eredetű” szerencsés nő egy milliomoshoz ment férjhez, vagy a nagy tömegből kit fogadott be a befogadó ország, illetve uralkodó osztályai. Bizonyítottan tudjuk, hogy a „szerbiai eredetűek” a gyerekei ritkán kerülnek be a főiskolákra és egyetemekre. Az érdekel bennünket, hogy egészében véve „a szerbiai eredetűeknek” (köztük a vajdasági/délvidéki magyaroknak) milyen társadalmi, politikai, gazdasági és morális fölemelkedési lehetőségei vannak, hogy elérjék azt a szintet, amely eleve adott a befogadó ország polgárainak. Megfigyelések (s a visszatértek narratívái) bizonyítják, hogy:

- a) rossz, a legrosszabb munkahelyeket kapják;
- b) fizetésük az ottani megélhetési költségekhez viszonyítva sajnálatos;
- c) gyermekeik a legrosszabb iskolákba járnak;
- d) egészségügyi szempontból védtelenek.

A „szerbiai eredetű” polgárok és munkások (köztük a délvidéki magyarok) nem egyenjogú EU-s polgárok.

Természetesen ezen a helyzeten most rengeteget javít az, hogy a délvidéki magyarok tömegesen kérik és kapják meg a magyar állampolgárságot és útlevelet. Az OECD-országok adminisztrációja, közigazgatása, minden állami szerve és az ott működő vállalatok azonban tudják a kitöltött űrlapok alapján, hogy ki az, aki valóban EU-s polgár. (2014-ben Magyarországról az OECD-országokba 96 000 fő vándorolt be az évkönyv szerint. Ők jobb helyzetben vannak, mint a „szerbiai eredetűek”, de őket sem várja földi mennyország; ők is alantas munkára számíthatnak. Hogy miért? Majd látni fogjuk, hogy mire és kire van a Nyugatnak szüksége.)

Mi a kivándorlás következménye a Délvidéken?

1) Az emberi közösségi élet elvesztette természetes szakaszait. Ahol csak öregek maradnak, ott nincs nemzedékcseré: többé nem érezhető a mindennapi életben, nem látható a gazdasági tevékenységben és azon kívül. Az öregeket egyre kevesebb fiatal veszi körül, nem látják sem a saját, sem a rokonaik, sem a barátaik és ismerőseik gyerekeit.

Egyik-másik külföldön megöregedett vagy idő előtt kidőlt munkás, vagy sikertelen ember visszajön a régi környezetébe, amelyet odahagyott 10-15-20 évvel előtte – s nem talál senkit, akit hátrahagyott. Néha, akaratlanul is idegen nyelven akarja üdvözölni, köszönteni új szomszédját, nem is tehet mást, mert időközben ismeretlen, más anyanyelvű szomszédokat kapott.

Halványuló tudattal mesél a leélt éveiről úgy, mint a turista az élményeiről. Valójában senki sem érti az élményeit, bár a hallgatósága színleli az érdeklődést. Ezek nem közösségi, mindenki által megélt és megtapasztalt, érzelmileg is áthatott élmények.

Természetesen most már végre anyagi támogatás is érkezik az anyaország részéről azok

számára, akik helytálltak és maradtak. Gondolok itt a Prosperitati Alapítvány támogatására, a vállalkozások serkentésére. Tudni kell azonban, hogy ez a támogatás éppen annyi időt késett, ahány évtizede van a kisebbségi magyarság kisebbségben, megnyomorított, ellehetetlenített sorsban. Tudatában vagyok annak, mikor ezt mondom, hogy az anyaországnak nem volt idáig semmilyen lehetősége a támogatásra. Ez az első alkalom. Ez azonban a népességfogyatkozást már nem állítja meg, csupán lassítja. Nem kárörvendezésből mondom, de a szerbek semmit sem kaptak azzal, hogy Trianon nyertesei voltak, s azután száz évig azt hitték „szabad a gazda”; sanyargathatják a magyart kedvükre. Nem lehet szabad az a nép, amely a másikat elnyomja.

A szerbek ma szorgalmasan olvasgathatják Milorad Pavić *Kazár szótárát*, ezt a nagyszerű és becsületes szépirodalmi alkotást. A győzedelmes örvengéseik önpusztítóvá váltak. Lényege az örökös félelem és rettegés. Most már tudják, hogy csak pár évtized, és akár kisebbségi sorban lesznek a saját hazájukban.

Pörölköm a politikai közhelyeket és frázisokat. Például: azért küzdöttünk, hogy szabad legyen minden, s így a munkaerő-vándorlás is az EU-ban.

Ez így nem működik!

Természetesen elutasítjuk a régi rendszer emberi jogokat tipró valóságát. Nem vagyok képes azonban arra, hogy olyan szabadságot fogadjak el, amely a népem létét veszélyeztet. Nem fogadhatom el a gazdaságilag fejlett OECD-országok kivándorlásra ösztönző politikáját és gazdasági intézkedéseit (köztük a fosztogató privatizációt) a közép-európai térségben. Nemcsak ösztönzik a kivándorlást, de kényszerítenek is rá.

A rák kényszerített szabadság önmagában véve ellentmondás; önmaga tagadása. A szabadság tagadása. A szabadságnak mindig potenciális lehetőségnek kell maradnia minden ember számára a rossztól való menekülésre. Lehetőség arra, hogy az ember akarata szerint változtasson a rossz körülményeken.

A szabadság azonban nem a minden létező közösség tagadása. Főleg nem az otthonhoz, hazámhoz, nemzetemhez való jog tagadása. Mi azonban ma szemtanúi vagyunk annak, hogy a szabadság nevében százezreket csapnak be,

önös érdeküknek megfelelően, s ezáltal veszélyeztetik a kis népek fennmaradását. Az, amit kínálnak, nem szabadság, hanem még nagyobb rabság, egy új rabszolgaság.

A külső vándormozgalom és a negyedik ipari forradalom

Az úgynevezett „cyber-physical system”-megoldások a távközlésben és adatfeldolgozásban lehetővé teszik a termelés és értékesítés idővesztés nélküli folyamatát. A „gyorsuló idő” következtében az ipar, a kereskedelem és egyes szolgáltatások szinte egy folyamatba olvadnak. Ez a negyedik gazdasági-ipari forradalom lényege.

1) Ebben az egységes folyamatban is vannak és lesznek jobb, illetve rosszabb munkák, munkahelyek.

2) Szükséges és szükségtelenné váló munkahelyek, valamint foglalkoztatottak, szakmák és foglalkozások.

3) A bankok, biztosítóintézetek és börzék, egyáltalán a pénzügyi szektor működése egy rendkívül veszélyes, akár Soros György nevével is jellemezhető, majd száz évig tartó becsapáson alapuló, spekulációval és piramisjáték-szerű ötletekkel teli tevékenység volt. Az új ipari forradalom ennek vethetne véget valódi (és nem papíron lévő) árutermelés és -értékesítés révén, amelyhez naprakész pénzügyi ellenőrzés társulna.

Ha demográfiai szempontból vizsgáljuk meg ezt a küszöbön álló ipari forradalmat, a következők állapíthatók meg:

1. Mind az iparban, mind a kereskedelemben, de a pénzforgalmi szektorban és a szolgáltatások egyes területén is sok millió munkavállaló fog munkaerő-felesleggé válni, és az eddigi munkahelye meg fog szűnni!

2. Nagyon magas szaktudású, de nem nagy számú munkavállalóra lesz szükség. Az OECD-országok maguk is ki tudják iskoláztatni őket, ha kell, megvehetik a nemzetközi munkaerőpiacon.

3. Szakképzetlen ázsiai és afrikai bevándorlók akár milliói hiába dörömbölnek az OECD-országok határán! Az iparban, kereskedelemben, pénzügyi szektorban nem fognak munkát kapni. Nincs rájuk szükség, mert ők nem minimalizálják a költségeket, nem maximalizálják a profitot.

Hatalmas a veszélye annak, hogy ezt a szakképzetlen, iskolázatlan tömeget – miután Közép-Európát megtépázzák emberi erőforrásaitól, ide fogják áttelepíteni, akarják, nem akarják, durva vagy finom erőszakkal. Vendégmunkások nem lehetnek (nagy fizetést kellene adni nekik!), nem kaphatnak (politikai) menekültstátust sem (ez is csak meghatározott időre vonatkozik). Szociális teherként maradnak, amiktől mindenki igyekezik megszabadulni. Tehát csak nagyon korlátozott, kevés számú arab és néger bevándorlóra van szükség. A fölösleget be akarják tuszkolni Közép-Európába.

Ez nem fog menni, még a jótékonykodó „keresztény” Európában sem, bármit gondoljanak is erről az OECD-országokban. Ezt a tanulásra, szakképesítésre képtelen ázsiai, afrikai terhet lehetetlen felvállalnia Közép-Európának, mert erre nincsenek sem gazdasági, sem pénzügyi tartalékai, sem ehhez szükséges szociális hálója és lehetőségei.

4. Másrészt, ha az OECD-országok bármikor emberierőforrás-hiánnyal fognak küzdeni, továbbra is a közép-európai és dél-európai országok felé fordulnak majd. Azonos hitről, vallásról és kultúráról van szó. Ez az emberi erőforrás a legrövidebb idő alatt átképezhető, gyorsan munkába lehet állítani, haza is lehet küldeni, ha nem kell. Sajnos, eddig mindent meg lehetett tenni vele.

5. Ez a politika idáig mindig sikeres volt, de egészen biztos, hogy a jövőben nem lesz eredményes. Miért? Ezek a közép-európai országok – bár ezer éve a nyugati kereszténységhez tartoznak, vallásuk és kultúrájuk szerint is – szerencsétlenségükre kis országok. Azonban mindegyik gazdag történelemmel rendelkezik, s ezt nem fogja hagyni eltemetni. Ha kell, új hatalmi központok felé fog fordulni a többpólusú világban! Hangsúlyozom, történelmük és hagyományaik önállóan is képesek fejlődni, szokásaik és életmódjuk kiegyensúlyozott, népi kultúrájuk (népzenéjük, népköltészetük, néptáncaik) messze felülmúlják bármelyik nyugat-európai országét. Elit kultúrájuk (filozófia, szépirodalom, zene, képzőművészet és iparművészet) időben bár késik a nyugati mögött, hatalmas alkotásokkal büszkélkedhet.

Sajnos, a műszaki tudományokban és a tökéletes technikában lemaradtak. Ez azonban pótolható! Az OECD-országok ostoba politikájából

kifolyólag most végveszélybe került a közép-európai országok népessége, megmaradása, azért mert sok százezer fiatal kivándorlásra kényszerítettek, elfogadhatatlan gazdasági intézkedésekkel, a gyarmati lakossággal szemben alkalmazott trükkjeikkel és maroktelefonjaikkal.

Ennek következtében:

a) Szinte minden társadalmi rétegben tapasztalható a nemzedékcseré hiánya;

b) Minden gazdasági ágazatban és tevékenységben hiányzik a nemzedékváltás lehetősége;

c) Minden fontos szakmában, foglalkozásban és tudományágban lehetetlenné vált a nemzedékváltás. Elvész a szülőföldön a termeléshez és műszaki haladáshoz szükséges emberi erőforrás.

d) A családi összetartást és közösséget városon és falun egyaránt szétszilálták, „virtuálissá” tették. A kivándorlásnak csak egy oka van, az pedig egzisztenciális.

Az a sok millió fiatal, aki kivándorolni kényszerült a közép-európai országokból, alig van jobb helyzetben az OECD-országokban, mint az ázsiai, afrikai „migráns”. Legnagyobb része alkalmi és időszakos munkából tengeti életét, s várja a holnapot: talál-e munkát, vagy sem. Egyszobás lakást bérel együtt már 10-15 fiatal, ha nem akar jótékonyági szervezethez fordulni a hajléktalannak kijáró segélyekért. S várja, a megtakarított pénz lehetővé teszi-e a visszatérést a szülőföldre.

Továbbra is a költségek minimalizálása és a maximális profitszerzés a cél. A munkaerőpiacon is ez az emberi élet és érték egyetlen mércéje.

Tanúi vagyunk az automatizációnak, robotizációnak, digitalizációnak, komputerizációnak a kereskedelemben és a szolgáltatásokban is. Nem sok idő kell, és ismét nagyméretű elbocsátásoknak lehetünk tanúi a pénzügyi szektorban, államigazgatásban, szolgáltatásokban stb. (Egy világhálózattal rendelkező bank, konzorcium például máris közölte, hogy „rövid időn” belül 150 000 foglalkoztatottját bocsátja el.)

Sok-sok ezer fiatal szép kilátásokkal csábítottak el tegnap, holnap pedig máris munkanélkülivé válik egy másik országban, amelytől azt remélte, hogy új hazája lesz. Az is megtörténhet, hogy fél fizetést kínálnak neki az eddigi egész helyett (úgy is könnyen helyettesíthető másokkal,

akik el fogják fogadni a fél fizetést is). Nehéz a Nyugaton hazát lelni!

Egyik nap dolgozni, már másik nap várni és csak várni, s ez így megy, és így fog menni évenként keresztül.

Van egy másik lehetőség is! Mosogatás és szállodai mosógépkezelő helyett (!) „urak” kutyáit sétáltatni, az udvaruk fűvét nyírni. Jobb esetben csomagolni egy raktárban, pizzát szállítani egy robogón (de gyorsan!).

Mit nem lehet még robotizálni? Lehet-e a targoncakezelést, a masszírozást, az öregek fürdetését, a reklámtábla hordását a háton és hason stb., s mindezt reggeltől estig. Ezenkívül egy vagy másfél órát utazni a „munkahelyig”, meg ugyanannyit este haza, abba a lakásba, amelyet 10-15-en együtt bérelnek (például Londonban).

Biztosan állítom, hogy mielőtt az arab migránsok befutnak Nyugatra, a magyar és szerb fiatalok egy részét szélnek eresztik a jobban fizető munkahelyekről. Kereshetnek új „munkahelyet” mint takarítónő vagy kifutólegény az online eladási rendszerben.

A 2006–2008-as „zseniális” (Soros-féle) szélhámosséggel kirobbantott világválság következtében, amikor több millió család lakása és lakóháza került jelzálog alá, s azután legjobb esetben bérlakásba költözhetett, összezsugorította, megnyomorította, elszegényítette az „alsó”, a „középső” és a „felső” középosztályt. Azóta sem tért magához az a rész, amely még létezik, és hisz az újbóli felemelkedésben. A negyedik ipari forradalom hatása ennél is brutálisabb lesz. Százezrek fognak demoralizálódni és deklasszálódni.

Amikor „repül a nagy kő”, nem lehet tudni, hogy hol áll meg, és „kit hogyan talál meg”.

Nem mese ez, és nem ijesztgetés. Ki fog bővülni az alvilág és az abban lehetséges foglalkozások tárháza. Ezek az új foglalkozások azonban ma még ismeretlenek, és nem tudjuk őket felsorolni.

A negyedik ipari forradalom, természetesen, érinteni fogja az uralkodó gazdasági és politikai elitet is (az egyes országok és a föld népességének 1-2%-a). De nem kell félni az elit tagjait. Továbbra is ott lesznek Dubaiban a megye nagyságú magántulajdonú szafarijukban, luxus jachtjukban, palotájukban, villájukban maradnak. Ez idő szerint nincs hatalom, amely akár megféleml-

líthatné, megijeszthetné a kapzsi kapitalizmust (pedig nem a saját pénzével szórakozik, hanem a máséval, a világ népessége pénzének és megtakarításainak a 98%-a felett rendelkezik).

A magyar költő ma nagyot tévedne, ha a munkásotthon homlokára akarná kiírni, hogy: „Csak az a bitang és hazátlan, / Ki here módra él magában!” Ezek a sorok a mai kaszinókapitalizmust jellemzik!

A bankjaik és szórakozóhelyeik felirata ez lehetne: A közép-európai fiatalok, akik ma már mind iskolázottak, és rendelkeznek valamilyen szakmával, nem bitangok és nem hazátlanok; dolgozni akarnak, normális fizetésért, s nem akarnak magányosan élni, hanem családban és emberi közösségben. Nincs politikai erejű közösség, amely védené őket. Nincs rendes munkaidős munkahelyük, értelmes munkájuk. Nincs nyugdíj- és egészségbiztosításuk a „befogadó” országban. Nem tudnak házat vagy lakást venni maguknak. Még csak bérelni sem tudnak rendes lakást, nyugalmat és privát életet maguknak. (A németektől hallom: „Jaj de jó nektek ott Magyarországon: ott falun, városban mindenki a saját házában, lakásában lakik! Nálunk nem így van!”) Mindenkinek lesz okostelefonja, de szaktudását, képességeit, munkáját nem fogja tudni „eladni”. Érzelemléleke olyan sivárrá válik, amilyennek a „gazdája” akarja látni.

A világ eltávolodott a XIX. század kezdetétől, az első ipari forradalom bajaitól.

A negyedik ipari forradalom a bajok nagy részét megoldhatná. De hol az akarat ehhez?

Következtetés

1. Korlátolt világnézetű és visszás akaratú az, aki képtelen Magyarországot, a szomszédos országokban élő magyar kisebbségeket és a világban szétszóródott magyarokat a nyugati kultúrkör részeként elfogadni.

2. Az előbbiből azonban nem következik, hogy ennek a Nyugatnak oda kell adni minden évben harácsként népességünk fiatalságát.

3. A népesség akár egy részének is az elvesztése még a nagy nemzeteket is megrázkódtatja egy-két évszázadra (Franciaország és Oroszország a forradalmaik következtében, Németország a két vesztes háború után).

4. Ha egy kis nép (mint amilyen a magyar) elveszti népessége egy részét, abból nagy baj származik, mert mindig csak a megmaradás és a gazdasági felemelkedés kritikus tömegének határán fog létezni a közgondolkodásban és cselekvésben.

5. Nem szabad megengedni, hogy a kíváncsiságra kényszerítő egzisztenciális okok összekeveredjenek a tévhiteltől önámításra készítő, külföldről irányított manipulációval, mert ez megsokszorozza a kíváncsiság méretét.

6. Ez ellen csak a saját kultúránk, értékeink és népünk mindig megújuló nevelése ad védelmet. Semmi más!

A Nabucco-díszlet

Közel szabadon*

Esélyek vagy hiú remények Trianon meghaladására

Mozgástér – A magyar kisebbségi közösségek rendszerváltást követő mozgásterére vonatkozóan Borbély Zsolt Attilának van egy találó kifejezése. Miután elismeréssel nyugtázza, hogy Romániában az egyéni és közösségi mozgástér feltételei a rendszerváltozással megváltoztak – kiszélesedtek, bővültek, javultak –, hozzáteszi, hogy ez az elmozdulás közel sem jelentett **tényleges cselekvési szabadságot** a magyar kisebbségi közösség részére. Elmozdulásról legfeljebb abban az értelemben beszélhetünk, hogy a magyarok „közel szabadon”¹ érezhették magukat a korábbi etnokratikus nyomás után. A rendkívül kemény etnokratikus nyomás csökkenése már önmagában véve is a szabadság látszatát keltette, a tényleges szabadságtól azonban (mondjuk az önkormányzatiság lehetőségétől) továbbra is áthidalhatatlan szakadék választotta el a határon túli magyar közösségeket.

Gondoljuk csak el, folytatja okfejtését, hogy mi lett volna, ha 1990-ben az erdélyi magyarság politikai vezetőinek egy része nyíltan kiáll a határmódosítás mellett. Mérget vehetünk rá, írja, hogy erre a román hatalom perrel és börtönnel válaszolt volna. Ez a meglátás érvényes más magyar nemzetrészekre is. Az egykoron Magyarországtól elcsatolt területeken mindenütt kíméletlenül börtönbe vetették volna azokat, akik hangot adtak volna efféle vágyálmoknak. A szabadság látszatának romantikus idealizálása ellenére nem akadt kisebbségi politikus, aki ennyire elrugaskodott volna a valóságtól. De ha akadt volna, akkor sem lehetett volna mesterséges indulatgerjesztéssel rávenni a meglehetősen alélt állapotban lévő magyar

kisebbségeket ilyen politikai törekvésekre. A kisebbségi magyar pártok szerveződése idején ugyanis a nagy többség hallgatag maradt, bizonytalanul várakozó állásponton volt, és a dermedt, szorongó állapotából csak fokozatosan lehetett társadalmi szerepvállalásra mobilizálni. A magyar közösségek tagjainak többségében már a magyar pártok gondolata is félelmet váltott ki. Az általános fenyegetettségérzés ellenére a politikai színrelépéssel nem lehetett sokáig várni. Józan valóságérzéssel, tehát politikai hisztériakeltés, könnyelmű nagyzolás, titkos bosszúvágy vagy fölénytudat nélkül a magyar kisebbségi közösségeket a társadalmi önszerveződés irányába kellett valahogy elmozdítani.

Hosszabb-rövidebb körömrágás után megszülettek az első autonómiatervezetek, amelyek a magyar kisebbségek részéről a többségi néppel való konfliktuskezelés és konszenzuskérés, a társadalmi alkudozás és az érdekérvényesítés ideális megoldásának ígérkeztek. Sajnos a többségi társadalom (mondjuk azt, hogy demokratikus hagyományok híján és nem zsigeri gyűlöletből) elutasította a békejobbot, s ezzel az utódállamokban gyakorlatilag kudarcba fulladt a demokrácia nagy próbatétele. Hangsúlyozom, hogy ezek a tervezetek mentesek voltak az illúzióktól és a messianisztikus ígéretektől. Intézményesen, konstruktív keretek között kívánták rendezni a kisebbségek helyzetét. Sajnos a többségi társadalom (illetve az azt megtestesítő hatalom) elutasító magatartása miatt önáltatás maradt minden jó szándékú kezdeményezés részünkről.

A remények szertefoszlásával – a súlyos történelmi helyzetből való kilábalás lehetősége nélkül

* Részlet a szerző *Térdre, magyar?! A nemzeti önrendelkezéstől a nemzeti önfeladásig* című készülő könyvéből.

¹ Borbély Zsolt Attila: Az RMDSZ 25 éve: a magyar nemzeti önkormányzattól a román versenypártig. In: *Magyar Kisebbség. Nemzetpolitikai Szemle. Új sorozat.* XX. évfolyam, 2015. 1–2. (75–76.) szám, Kolozsvár, 65. o.

– a határon túli magyarok körében megerősödött a „mártír nemzet” érzése. Okkal és joggal érezték veszve mindent, hiszen (és ezt fontos tisztán látnunk) önmagában már a kisebbségi autonómiákra vonatkozó javaslat is afféle „kiegyezés” lett volna részükről, amit a nemzeti önfeladás irányába tett lépésként is értelmezhetünk. Nevezhetjük ezt józan **belátásnak, reálpolitikának, észszerű önkorlátozásnak, bárminek, ettől függetlenül ez a nemzeti szuverenitás hiányában tett első (kényszerű) lépés a nemzeti önfeladás irányába.** Különösen, ha szem előtt tartjuk, hogy a nagy politikai körültekintéssel „kizízzadt” autonómiakonceptció sem talált kedvező fogadtatásra a többségi társadalmak részéről, amelyek hozzászoktak, hogy különféle politikai-ideológiai konstrukciókkal évtizedeken át sikeresen elfedték a valóságot, s hovatovább „természetes állapotnak” tekintették a magyar közösségek jogfosztottságát.

Visszatérve Borbély Zsolt Attila okfejtésére, helytállóan állapítja meg, hogy a „rendszer-váltással” valamelyest javult az egyéni és közösségi mozgástér a magyarság számára, a szó valódi értelmében azonban szabadságról, önrendelkezésről, de még a fenyegetettségérzet megszűnéséről sem beszélhetünk. **A határon túli magyar közösségekre változatlanul továbbra is olyan etnokrata nyomás nehezedik, hogy jószerevel még az önrendelkezési (önkormányzati) törekvések látszatára sincs lehetőségük.**

Komprádor elit – Ezen az áldatlan helyzeten az elmúlt negyedszázadban a rendszerváltással végbement „elitcsere” sem változtatott semmit. Azok a „minták”, amelyekkel az új elit „rendezni” kívánta a helyzetet, a kisebbségek számára nem kínáltak jövőt. A demokratikus illuzionizmus áldozatai. A széthullott rendszer romjain látszólag új politikai erők tűntek fel a maguk megváltást ígérő teóriáival és eljárásaival. A rendszerváltó elit valójában se új eszmével nem rendelkezett, se felkészülve nem volt a demokrácia gyakorlati érvényesítésére. A régi/új politikai vezetők a múlttal voltak viselősek, alkalmatlannak bizonyultak nemcsak a jövő építésére, de arra is, hogy döntéseik következményeivel szembenézzenek. A

demokratikusnak nevezett választásokkal erőszakos és manipulatív politikai erők kerültek felszínre, amelyekkel szemben a társadalom gyakorlatilag védtelenné vált. A politikai, közéleti hivatás árucikké degradálódott. Elég egy pillantást vetni a környező valóságra, hogy felfedezzük, a formálódó új világban a gyengék, elesettek, kisebbségek semmiféle irgalomra nem számíthatnak. Az eluralkodó kapitalista szemlélet egyenesen feltételezi a föláldozásukat. Névlegesen ma csak a piac számít, valójában annak leple alatt folyik a harácsolás. Az új politikai értékrendből (ha volt) eltűnt az erkölcs, a tisztesség, az együttérzés, a méltányosság, a társadalom iránti felelősségtudat. A józan szkepszis és a bennünket körülvevő valóság látványa azt mondatja velünk, hogy a kisebbségi magyar közösségek sem elég anyagi, sem elég mozgósítható személyes erőforrással nem rendelkeznek ahhoz, hogy talpon maradjanak.

Beszéljünk most csak az utóbbiakról. Ebből a szempontból figyelemre méltó az, amit Borbély Zsolt Attila a komprádor értelmiségről mond. Közismert, írja, hogy **a szocialista rendszerben kialakult (szocializálódott) komprádor elitek a térség államaiban kisebb-nagyobb mértékben átálltak a Szovjetunió szolgálatából a globalista háttérhatalom szolgálatába.**² A sajtóban, médiában ma is azok a hangadók, akik – akárcsak a kommunista években – azonnal tüzelnek mindenre és mindenre, aki (és ami) a nemzeti önrendelkezési törekvésre emlékezteti őket. Ez a jelenség, sajnos, a magyar kisebbségek körében is megfigyelhető. **Anélkül, hogy a bünbakképzés gyanújába esnénk, tisztán kell látnunk, hogy a kisebbségi magyar közösségeknek 26 év után sem sikerült teljes egészében megszabadulniuk saját komprádor értelmiségüktől. A „demokratikusnak” nevezett változások is inkább az ellenlábásoknak kedveztek, mint a nemzetben gondolkodó kevés értelmiséginek.** Nem véletlen, hogy – a látszat ellenére – a szellemi élet nem a magyar érdekek, a közösségi célok, értékek mentén fogalmazódik meg, hanem a globalista elit elvárásaihoz igazodik. Ez súlyos – olykor drámai – feszültségekhez vezet. Ilyen viszonyok kö-

² I. m., uo.

zött nagy erők működnek mind társadalmi, mind lokális méretekben avégett, hogy újra és újra hatástalanítsák a nemzeti identitás megtartására irányuló erőfeszítéseket. Noha közhelyszámba megy a nemzeti identitás támogatására irányuló törekvések támogatása, ebben a vonatkozásban maga az élet meglehetősen tagolt és zaklatott képet mutat. Noha a kisebbségi magyar közösségek jövője szempontjából a nemzeti identitás erősítésére hatványozottan szükség lenne, annak a személynek a sorsa, aki ezt a feladatot komolyan magára veszi, csalódások sorához vezet, amely az eredményesség szempontjából felér a legsúlyosabb „vezekléssel”.

Érthető, hogy az utódállamok, amelyek Trianonban jelentős javakat, területet, népességet zsákmányoltak a magyarokat (mint országot és népet) büntető békediktátumnak köszönhetően, következetesen kerékkötői voltak egy autentikus kisebbségi magyar értelmiségi réteg létrejöttének. Ezen túlmenően elsőrendű politikai feladatuknak tartották egy olyan értelmiségi réteg kinevelését, amely fittyet hányt a kisebbségbe került magyarság gondjaira és vergődésére. Ez az értelmiségi réteg nemcsak hogy nem volt soha egy érzelmi, közérzületi hullámhosszon saját nemzeti közösségével, hanem kulcsszerepet kellett vállalnia a kisebbségeket alárendelt helyzetbe tartó önminősítési-önmeghatározási identitáskeret kiépítésében. Ennek folyamányaként a kisebbségi magyar közösségek tele vannak tehetséges, ámde a tudás értékét lerontó, megingott, széthullóban lévő identitásokkal. Abból az erősen foghíjas, vékony, identitásában bizonytalan, a közösségért felelősséget nem vállaló értelmiségből, amelyet a magyar közösség vérrel és verítéssel kiizzadt, nehezen állt össze egy autentikus élcsapat, amely alkalmassá vált volna a kisebbségi magyar közösségek vezetésére.

A hatalom szolgálatában – A II. világháború után színre lépő vajdasági magyar értelmiségiek nagy része első generációs értelmiségi volt, aki **a rendszer kádereként nevelkedett, és politikai-ideológiai elvárásokat közvetített a magyar közösségek felé.** Nemhogy nem álltak ellen a hatalom akaratának, hiszen a szolgálalkúság feltétele volt a társadalmi érvényesülésüknek, de sokszor eléje mentek a hatalom

ki nem mondott elvárásainak is. **A hűségért és a hatalom szolgálatáért természetesen nem maradt el a jutalom, lehetőséget kaptak nemcsak a szakmai felemelkedésre, hanem mindenféle becsvágyuk kiélésére is.** Ezen a téren az 1990-es politikai fordulattal annyi változás történt, hogy az időközben felnevelkedett fiatal értelmiségi rétegre a történelmileg bukott rendszernek már nem volt szüksége, de az új idők politikája sem tartott rá igényt. Az új demokrácia a fiatal magyar értelmiségiek számára végképp nem kínált életpálya-lehetőséget. Így azok hamar lapátra kerültek. Ez az átstrukturálódás nagyjából egybeesett a vajdasági magyar kultúra korábbi hangadó értelmiségi rétegének a kiöregedésével. A korábbi „pozicionált értelmiségiek” kiöregedtek, érvényesülési lehetőség híján a magyar fiatal értelmiségiek eltűntek a vajdasági magyar politikai és kulturális színtérről. A helyzetet súlyosbította, hogy szűkös lehetőségeire („forráshiányra”) hivatkozva a vajdasági magyar kisebbségi politikai elit is feladta azt az elképzelést, hogy a széthulló magyar közösség megmaradása szempontjából a regenerálódáshoz, az identitás újjászervezéséhez feltétlenül szükség lenne jól képzett, nemzetének elkötelezett fiatal értelmiségiekre. Az áldatlan helyzet hosszas és bonyolult fejtegetése helyett leszögezhetjük, hogy ma is ugyanott tartunk, ahol 25 évvel ezelőtt. **Erősen megfogyatkozva, felhígulva, vértelenre válva, önmagában elbizonytalanodva a magyar kisebbségi értelmiségnek jószerével ahhoz sincs már ereje (bátorsága), hogy a rendszerváltás elején megfogalmazott célok mellett kiálljon. Sőt, a vázolt előzmények után ebben a strukturálatlan önmeghatározási-önminősítési helyzetben a kisebbségi magyar közösségek rosszabb állapotban vannak, mint negyed (fél vagy háromnegyed) évszázaddal ezelőtt.**

Ismétlem, emberpróbálóan nehéz feladat a magyar kisebbségeket személyes érdekelttség (involváltság) híján valamiféle előremenekülő identitás mentén felsorakoztatni. Az identitás kérdése jószerével csak mint elvont fogalom kerül szóba, cseppfolyós és bizonytalan, amelybe kapaszkodva nehéz a gyakorlati problémákat áthidalni. Nemzetben gondolkodó értelmiség híján már észre sem vesszük, hogy az emberek az átélt társadalmi és egyéni tapasztalataik alap-

ján mindennél többre kezdik becsülni személyes függetlenségüket, autonómiájukat, még inkább egzisztenciájukat. Látnunk kell, hogy az önreflexióban jóval kifejezettebb a személyes érdekelt-ség, mint a szociális és nemzeti identításelemek, amelyek egyre több bizonytalanságot és kétértelműséget rejtenek magukban, ami a kisebbségek kínos útkeresésében (életstratégiájában) szinte kézzelfoghatóvá teszi a magyar közösségek atomizálódását és dezintegrációját.

Hogyan és miként is tudnánk ezeket a (negatív?) folyamatokat kedvező irányba terelni? Vannak, akik abban látják a kisebbségi közösségek tévelygésének (úttévesztésének) az okát, hogy a demokrácia hiányában nem jött létre a politikai és szellemi életnek egy belső nyilvánossága, amely lehetőséget kínálna az eltérő látószögek szembesítésére. Lényegében véve azt fájlatják, hogy a körülmények folytán elmaradt vagy félbeszakadt az értelmezési közösségek kialakulása, amelyek szisztematikusan taglalhatták volna a vajdasági magyarság társadalmi dinamikáját.³ Tény és való, hogy az a (kisebbségi) politika, amely nem számol az emberek tömegessé összegeződő személyes dilemmáival, önmeghatározási problémáival, önmaga lehetőségeit is korlátozza. Tanácsos tehát figyelembe venni azt a folyamatot, amely a (kisebbségi) társadalom mélyrétegeiben zajlik. Elsősorban a személyes identitáson belüli változásokra, az egyéni sajátságokra gondolok. A modern demokrácia sem nélkülözheti a tömegek akaratát, ennek ellenére a társadalmi azonosságtudat (a szociális identitás) kialakításában és fenntartásában az autentikus nemzeti értelmiség kulcsszerepet játszik. A magam részéről ezért tartom a legnagyobb gondnak azt, hogy **a határon túli magyarságnak nincs „a saját véréből való és lelkével azonosult” értelmisége, illetve akik vannak, azok magukra hagyva, politikai ellenszélben próbálnak boldogulni, utat törni maguknak.** Másként fogalmazva, nagyobb szükség volna szellemi honvédelemre, a közösségért felelősséget vállaló, nemzetben gondolkodó értelmiségre.

Kollektív és egyéni jogok – A megfelelő értelmiségi réteg hiánya gondot jelentett már a

rendszerváltás elején is a célok megfogalmazásában. Utólag úgy tűnik, hogy ezen a gondon könnyen túltettük magunkat. Salat Levente írja, hogy egyenesen csodaszámba menő volt, ahogyan az erdélyi magyarság a romániai fordulatot követően gyorsan megszerveződött, s hogy az RMDSZ, amely egyszerre volt ernyőszervezet, különböző ideológiai platformokat foglalva magában, eredményesen ötvözte magában a párt központi vezetését és a területi képviselőket, ugyanakkor eredményesen mozgósította a választópolgárokat, és szép eredményeket ért el a választásokon, ami nagy előnyt biztosított számára a kinnal-bajjal kialakuló romániai többpártrendszerrel szemben. Ez a helyzeti előny azonban hamar semmivé vált, mondja, amint az RMDSZ megpróbált beilleszkedni a román politikai életbe. Világossá vált, hogy az erdélyi magyarság közösségi megmaradási törekvéseinek nem lehet érvényt szerezni a romániai politikai szintéren. **Az erdélyi magyarság megmaradásának a garanciáit a kollektív jogokra alapozta volna, a román politikusok viszont mereven elutasítottak minden követelést, amely kilépett az egyéni jogok keretei közül.**

Nos, szó szerint ezt történt más utódállamokban is, ahol magyarok élnek. Noha az álláspontok összehághatatlannak voltak (és maradtak), Salat Levente szerint az elmúlt 26 év alatt az RMDSZ-nek fölöttébb látványos eredményeket sikerült elérnie. Ezzel kapcsolatban arra hivatkozik, hogy 931 jogszabály foglalkozik valamilyen formában kisebbségvédelmi előírásokkal. Aligha jutna eszébe bárkinek kétségbe vonni ezeket az eredményeket, a megnövekedett mozgásteret, ez azonban nem cáfolja azt, hogy az erdélyi magyarság az önrendelkezést illetően **térdre kényszerült.**

Salat Levente azt állítja, hogy a „látványos eredmények ellenére [...] az erdélyi magyar gondolkodás uralkodó trendjei szerint az erdélyi magyar kisebbségpolitika kudarcos és célt tévesztett”.⁴ Az említett hiányérzet elsősorban az autonómia teljesületlen ígéretéhez kötődik, de más is beárnyékolja a közhangulatot. **A magyar kisebbségpolitika sem Romániában, sem**

³ Dr. Losonczi Alpár: A vajdasági magyar értelmiségi szerepkörrel kapcsolatos dilemmák. In: *Kisebbségi létjelenségek*. Szerk.: Gábritnyé dr. Molnár Irén és Mirnics Zsuzsa. MTT Könyvtár 7., Szabadka, 2003, 248. o.

⁴ Salat Levente: Az RMDSZ 25 éve – a célok tükrében. In: *Magyar Kisebbség*. I. m. 15. o.

másutt nem akarta tudomásul venni, hogy az újonnan létrejövő többpártrendszer voltaképpen csak cirkusz. A többségi pártok épp olyan konok következetességgel képviselik a román állami s nemzeti érdekeket, ahogyan korábban a nemzeti kommunizmus legsötétebb éveiben tették. Magyarán fel kellett volna ismerni, hogy a román nemzet- és államépítési stratégia szemben áll a magyar törekvésekkel. Természetesen nem csak a románokról van szó itt. **A közösségként való megmaradást és a valamiféle garancia-ként elképzelt közjogi autonómia megvalósítását, mint az önrendelkezés és önkormányzatiság minimumát, a szomszédos országok sehol sem teszik lehetővé. (Nálunk sem, noha rendelkezünk a kulturális autonómia valamilyen formájával.)**

Ebben az értelemben tehát előrelépés a korábbiakhoz képest nem történt. **A magyar kisebbségek mindenütt térdre kényszerültek.** Pontosabban, Trianon óta térdre vannak kényszerítve. Ezt az égbekiáltó igazságtalanságot eddig „sorscsapásként”, elnyomásként, a közösségen tett erőszakként élték meg, most viszont az a látszat, mintha ez a kiszolgáltatottság csupán saját bénaságuk (tehetetlenségük) következménye lenne. Annak érdekében, hogy a kisebbségi magyar pártok valahogyan mentsék a mundér becsületét, saját közösségüket próbálják alkura (belátásra, önfeladásra) bírni. A kisebbségi magyar közösségek szempontjából azonban **a történet nem politikai alkukról szól, hanem a nemzeti közösség alapjainak megingásáról, a hit és a közösségi érzés megingásáról, a történelmi tudat és az identitás feladásáról.**

Kis magyar világok – Beszélhetünk persze politikai céltévesztésről, kihagyott történelmi lehetőségekről, önfeladásról, érdektelenségről, akármiről, kérdés, hogy azok az álmok, amelyeket a határon túli magyarok Trianon óta dédelgetnek magukban, egyáltalán teljesíthetők-e. Szembe tudunk-e nézni azzal a ténnyel, hogy „az erdélyi magyar kisebbség tagjai kevés eséllyel maradhatnak meg magyarnak Romániában, ha úgy szocializálódnak, mintha Magyarországon élnének”? – kérdezi Salat Levente.⁵ Azt gondolom,

hogy a fennmaradás esélyeinek megkérdőjelezése jogos a többi határon túli magyar közösség esetében is. Az elszakított nemzetrészek szocializációjára vonatkozó utalást azonban szerintem aligha lehet a sajátos kisebbségi körülményekre való hivatkozással elintézni. A magyar nemzetrészek megmaradását nem az veszélyezteti, hogy nem „idomulnak” kellőképpen a sajátos romániai (szerbiai stb.) viszonyokhoz, hanem hogy magyarként kívánnak élni egy más nemzetiségű államban. Itt nem a *más* nemzetiségen van a hangsúly, nem az a baj, hogy a románok, szerbek mások, mint a magyarok, vagy a magyarok nem érzik jól magukat, nem tudják fölitalálni magukat közöttük, hanem hogy a román, a szerb, az ukrán (stb.) állam – politikai, gazdasági, kulturális – akadályokat gördít a kisebbségek útjába. Semmi okunk ennek vagy annak a politikusnak a jó szándékában kételkedni, a hátrányos törvények folyományaként azonban számos erdélyi, vajdasági magyar dönt szülőföldjének elhagyása mellett, mert az állam részéről tapasztalt idegenkedést, hatalmi dölyföt a maga részéről sérelmesnek, elviselhetetlennek tartja. Nem az a gond, ahogyan Salat Levente véli, hogy a magyarok azt a világot, amelyet Magyarország kínál számukra, képtelenek Romániában (Szerbiában, Ukrajnában stb.) megtalálni, hanem hogy az említett államok (nemzeti hovatartozásuk miatt) velük szemben hátrányos megkülönböztetést alkalmaznak.

A hátrányos megkülönböztetés kapcsán félreérthető, sőt félrevezető azt a lelki habitust kifogásolni, amely az anyaországban természetes az emberek számára, mondván, hogy Romániában (Szerbiában stb.) más világ van. A gondot az jelenti, hogy az állam nem tehet különbséget az emberek között hitük, nyelvük, tudatuk, szokásaik alapján. Ha mégis megteszi, abból nem az következik, hogy hibádzik az emberek identitása, ami a társadalom-, illetve a személyiség-lélektan fontos és meghatározó kategóriája, hanem hogy az állam bizonyos embercsoportok szükségleteit és sajátos érdekeit rosszul kezeli.

Perverz nemzetközi jogrend – Ha jól értem, Salat Levente a határon túli magyar kisebbséggel kapcsolatban az „otthonosságérzés” hiá-

⁵ Salat Levente: Az RMD SZ 25 éve – a célok tükrében. In: i. m. 23. o.

nyáról beszél. Ez az érzés azonban korántsem az uralkodó nemzethez igazodó szocializáció hiányosságaiból ered, ahogyan ő véli, hanem a hatalmi kiszolgáltatottságnak a következménye. A hatalom nem azonos a többségi néppel. Ebből kifolyólag elsősorban **nem a román, a szerb (stb.) többséggel kialakított és fenn-tartott mindennapi kapcsolatok sérelmesek a magyar kisebbségnek, hanem a hatalom arroganciája az, ami nehezen viselhető el. Az arrogancia viszont a hatalom természetéből ered, amelynek a nemzeti sajátosságához semmi köze.**

Nehéz kimondani, de nem térhetünk ki előle. **Ki kell mondanunk végre, hogy a határon túli magyarok sérelmes helyzetével kapcsolatban nem elég a román, szerb (stb.) hatalom arroganciájára céloztatni, ha maga a nemzetközi jogrend is perverz, amely csakis és kizárólag a hatalmat ismeri, csak a hatalom nyelvén ért, csak a hatalommal egyezkedik.** Ennek a perverz jogviszonynak a leplezését szolgálja a fülénél fogva előrángatott „nemzeti kérdés”, a sokszor kárhoztatott nemzeti érzés, amely úgymond zavarja a népek „közeledését és együttélését”. Ez a mellébeszélés a társadalmi entitások (etnikumok) szabadságjogainak követelésétől való idegenkedést igyekszik leplezni. A nemzetközi jogrendnek azt a perverz sajátosságát, amely számos tanújelét adja a népek kiskorúsításának, az etnikai törekvések negligálásának. Ez a perverz jogrend az, amely fájdalmasan érint bennünket, mert nehezen (sehogy sem) egyeztethető össze az önrendelkezési törekvéseinkkel. Illúzió azt gondolni, hogy az erdélyi, vajdasági magyarság az autonómiák kiharcolása révén „békében és jólétben élhetne a maga kis magyar világában” (Salat Levente), függetlenül attól, hogy közben mi történik Európában, milyen politikai jogviszonyok irányadóak a románok, szerbek (stb.) részére. A párizsi békekonferencia szelleme valójában ma is él. Nemcsak azok voltak „aljas gazemberek”, akik a trianoni „békét”

Magyarországra ráerőltették, hanem azok is, akik a békediktátum beteljesülésén máig örködnek.⁶

Elszoruló torokkal vettük tudomásul, hogy a nemzetközi igazságosságnak, a népek szabadságának nagy eszméje, amelyet a szövetséges hatalmak oly fennen hirdettek, már Trianonban porba hullt. De száz év után azt hallani, hogy még mindig mi, magyarok követjük el a történelmi lépésvesztést, hogy a hibát, a tévedést a magyar kisebbségek (igencsak) mértéktartó önrendelkezési törekvéseiben kell keresni, döbbenetes és felkavaró. Felesleges törleszkedés és hajbókolás helyett be kell látnunk, hogy a nemzetközi „fő-irány” a rossz, az elhibázott. **Azt a nemzetközi jogrendet kell kárhoztatni, amely alapvetően közösség-, nép-, nemzet- és emberellenes, és amely a modern uralmi rendszer megteremtését a nemzeti közösségek felszámolásától, a manipulált tömeg létrehozásától, az arc nélküli emberekből álló individualista társadalomtól reméli.**

Kettős mérce – A nemzetközi jogrend perverz sajátosságáról beszélve hadd utaljunk vissza a nemzeti önrendelkezésre, illetve a kettős mérceire. A nemzetközi jogrend szerint, mint ismeretes, minden népnek joga van az önrendelkezésre.⁷ A vonatkozó dokumentumokból azonban nem világlik ki, hogy mely embercsoportokat lehet népnek tekinteni. Mitől nép a nép? Kik, mikor és mitől válnak néppé? Kié a döntő szó ebben a kérdésben?

A következetesség és a tárgyilagosság minimuma is hiányzik ezeknek a kardinális fontosságú kérdéseknek az eldöntésében. Erre vonatkozóan érdemes Salat Levente gondolatmenetét követni.⁸ Az erdélyi magyarság lélekszámánál Európa 49 állama közül tíz rendelkezik kisebb népességgel, további ötnek hasonló a lélekszáma az erdélyi magyarsághoz. Ugyanakkor Európa 49 államában 20 körüli tehető azoknak a nemzeti közösségeknek a száma, amelyek egymillió

⁶ Ismeretes, hogy a trianoni békediktátummal Magyarország *elveszítette területének kétharmad és népességének majdnem kétharmad részét, és hogy a megmaradt Magyarországtól megvonták az addigi gazdasági fejlődés majdnem összes feltételét és lehetőségét.*

⁷ Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.” Vö. Salat Levente: Az RMD SZ 25 éve – a célok tükrében. I. m. 13. o.

⁸ Salat Levente: Az RMD SZ 25 éve – a célok tükrében. In: *Magyar Kisebbség*. I. m. 13. o.

fölötti lélekszámmal rendelkeznek, és népnek tekintik magukat. További 30 olyan kisebbség is valamely néphez tartozónak tekinti magát, amely mintegy félmillió lélekszámú.

Ebben a zűrzavarban és következetlenségben aligha lehet eligazodni. Azok a népek, amelyek az önrendelkezéssel élve önmaguk számára államot (hoztak) hoznak létre, ennek **az erőszakos fellépésnek a folyamánként „nemzeti létre” tesznek szert, politikai értelemben „nemzeti közösségek” lesznek.** Azok viszont, amelyek tartózkodnak az erőszakos fellépéstől, elesnek ettől a lehetőségtől. Világos, hogy az államalkotás, az állami keretek megszerzése és megőrzése a kollektív jogok elismerésének lehetséges legmagasabb formáját jelenti. **Erre a jogra azonban békés eszközökkel, politikai tárgyalások útján nagyon nehéz, valljuk be, csaknem lehetetlen szert tenni.** Nem véletlen, hogy a (perverz) nemzetközi jog a kollektív jogok helyett következetesen **egyéni jogokról** beszél, nehogy valamelyik etnikumnak, népcsoportnak, kisebbségnek eszébe jusson közösségként való elismerésére és fennmaradása érdekében politikai, közigazgatási intézményrendszert (államot, autonómiát, önkormányzatot) létrehozni.

Ebben az ellentmondásoktól terhes, zavaros politikai és jogi helyzetben az önrendelkezés igénye valamely kisebbségi közösség részéről óhatatlanul feszültségekkel jár együtt. Mivel békés eszközökkel, politikai tárgyalások útján nehéz kollektív jogokra szert tenni, a közösségi érdekérvényesítés vagy egy független állam kikiáltásával, vagy egy másik államhoz való csatlakozással érhető el. Egyik út sem javallott és járható katasztrofális következmények nélkül.

Több mint naivitás tehát azt hinni, hogy az önrendelkezés bármely formájának kivívását a nemzetközi jog támogatja, elősegíti, előnyben részesíti. Ellenkezőleg, a közelmúlt fejleményei arra engednek következtetni, hogy erőszak nélkül sem a függetlenség kikiáltása, sem egy másik államhoz való csatlakozás nem megy. Azok viszont, akik **az erőszak eszközeihez folyamodva próbálnak néppé (nemzetté) válni (akár önálló államot létrehozni), nagyobb sikerrel járnak, mint azok, akik – a nemzetközi**

jogban bízva – békés politikai eszközökkel szeretnének érvényt szerezni önrendelkezési törekvéseiknek. Salat Levente ezzel kapcsolatban Will Kymlicka frappáns kijelentésére utal, aki szerint az önálló államok létrehozására irányuló törekvés „a nemzetközi jogrend perverz követelménye”.⁹ A magam részéről roppant találónak tartom ezt a kifejezést, amely rámutat a dolgok lényegére. Nevezetesen arra, hogy bár **maguk az önrendelkezésre törekvő közösségek dialógussal szeretnék rendezni a helyzetüket, békés úton törekszenek jogalanyiságuk elismerésére szert tenni, erre maga a nemzetközi jogrend nem nyújt számukra lehetőséget, vagyis akarva, nem akarva, de erőszakos fellépésre sarkallja őket.**

Ebben a vonatkozásban összehasonlíthatjuk például a Kárpát-medencében élő kisebbségi magyar közösségek önrendelkezési törekvését (mondjuk inkább azt, hogy ez irányú vergődését) az albánok erőszakos függetlenségi törekvésével, amely a Balkánon egy új állam, Koszovó létrehozásához vezetett. **Nekik új állam járt a harcias fellépésükért, míg a kisebbségi magyar közösségek békés eszközökkel történő érdekérvényesítése a legcsekélyebb eredményt sem érte el eddig.** Eddig – mondom, nem mintha várható lenne, hogy ezután majd jobbak lesznek a kilátásaink. De minden lehetséges. Tény viszont, hogy a magyar közösségek az elmúlt 26 évben (asszimiláció, kivándorlás, öngyilkosság következtében, illetve utódnemzés hiányában) nagyobb veszteséget szenvedtek el, mint amit a koszovói albánok hoztak függetlenségük érdekében. Ez nem felhívás a keringőre, hanem annak a fájdalmas ténynek a felismerése, hogy **a politikai erőviszonyok átrendeződése nélkül nincs az a kisebbségi politikai élcsapat, amely önmagában (hathatós külső segítség nélkül) ezt a meccset megnyerhetné számunkra.** De ez a sajnálatos körülmény nem mentesít bennünket attól, hogy saját hibáinkkal, gyengeségeinkkel, mulasztásainkkal szembenézzünk.

Nemzetépítő projektek – Bakk Miklós *Narratíva, avagy a megértés evolúciója*¹⁰ című írásában szintén arról a „politikai törésről” beszél, amely a

⁹ I. m. 14. o.

¹⁰ In: *Magyar Kisebbség. Nemzetpolitika Szemle. Új sorozat.* XX. évfolyam. 2015. 1–2. szám, Kolozsvár

kisebbségpolitikában bekövetkezett. Az RMDSZ irányultsága (= „teoretizáló és ideológiai kerete”) szerint „az első időszakban” még határozottan az „önkormányzati modell volt”. Ez a gyakorlatban a „belső önrendelkezés” igényét jelentette, ami később „valamiért elbukott”. Ezt a „bukást” Bakk Miklós a „politikai beszédmód” változásával hozza összefüggésbe, amit bevallom, nem egészen értek. A fejtegetést igen, mely szerint „az RMDSZ nem tudta megteremteni azt a közéleti nyelvet, amely összekapcsolta volna a politikai képviseletet és a társadalomépítést, azaz a kettő közötti közvetítéshez szükséges közpolitikai nyelvezetet”.¹¹ Jóllehet, igaza lehet abban, hogy a nyelvpolitika a kisebbségpolitika igen elhanyagolt területe, mégsem hiszem, hogy a politikai bukás „nyelvpolitikai” kérdés lenne. Ezt a feltevését későbbi fejtegetése során maga Bakk Miklós is helyesbíti, amikor leszögezi, hogy **az „önkormányzati modell kimerülése” voltaképpen az RMDSZ román pártrendszerbe való erőteljes integrációjának a következménye.**

Bakk Miklós fejtegetését azért idézem, mert ezek szerint a romániai magyarság körében ugyanaz ment végbe, mint Vajdaságban. **A magyar kisebbségpolitika – a győztes többségi párttal való sikeres együttműködés reményében – hátat fordított „a kisebbségi nemzetépítés paradigmájának”.** Ezt a „pártpolitikai fordulatot” aligha lehet csak a magyar kisebbségi pártok nyakába varrni, hiszen a kisebbségi magyarság politikai képviseletének a kérdése végső soron a Magyarországgal szomszédos országokban történő „demokratikus kibontakozás”, vagy mondjuk inkább, hogy a különböző „demokraciatípusok” kialakulásának és formálódásának a függvénye. Ennek ellenére, meglátásom szerint, **a kisebbségi „nemzetépítő politika” (pontosabban annak hiánya) elsősorban az adott kisebbségi közösség önértékelésének és politikai-ideológiai érettségének a kérdése.**

Márpedig mind a közösség önértékelése, mind politikai érettsége vitathatatlanul gyenge pontunk. Elsősorban ez a körülmény vezetett oda, hogy **a kisebbségi politikában a párt mint projekt elvesztette nemzetépítő jellegét.** Hozzá kell tenni, hogy ezt a „pálfordulást” részben

az eredményes politizálás keretei kényszerítették ki. Ez (mármint a nemzetépítés feladása) volt a feltétele annak, hogy a kisebbségi magyar pártok kormányzati tényezővé váljanak. Másrészt a magyar pártok azért veszítették el nemzetépítő jellegüket, mert a vezetői magát a **politizálást** (a kormányzati szerepvállalást) fontosabbnak (a maguk szempontjából előnyösebbnek) tartották annál, semhogy „rendszerellenes nemzetpolitikus” gyanújába keveredjenek. A megfelelési kényszerről beszélek, amelyhez **az ideológiai magyarázat az volt, hogy az államépítésben, a közjogi rendszerben való részvétel fontosabb mindenféle „nacionalista” elkülönülési törekvésnél.**

Amikor a magyar kisebbség „ellenzékbeli” politizált, nemzetvédelmi magatartásának csak addig volt értelme, csak addig volt fenntartható, míg a magyar pártok számíthattak a nemzeti érzelmű közhangulat egyértelmű támogatására, és ehhez nem férhetett kétség. Miután azonban a kezdeti lelkesedés elpárolgott, az egyértelmű támogatás elmaradt, a dilemma a továbbiakban úgy merült fel, hogy a „sikeres” pártpolitika kizárólag addig mehet el a kisebbségi érdekvédelem terén, amíg pártpolitikai sikertelenséghez nem vezet. A siker zálogát viszont az adott politikai szinten a nemzeti érdek fokozatos feladása jelentette. **Így kerültünk a 22-es csapdájába: maga a kisebbségi érdekvédelem vált a sikeres pártpolitika akadályává, a politika sikeressége viszont rövid úton elvezetett a valós közösségi érdekek feladásához.**

Pártos önszerveződés – Talán sosem derül ki, hogy ki és mi alapján döntött úgy, hogy a kelet-európai átalakulás új pártok létrehozásával kezdődjék. Napnál világosabb, hogy a rendszerváltással a társadalmi javak újraelosztása nem pártokhoz kötötten ment végbe. Szem előtt tartva ezt a körülményt, azt is mondhatnánk, hogy a társadalmi problémák felől nézve a pártosodásnak nem volt semmi értelme. De mindenféle találgatástól függetlenül tény, hogy mi, kisebbségben élő magyarok (is) a pártalapítással, Lányi András találó kifejezésével élve: voltaképpen csak „tagkönyvcseré” elé kerültünk. Az egykori

¹¹ Uo.

párt káderállománya egyszerűen „átigazolt” az újonnan szerveződő „nemzeti” színezetű pártokba. Nálunk is ez történt. **Az egykori KSZ-tagokkal erősen feldúsított magyar kisebbségi pártok utóbb már nem a magyar kisebbségek, hanem a korábbi nomenklátúra (a JKSZ) érdekeit képviselték.** A volt párttagok politikai megnyilatkozásaikban kezdetben magyar érdekvéletről beszéltek, a „nemzeti oldalnak” látványos gesztusokat tettek, de a „baloldali egység” (bújtatva) megmaradt köztük. A legnagyobb jóakarattal sem tudnék olyan neveket említeni, akik őszintén igyekeztek volna megszabadulni a múlt ideológiai terheitől. Akadtak, akik egy ideig szerényen meghúzták magukat, de idővel mind vérszemet kaptak, kíméletlenül meglovagolták a kisebbségi magyar pártokat, s úgymond a politikai „reformok” élére álltak. A kisebbségi magyar pártoknak még csak **új politikai stílust** sem sikerült teremteniük, nemhogy lényegbevágóbb feladatokra vállalkoztak volna.

Kétségtelen azonban, hogy a pártosodáshoz kialakulatlan, tagolatlan kisebbségi társadalom nem volt alkalmas sem a magyar érdekek artikulálására, sem új politikai stílusra. Az azonosulásra késztető, utánzásra indító politikai minták sem váltak hasznunkra, hiszen az országos nemzeti jellegű pártok sem hozták működőképes állapotba a többségi társadalmakat.

Számunkra mindenképpen jobb, előremutatóbb lett volna pártok alakítása helyett „párhuzamos társadalom” kiépítésébe fogni, ahogyan az albánok tették. Lehetséges, hogy ezen sem lett volna áldás, de miután **a kisebbségi mozgalmak pártformát öltöttek, azzal gyakorlatilag a paranormális jelenségek világába tévedtünk.** Fogalmazzunk bármennyire is árnyaltan, a parlamentáris-pluralisztikus politikai rendszer eszméje, amely rabul ejtett bennünket (vagy amit ránk erőltettek) a hozzáfűzött naiv, illúziókkal körbefont reményekkel együtt, beszélő viszonyban sincs annak földi másával, azzal az életvilággal, amely körülvesz bennünket. Mindenesetre az elegendőnél is több okunk van arra, hogy a társadalmi átalakuláshoz (felemelkedéshez) fűzött

tévhitelmeinket (köztük a pártokhoz, a legitim vezetőkhöz) fűzött képzeleteinket kritika tárgyává tegyük.

A kollektív kiállás hiánya – Anélkül, hogy a kisebbségi magyar közgondolkodást megosztó ellenségeskedést élesztgetném, amely annak megítélése körül formálódik, hogy fölösleges árat fizettünk-e a nemzet újjászületéséről szőtt álmainkért, vagy nem tettünk érte eleget (semmit), még egyszer körül kell járnunk az alapkérdést, hogy mit is akartunk tulajdonképpen. Mi volt az, amit a kisebbségi magyar pártok vezetői (szűk körben) eldöntöttek? Mi volt az, amit az „őket követő nép” ebből meghallott és megértett? Lehetséges, hogy a nép „lent” meg sem hallotta, hogy „fent” mit akarnak? Netán csakugyan rossz volt a nyelvi kommunikáció? Tudjuk-e, hogy mikor, mit tartanak közlésre érdemesnek a választott képviselők? Hogy kik ők, milyen érdekekre hivatkoznak? Mihez értenek? Mikortól datálódik a demokrácia iránti elkötelezettségük? Milyen „ősökre” hivatkoznak? Honnan, milyen forrásokból verbuválódik a határon túli új magyar politikai elit? Milyen indulatok és ambíciók feszítik őket? Vajon a fogyatkozó magyar közösségek érdeke, törekvése beszélő viszonyban van-e a fölénk nőtt pártpolitikai intézményekkel? Megannyi kérdés, amelyekre válasz nincs még, holott a további változások kiindulópontjaként azokat alaposan szemügyre kellene vennünk.

Ha a rendszerváltás kezdetén, a múlt század '90-es éveinek az elején Európában megkérdeztünk volna tíz embert, hogy nemzeti identitásuk megőrzése szempontjából mit tartanának a legmegfelelőbbnek, tízből kilenc az autonómia valamelyik formáját említette volna. Amikor az ún. hármas autonómiatervezettel előálltam¹², sokan a szememre hányták, hogy túl bonyolult a tervezet, az emberek nem értik, hogy mit jelent. Magyaráztam, ahogy tudtam. Meglepett, hogy a magyarok egy része néha jobban idegenkedett az autonómia gondolatától, mint maguk a szerbek, akiknek – miután felismerték, hogy a decentralizáció egyik formáját jelenti, amelytől talán

¹² Az autonómiaigény és az önrendelkezési törekvés a decentralizálás és szubszidiaritás gondolatára épült. Szerettük volna elérni, hogy a Délvidékről befolyt adók ne Belgrád zsebébe kerüljenek. A központosított államot akartuk gyengíteni, s helyette a községi önkormányzatokat felerősíteni, illetve a kisebbségi nemzeti tanácsokat felruházni bizonyos jogkörökkel, hatáskörökkel és az ehhez szükséges forrásokkal.

még maguk is többet remélhetnek, mint amilyen hátrányt jelentene számukra egy magyar területi autonómia létrejötte – a tervezet nem feltétlenül volt ellenükre. Bizonyosan megalapozatlan lenne azzal a feltevessel élni, hogy a különböző fórumokon elhangzó vélemények megközelítő pontossággal tükrözték volna a szerb parlament véleményét. Zárójelben megjegyzem, hogy a szerb (vagy más) parlament sem léphet föl a szociológiai reprezentativitás igényével, csak elvételre tükrözi az ország vagy a népesség véleményét. A parlament nem szociológiai (társadalmi), hanem kizárólag politikai (a pártok szerinti) reprezentativitás intézménye. Más szóval akár saját kisebbségi szándékainkat illetően is jelentős eltolódás figyelhető meg a népesség és az adott pártelit véleménye között.

Többször elmondtam, hogy az autonómia lenne az a közjogi keret, amely hosszú távon elvileg lehetővé tenné a magyarként való megmaradást. De konkrétan „mi a hasznom nekem belőle?” – kérdeztek vissza a gyűléseken. Különböző társadalmi csoportok, régiók, települések, rétegek nem mindig ismerték fel az autonómiában az érdekérvényesítés lehetőségét. Miután valahogyan megértették, hogy az autonómia nem azt jelenti, hogy mindenből több jut majd mindenkinek, hanem hogy együttesen lehetőséget kapjunk anyanyelvünk és kultúránk megőrzésére, sokan a továbbiakban nem tulajdonítottak fontosságot a kezdeményezésnek. Ami talán érthető is, hiszen a rendszerváltás ígéreteként nem a nemzeti megújulás, hanem a nyugati jómódú kapitalista élet lebegett az emberek szeme előtt. Azok, akik a magyar autonómiától csörgő pénzt reméltek, csalódottan hallgatták az arról szóló fejtegetést, hogy az is előrelépést jelent, ha saját kezünkbe vesszük az állami gondoskodás és újraelosztás foglalkozó eszközeit. Csak kevesen ismerték fel, hogy az intézményes háttér megteremtése fontos szerepet játszik egy közösség életében.

Jó okunk van arra, hogy amikor az autonómiaigény feladásáról beszélünk, a lehetséges válaszokat keresve nagy körültekintéssel járjunk el. Az első szembeötlő tény, amely mindjárt feltűnik: a rendszerváltás úgy ért bennünket, hogy hiányzott a kollektív tudat, a kollektív érdekérvénye-

sítésre való törekvés. A határon túli magyarság nem ismert olyan társadalmi egyesülési és tartós együttélési módot, amely ne követelte volna meg a nemzeti tudat feladását. **Az etnikai önszerveződéssel, önrendelkezéssel, önkormányzatisággal kapcsolatos ismeretek hiánya mellett súlyosan érintett bennünket a médiatámogatás elmaradása, de a félelemkeltés és riogatás, a félreértelmezések, találgatások is csökkentették a helyi és nemzeti érdekek melletti kollektív kiállás felismerésének a szükségességét.** Kétségtelen, hogy nagyobb médiatámogatással, a magyar értelmiség hathatósabb szerepvállalásával sikeresebb lett volna az autonómiaeszmé társadalmi beágyazása.

Előre- vagy visszalépés? – A Magyar Közlöny 1989. október 23-ai számában megjelent egy obligát szöveg, amely mindent elmond az első szabadon választott magyar kormány kisebbségvédelmi programjáról. A szöveg így hangzik: **„A Magyar Köztársaság felelősséget érez a határain kívül élő magyarok sorsáért, és előmozdítja a Magyarországgal való kapcsolatuk ápolását.”** Ebből a nyilatkozatból a támogatás formája és mikéntje nem derül ki. A kormány programjában szó esik még „a magyar közösségek önrendelkezési jogának” megtartásáról, de csak „a szomszéd államok kormányainak kinyilvánított ígéreteivel” összhangban.¹³ A szomszéd államok kormányainak „kinyilvánított ígéretei”-ben nem volt hiány soha, ezeknek azonban soha nem volt fogantatja a gyakorlatban. Ezekre a „kinyilvánításokra” való hagyatkozás a kisebbségben élők számára egyet jelentett az értük való felelősségvállalás makacs elhárításával.

Megtévesztő a „magyar közösségek önrendelkezési jogának megtartására” vonatkozó utalás is, hiszen ez a jog soha nem volt biztosítva részükre, amióta ezek a magyar közösségek Magyarország határain kívül kerültek.

Továbbá a kormány programjában szó esik a magyar kisebbségek az „országok közötti barátság legfontosabb hídját” alkotó szerepéről is, hozzátevé, hogy ezt a szerepet „csak a jogaikat és méltóságérzetüket visszanyert közösségek láthatják el.” Eltekintve attól, hogy a „híd szere-

¹³ *Útkeresés és integráció.* Szerk.: Bárdi Nándor és Éger György, Teleki László Alapítvány, Budapest, 2000, 661. o.

pét” a kisebbségek a maguk részéről megalázónak tekintették, helyénvaló lett volna „jogaik és méltóságérzetük” határozottabb megkövetelése. Ennek hiányában, pusztán a „híd” szerepének emlegetése további félreértésekre adott lehetőséget. Azt a látszatot keltette a többségi népekben, hogy ezen a téren (a kisebbségi jogok tekintetében) rendben van minden, ezen a téren a „demokratikus államok kormányainak” voltaképpen nincs már mit tenniük.

Nem az idézett szöveg megfogalmazásának naivitását szeretném kipellengérezni, hanem arra a jóhiszemű naivitásra szeretnék rámutatni, ahogyan a magyar diplomácia a magyar kérdés rendezéséhez viszonyult. Az új magyar kormány abból a hamis feltevésből indult ki, hogy „az európai politikában fokozatosan előtérbe kerül a kisebbségek ügye”,¹⁴ és lehetőség nyílik **a kisebbségben élő magyar nemzetrészek önszerveződési törekvéseire, amelyek majd fontos részét képezik a térség társadalmi-politikai átszerveződésének.** Ebbe a folyamatba illeszkedtek volna bele a különféle autonómiatörekvések.

Ezek az álmok, tudjuk, kútba estek, a nemzetközi politika merőben más irányt vett. Mivel másfajta helyzet állt elő, utólag változik a közelmúlt megítélése is. Szeretnénk elkerülni azt a kelepécét, hogy a jelenhez igazítsuk korábbi politikai-taktikai szükségleteinket és lépéseinket, így nem marad más hátra, mint hogy hivatkozzam a Magyar Köztársaság Kormányának egy tíz évvel későbbi, 1992. augusztus 19-ei Nyilatkozatára, amely bár név szerint nem említ bennünket, vajdasági magyarokat, félreérthetetlenül az általunk kidolgozott hármas autonómia rendszerének a támogatását emlegeti.

A hiba ott csúszott a számításba, amire 26 évvel ezelőtt a legrosszabb rémálmában sem gondolt volna senki, hogy Európa vezetőit negyedszázad múltán nem az egyes országok és népek közeledése mozgatja, hanem a nemzeti kultúrák és közösségek szétverése afrikai és ázsiai migránsok Európába való kényszerbetelepítése (és azok kvóták szerinti szétosztása) révén. A mai Európai Unió törekvése szinte semmiben sem emlékeztet a tíz, húsz vagy harminc évvel ez-

előtti helyzetre, ennek tükrében az immár történelemmé vált közelmúltban is más értelmet nyer sok minden.

Az európai változás, amelyet az unió vezetői lazán csak „fejlődésnek” szoktak nevezni, számunkra a korábbi kulturális tér beszűkülését – a különböző nyelvi kultúrák és tradíciók közös államra, nyelvre való áttérésének a kényszerét – jelenti. Ez a kényszer pokoli nagy kínokat jelenthet azoknak, akiket érint, hiszen a népek „közeledése” – amit a politikusok, katonák régebben szuronnal, börtönnel kényszerítettek ki, ma viszont a piszkos munkát a pénzvilág végzi el – végül is az egyes nyelvek, dialektusok, kultúrák megszüntetését eredményezi. Talán nem véletlen, hogy ezt a kényszert mi, határon túli magyar kisebbségek képtelenek vagyunk „történelmi haladásként” értékelni.

Magyarország és a határon túli magyarság jövőjével kapcsolatban (tárgykörében) számtalan elemzés, nyilatkozat látott napvilágot.¹⁵ A nyilatkozatokban megfogalmazott elvek gyakorlatba ültetéséről, a magyarországi és a határon túli kapcsolattartás folyamatosságáról, a szakértői bizottságokról, a jogi, politikai, gazdasági, önkormányzati együttműködésről, valamint az európai uniós csatlakozással összefüggő kérdésekről itt (kellő kompetencia hiányában) nem kívánok foglalkozni. Csupán egyetlen kérdésre szeretnék kitérni, amely lényegi változást jelent a főként verbális szintre korlátozódó elemzésekkel, nyilatkozatokkal szemben. Ez pedig a kettős állampolgárság kérdése.

A 2010-ben meghozott, **a magyar állampolgárság könnyített megszerzését lehetővé tevő politikai döntés kétségkívül olyan lépés volt a magyar kormány részéről, amely politikailag átrendezte a határon túli magyar közösségek életét.** Ezzel a döntéssel a magyar állam olyan jogviszonyba lépett a határon túl élő magyar emberekkel, amely jelentősen hozzájárult nemzeti identitásuk megerősítéséhez. A magyar állampolgárság megadása egyéni szinten jelentős előrelépés, maguknak a kisebbségi közösségeknek a helyzetén azonban lényegében véve nem változtatott semmit. Mivel ez **az új jogviszony az állampolgárságot nem köti auto-**

¹⁴ I. m. 662. o.

¹⁵ Vö.: *Útkeresés és integráció.* I. m.

nómiához, az önrendelkezés kivívása terén egy jottányit sem jutottunk előre.

Fellebbezés nincs! – Mellesleg az én állampolgársági kérelmemet néhány évvel ezelőtt a Magyar Köztársaság elnöke, Göncz Árpád utasította el azzal a kategorikus kijelentéssel, hogy „fellebbezésnek helye nincs”. Ennek ellenére természetesen fellebbeztem, illetve ismételt (többször is) beadtam az állampolgársági kérelmet, végül pedig megszereztem az állampolgárságot. Mindez még jóval a „könnyítés” előtt történt. Értetően örültem ennek a magyar állampolgárság könnyített megszerzését lehetővé tevő politikai döntésnek. Már csak azért is, mert a kettős állampolgárságra vonatkozó igény először itt nálunk, Vajdaságban fogalmazódott meg, a Magyarok Világszövetsége Jugoszláviai Országos Tanácsa részéről hangzott el. Mi, vajdasági magyarok voltunk tehát az első javaslattevők, de javaslatunkban a magyar állampolgárság megszerzését a magyar autonómia megvalósításához kötöttük. Elismerem, hogy ez esetben sokan még mindig várnának a magyar állampolgárság megszerzésére, de talán újabb lökést kapott volna a magyar önrendelkezésre irányuló törekvés is.

Egyetértek Salat Levente véleményével, mely szerint azt gondolni, hogy a magyar állampolgársággal rendelkező erdélyi, vajdasági magyarok nagyobb eséllyel szerezhetnek érvényt közösségi jövőjükkel kapcsolatos elképzeléseiknek a román, szerb állammal szemben, minden alapot nélkülöző feltételezés.¹⁶ **Az állampolgárság kiterjesztésének a politikai üzenete (és következménye) nem a határon túli magyarok szülőföldjének megőrzésére irányuló törekvés, nem is a kisebbségi kollektív jogok megszerzése, nem a nemzeti önrendelkezés, hanem épp ellenkezőleg, a szülőföld feladását, a kisebbségi magyar nemzetrészek felbomlását gyorsítja meg.** Elismerem, hogy a sokszor hangoztatott „nemzet határok feletti egyesítése” olyan formában is elérhető, hogy nemzeti integráció nem jelenti a térségben élő magyar

nemzeti közösségek valamilyen új struktúrájának kiépítését, az őshonos területek megőrzését. Jelen formájában a nemzet határok feletti egyesítése olyan integrációt jelent, amelynek a központja kizárólag Budapest.¹⁷ Ezzel kapcsolatban Salat Levente rezignáltan jegyzi meg: úgy látszik, hogy ezzel a döntéssel az önmagát megszervezni akaró, az önrendelkezés valamilyen formájára igényt formáló határon túli magyar közösség számára az autonómia végképp lekerült a napirendről. Vajon ez azt jelentené, hogy a határon túli magyarok helyzetét az anyaország nem kívánta az érintett szomszédos országokkal érdemben rendezni, hanem a magyar kisebbségeket közösségük feladására, Magyarországra való átköltözésre vagy kivándorlásra szólította fel? **Aligha.** Inkább talán azt jelenti, hogy a jelen körülmények között csak erre volt lehetőség.

A magam részéről továbbra is konokul remélem, hogy a nemzetközi politikai szintér (a politikai erőviszonyok) változásával a határon túli magyarok önrendelkezési törekvése ismét napirendre kerül. Salat Levente nálam borúlátóbb. Nem hiszi, hogy a mindenkor magyar kormány az autonómatörekvéseket valaha is támogatni fogja. Szerinte ezt támasztja alá az a tendencia is, hogy a magyar állam egyre több területen vállalja át a román, a szerb állam terheit, azok kormányzatának a feladatait. De szerinte ebbe az irányba mutat az a folyamat is, hogy a határon túli magyarok érdeklődésének súlypontja Bukarestről, Belgrádról Budapestre helyeződik át. Lehetséges, hogy az új magyar nemzetstruktúra, amelyről álmodoztunk, kútba esett volna?¹⁸

Magára maradt társadalom – De vajon nem kötjük-e így túlságosan a jelen dimenziójához, a konkrét társadalmi-politikai szituációhoz a jövőt? Ha eltekintünk attól a naiv utópiától, hogy a „történelemnek vége”¹⁹, és mi magyarok is megszabadulunk a sorsszerűség képzetéből fakadó kiszolgáltatottságérzésünktől, szabadon és szuverén döntésekkel a kiszolgáltatott ember (és nemzet) drámájának kedvező fordulattal.

¹⁶ Salat Levente: Az RMDSZ 25 éve – a célok tükrében. I. m. 27. o.

¹⁷ Vö.: Hódi Sándor: *Mi fán terem a nemzetstratégia? (Tézisek egy új nemzeteszményhez)*. Széchenyi István Stratégiakutató és Fejlesztési Intézet – Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Tóthfalu-Zenta, 2007

¹⁸ Lásd erről: Hódi Sándor: *Mi fán terem a nemzetstratégia?* Stratégiai füzetek 7. Széchenyi István Stratégiakutató Intézet, Ada, 2012

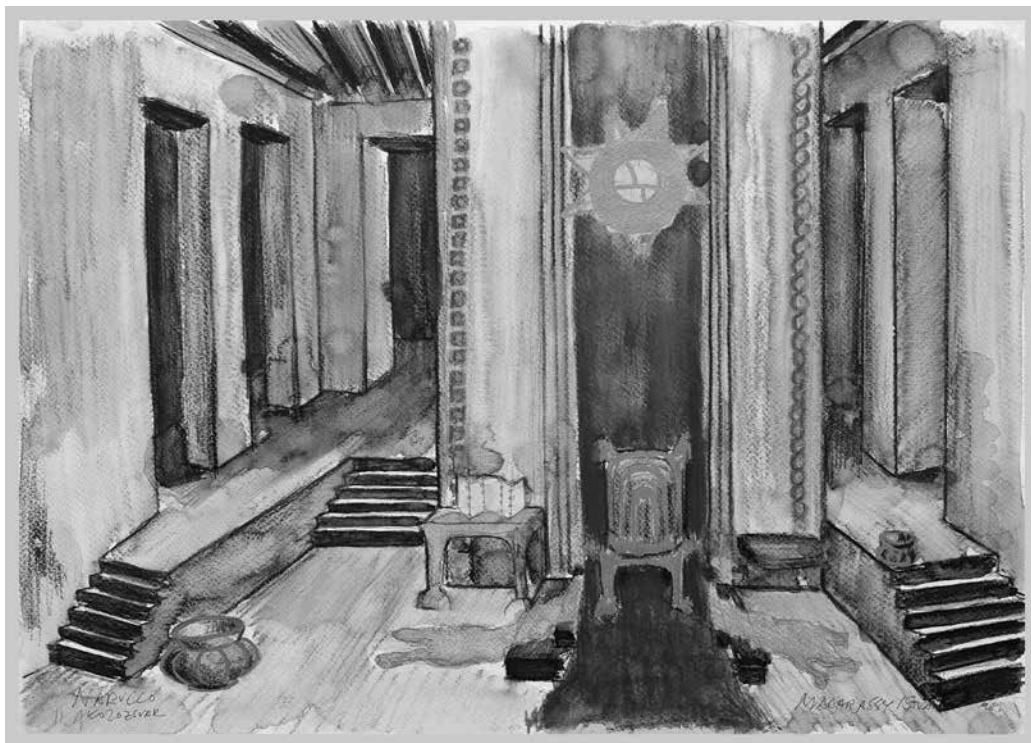
¹⁹ Francis Fukuyama: *A történelem vége és az utolsó ember*. Európa Könyvkiadó, 2014

Már csak azért is, mert velünk (kisebbségekkel) együtt sok minden veszélybe került. Nemcsak az európai hagyományok kerültek veszélybe, nemcsak az EU-hoz fűzött remények bizonyultak megalapozatlannak, nemcsak a rendszerváltás végződött kudarcral, de az emberi létezés végső, nagy dilemmái is ott feszülnek szorongásainkban, és válaszra várnak. Nagy erejű társadalmi és egyéni pszichológiai szükségletek működnek abban az irányban, hogy a problémák, amelyek újra és újra életre kelnek, végül megoldódjanak.

A nemzetállamok és a globalizációnak behódoló országok egyaránt adósak még mind a nemzeti önrendelkezés „mintájával”, a felkorbácsolt kollektív hisztéria „megoldásával”, mind az állam szociális szerepvállalásának mindenféle erőszaktétel nélküli működésmódjának kimunkálásával. Nem vitás, hogy a rendszerváltást levezénylő politikai elit magára hagyta a „társadalmat”, ahogyan az EU politikai elitje is szemben áll a változásokkal, és hamis válaszokkal igyek-

szik elfedni a valódi mozgatórugókat. Sokáig mi magyar kisebbségben élők sem hajtogathatjuk, hogy önrendelkezési törekvésünk megbukott, hogy magunkra hagytak bennünket vergődésünkben. Szégyen és neheztelés nélkül be kell látnunk, hogy talán azért nem sikerült rendeznünk „közös dolgainkat”, mivel magunkkal sem vagyunk igazán tisztában.

Az események nyugtalanítóan heterogén halmazában azért nem tudunk eligazodni, mert olyan kauzális sémákat hordozunk magunkban, amelyek történelmi szavatossága már rég lejárt. Az eligazodáshoz, önismerethez a társas történelem és társadalmi akciók világában új ismeretekre kell szert tennünk. Félő, hogy új tapasztalatok és ismeretek, új tudás nélkül a liberalizálódó globalista világ falhoz állít bennünket, a társadalmi igazságosság és szolidaritás álarca mögött szisztematikusan fel fogja morzsolni nemcsak az etnikai és nemzeti közösségeket, hanem egyáltalán a közösségi lét fenntartására irányuló valamennyi törekvést.

A Nabucco-díszlet

Meg kell állítani a népességfogyást, az elvándorlást és az asszimilációt*

– Dippold Pál interjúja

A közelmúltban öt, autonómiákat bemutató, hosszabb írása jelent meg lapunkban. Összege-sonlította a Muravidéket és az Åland-szigeteket, bemutatta a feröeri modellt, elemezte Dél-Tirolt és Katalóniát, majd két részben a magyar autonómiák múltó létét Trianontól napjainkig. A szerzővel, Juhász Györggyel, a RETÖRKI tudományos főmunkatársával beszélgetünk e különös-varázslatos világról.

Mikor találkozott életében először egyáltalán autonómiával?

– Amikor 1977-ben már végzett tanárként Pécsről az Újvidéki Egyetemre kerültem kétéves magyar állami posztgraduális ösztöndíjjal. Vajdaság 1974 februárjától, az új jugoszláv alkotmány életbelépésétől Szocialista Autonóm Tartomány lett – miként Koszovó is –, és a régió felfelé ívelő korszakába lépett. Ez egy területi (nem etnikai) autonómiaforma, melynek minden negyedik polgára magyar volt. A százötven fős Újvidéki Parlamentben (Báni Palota) harminchét magyar képviselő foglalt helyet. Belgrádban, a Skupštinában (Szövetségi Parlament) száztizen képviselték a Vajdaságot (Délvidék), közülük huszonhatan magyarok.

Ma milyenek ezek az arányok?

– Szomorúak! Belgrádban csak négy magyar ül a kétszázötven fős képviselőházban, Újvidéken a százhusz fős – 1990-től jogaitól részben és költségvetésétől teljesen megfosztott – tartományi parlamentben hat. A számok önmagukban tükrözik a délvidéki magyarság megfélemezését

– és politikai súlytalanságát – az elmúlt évtizedekben, s akkor még a korfáról nem is beszélünk. Példaként említem, hogy az 1921-es népszámlálás adatai szerint a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban 467 658 magyar és 439 657(!) albán élt. Amikor 2008 februárjában Koszovó kikiáltotta a függetlenségét, a szerbiai albánok száma megközelítette a kétmilliót, a magyaroké pedig negyedmillió alá esett.

Látják, érzékelik a szabadkai magyar vezetők ezt a nem túl rózsás helyzetet?!

– Nyilván tudják, mivel egyetemet végzett, komoly emberekről van szó. Eddig négy elnöke volt a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének (VMDK) és a belőle kifejlődő Vajdasági Magyar Szövetségnek (VMSZ): Ágoston András, Csubela Ferenc (halála a mai napig nem teljesen tisztázott), a nemrég elhunyt Kasza József és a jelenlegi, Pásztor István. A közös bennük, hogy mindannyian a helyi magyarságnak tett autonómiaígéretükkel lettek első számú vezetők Szabadkán. Ágostonék el is készítették 1992-ben az úgynevezett kettős autonómiamodelt, azt a szerb diktátor, Slobodan Milošević gögösen söpörte le az asztalról. Kasza József alatt, aki párhuzamosan miniszterelnök-helyettes és Szabadka polgármestere is volt, történt meg a legtöbb betelepítés a magyarlakta területekre, jócskán megváltoztatva ezzel az etnikai arányokat. Pásztor Istvánt, ismervén a VMSZ aktuális programját, fontolva haladónak nevezném, aki ért el ugyan részeredményeket (oktatás, tájékoztatás, kultúra stb.), de mintha nem számolna a „múlt idő”-tényezővel, amely nem a helyi magyarság-

* Az autonómiák világa. In: *Magyar Hírlap*, 2016. november 28., hétfő

nak kedvez. A választók rendszeresen leadott voksaikkal figyelmeztetik: 2012-ben 95 375, 2014-ben 75 294, 2016-ban 56 137 szavazat, a magyar választók 25(!) százalékától. Ha ez így folytatódik, még két választás (Szerbiában „menetrendszerűen” jönnek a rendkívüli választások), s elolvad a politikai erő, s az utolsó taktusa csendül föl a búcsúszimfóniának.

Két, Újvidéken töltött év ennyire el tudta kötelezni a délvidéki magyarság és az autonómia mellett?

– Ha kicsit tágabban értelmezzük a térséget és Jugoszláviát, majd utódállamait is ideértjük, akkor a két év az tizenhét: 1981 és 1988 között a Ljubljanoi Egyetemen (ez idő tájt az ország legjobb egyeteme) tanítottam lektorátust alapító magyarországi vendégoktatóként. A szlovén Oktatási Minisztérium megbízásából 1985-ben elkészítettem a Maribori Egyetemen létesítendő magyar tanszék komplex, négyéves képzési programját, ez még a „történelmi partbeomlást” (Szeli István újvidéki akadémikus nevezte így a jugoszláv tragédiát) is túlélte, csak a „bolognai cunami” semmisítette meg. 2004-től 2009-ig az Eszéki Egyetem vendégprofesszora voltam. Érkezésemkor még nem, de hazatérésemkor már ott is volt Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék. Eszékről és Ljubljánából is sűrűn jártam „haza” Újvidékre és Szabadkára. Közben Czine Mihály professzor úrnál doktoráltam délvidéki magyar irodalomból, és az eszéki első tanszéki programot is én írtam a budapesti Határon Túli Magyarok Hivatalának (HTMH) fölkérésére, ez PhD fokozatot „ért” az ELTE-n. Hát, innen a „térségi ölelés”, nagy vonalakban.

Ha bővítve immáron európai autonómiákról beszélünk, milyen tér- és időkoordináták között tehetjük ezt?

– Az időkoordinátákat 1921-től számítjuk. Ekkor született meg a Népszövetség bábáskodásával az első modern, 20. századi értelemben vett területi-etnikai autonómia az Åland-szigeteken, a finnországi svédok önkormányzata. A folyamat szinte a mai napig tart, a legutóbbi a 2009. június 21-i Grönlandi Autonómia Statútum. Ez a Dáni-

ához tartozó szigetóriás (2 166 082 négyzetkilométer, 56 082 fő) lakóinak biztosítja a kollektív jogait. Dániának van még egy autonómiája, a Feröer szigetek, 1948-tól. Magam egy kicsit szűkítettem Európa térkoordinátáit, kutatásaimból kihagytam a volt Szovjetunió területét. Inkább a politikai értelemben vett nyugatiakkal, például a Spanyolország területén a Moncloa-paktummal 1977-ben létrehozott négy (Katalónia, Baszkföld, Galícia, Andalúzia) autonómiával foglalkoztam, mindegyikben azt keresve, hogy mi hasznosítható számunkra ezekből Erdélyben, Délvidéken, Felvidéken, Kárpátalján, és az utóbbi időben egyre jobban foglalkoztat a Partiumban élő magyarok önkormányzatának a kérdése.

Egyik előadásában is jelezte, és írásaiban is gyakran említi az autonómiák genezisalapú vizsgálatának szükségességét, amit részben el is végzett. Miért olyan fontos ez a szempont?

Azért, mert minden autonómiának van „lelke”, filozófiája és bár mindegyik más és más, azért hasonlóságokat kimutathatunk, s ezek képezhetik az alapját a létesítendő magyar autonómiák megvalósításának a Kárpát-medencében. Az első csoportba az északi autonómiák tartoznak, amelyek a Max Weber-i protestáns etika (önkorlátozás, empiria és empátia, tolerancia, közjó, erkölcsi és vallási puritanizmus) alapján jöttek létre. Ez nem más, mint egy mellérendelő gondolkodásmód, amely Kelet-Közép-Európától idegen. Nálunk az alá-fölérendeltség dívik, ami még a terminológiánkban is kifejeződik: kisebbség-többség, nemzet-nemzetiség, nemzeti kisebbség, ősi (román, szerb, szlovák stb.) föld, államnyelv, és sorolhatnám tovább. A második csoportot az úgynevezett szövetségi államokban „kiizzadott” autonómiák képezik. Itt utaltunk már a négy „spanyolra”, de idetartozott az egykori Jugoszlávia hat plusz kettes (hat tagköztársaság, két autonóm tartomány) államszerkezeti struktúrája is. Ebbe a csoportba illene Kárpátalja autonómiája (különleges gazdasági övezet), ha végre Ukrajna önmagával tudna már kezdeni valamit. A harmadik csoportba tartozik Dél-Tirol, amely az anyaország (Ausztria) hathatós támogatásával (és az ENSZ közreműködésével) jött létre húsz plusz huszonhat év munkájának gyümölcseként.

Bécs még uniós tagságának (1995) késleltetését is vállalta ezért az autonómiáért, mivel Róma évtizedekig vétózott. Ilyen jellegű autonómiára látok esélyt a Délvidék és a Székelyföld esetében. Az előbbinek alapja a folyamatosan javuló magyar–szerb viszony. Itt és most meg lehetne találni azt a kényes egyensúlyi helyzetet – ez is egy autonómiadefiníció –, amely kielégíti a helyi magyarság önkormányzati/önigazgatási szándékát, és nem sérti a szerbség integritását, szuverenitását. Megjegyzem, így ők is könnyebben léphetnének föl a koszovói szerbek érdekében, védelmében.

Lényegében itt már fölállított egy magyar autonómia-sorrendet, jól értem?

Igen, az első helyen a Délvidék (Vajdaság), a másodikon Kárpátalja áll. Ezekkel párhuzamosan nem szabad lemondani a Székelyföld autonómiájának kialakításáról sem, mert elmélet, előkészítettség és eltökéltség dolgában Izsák Balázsék minden területet megelőznek. Az sem mellékes, hogy itt már működött magyar autonómia 1952 és 1969 között. Az kétségtelen, Felvidék a legnehezebb terület a szlovákok merev hozzáállása miatt, amely egyben jellemző önképük is: kétszer bontottak frigyet a csehekkal, és összekeverik az autonómiát a szeparatizmussal.

A magyar autonómiák területszámításánál egy új módszert alkalmazott, mi ennek a lényege?

– A realitás, amely azon alapul, hogy „megfordítottam a rendszert”, és így a magyar többségű területek, a leendő autonómiák magva felől közélítettem. Ez Székelyföld esetében 9980, Délvidéken 4264, Kárpátalján 1311,25 négyzetkilométer. Felvidékről becsült adataink vannak, kb. 4500–4800 négyzetkilométer. Összességük kerekítve hússzezer négyzetkilométer. A Magyarországtól elcsatolt területek (Horvátország nélkül 189 000 négyzetkilométer) alig több mint tíz százaléka. Ezek a tények, a számok nem hazudnak. Arra törekszünk az autonómiákkal, hogy ezek a for-

mációk megállítsák a népességfogyást, és főleg az utóbbi évtizedekben fölgyorsuló elvándorlást és asszimilációt.

Hogyan foglalná össze az elmúlt öt év eredményeit, nehézségeit, és miben látja az elkövetkező évek legfontosabb feladatait?

– A 2010-es kormányváltás teljes nemzetpolitikai fordulatot hozott. Az azonnali intézkedések (kettős állampolgárság bevezetése, intézményi és személyi háttér megteremtése, új alaptörvény, szórványgondozás stb.) lendületet adtak. Ismét a fókuszba került a Kárpát-medencei magyar autonómiák kérdése. Összegezve az első 2-3 évet, szinte preautonóm állapotot teremtett a budapesti szinergia, amelyre elcsatolt nemzetrészeink is pozitívan reagáltak. Ebbe az erősödő és kiteljesedő folyamatba robbant be az ukrán-, majd a menekültválság, ami hátrébb szorította az autonómiák ügyét, mert ezek a válságok rapid válaszokat igényeltek. De az elvek és a célok az autonómiákkal kapcsolatban nem változtak, bár az utóbbi két év magyar politikáját dominálták a nem kívánt, permanens háborús és népvándorlási jelenségek. A jövőről szólva az autonómiák társadalmasítására hívnám föl a figyelmet egy példával. Azt, hogy hazánk olimpiát akar rendezni, tudja mindenki. A szomszédaink olyannyira, hogy Aleksandar Vučić szerb kormányfő támogatja az elképzelést. Ismerik szándékunkat vetélytársaink is Párizstól Los Angelesig azért, mert egy páratlanul jól működő olimpiai lobbist (művészek, élsportolók, közéleti személyiségek és mások) hoztak létre az illetékesek. Ezt kellene tenni a magyar autonómiák esetében is! Kibővítvén a civil szervezetekkel és a fiatalokkal, határon innen és túl is: Beregszásztól Dunaszerdahelyig és Szabadkától Marosvásárhelyig. A magyar autonómiák esetében ugyanis már megtörtént egy csoda, amire bátran építhetnénk. Teljes politikai konszenzus van Budapesten a kérdésben, minden létező erő között, amire a szovjet csapatok hazánkából való távozásának követelése óta nem volt példa. Ezt a helyzetet kellene kihasználni, de azonnal!

Aki jól ismeri Jugoszláviát és utódállamait

Juhász György irodalomtörténész-hungarológus. Az Újvidéki Egyetem magyarországi posztgraduális ösztöndíjasa volt 1977–1979 között, 1981 és 1988 között a Ljubljana-i Egyetem Összehasonlító Nyelvészeti és Orientalisztikai Tanszékének első magyarországi vendégoktatója, a magyar lektorátus alapítója. 1985-ben elkészítette a Maribori Egyetem Magyar Tanszékének teljes oktatási programját, 2004–2009 között az Eszéki J. J. Strossmayer Egyetem Idegen Nyelvi Tanszékének vendégprofesszora, 2007-ben közreműködött a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék létrehozásában. A Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum tudományos főmunkatársa. Több mint száz publikációját tartják számon, amelyekből válogatáskötetek is megjelentek. Kutatási területe: jugoszláviai magyar irodalom, Jugoszlávia és utódállamai.

Fotó: Kocsis Zoltán

Bécs még uniós tagságának késleltetését is vállalta Dél-Tirol autonómiájáért
– mondja Juhász György

Pollágh Péter

Besúgóarcúak

„Ceterum censeo: Hungariam esse salvandam!”

Temetnek egy színt. Temetnek egy egészt.
Nem kettes kolbászból van a kerítés.
Temetnek egy tudatot, földelnek egy vezetéket.
Temetik a lelkészt. Sütöm le püspöklila szemem,
rád gondolk, gyaloghalként úsztál be a képbe.
Géza nagyapám is rád gondolt, mikor
Donfehér hajjal hazajött a kanyarból.
Pár év múlva majdnem a csehekhez vitték.
(Adjátok neki vissza a vörös hajú anyaföldet:
már úgyis mindegy, de piros csíkkal satírozta,
vérezttette át a térképen Dél-Felvidéket.)
Pál nagyapám is rád gondolt, mikor
a pincebörtönben, tweed zakóban,
angolkék szájjal magázta az ÁVH-s legényt.

Akkurátus és aljas vagy.
Valaki sötétbe lökte az arcodat.
Mocskos a mosolyod, portásos.
Sok arcot tudsz, de elveszed a
régit, fölhazudod a sötétet az égig.

Telesírt irodaüveg: esik,
valami csöpög az arcodról,
igen, az arcod csöpög,
mert minden volt már.
Beépülsz, téglánként adod el
a házat, az egészet, nem csak a kulcsát.
Koszorú mellény rajtad a gyűlölet,
mindent megteszel, hogy letagadd,
de a legeladóbb te vagy.

Fekete sírlyuk, fehér lelkészgallér.
Nézem a gyászoló gyülekezetet.
Kereszt az ott, vagy ember?
Ki nem volt már ügynök itt?
Hallom a régi versek kérdéseit.
Hallom, akiket mind én írtam.
Hallom, akikből senki nem lett.
Rossz emlékek zakójában fázom.
Hallom a vérem, a völgybe tartót:
Forró, ír(isz)kék, ölni szeretne.
Mért nem lehetett született szürke?

A nyolcadik vezér

Üveg van nálam, hétdecis és karcsú,
és az üvegből valaki Adyék elsodort
nyelvén még kibeszél: 100 éve úszunk,
fulladunk, pancsolunk és habzunk
kisebbségben, saját hínáros medencénkben,
nincs a nevünkön már semmi, minden
tishti sapka, rangjelzés, váll-lap, uszony
és ékezet letépve; egy a sorsunk:
ez a faj, megyünk a semmiségbe.

Üveg van nálam, hétdecis és karcsú.
Minden vezérnek jut egy deci, erre gondolk
(míg lassan eliszom a sárkányzöld üveget),
meg a nyolcadik vezérre, aki lemaradt,
mert inkább játszott. Tárgyakat gyártott.
Nímandokat. Ambíció nélküli kisporfákat.
Kedves kékeket, örölt kókuszbombákat,
gyászfekete tejtáblát, mackóforma szőrányát,
tejbegyerekeket, ennivaló kekszasztalokat.
Ez a nyolcadik minket itt felejtett.
Nem jött el, pedig vártuk, de a halottaimért
eljön majd, elviszi őket a legkisebb országba.

Tatabánya-alsó, Almásfüzitő-felső,
Somorja, Komárom vagy Pozsony,
én nem tudom, már hol, de várom,
elviszi mindkét nagyapát is lábon,
az elcsatolt apait, a besúgott anyait
is egy polcra ülteti, ki a nap marta,
nap áztatta kirakatba: trafikok síró illata.
Mezítlábas cigarettájukból jön sok felhő,
árnyékot ad nekik a nap melegében.
Ide nem jut be a hatalom semelyik keze,
pedig nem is verték vasba a kirakatot,
s nem rács az, ami talán annak látszik,
csak idézőjelbe tettem minden ablakot.

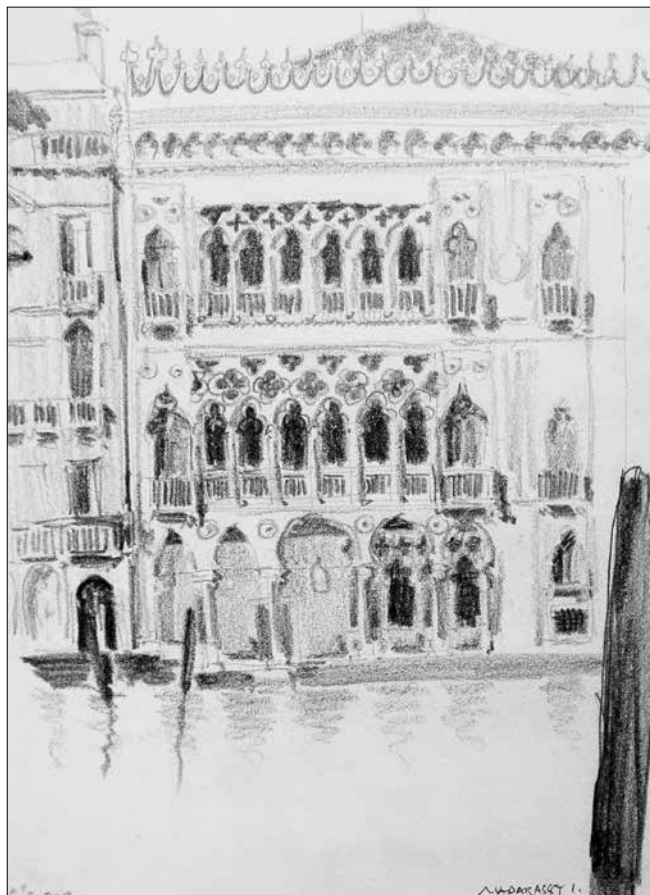
22. századi

Mintha zongoráznék, vagy valami rosszabb, kopog a kezem a pulton, nem mindig törlik le előttem, nedves, és valahogy mindig fénylik, lekopogom, túl a harmincon egyre fiatalabb pultok, poharak, gerincek, kávégépek, alkuk. Zongorázik a szorongás, aludni kéne, kajla kanapén, süllyedő, fiatal bőrön, tópuha párnán, dallamtakaró alatt, átölelve egy nádi hegedűt.

Milyen pult az, amin nincsen csengő?
Mindig úgy kell köszönni,
hogy helló, ez a ház nem tud magázni.
*Epévé változzék a víz, mit lenyelek,
ha téged elfelejtelek.*

Egy csontos pohár, nem tudom máshogy mondani, mintha egy csontváz vérét innám: meleg az erek. Fel is vágom, na jó, tépem a piros-fehér paklit, szeretem a Marlborót, csak baromerős, keserű, mint a házunk szája, az a piros cserfes, pedig csak a nyelv hátsó részén érezni a keserűt, a gyökén: így mondják; furcsa minden pontoskodás. Kicsi a nyelv, mint egy anya a kristályhideg, kórházi tálcán, és fel is van vágva: egyszer lelopok egy másikat az Olymposról, vagy a vörös bolygóról, valami 22. századit.

Csak kopogok majd, mintha zongoráznék, legépelem a világot, nem is egyet, meg el-
S leszakadnak a szívről a traumakontinensek, nem az én hibám lesz, így lett Afrika, Európa is; mint egy régi néger, felszabadul a házunk is, ez lesz az utolsó roham, és nem bánt senkit.

Elvették a fiatalságomat*

(*id. Medveczky Józsefné sz. Könczöl Erzsébet*)

Dédszüleimet Korsós Jánosnak és Bálint Évának hívták.

Két fiuk lett: János és István. Jánosnak két lánya született: Éva és Erzsébet. Éva Decsre ment férjhez, Majsai Istvánhoz. A nagyapám, István ide jött vőnek, Erzsébetet vette el. Első unokatestvérek voltak. (A két apa összeadta a gyerekeiket. Olyan életük is lett.) Az ő lányuk az én édesanyám.

Éva hazajött a szüleihez az első háború után, mert a férje meghalt; neki nem lett családja.

Nagyapám testvére, János is meghalt, maradt egy kislánya: Sára. Nagyapám elment Galíciába; a fronton megkereste a fiát a halottak között, és hazahozatta!

Édesapám, Könczöl Pál tizenkilenc évesen került ide Decsről unokavőnek. Úgy tudom, 18 hold földet „hozott” a házasságba, meg egy szálást. A decsi hegyen 800 öl szőlője volt. Szüleim 1927-ben esküdtek. Édesapám nagyon jól alkalmazkodott. Dédapám volt a család feje, 80-100 holdon gazdálkodtak; ezek a földek a pilisi meg a decsi határban voltak. Volt szőlőnk egy nagyon szép *hajtott* (L alakú) tanyával; régen így mondták. A várdombi határban is volt 2000 öl szőlőnk, ott is szép tanyával. Egy vincellércsalád lakott ott, ők művelték a szőlőt.

Dédapám 1903-ban vette a kelyhet a gyülekezetnek; ez bele is van írva. Nagyapám bíró volt, édesapám pedig pénztáros a községházán. Elismertek voltak a faluban. Nagyapám ugyan *különleges* volt; nagyra tartotta magát. Ki, ha én nem! Olyan volt a modora. Amikor például ruhát csináltatott, és nem állt jól rajta *itt* vagy *ott*, másikat szabott. Megkövetelte a munkásaitól is a rendet. Nemcsak a tanyán dolgoztak komenciósok, hanem itt a faluban, a gazdaságban is. Apám nagyon jól bánt a cselédekkel.

A bátyám '29-ben született, én '34. január 8-án. Édesanyám december 8-án meghalt. Tizenegy hónapos voltam akkor. Azt mondták, hogy amikor megépült a szép nagy ház (hetvenöt éves volt a dédapám, amikor kezdték építeni!), édesanyám nagyon takarított, és mezítláb mosta föl a követ, tüdőgyulladást kapott, és abból nem gyógyult ki. '34 pünkösdi napján már nagyon köhögött a templomban. Akkor olyan volt a tüdőgyulladás, mint most a rák.

Nagyon legyöngült a szervezete. (Szeghő doktor, amikor utoljára adta be neki az injekciót, és kijött a szobából, az üveggangon földhöz vágta a tűt: „Még haza se érek, már nem lesz Korsós Örszi!”)

Nagyapám könnyörgött a tanárnak a kórházban: „Az Isten áldja meg, mentse meg a lányomat! Odaadom mindönömet!” Azt mondta neki a tanár: „Korsós uram, ha az egész világot nekem adná, akkor se tudjuk megmenteni a lányát.”

Édesapám hét évig volt özvegy. Akkor meg-nősült. Ha jól tudom, '42-ben. Úgy kommandáltak neki egy dunaszekcsői asszonyt. Meghalt az ura; volt egy fiuk, akit a mostohám magával hozott. Nagyon aranyos kisgyerek volt; felnőttkorunkban is tartottuk a kapcsolatot. Négy-öt éve halt meg. A fiam elvitt a temetésére; nagyon szépen elbúcsúztatták tőlem. Apám is nagyon szerette, mivel Palink *olyan* volt. A házasság nem sikerült, rossz életű lett a mostohánk. Nekem nem volt vele bajom; szeretett, *öltöztetett*... ügyesen dolgozott; az első munkája paprikaeltevés volt, amikor ide-került, de karácsonykor már szemezett a karzaton ülő fiatalemberekkel.

Édesapám ivásnak adta a fejét, '49-ben meghalt. A mostohánk visszament a fiával Dunaszekcsőre. Tizenöt éves voltam akkor. Amikor már én is fölértem ésszel, ami történt, engem is bántott a dolog, de megbocsátottam neki is.

Ketten maradtunk a bátyámmal. Összetartottunk. Fiatalon már kenyeret sütöttem. (Akkor még nem lehetett kapni a boltban.)

Rá egy évre, '50-ben kiraktak bennünket a házunkból. A tanácstól jöttek: három napon belül ki kellett mennünk. Akkor alakult a téesz, annak kellett a hely. Iroda lett, meg laktak is benne, akik a téeszt megalakították. (Érdekes: a forradalom alatt mind elmentek.) A belső szobánkat elrekesztették: az egyik fele fürdő lett, a másik fele meg spájz. Egy idős agrónómus is lakott itt, aki disznókat tartott. Bent forrázta a darát, öntözte, úgyhogy a padlónk elrohadt. Szakadó esőben, októberben költöztünk. A bútorokat, a ruhaneműt tudtuk nagyjából megmenteni. Mindenhova került valami. A szomszédokhoz, Asztalosékhoz, máshova is. Itt maradt sok minden a padláson, ami soha nem lett meg. Mindent széthordtak.

A nagyszüleinkhez mentünk. Jóformán azokból az abroszokból meg a lepedőkből éltünk, amiket az öregjeink szőttek. A pécsi vásárban adogattuk el őket a nagyanyámmal. (Régen szőttek a parasztasszonyok. „Fölnyújtották a kenderet, és pamutot hánytak rá.” Így mondták. Olyan lepedőn alszom még mindig!)

Nekem is vászonból volt a fehér ruhám (piros gombokkal, övvel), abból lett kosztümöm, megfestettem sötétkékre az alját.

Nagyanyám a cseretelepen vette a lisztet; kenyérlisztből sütötte a kalácsot; a tökfőzelékhez krumplit főzött, megkeverte tojással, jóllaktunk. A kevés pénzt is be tudta osztani.

Nagyon szomorú helyzetben voltunk. Elvették a fiatalságomat. Sehova se mehettem. A népi együttesbe se! Oda jártak a fiatalok. Engem elküldtek. Egyedül engem! Mert a származásom... Hogy fáj a szívem, amikor láttam, hogy a barátnőim azokban a szoknyákban táncolnak, amiket én adtam nekik! Én pedig nem mehettem.

Ennyire nem tudtak kiállni mellettem? Én ugyan megbocsátottam; nem szeretnék senkit megbántani, de azóta is bennem van a túske, bár nem mutatom. A Jóistenre bízok mindent, majd az mindent elrendez. (Amikor férjhez mentem, Jóskával már járhattam az együttesbe.)

Nagyapámat 52-53-ban elzárták. Ráfogták, hogy szabotálta a cséplést: hogy lópatkót tett a búzakévébe! Kazincbarcikán raboskodott, azt hiszem, másfél évig.

Azért is megbüntették, ha nem tartott elég vizet a kút mellett; ha nem találták jónak a csóvát. (Kukoricalevélből kellett hosszú rúdra csóvát készíteni, hátha tűz lesz.)

Egy éjjelt akkoriban a tanácsházán töltöttem. Mert nem akartunk békekölcsönt jegyezni. Miből? Ott voltam, amikor Vince Áronnét (Szőke Örszit) nagyon megverték az ávósok. Belebújt szegény a nagykendőjébe, úgy próbálta magát védeni. Egy nyéki szálláson lakó férfi, Balázs volt a keresztnéve, ismertük; meg egy pilisi fiú, (ne írjuk ki a nevét; osztálytársam volt, nem tudom, hogy keveredett közéjük), ütötte, rúgta Örszit. (Utána ő is külföldre menekült.)

Balázs legázolta a lábamat. (Gyángyikámmal Bátaszékre hordtuk a tejet. Nekem is köttetett nagyon olcsóért Honleány pamukból lyukacsos csipkezőknit. Az volt rajtam akkor.) Az ávós csizmában volt; rátaposott szandálos lábamra: „Csipkezőknira telik? Az országot építeni meg nem akarja?!”

Azt gondoltam, akármilyen lesz is, nem hagyom magam tönkretenni. Akkor már kivoltam idegileg, és aláírtam. Ezer forintot jegyeztem. Gondolni való, hogy mennyi pénz volt az akkor.

Nagy nehezen kinyögtük.

Még a szekszárdi ávón is jártam. Egy vasárnap kibicikliztünk Bocsor Juciékhoz a hegyre Páli Julissal. Jucinak volt egy udvarlója, aki „valamit csinált”, és meglépett. Őt keresték. Jöttek értem is az ávósok, és elvittek. De le a kalappal! Nagyon becsületesen bántak velem. Udvariasan kikérdeztek. Arra voltak kíváncsiak, mit beszélgettünk a barátnőimmal.

Tavasztól őszig a pörbolyi erdőre jártam. Csemetéket kapáltunk meg ültettünk. Amit ott kerestem, abból vettem magamnak ruhát meg egy pár cipőt. Már nagylány voltam. Mennyi kérőm lett volna! Egyikük Hajdú megyei volt, őket is kirakták ott a házukból, mert kulákok voltak. A decsi hegyre kerültek. Talán egy évig is leveleztünk. Egyszer aztán eljött a sógorával. Nem tetszett! A sógora tetszett volna, az nagyon szép fiatalember volt!

Az érsekcsanádi munkaszolgálatos katona volt. Őt úgy kommandálták. Árvagyerek volt ő is; jómódúak, ő is meglátogatott egyszer, éppen szilveszterkor. (A kulákkatonáknak még az egyenruhájuk se olyan volt, mint a másíkáé.)

Kérlelt: „Menjünk el a bálba!” Ránéztem: „Én teveled nem mék sehova!”

A decsi kérőmmel jó pár éve találkoztunk egy ottani rokonunk temetésén. Érettségizett, és még utána is tanult valamit. A temetés után megálltunk egy kicsit beszélgetni. „Nem bántad meg, hogy nem jöttél hozzám? – kérdezte. Én még élek!” Nem akartam megbántani, csak annyit mondtam: „Így hozta a sors.”

Nagyanyám mindig mondta: „Nem mehetsz férjhez, kislányom. Itt van a nyomorult bátyád, azt nem hagyhatod. Ide nem jöhet senki. (Nagybátyámék négyen, nagyapámék ketten, mi ketten a bátyámmal laktunk ott.) Te meg nem viheted más házába.”

Azt a fiút, aki a férjem lett, nagyon ellenezték, mert szegény volt. Ennek ellenére tartottuk a kapcsolatot, mert őt szerettem. Orbóról költöztek be a faluba; szegények voltak, de nagyon becsületesek. Négy-öt évig hol az egyik sarkon, hol a másikon találkoztunk. Meg a Dávid Istók kocsmájában, ahol minden vasárnap bál volt.

Nem volt bennem rossz hajlam, hála a Jóistennek! Én tudtam magamra vigyázni, nem úgy, mint a mai lányok. Jóska apja Sárszentmiklóson volt pusztagazda, onnan kerültek Orbó-pusztára.

Nagyanyám '55 áprilisában meghalt. Akkor már kikötöttem: nekem Jóska kell! '55. november 19-én (éppen a nevem napján) férjhez mentem hozzá.

Egy évig náluk laktunk, egy szoba-konyhában. A ház valamikor a miénk volt; cselédlakás. A bátyám ott maradt a nagyapánknál. Addigra már megbékültek, de az esküvőmre nem jött el senki. Se a nagyapám, se a nagybátyám, se az ángyom, pedig ő volt a mindenem. A Korsós lányokat (a Bözsikét meg az Évikát) se engedték el. Még a lakodalomba se! A bátyám adott (mert akkor még volt) birkát, bort (megvolt akkor még a szőlő). Nagyon szerettük egymást a bátyámmal. Egymásra voltunk utalva. Aztán a kezeim között halt meg. Vittük a mentővel. Mögötte álltam, átölletem. Ahogy átértünk a sorompón, vége lett. Ödéma volt a halál oka.

'56 szeptemberében megszületett a fiunk. Aztán kitört a forradalom. Jöttünk haza éppen Jóskaival a répaszedésből; láttuk, hogy sokan mennek a szoborhoz. Pilisen ott kezdődött. Jóska is elment. A Szózatot, a Himnuszt énekelték, Ger-

gő Jancsi bátyám föl volt öltözve magyar katonaruhába. Szőke Palinak is azért kellett elmenni. Ő is benne volt. Intézkedett. Utána keresték.

Aztán megfordult a helyzet, és a kommunisták nagy lélegzetet vettek. Egyszer jött Asztalos Sándor. Ő volt akkor a tanácselnök. „Na, gyerekek! Itt az alkalom. Nagyon gyorsan pakoljatok!” November 21-én hurcolkodtunk vissza.

Apósom meg Jóska bemeszelték a kapu melletti szobát. Ott főztem, mostam, ott aludtunk. Életemben olyan boldog még nem voltam, mint akkor, a semmiben. Egyszerre visszakaptuk az egész házat. (Később is volt huzavona, és szélső szobában újra téesziroda lett.)

Jóska a Bátában összeszedte az ízékszárát; azt vagdosta, levette a platni karikáját, ott dugdosta be a sparheltbe. Jól befűtött, este az asztalon kibontottam a fiamat, megfürdöttem. Nagybátyámék adtak két malacot. Az egyik ugyan elpusztult, a másikat levágtuk.

Összesen hét tyúkot kaptam anyósomtól meg az ángyomtól. A tojásokból még eladni is kellett, mert nem volt kenyérrevaló.

Jóska az erdőre járt dolgozni. Lassan öszszegyűlt egy kis pénzünk. Később tejeskocsis lett. Minden este és reggel hordta a tejet a csarnokból a falu szélére, mert olyan rossz volt az út, hogy nem tudott bemenni érte az autó. Ha jól emlékszem, tíz hónapig csinálta, és havonta kilencszáz forintot kapott érte. Amikor a téesz megalakult, elvették tőle a munkát.

Aztán jöttek az agitátorok. Nem akartuk a téeszt. „Inkább elmegyek akárhova dolgozni, de nem lépek be!” Ez volt Jóska véleménye. Voltak erőszakoskodások... Hívták az embereket a tanácsházára... Éjjelente bennünket is zaklattak. Szólt a hangszóró, úgy köszöntötték az új belépőket. Amikor Miklós körösztapám is aláírta a belépési nyilatkozatot, nem volt mit tenni, Jóska is téesztag lett.

Kocsisként kezdte, aztán traktoros lett, majd brigádvezető. Olajos is volt, szerződöttes is. Meg háztáji agronómus. Hála a Jóistennek, lassan talpra álltunk.

Össze-össze szoktunk járni a szomszédaszonynál. Abban az időben küldtek ide új téeszelnököket. Az mondja egyik este valamelyik asszony: „Most már nagyon jó lesz a téesz, mert kommunista elnök lesz!” Azt találtam erre mondani: „Nem

biztos, hogy esze is van neki, ha kommunista.”
(Fiatal korban jobban eljár a száj is, ugye.)

Julis ezt megmondta a férjének (az is pártos volt!), az meg pártbizottság elé vitte az „ügyet”.

Jóskát behívták ide is, meg Szekszárdra is. „Medveczky elvtárs! Parancsoljon a feleségének, hogy fogja be a száját, mert különben nagy bajok lesznek!”

Nagyon nagy szeretetben fölneveltük a fiunkat. Autószerelő lett, lakatos, de mindenhez ért. Tudtunk lakodalmat is tartani neki. Bátaszékről nősült; negyvenéves házasságok voltak az idén. A csípőműtét után minden héten meglátogattak Mohácson, a rehabilitáción. A két unokám is. Amíg eljárt a fiam is, meg a menyem is dolgozni, én segítettem a nevelésüket. Ők már Decsre jártak iskolába.

A kárpótláskor a szállást nem kaptam vissza. Mert az a bátyám nevének volt. (Akkor rá többet hagytak, mint rám, hogy majd azért valaki eltartja. Mivel *olyan* volt.) Oldalág, azt mondták. Hogyan oldalág a testvér?! Ott maradt 40 hektárnál több föld, no meg a szállás.

Négy nemzedék él ebben a házban. A kisebbik unokámék is itt laknak; átalakították a nyári konyhát meg a kamrát. Tizenkét éves a nagyobbik lány, a kisebbik meg kilenc. Tiszta kitűnő!

Nagy bánatom, hogy a nagyobb unokámék elváltak. Ott a két nagy gyerek: az egyik 17, a másik 15 múlt. Ballagás, konfirmálás, keresztelek lesz jövőre. Szeretném ezt mind megérni!

Huszonnégy éve, hogy meghalt a férjem. A mai napig siratom. Ezt a verset én írtam:

Sirok reggel, ha megvirad
Sirok, hogya este lemegy a nap
Éjszaka kerül az álom, aludni nem tudok
Mert folyton csak terád gondolok.

Egy éve már, hogy elmentél, itthagytál
És én lefontam a szemed
Azóta az én életem teljessen oda lett
És utána leültem melléd, egy pillanat alatt
végig pergett a 37-év.

És mikor vittek végig az udvaron, utána a kapun
Ha élve a szívem tépték volna ki
Az se lett volna nagyobb fájdalom
Azóta csak kinlódok, mert feledni nem tudlak tudom.

Sokat szenvedtél és sosem panaszkodtál
Még ahoz is volt erőd, hogy könnyeimet töröld
És engem vigasztaljál

De bússuzni nem tudtál, vagy nem is akartál
En mondtam, hogy köszönöm a sok szépet és jót
amit adottál
És mondtam, hogy nagyon szeretlek és soha nem feledlek
~~erre már alig volt erőd, hogy én is téged szeretlek~~
nagyon nagyon.

Drága ~~apám~~ a lelked az égbe szállt
És ott találkoztál az én kedveseimel már
Mond el nekik, hogy én is felnőttem, sőt megöregedtem
~~szébbre~~ ~~életem~~ és az életben mindenben megálltam
ahelyemre...
...
...

És mond ell, hogy nagyon boldogok voltunk
És hogy van egy minden kincsénél többet érő nagyon
jó fiunk
És két drága szép unokánk
A kiknek sajnós, őt látni csak egyedül tudok már.

Olyan az életem mint a tengeren
a viharba ketté tört hajó
De élek s élnem kellene, mert van kikért
Én Istenem kérélek, könyörgök, adj erőt hozzá.

Felejtethetetlen Férjem halálára

1993. április 24-28.

* Részlet a Kocsikerék a nyakcsigolyánál című készülő szociográfiából

Történelmi adósságunk cselekvő törlesztője

*Interjú Cseresnyésné Kiss Magdolnával,
a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány kuratóriumának elnökével*

Budapesti lakosként egy – több mint négy évtizedig elhallgatott – délvidéki ügy mellé álltál, olyannyira, hogy az utóbbi évtizedben nincs olyan megemlékezés az 1944–45-ben a partizánok által lemészárolt délvidéki magyarokról, németekről, amelyen ne vennél aktívan részt. Miért érezted ezt szükségesnek?

– Kiss József csatornaépítő ősom telepedett meg azon a vidéken a 18. század végén, a verbászi csatornára néző dombon ma is megvan a síremléke. Kiss Gyula dédapám (1856-ban született) Verbász főjegyzője volt a századfordulón, nevéhez köthető Verbász fejlett iparvárossá alakulása. A család a Trianon utáni hatalomváltás követően is Verbászon maradt. Anyai nagyapám nyomdatulajdonos volt, egy ideig újságot is kiadott Közép-Bácska címmel. A II. világháború viharában a család szerteszét szóródott a nagyvilágban, egyedül apai nagyszüleim maradtak Verbászon; így Kiss Tibor cukorgyári tisztviselőt elsőként végezték ki a partizánok 1944 őszén. Szüleim gyerekkorunkban mélyen hallgattak nagyapám sorsáról, a család halottak napján megemlékezett a Bácskában elhalt családtagokról, de felnőtt voltam már, amikor nagyapám halálának részleteit, tragédiáját megtudtam. A rendszerváltozástól vártam, hogy történelmünk e feledésre ítélt fejezetének áldozatairól méltóképpen megemlékezhessünk.

A főszervezője vagy a 2002-től minden év novemberében a budapesti Szent István-bazilikában az 1944–45-ben ártatlanul kivégzett délvidéki áldozatok emlékére megtartott szentmisének, amelyre már évek óta zárandoklatként tömegesen jönnek a Délvidékről is.

– 2002-ben, látva, hogy az igazi rendszerváltozás még nem következett el, polgári kört ala-

kítottunk, és megrendeztük az első szentmisét a budapesti Szent István-bazilikában. Azóta is november utolsó vasárnapján a bazilika zsúfolásig megtelik emlékezőkkel. Az első évektől kezdve sokan érkeznek a Délvidékről, akik hosszú utazást vállaltak azért, hogy együtt emlékezhessünk. Szerettük volna vendégül látni legalább egy ebédre a Délvidékről érkezőket, most már úgy emlékszem az első évekre, hogy Isten segítségével mindig sikerült legalább egy meleg ebédet előteremtenünk erre az alkalomra.

A délvidéki 1944–45-ös eseményeknek – a történelem sokáig elhallgatott részének – a nyilvánosság elé tárásához sokban hozzájárult a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, amely a kezdeményezésedre jött létre, és amelynek a kuratóriumi elnöke vagy. Mikor, hogyan és milyen céllal alakult meg az alapítvány?

– 2010 hozta meg az igazi rendszerváltozást, amikor alapítvánnyá alakulva már jelentősebb munkát tudtunk végezni mind a kutatástámogatás, mind az ismeretterjesztés és a kegyeleti megemlékezések szervezésében. Addigra már a legtöbb e téren tevékenykedő kutatót megismertem, jó barátság alakult ki köztünk, így Matuska Márton lett a szakértői testület elnöke. 2011-ben megemlékezést tarthattunk az Országházban Kövér László házelnök fővédnökségével és személyes részvételével. Azt hiszem, ez az esemény hozta meg az áttörést, az 1944–45-ös délvidéki magyarirtás történetének méltó helyre kerülését.

Az Alapítvány nagyon részletes, mindenre kiterjedő honlapja egy Babits Mihály-idézettel indul: „Erős igazsággal az erőszak ellen: így élj, s nem kell félned, veled már az Isten.” A honlapon olvashatunk a kutatásról, a rehabilitációról, a ke-

gyeletről, az ismeretterjesztésről, kiadványokról és olyan honlapokról is, amelyek szintén a témához kapcsolódó információkat közölnek, a Médiatárban pedig megtalálhatjuk a nyomtatott és az elektronikus médiának a délvidéki 1944–45-ös eseményekkel vagy az alapítvánnyal kapcsolatos híreit. Az alapítvány egyik fő tevékenysége a könyvkiadás. Milyen kiadványok jelentek meg eddig?

– Honlapunk rendszeres frissítésére nagy gondot fordítunk, tavaly óta működik naptár rovat is, ahol dátum szerint lehet rákeresni a Délvidék történetének eseményeire. Kiadványaink pontos listáját is meg lehet találni a honlapunkon, ezért inkább a szerzőket említeném: Matuska Márton, Bogner István, Silák Mária, Molnár Tünde, Rencsényi Hajnal Elvira, Gutai István, Horváth M. Orbán, Botlik József, Juhász György, valamint máig időszerű a *Délvidéki magyar golgota 1944–45* című tanulmánykötetünk. Legújabb kiadványunk Friedrich Anna *Miért? Warum?* című tényregénye, egy járeki lágert túlélő asszony története.

A Magyarországon még mindig nem kellően ismert, a történelemkönyvek nagyobb részében még említés szintjén sem szereplő 1944–45-ös délvidéki történelmi események, az „1945-ös délvidéki magyarirtás” még mindig nem szerves része a magyar történelemoktatásnak. Ezeknek a történelmi eseményeknek a bemutatása nemcsak a kiadványokkal történik: a többi között egy (eddig már nagyon sok helyen bemutatott) vándorkiállítás is ezt a célt szolgálja.

– 2014-ben a délvidéki magyarirtás hetvenedik évfordulója alkalmából készítettük a kiállítást, amely a máig háborús bűnösként jelöletlen tömegsírban nyugvó több tízezer halálos áldozatnak, az árváknak és özvegyeknek, a földönfutóvá, hontalanná vált túlélőknek állít emléket. A kiállítás huszonegy tablón mutatja be a délvidéki magyarok ellen elkövetett népirtás történetét. Az olvasmányos, rövid és tartalmas mondatokba összefoglalt, rendkívül látványos szöveganyagot gazdag képanyag egészíti ki. A kiállítás vázát a visszaemlékezések közé beszúrt és kiemelt adatok, történelmi tények képezik, amelyek hitelesen mutatják be az 1944–45 fordulóján történt tragikus eseményeket. A roll-up rendszerű, rendkívül egyszerűen szállítható és gyorsan felállítható

kiállítást dr. Bank Barbara történész, a Nemzeti Emlékezet Bizottságának a tagja jegyzi, a szerkesztésben és tartalmi összeállításban, a grafikai tervezésben magam is aktívan részt vettem. A Bethlen Alap támogatásával megvalósult kiállítás impresszum részében felsorolásra kerültek a forrásként használt irodalom szerzői is. A 2015-ben megjelent, dr. Botlik József történelmi áttekintésével (895–1945) kiegészített magyar, angol és szerb nyelvű kiállítási katalógusok teszik teljessé a vándorkiállítás ismeretterjesztő küldetését.

Az alapítvány figyelemmel kíséri a rehabilitációt is, ha tud, segítséget nyújt a folyamatban levő rehabilitációs perekben. Ebben te is érintett vagy.

– A legnehezebb kérdés a rehabilitáció és kárpótlás: valóban célul tűztük ki az ilyen ügyek támogatását és a perekre vállalkozók támogatását. Nem sok sikeres esetről számolhatok be, és egyelőre a saját nagyapám, Kiss Tibor rehabilitálása is várat magára. A további rehabilitációs kérelmek beadására már nincs törvényes lehetőség. A magyar politika és a civilek küzdelmének sikere, hogy Szerbiában eltörölték a kollektív bűnösség elvét kimondó határozatot, de ez nem jelentette a kollektív háborús bűnössé nyilvánítottak automatikus felmentését. Tevékenységünk fájó kudarca viszont, hogy akiknek a rehabilitálását nem kérték 2016 végéig, azokon rajta maradt a háborús bűnösség bélyege, annak ellenére, hogy előbb bírói ítélet nélkül kivégeztek több tízezer ártatlant, majd utólag gyártottak papírokat állítólagos bűnösségükről.

*Az alapítvány nagyon fontos tevékenysége – amelyről a honlap *Kegyelet* cím alatt tájékoztat – azoknak a helyeknek a megtisztítása, rendbetétele és kereszttel való megjelölése, ahol a kivégzettek, meggyilkoltak nyugszanak, és a minden évben megtartott megemlékezéseken való részvétel, illetve sok esetben azok megszervezése is.*

– Évente szervezünk autóbuszos zárandoklatot a délvidéki tömegsírokhoz halottak napján, ahol a helyiekkel együtt emlékezhetünk áldozatainkra. Hagyomány most már, hogy Verbászon is mondatok szentmisét nagyapámért és a többi ott megölt ártatlanért. Már Verbászon is jelzi egy egyszerű kereszt a tömegsír helyét, tavaly a helyiek közbenjárására a város vezetősége tisztította ki a tömegsírok környékét az elhagyott régi temetőben.

Makovecz Imre is egyike volt azoknak, akiket foglalkoztatott ezeknek a szomorú történelmi eseményeknek a megörökítése. Tervezett egy tornyot, amely méltó lenne egy központi emlékhelynek a megjelölésére. Kezdeményezések már voltak ezzel kapcsolatban, hogy áll ez az ügy?

– Amióta Csúrogon már méltó emlékhelye van az ottani áldozatoknak, talán semmi akadály nincs annak sem, hogy a Futaki úti temetőben felépüljön Makovecz Imre „40 ezer magyar férfi” emlékére tervezett emléktornya. Papp Ferenc, az újvidéki megemlékezések szervezője, a Makovecz-torony megépítésének kezdeményezője, sajnos már nincs közöttünk, Matuska Márton szívvel, lélekkel viszi tovább az ügyet. Mindent megteszek azért, hogy az Újvidéken és Budapesten megépítendő méltó emlékhelyek terve megvalósuljon.

*Az alapítvány emlékérmét alapított és adomá-
nyozott, valamint életműdíjat is.*

– Alapítványunk kuratóriuma 2013-ban emlékérmét alapított a délvidéki magyarságot ért tragikus atrocitásokat feltáró, a történelmi adósság rendezését és az emlékezést támogató bátor, önzetlen tevékenység elismerésére. Az emlékérem Lakatos Bendegúz ötvösművész alkotása, aki az érem egyik oldalának kialakításakor felhasználta Dormán László 1994-ben készített fényképét a temerini tömegsír keresztjéről. Az érem másik oldalán lévő égő gyertya lángja a Délvidéket világítja meg a Kárpát-medence stilizált térképén. Az alapítvány kuratóriuma az emlékérmét minden év novemberében ítéli oda, és november utolsó vasárnapján ünnepélyes keretek között teszi közzé a díjazottak névsorát. A tavaly életműdíjjal kibővített Keskenyúton emlékérmét 80. születésnapja alkalmából Matuska Mártonnak ítélte a kuratórium. Ezúton is köszönöm az önfeláldozó munkát az eddigi 21 díjazottunknak, példaképek Ők számomra.

A Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány nemcsak alapított díjat, hanem kapott is: **2014-ben** a kommunizmus áldozatainak emléknapja alkalmából a **Magyar Nemzetért díjat** első alkalommal a **Keskenyúton Alapítványnak** és elnökének: **Cseresnyésné Kiss Magdolnának** ítélte oda az Európai Regionális Szervezet (ERGO) elnöksége. Az elismerést minden évben olyan személynek vagy közösségnek adományozzák, aki/amely – közéleti, elsősorban a civil szférában végzett – tevékenységével maradandó szellemi, emberi értékeket hozott létre, melyekkel Magyarországot, a magyarságot, különösen a nemzeti összetartozás ügyét erősítette.

2015-ben a Polgári Magyarorszáért Alapítvány (PMA) a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítványnak ítélte oda a **Polgári Magyarorszáért díjat**. „Ma sem mondhatunk le az igazságról és az igazi emberi jogokról különösen egy olyan viharok az előestéjén, amely megrázhatja egész Európát és benne a közép-európai térséget” – mondta Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere, amikor átadta a Polgári Magyarorszáért Alapítvány díját a Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítványnak. „A miniszter, a PMA kuratóriumának elnöke közölte, az idei díjat a délvidéki magyarság érdekében végzett munkáért, az ottani magyarokat sújtó tragikus események feltárásáért, a kivégzettek rehabilitálásának elősegítéséért, kegyeleti feladatok ellátásáért, emlékhelyek létrehozásáért és a valódi történelem megismertetéséért kapta a Keskenyúton alapítvány.”

„A díjazott alapítvány tevékenységét Kövér László, az Országgyűlés elnöke méltatta: »...az emberi gyűlöletnek a mindig veszedelmekbe torkolló széles útjain elkövetett bűnök csak az emberi szeretet keskeny útjain nyerhetnek jóvátételt«. A bűn ugyanis nem akkor teljesedik be, amikor elkövetik, hanem amikor elfelejtik. Ez az oka annak, hogy a bűnös felejteni, az áldozat pedig emlékezni akar – tette hozzá.” (MTI)

Nagymácsédi kereszt*

– ómagyar nyelvi és misztikai emlék

A szlovákiai Tatra Kiadó 1980-ban jelentette meg Ján Dekan *Moravia Magna – A Nagymorva Birodalom – kora és művészete* c. albumát. A szép kiállítású kötet bevezető tanulmánya egy kétrészes kegyszertartó (kaptorga) hátsó oldala díszének nevezi és nagyra becsüli a könyv 127. sz. színes műmellékletén látható keresztet. A Nagymorva Birodalom hagyatékaként ünnepli, de úgy bánik vele, mint általában a bemutatott műtárgyakkal: alapvető adatokat sem közöl rólok, így például méretüket vagy múzeumi lelőhelyüket sem tudatja.

A szerző a 902-ben vagy 907-ben összeomlott Nagymorva Birodalom föltételezett területén talált valamennyi leletet morvának tekinti. Föl se merül benne, hogy némelyiket netán más, a Kárpátok alatt élt nép mesterei készíthették, esetleg kereskedők hozták valahonnan. Talán éppen ezért nem írja a képeken ábrázolt tárgyak valószínű keletkezési idejét sem.

*

A ma is túlnyomórészt magyar lakosságú Nagymácséd (Veľká Mača) község területén végzett ásatás során X. század eleji magyar temetőt tártak föl. A temetőben 48 sírt találtak, nők és gyermekek, valamint hét – lóval, szablyával, nyílveoszokkal, dél- és nyugat-európai dénárokkal eltemetett – vitéz maradványait. A pénzek keltezéséről nincs adatunk. Közismert azonban, hogy eleink már a honfoglalás előtt portyáztak a későbbi történelmi Magyarország területén túl is, elsősorban földérintés céljából. Nemkülönben az is, hogy a római eredetű ezüstdénár igen elterjedt pénz volt Európa-szerte a középkorban is.

Itt lelte meg az említett keresztet egy nem hivatásos régész, ezért a megtalálás körülményei sajnos ismeretlenek. A kereszt, amely nyilván öregebb a temetőnél, annak tanúja, hogy az elhunytak közt lehettek keresztények is. Ha már a

keresztünk koránál tartunk, megjegyzendő, hogy eredetileg egy ún. kaptorga, kegyszertartó doboz elő részét díszíthette. Erre vall a kereszt aljánál a két bronzcsökevény, mely talán a rögzítésre szolgált.

Miután a kereszt letöltötte idejét a kegyszertartón, valakinek a nyakában lóghatott – erre vall felső részén a szabálytalan és ügyetlenül elhelyezett lyuk –, s csak utána került a temető földjébe. Nem határozható meg, hogy elkészülte és elhantolása között mennyit töltött a szabad ég alatt. Csupán annyi bizonyos, hogy a nagymácsédi kereszt öregebb a falu honfoglalás kori temetőjénél.

A kereszt képe rákerült a 10 koronás szlovák pénzérme előlapjára.

Varga Géza íráskutató leírja, hogy az érmét kibocsátó Szlovák Nemzeti Bank szerint a galántai járásban előkerült nagymácsédi kereszt X–XI. századi. A kereszt felülete „»vésett szimbólumokkal« és figurális ábrázolással díszített.” A kereszt szemmel láthatóan öntvény, tehát nem véséssel készült, ezért tehette idézőjelek közé a „vésett szimbólumokkal” szövegrészt Varga Géza. Kétségtelen, hogy a tárgy – a Krisztus-ábrázolás felől nézve – jobb alsó részén akadnak apró vésésnyomok, ám eredetük ismeretlen. Meglehet, hogy az öntési hiba eltüntetése során kerültek oda. Mindennek különösebb jelentősége nincs. Egyelőre.

*

V. A. Oborin és G. N. Csagin hatalmas áttekinthető munkában – *The Animal Style of Perm, Perm, 1988* – mutatja be a térségben a II. és XIV. sz. közt keletkezett és időközben világhírűvé lett bronzszobrocskákat és domborműveket, melyek valószínűleg az ott élt szabir-magyar bronzöntő mesterek művei. Ennek bizonyossága az ásatások során tömegével fellelt magyar népmesefigurák,

rajtuk jellegzetes viseletdarabokkal: pl. ember alakú, nőrabló sárkányok berhében, azaz székely harisnyában. Az időt és a tárgyak számát, kivitelyét tekintve a fejlett bronzműves kultúra a tatárjárás után elsorvadt, majd a XVI. században megszűnt. Nyilván a helyi szabir-magyar népeséggel együtt. Természetesen teljes bizonyossággal nem állítható, hogy a nagymácsédi kereszt alkotója vagy az ő mestere a permi műhelyekben szerezte tudását. Nem állítható, ám föltétlenül vizsgálendő. E kérdés tisztázása további kutatásokat igényel. Legkivált magyar tudósok részéről, akik ismerik a meséket, viseleteket.

Háromfejű sárkány, jellegzetes magyar mitológiai alak. Az európai sárkányokkal ellentétben emberszerű. Mindhárom homlokán kör jelzi, hol hordja erejét. Viselete a jellegzetes székely harisnya ősalakja, amelynek gatyarészére madzaggal vagy szíjjal kötötték föl a szárakat. Sokat mondó tanúja őstörténetünknek.

Permi bronz, VIII–IX. század

*

Varga Géza szerint „a »vésett szimbólumok« a székely rovásírás N, D és N, R jeleivel azonosak. A betűket páronként összefogja egy-egy följük rótt, szóhatárt jelölő vízszintes vonás. A mássalhangzókat magánhangzókkal kiegészítve a NaD iNRi (mai írásmóddal a »Nagy INRI«) szöveget kapjuk.”

A feszületeken az INRI latin rövidítés – Iesus Nasarenus Rex Iudaeorum: 'Názáreti Jézus a zsidók királya' – föltüntetése általános jelenség, ám az kevésbé, hogy a nagymácsédi kereszt alkotója a latin betűszót magyarosan, rovásbetűkkel és a rovásban szokásos hangugratásos módon, a rövid magánhangzókat – mind az! – kihagyva adta vissza! Ráadásul műtárgyunk alkotója a Jesus és a Judaeorum szavakat nyilván j-vel ejtette, de i-vel, tehát magánhangzóval kezdődőnek tekintette. Mindkét betű létezett a magyar írásban Aethicus ábécéje és a szarvasi tűtartó készítésének idejében: a VII., valamint a VIII. században.

A fölirat rovása egyértelműen igazolja, hogy a kereszt nem nagymorvai alkotás, hanem magyar. Ráadásul nyelvemlékünk!

„Nagy szavunkat ma nem »d«-vel, hanem »gy«-vel írjuk és ejtjük, de hogy ez nem volt mindig így, azt nádor 'nagyúr' szavunk is alátámasztja. A »gy« hang egyébként nem a »g«, hanem a »d« lágy párja, amit a rovásírásos szöveg (amely a nádor előtagjához hasonló, még lágyulás nélküli alakot rögzít) helyesen érzékeltet.” (Varga)

A kutatás mai állása szerint rovásírásunkban a gy betű a XIV. században jelent meg, d hangunk jésülése folytán. Ez a d és a j hang összeolvadását jelenti gy-vé, hangban és rovásban. Róva tehát a gy kettős kereszt alakú. Ám a mi keresztünk és fölirata X. századi, amikor a későbbi gy-t még d-nek ejtették és írták. A nagymácsédi kereszt még erre a nyelvi állapotra emlékeztet.

A gy>d átalakulásra örökös tanú a mindenkori gyermeknyelv, amely ezernyi nem-

zedék óta ismétli önmagát: Gyula>Dula, gyere>dele, nagyanyó>nadanyó stb. A g>gy-re pedig Gimes – Gyimes, a d~g-gy-re Deicsa-Gyeicsa>Géza>Decs.

Nagy Isten kifejezésünk közismert. *Károli Gáspár* bibliafordításában kilencszer fordul elő, pl. a „*Nagy Isten vacsorája*” kifejezésben (Jel 18,17). Nem használjuk azonban a *nagy* jelzőt sem Jézusra, sem Szentlélekre. Egyedül az Atyára? Vagy külön Órá sem? Így volt-e ezer éve is?

*

Nagy szavunk (1055) állítólag bizonytalan eredetű. Etimológiai szótárunk szerint ősi fgr. kori szó, vö. zürjén naž 'büszke', nać 'egészen, teljesen', melyek előzménye a kikövetkeztetett finnugor *n8ńć 'erős, kemény' lehetett.

Az egyszerű ember örül és bámul, ha ki lehet következtetni egy szó hajdani hangalakját, de fényesebb csoda, hogy a jelentését is! Ettől már leesik az álla. „*A magyarázatot a zürjén szóvégi mássalhangzó teszi bizonytalanná.*” Ha csak az nem! Köztudomású, hogy a kikövetkeztetett fgr. szavak végén kötelezően ott kellene lennie egy magánhangzónak. Márpedig a naž és a nać végéről hiányzik. Elfelejtettek kikövetkeztetni legalább egy 3-t? Egy bármilyen magánhangzót? Mitől féltek? A finnugrársz határtalan önbizalom!

Lássuk a Czuczor–Fogarasi! „*Ha a nagy szóban alapfogalomul a magasságot, vagyis fölfelé terjedést vesszük, úgy legközelebb rokonai nád, és magas, magasztal, máglya gyökei. [...] Ugyanezen alapértelem rejlik a magyar felható on, en, ön ragban, pl. házon, kerten, csöbrön.*” L. még *hadnagy, őrnagy, tábornagy, nagyuram, karnagy* stb., vagy a *felnőtt* jelentését.

Mindent egybevetve *nagy* 'magasat, más fölött lévőt' jelent. Eredete a hivatalosság szemében bizonytalan, Czuczorék számára világos.

A két rótt mássalhangzó: ND és köztük az *a/á* éppen a *nád-nád* szót adja, utóbbit egy ékezet sem választja el a nádtól. Tehát megerősíti Czuczorék véleményét. A nád lényegéhez tartozik magas, nád, azaz nagy mivolta. A d~gy átalakulásra l. még: adjon – aggyon, hadjon – hagyjon stb.

Valószínűleg nem tévedünk, ha az *ND* rovásban *nagy* szavunk régi alakját olvassuk.

Eszerint a nagy, NaD szó első írott említése nem 1055-ben történt, hanem legalább másfél századdal előbb, amikor az ásatás során föltárt honfoglalás kori temetőből előkerült a nagymácsédi kereszt – rótt fölirattal. Vagy még korábban.

Igazán kár, hogy a kereszt valódi koráról mai tulajdonosa, a szlovákiai Nemzeti Múzeum nem közölt semmit.

*

Térjünk vissza nagy szavunk elemzésére. Hivatalos álláspont szerint nád szavunk is bizonytalan eredetű, de nem finnugor, hanem jövevény egy óiráni nyelvből, vö. óiráni; *nada, 'cső, nád', no, megint egy kikövetkeztetett szó... A magyarba föltehetően a szarmatából került... elég későn, kb. a 11–12. században.

Hanem ez a képzet iciripicirit megbukott, ha a magyarban jóval korábban, már a 900 körüli nagymácsédi nyelvemlékben kimutatható.

*

Folytassuk Varga Gézával: „*Nagy szavunk nad alakját a Magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1372-ből említi. Bár erre vonatkozó konkrét adatom nincs, feltételezem, hogy ez a rovásírásos kereszt a honfoglaláskori magyar temetők egy részének besorolásával kapcsolatos véleményeltérések és a rovásírás kutatásának elhanyagolása miatt véletlenül került az éremre. Mivel a köztudomás szerint Árpád magyarjai pogányok voltak, ezért kézenfekvőnek látszhatott a keresztet valamivel későbbre keltezve, szláv emlékeknek tekinteni.*”

*

Amióta a pók is eleshet, azóta a köztudomás is tévedhet: Árpád magyarjai nem voltak úgy általában „pogányok”. Sőt, a már régebben itt élő és velük egy nyelvet és írást használó avarok közt is akadtak Krisztus-követők. Kereszténységüket ugyan nem bizonyítja, de egyistenhitüket sejteti a jelenleg legrégebb nyelvemlékünk, a szarvasi tűtartó szövegét (VIII. sz.) záró fohász: „...én Istenem!”

Ismeretes, hogy a salzburgi érsek hatásköre kiterjedt a Nyugat-Dunántúlra, ahol az érsek által küldött ún. vándor püspökök térítettek, s végezték híveik lelki gondozását a IX. században. Háromnak a nevét is ismerjük Váczy Péter történész jóvoltából: *Theoderik, Ottó, Osbaldus*.¹

¹ Magyarország kereszténysége a honfoglalás korában. In: *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján I.* Szerk.: Serédi Jusztián, Bp., 1938

*

A hazug embert hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát, tartja a közmondás.

Nos, a Szlovák Nemzeti Bankkal is megesett ez, amikor kibocsátotta a tízkoronás pénzérmét.

Az egykori szlovák tízkoronás pénzérmé

Bárki olvashatja, vagy közkézen forgó rovás-ábécék segítségével kibetűzheti a NaD iNRi magyar föliratot. E két szó annak bizonyága, hogy a rovás országszerte elterjedt, tehát „székely” minősítése itt is téves. A XI. században, mégpedig *Salamon* királyunk idejében, szolgáltak ugyan határvédő székelyek Pozsony környékén, tehát Nagymácsédtól nem messze, de a kereszt ennél legalább másfél évszázaddal korábbi (Varga Géza véleménye). A bizonyosságok körébe tartozik, hogy nem valamilyen, az augsburgi ütközet (955) előtti nyugati csatározásban szerzett hadizsákmányt látunk, hanem magyar munkát.

Mégpedig igen magas színvonalút! A széptani elemzés nem tárgya ennek a kis tanulmánynak, de nem lehet említetlenül hagyni a kompozíció nemes arányait, a fölületek egységességét, az igényes kidolgozást. Ez megfelel a korabeli magyar ötvösművészet színvonalának és művelői tanulmányosságának! És akkor tárgyunk kortársait messze meghaladó átszellemítettségéről még nem is beszéltünk!

Szatmári Imre írja a *Bizánci típusú ereklyetartó mellkeresztek Békés és Csongrád megyében* c. tanulmányában: „Kora Árpád-kori leleteink jellegzetes csoportját képezik a szórványosan előkerülő, bronzból készült mellkeresztek. Az ide sorolható tárgyak egyik részének csuklósan összekapcsolódó, egymáshoz pontosan illeszkedő, belső üreget képező elő- és hátoldalból álló szerkezete ereklyék elhelyezését és őrzését is lehetővé tette.

E tárgytypus kialakulási helye (Közel-Kelet) és időszaka (6-7. század), továbbá az egyértelmű bizánci kultúrkörhöz való tartozása, illetve a főkéntbb hagyományörző formakincse és díszítőművészete ismert, s jól körülhatárolt. Széleskörű elterjedésének módja, későbbi gyártóhelyeinek meghatározása és az egyes darabok keltezése terén azonban még sok az eltérő vélemény.”²

Az eltérő vélemények közül álljon itt a lengyel Agata Szyberé, aki szerint az első kaptorgalelet a III. században került elő a Fekete-tenger északi partján. (<http://www2.almamater.uj.edu.pl/99/46.pdf> – Kaptorgi – Przykład kunsztu wczesnośredniowiecznego złotnictwa – Alma Mater, str. 283–286.) Tehát nemcsak a bizánci ízlésű egyházművészet, hanem a sztyepei ötvösök kultúrájának nyomait is kereshetjük ezeken a tárgyakon.

*

A nagymácsédi kereszt megformázása és alakjainak ruházata erősen emlékeztet a bizánci görög feszületek ábrázolásaira, ha akarnánk, sem tagadhatnánk, hogy készítője bizánci mintát követett. Fölrata azonban egyértelműen magyar ötvösre vall. Ez igen szakszerű és tiszta, ráadásul az olvasás biztonságát erősíti a két szó fölötti vízszintes vonal, mely összekapcsolja az egybetartozó betűket. Segíti a nem túlságosan gyakorlott olvasót! Ez a magyar rovásban elterjedt szokás volt. A nagymácsédi kereszt mestere elhelyezte a magyar betűkkel rótt latin iNRi fölé is!

Az öntéstechnika tanúsítja, hogy több darab készülhetett belőle, tehát nem egy megrendelő számára, hanem *piacra* „gyártották”. Mai szóval bizonyos *vevőkörnek*, melynek tagjai értelem-szerűen keresztények voltak.

² /www.sulinet.hu/oroksegtar/data/muzeumok/Csongrad_megye/Muzeumi_kotetek/pages/studia_arc-haeologica/magyar/013_bizanci.htm

A fölírat első eleme – balról jobbra olvasva – *nad*³, azaz *Nagy*, Jézus Király jelzője. A szó szerepel a tihanyi apátság alapítólevelében (1055), *nogu* alakban, de a nagymácsédi rovás jelentősen korosítja e nyelvemlékszavunkat!

*

Jó, ha az emlékezetünkbe vessük, hogy a kereszt eddig szóba jött keletkezési idejében, a IX–X. században, még nem létezett ún. keleti és nyugati kereszténység. A skizma, a nagy egyházszakadás, csak 1054-ben következett be, és mifelénk akkor sem kavarta föl a mindennapi vallási életet.

*

Hárman egy kereszten?

Ilyesmit egyik evangélium sem említ. Csak a két gonosztevőről, a latrokról esik szó, akik közül a Jézustól jobbra haldokló megtért, és üdvözült, ellenben a másik a kárhozatot választotta. Természetesen mindhárom elítéltet külön keresztre feszítették.

Kiket ábrázolt az ötvös a nagymácsédi leleten?

A Moravia Magna tudós szerzője szerint „A Krisztus megkínzásánál és sírba tételénél szereplő” három Máriát: Szűz Máriát, Mária

Magdolnát és Kleofás feleségét. Azért nőket, mert mindhárom alak „*női arcú és hosszú hajú.*”

Merész.

Jézus is hosszú hajú és szakállas volt Veronika kendője és a turini lepel tanúsága szerint. A nazírok, Isten választottai nem vágatták a hajukat, s nem borotválkoztak. Jézus is közéjük számíthatott, bár fogadalmat nem tett, és a bortól sem tartózkodott, sőt, első csodája során, a kánai menyegzőn, éppenséggel bort teremtett.

Lényegesebb, hogy a keresztény világképben a kereszt a legfontosabb jel. A mindenség, ég és föld, halál és föltámadás, szenvedés és dicsőség, vagyis a legnagyobb ellentétek egyesítője. Még Péter is azt kérte, hogy fejfelé feszítsék meg, mert ő méltatlan az Úr által elszenvedett halálra. Ennélfogva nagyon élénk képzelőerő kell az evangéliumban éppen csak megemlített Mária Magdolna és netán Kajafásné keresztre helyezéséhez.

*

A szemlélődő gondolkodás sosem a külsőből indul. Szíve megérzi, hogy kiket mintázott a mester. Olyasvalakiket, akiket élő ember színéről színre sosem látott.

A vizsgált korszak műveltségének kutatója boldog, ha írott támpontra lel, ezért bátran elolvassa a mű fölíratát, melyen világosan látható Názáreti Jézus, a Fiúisten egyik földi (gúny!)névének rövidítése, tehát az ő keresztjéről van szó. És róla is?

Ki a másik kettő?

A két rendíthetetlen? Édesanyja és János apostol, akik elkísérték utolsó útjára? Lelkileg bizonyára sokat átéreztek szenvedéséből, de őket nem szögezték a fára. Sem a történelemben, sem ezen az ábrázoláson. Ha mégis erre utalna a mű, akkor ennek valaminő jele mutatkozna. A két alsó alakot egyöntetű redős köpeny borítja, karjuk-lábuk nem látszik.

Tehát a kereszten vannak, de mégsem megfeszítettként! Szenvadás sem gyötri arcukat, ó, de már Jézusét sem! Tehát földi kínok többé nem érinthetik őket. Túl vannak ezen a világon!

Nem „női” és nem is „földi” arcot viselnek, ezen is átléptek. Jézus így tanít a mennyei létről:

³ A különböző fényképeken, sőt, a 10 koronás szlovák pénzérmén is így, ebben a sorrendben láthatók a betűk. Nem tudható, hogy magán a kereszten is így van-e. A szöveg rövidsége miatt ez nem okoz zavart az értelmezésben.

„...nem nőszülnek, férjhez sem mennek, hanem úgy élnek, mint az angyalok a mennyben.”⁴

Ezért oly egyformák a mennybéliek külső vonásai?!

A három arc azonossága fél évezred múlva Szent Andrej Rubljov csodálatos Szentháromság ikonján mutatkozik újra. Ott szárnyas, különböző színű ruhákban asztal körül ülők viselik: a három isteni személy. Ők is nagyhajúak és szakáll nélküliek, de mégsem nők! Nem is férfiak, nem is angyalok, holott szárnyuk ezt mutatja!

Így látta őket Rubljov és a művészet történelmének számos nagy misztikusa, így a nagymácsédi kereszt mestere: látszólag nagyon különbözően, de a lényegét tekintve egyezően. Egyiket a másiktól nem különítik el jellegzetes személyi, nemi vonások: a műről három ikerarc és tekintet néz ránk. Szemből, egyenesen. Mint ha ugyanazok volnának, de mégsem, végtére is hárman vannak, akár a három isteni személy, a háromszemélyű egyetlen Isten? A Megfeszített testén látható két másik személy, az Atya és a Szentlélek. Nincsenek fölszögezve, de a Szentháromság egységéből következhetett a művész számára, hogy *ők is részesei az isteni önáldozatnak és megdicsőülésnek...*

Ezt nem árt ezerszer végiggondolni magunkban!

A Szentháromság azért az, ami, mert a földi élet, a tanítás, a megaláztatás, a kereszthalál és a föltámadás mindegyikük közös élménye.

Nem volt, hanem mindenkor az.

*

„Én és az Atya egy vagyunk” – nyilvánítja ki Jézus János evangéliumában.⁵ Ki érti ezt a kifejezést? Csak az, aki látja, ami látható belőle! A lélek által. A lelki látás szemlélés, benső, nem optikai, hanem szellemi folyamat és állapot, amelyben a hívő tapasztalatot szerez a valóságról.

⁴ Mk 12, 25

⁵ Jn 10,31

⁶ Maleczki József nyelvész magánlevélben írt véleménye szerint a „pálmalevél” inkább búzakalász, azaz 'élet', a „maggal viselő gyümölcs” pedig „szem”, a 'hatalom, a mindenhatóság mindent látó jelképe'.

Ezért állítják az avatottak, hogy ikont csak az készíthet, aki szent *látványban* részesült. Aki – esetünkben – látta, átélte az isteni egységet. Misztikusnak nevezik az ilyen alkotót. Hozzá képest a leghíresebb művész legfőbb Raffaello, Munkácsy vagy Picasso lehet...

*

Elmélkedésünk egyik sűgője a Megváltó(?) jobbánál függő pálmaág. Köztudomású, hogy a pálma a győzelem, a dicsőség jele. Krisztus baljáról zsinórón különös valami függ: maggal viselő gyümölcs? Kipattanni készülő mag?⁶ Tehát a Megváltás megtörtént!

A nagymácsédi kereszt láttán beszélhetünk-e külön Megváltóról, Krisztusról, jobbáról, baljáról? A másik két isteni személynek ezen a művön egyáltalán nincs is keze! Nem fért bele a kompozícióba, tehát Jézusunk jobbra és balra, mindhármuké! Arca is, teste is: a művész úgy találta, hogy csak így ábrázolhatja, hogy a három Egy.

A mű tehát egy közös látványba, *élménybe* sűriti a keresztre feszítést, az élet elpusztítását, és újjászületését, a föltámadást, a legnagyobb csoda elszenvetőjét és végrehajtóját, a háromszemélyű egy Istent.

*

És íme, a föltámadásban is egyek. Jézus mögött ugyan ott a kereszt, de már nem a halál, hanem a Megváltás jele, ezért már nincs rá fölfeszítve, sőt sebhely sincs az Úr Krisztus kezén. Kitárt karral áll a világ előtt, a *maga szentháromságos teljességében*(!), és mindannyiunkat kész megölelni.

*

Már értjük a fölirat jelzőjét is: Nagy, mert Szentháromságos Egy!

* Czakó Gábor Nyelvésesanyánk c. könyvében megjelent elmélkedés javított és bővített változata.

Pázmány Péter párbeszéde a protestánsokkal

Ebben az évben a protestánsok szerte a világon a Luther Márton (1483–1546) által elindított *reformáció kezdetének 500. évfordulójára* emlékeznek.¹ A reformátusok is velük ünneplik a reformációt, bár 2009-ben már megemlékeztek Kálvin János (1509–1564) születésének 5. centenáriumáról.

1516/17-ben Albert mainzi érsek búcsúcédulák segítségével próbálta összegyűjteni a szükséges források ráeső részét a római Szent Péter-bazilika felépítéséhez, illetve saját adósságai kifizetéséhez. 1517. október 31-én Luther Márton levelet írt Albert püspöknek, amelyben *tiltakozott a búcsúcédulák árusítása ellen*. A levélhez csatolta a búcsúcédulák erejét és hatékonyságát kétségbe vonó vitairatát, ez később *95 tétel* néven vált ismertté. Ekkor még nem állt szándékában szakítani a római katolikus egyházal. *Ezt a dátumot tekintik a reformáció kezdetének* és ünneplik minden év október 31-én, *a reformáció napjaként*.

1999. augusztus 31-én írták alá Augsburgban a *katolikus–evangélikus közös nyilatkozatot a megigazulás értelmezéséről*. A hitviták egyik központi teológiai kérdéséről az elmúlt évtizedek teológiai párbeszéde során lényegi egyezsége jutottak katolikusok és lutheránusok. Az ökumenikus párbeszédnek ezt az állomását II. János Pál pápa az aznapi déli Úrangyala imádság alkalmával „történelmi eseménynek” minősítette.

A következőkben felidézem a reformáció kori katolikus megújulás egyik főszereplőjének, Pázmány Péternek (1570–1637) a *párbeszédét a protestánsokkal*. Jelzem, hogy a hitvitázó jezsuita professzor, majd esztergomi érsek élete vége felé, elsősorban főművében, a *Kalauzban* kísérletet tett az *ökumenikus szellemű eszmecserére*.²

„Csak egy az üdvösséges hit”

Miután a *Kalauz* első könyvében a hitetlenekkel szemben igazolta Isten létét, a másodikban pedig a keresztény hit igazságát a nem keresztény vallásokkal szemben, a *III. könyvben elkezdte a vitát – a „párbeszédet” – a protestánsokkal, hogy bizonyítsa: a római egyház által tanított hit az egyedül igaz, „üdvösséges”*.

Milyen értelemben beszélhetünk Pázmány Péter „ökumenizmusáról”? Egyrészt *reálpolitikai megfontolásból*, másrészt *a Krisztus-hívők egységének gondja miatt* Pázmány Péter olyan magatartást tanúsított, ami miatt nem alaptalan az anakronisztikusnak tűnő „ökumenizmus” megjelölés.

A vallásszabadság kérdése – vallási türelem?

Pázmány, miután a grazi jezsuita egyetemen négy évig teológiát tanított, 1607-ben végleg hazatért Magyarországra. Felső-magyarországi és ausztriai tapasztalatai után nem kívánta követni a Grazban látott erőszakos ellenreformáció módszereit. Határozottan a szellem fegyvereivel, az igazság erejével akarta meggyőzni az „újhitűeket”, elsősorban is a nemeseket. Mert az akkori gyakorlat szerint az alattvalók követték az úr valását: a *cuius regio, eius religio* elve szerint: akie a földterület, annak a vallását kell követni.

A protestáns Benda Kálmán³ és utána mások megmutatták, hogy Pázmány már 1608 körül (a pozsonyi országgyűléstől kezdve) eltávolodott Forgách Ferenc esztergomi érsek egyházpolitikájától. A jezsuita teológus akkori véleményét és későbbi magatartását jól jellemzi az az 1608-as emlékirata, amelyben II. Mátyás főherceg kérdé-

¹ „Luther 2017 – 500 Jahre Reformation”. Luther Márton, 1483. november 10. – 1546. február 18. Házastársa 1525–1546: Katharina von Bora; gyermekei: Magdalena, Margarete, Paul, Elisabeth, Hans, Martin.

² Minderről bővebben monográfiámban: Szabó Ferenc SJ: *Krisztus és Egyháza Pázmány Péter életművében*. JTMR–L'Harmattan, Budapest, 2012, 201–254.

³ Benda Kálmán: Pázmány politikai pályakezdése. In: *Vigilia*, 43. (1978), 225–229.

sére válaszol: *Adhat-e vallásszabadságot a protestánsoknak?* Az érvek és ellenérvek mérlegeléséből világosan kitűnik a válasza: *Igen!*

Pázmány *latin emlékirata*⁴ 21 (gyakorlati) érvet sorol fel a vallásszabadság engedélyezése mellett, és 11 (elvi) érvet ellene. Már itt is megsejthetjük a későbbi reálpolitikust. Igaz ugyan – fejt ki Pázmány a nemleges *elvi érvek* között –, hogy az eretnokség súlyosabb, mint a török csapás, mert ebből remélhető a szabadulás, de a lelki rabságból, amely a kárhozatra visz, nincs menekülés. A fejedelem felelős azért, hogy alattvalói az igaz vallást kövessék, neki kell megakadályoznia őket abban, hogy a hamis valláshoz pártoljanak. De – és ezek a *gyakorlati érvek* között szerepelnek – nemcsak azt kell figyelembe venni, mi a jogos, hanem azt is, amit a *józan ész* tanácsol. Márpedig a tapasztalat szerint a zavaros helyzetekben célszerűbb engedményeket tenni, hogy az elvesztett előnyök visszaszerzésére időt nyerjünk, nehogy az engedményeket megtagadva mindent örökre elveszítsünk.

Pázmány *történeti példákat* is idéz: V. Károly császárnak hatalmában állott volna, hogy kiirtsa Luther „új szektáját”, de ő mégis a vallás szabad gyakorlatát biztosította protestáns alattvalói részére, mivel belátta, az erőszakos eszközök alkalmazásával nagyobb bajt idéz elő, mint amit el akar hárítani. A csehországi királyok megtűrték a huszitákat, Spanyolország hatalmas uralkodója vallásszabadságot engedélyezett a németalföldi protestánsoknak. Pázmány továbbá megkülönbözteti az új, tehát a kezdődő és a már elterjedt és meggyökeresedett eretnokségeket (a protestantizmust ez utóbbihoz sorolja). A Szentírás talán csak a keletkező tévtanok kiirtását parancsolja; az a fejedelem tehát, aki már a korábban megerősödött hamis vallást eltűri, nem vádolható bűnnel.

Végül kiemelem a reálpolitikus Pázmány *legelső érvét* a vallásszabadság mellett: Magyarország különleges helyzetben van. A protestáns rendek szoros szövetségben állnak a törökkel, és inkább alávetik magukat a török uralomnak, minthogy lemondjanak vallásuk szabad gyakorlásáról. Így tehát azt kell nézni, *mit lehet* megvalósítani. Mivel ez a helyzet Magyarországon, a

katolikusoknak nem annyira azon kell gondolkodniuk, megadják-e a vallásszabadságot a protestánsoknak, hanem inkább arra kell törekedniük, hogy a katolikus vallás korábbi helyzetét visszaállítsák. Egyébként – fűzi még hozzá Pázmány – azt is lehet remélni, hogy a protestánsok szabad vallásgyakorlatának engedélyezése jótékonyan hat a katolikus rendekre: föléleszti vallásosságukat, és arra serkenti őket, hogy fokozottabban kötelezzék el magukat egyházuk védelmére és vallásuk terjesztésére.

II. Mátyás mások véleményét is kikérte; köztük volt például Melchior Khlesl bécsi püspök, Giovanni Garzia Millino bíboros, a pápai követ, egy teológus és egy ismeretlen főpap: az ő válaszuk nemleges volt, tehát *egyedül csak Pázmány javasolta – gyakorlati megfontolásból – a vallásszabadság engedélyezését*.

Pázmány látta, hogy az erős magyar protestáns rendeket „sem az udvar, sem az amúgy is gyöngye egyház nem tudja megtörni. Egy megoldás van csupán: a rendi erőket a katolikus egyház szolgálatába kell – a protestáns arisztokrácia áttérítésével – hajtani. A kívülről indított fegyveres harc, a polgárok és parasztok templomainak erőszakos elvétele nem vezet célhoz, csak még jobban összekovácsolja a protestáns rendi egységet. Belülről kell meghódítani a rendiséget azzal, hogy meggyőzéssel, okos rábeszéléssel megnyeri az ellenséges tábor vezető családjait, ellenségből szövetségessé teszi őket”.⁵

Vallási türelem?

Pázmány korában a mai értelemben vett *vallási türelem* a vallási relativizmussal, közömbösséggel lett volna azonos; erről egyébként ugyanez a protestánsok véleménye is. A felvilágosodástól a II. vatikáni zsinatig hosszú az út a tolerancia, a vallásszabadság elismerésében és teológiai megokolásában. Pázmány meg volt győződve arról, hogy a katolikus keresztény vallás az egyedüli igaz, és egész tevékenységében arra törekedett, hogy az igaz hit ösvényére vezérelje a „setét hajnalcsillag után” bujdosókat. *Írásában azonban azt is vallotta, hogy a hit az isteni kegyelem és az emberi szabadság műve, soha senkit nem sza-*

⁴ Pázmány Péter *Összegyűjtött levelei / Epistolae collectae I–II.*, sajtó alá rendezte Hanuy Ferenc, Budapest, 1910–1911, I., 26–29.

⁵ Benda, i. m. 43.

bad kényszeríteni erre a hitre. A tanítóiktól megtevesztett lutherista és kálvinista híveket megértő szeretettel igyekezett felvilágosítani.

Elsőnek megírt magyar munkája, a *Tíz bizonyosság* (1605) ajánlásában Pázmány így fordul a lutherista és kálvinista olvasóhoz:

„Értsd meg jól először mind az te vallásodat, s mind az mi tudományunkat: azután szidalmazd, a' mit káromlásra méltónak alítasz [vélsz]. De mi-nek-előtte olvasni kezgyed ez könyvecskét, röviden KÉT dologról akarlak inteni.

ELŐSZÖR arról: hogy valamit ez könyvbe előhozok az Új tanító Atyafiak írásaiból, azt én magam az önnön saját könyvökből írom-le. [...] Mert ugyanis sok üdőtül-fogva olvasom az Új tanítók írásit: a végre, hogy minden tudományoknak és róka-lyukoknak végére mehessek. [...]

MÁSODSZOR: jó lelkiismerettel tudománt/vallomást, bizonyosságot/ tészek, hogy senkit akaratom-szerént nem igyekezém írásomban szidalmazni és gyalázni. Mivelhogy nem az Lutherista és Calvinista Atyafiak személye-ellen: hanem az ő tudományok és vallások-ellen írtam, valamit írtam, csak e végre, hogy az hamisságról levonassék az áll orcza, és az üdvösségnek úttya megemesztessék.”⁶

Pázmány ezután megmagyarázza, hogy a tévelygések tanítói ellen ugyan „keményen szólott”, de azért tette, mert *mindenféle szidalmat, igazságtalan vádat szórtak a „pápistákra”*.

„Azok-közzül, kik Magyar országba az régi keresztyén vallás-ellen írtak, alég olvastam, ki mértékletesbnek tétetné magát Magyarai Istvánál: de hogy megércsed, mely tisztességesen szoktak nekünk szólnani még azok is, kik csendesbnek tétetik magokat, halhadsza, mely böcsülletes neveket és titulusokat ad ő is az Régi hiten való keresztyéneknek.”⁷

És itt Pázmány egy oldalon felsorolja azokat a jelzőket, amelyekkel a „mértékletes” Magyarai

illette a pápistákat, a pápát, a pap urakat, a barátokat, majd hozzáfűzi:

„Illyen szép böcsülletes nevekkal ékesget minket fejenként egy tudatlan Colosvári taligás. És efféle, mind édes méz az Újító Atya-fiaknál. Ha penigmí egy nehéz szót ejtünk, mindgyárt föstölög sokaknak az orrok, és azt akarják, hogy mint az Úr emberének, nekik minden szabad legyen, mi pedig csak vállal vonícsunk.” (ÖM I., 389)⁸

Pázmány megjegyzi, hogy már az Apostol, majd az egyházatyák is keményen szóltak az *eretnekek ellen*, hogy az emberek felismerjék a veszedelmes hamis tanítókat.

„Ezt a végre hozom-elő szerelmes Atyám-fia, hogy ne csudálkozzál, ha néha mi is megélesíttük az penna orrát, megmelegíttük az téntát, mikor ez mostani Új tanítókról szólunk: és kerek szóval az hamisságot hamisságnak, az hazugságot hazugságnak nevezzük. *De ha tanító nem vagy magadra ne végy effélét*. Mert az tudgya, a ki lát mindeneket, hogy efféle nehéz szók csak az vak tanítókat illetik, kiknek felfuvalkodott dagályokat néha meg is kel vágni, hogy kifollyon az genyetség: portis kel az fene-ötte sebekbe vetni, hogy megemésztessék az vad hús: a rosdátis fővennyel kel ledörgölni.”⁹

*Tehát Pázmány mindenekelőtt a tévelygések tanítóinak, a pásztoroknak vágott vissza keményen, de az egyszerű lutheránus és kálvinista hívőkhöz, „kik együgyűségek-miat megcsalattak, gyengén” „keresztényi szeretettel” szól.*¹⁰

„Ökumenikus” párbeszéd a Kalauzban

„Miként kell hasznosan beszélgetni a hit dolgairól?”

(A Kalauz III. könyve végén)¹¹

1. Isten segítségét kell kérnünk, „hogyan nyelünk az eltántorodtak oktatására vezérelye,

⁶ Pázmány Péter összes munkái I., Budapest, 1894, 384–391. (=ÖM)

Pázmány Péter Összes Művei és Pázmány-forrásmunkák – www.ppek.hu/k600.htm

⁷ *Tíz bizonyosság*, ÖM I., 388.

⁸ ÖM I., 389.

⁹ ÖM I., 390.

¹⁰ ÖM I., 389. Vö. még 1626-os „ikerkönyve” ajánlását, amelyet alább még idézek: ÖM V., Budapest, 1901, 353.

¹¹ ÖM III., Budapest, 1897, 560–562.

azon kell lenni, hogy keresztyéni szelídséggel, mértékletességgel és szeretettel szólva, szidálom, bosszúbeszéd és rágalmazás ne elegyedjék a beszélgetésben.” A hamis tanítóknak „keményen torkukba kell verni hamisságokat, [...] de egyéb rend-béliekhez lágyan kell nyúlni”.

2. Figyelni kell az újítók „két csalárd mester-ségére”; az egyik: nem fejtik ki a lényegét, csak rágalmaznak, „rút hamisságokat kennek és kérődnek ránk”. A másik: nem maradnak a vitatott témánál, hanem „mint a róka egygyik lyukából kiszoríttatik, másba szalad: úgy az új tanítók, midőn valóban a fárera fogatnak (szorongattatnak), és erős bizonyságokkal sürgettetnek, mindgyárt nyomot vesztenek, egyből másba üttetik beszédekét, és csak alig vészede eszedbe, hogy az igazulásról kezdett beszélgetést az úrvacsoráján kell végezned”. Arra kell tehát rávenni a partnereket, hogy míg a megkezdett témát végig nem tárgyalták, ne kezdjenek másikba.

3. Végül a „gyümölcsös” beszélgetéshez fontos az, hogy ne engedjük a Szentírás helyes értelmét kiforgatni, tehát nem kell engednünk, hogy az újítók „fel s alá kedvek-szerént gázollyanak a szent Írásban”. Pázmány mindig kulcskérdésnek tartja a Szentírás és a tradíció (az apostoli hagyomány, a kánonképződés) kapcsolatának tisztázását.

Módszertani vezérelvek

Pázmány még megjegyzi: „Leginkább azokkal a bizonyságokkal méltó az újítókat ostromolni, melyekkel a harmadik, negyedik és ötödik könyvben előállatánk.” Nagyon fontosak az itt következő *módszertani vezérelvek*. Pázmány ezeket az elveket követte már előzőleg a III. könyvben (visszautal a megfelelő részekre), illetve a következő IV. és V. könyvben foglaltakat is ide kell kapcsolni.

1. A *Sola Scriptura* (egyedül a Szentírás – kizárva a tradíció) elvét vallók mutassák meg: hol van leírva a Szentírásban, hogy csak azt kell hinni, ami az Írásban van.

2. Meg kell mutatni, hogy „sok dolgot tartozunk hinni, melyek a szent Írásban nincsenek kiírva”.

3. „Azt kell megérteni; ha az Ecclesia tanítását kétségessé és bizonytalanná tészik, honnan és mint tudhatták, melyik legyen vagy ne legyen szent Írás?” (A kánonképződésről van szó: a Szentírás [sugalmazott könyvek] végleges kánonját az első századok során véglegesítette az egyházi hagyomány!)

4. „Annak kel végére menni, honnan és mi módon kel a szent Írás igaz értelmét és magyarázatját megtalálunk?” (Írásértelmezés: az Egyház vezetésével elkerüljük a megoszlást, szakadásokat, szektásodást.)

5. „Az igaz Ecclesiát bizonyos jelekből meg kel vizsgálni.” (Ismeretőjegyek: apostoli, egy, szent, katolikus = egyetemes.)

Ezeket a III. könyvben kifejtett bizonyságokat ki kell egészíteni a IV. (Lutheránus *Confessio*) és az V. (Kálvinista *krédó*) könyv elemzéseivel, tehát az újítók közvetlen kritikájával.

Alapvető feladat: megmutatni, hogy az Egyháztól („romai gyölekezetről”) elszakadtak nem értelmezik hitelesen a Szentírást. A *Sola Scriptura*, *sola fide*, *sola gratia* alapelveinek megcáfolása után már könnyebb bizonyos részletproblémák megvitatása. Itt most csak a központi protestáns elvre, a *Sola Scriptura*-ra térek ki.¹²

Sola Scriptura?

A Kalauz VI. könyvének nagy része – néhány „ökumenikus” elv újabb megfogalmazása után – a *Sola Scriptura* körül forog, a VII. könyv pedig azt fejtegeti, hogy a római Ecclesia az ítélőbíró a Szentírás helyes értelmezésében. Pázmánynak a VI. könyv elején¹³ gondja van arra, hogy felsorolja azokat a pontokat, „mellyekben, ha értelemmel nem-is, de szóval minden közbevetés nélkül

¹² A hit és jócselekedetek, illetve a megigazulás kérdését Pázmány értelmezésében másutt kifejtettem.

Lásd <http://www.tavlatok.hu/net/PDF-ek/A%20megigazulas%20a%20Kalauz%20XII.pdf>

Kis füzetben kiadta a Szent István Társulat: *Katolikus–protestáns hitviták és egyetértés a megigazulás tanában*. Pázmánytól az evangélikus–katolikus Közös nyilatkozatig. Budapest, 2016

¹³ ÖM IV., Budapest, 1898, 9–10.

eggyet értenek minnyájan, valakik keresztyén nevet viselnek”:

1. Az igaz hit nem emberi vélekedésen, hanem Isten szaván és tanúbizonyság-tételén alapul;

2. a Szentírásnak, Isten szavának méltósága és normatív szerepe a hitben;

3. ha valamely vallás ellenkezik a Szentírással, nem eredhet Istentől;

4. nem elég csak a Szentírást emlegetni, hanem annak igaz értelmét kell követni, nem szabad önkényesen „hamis magyarázatra tekerni” jelentését.

„Minden ellenkezésnek gyökere a szent Írásnak különböző magyarázásából árad. Azt kell tehát mindenképp előt megvizsgálni, honnan és mi módon mehessünk végére a biblia bötűjének igaz értelmének.”¹⁴

Pázmány Péter esztergomi érsek 1626-ban, amikor újra összefoglalja az „ikerkérdésre”, a Szentírásra és az Anyaszentegyházra vonatkozó tanítását, a bevezetőben, a „római hittől elszakadtakhoz” fordulva, ismét csak „ökumenikus” hangot pendít meg.

Kálvin tanítására is hivatkozik, mivel a bihari kálvinistákhoz szól. Kálvin „holta napjáig azzal dicsekedett, hogy a tiszta Szent Írásnál egyebet nem tanított”. Nos, ha ez a „tudománnyal és díszes elmével bővelkedő” tanító megcsalatott, mennyivel inkább „mostani vezetőid, kik örökké csak az egy álhatatlanságnak szélvészétől és tétovázó habozásnak fergetegétől, locsólópocsban, fertőből posványban hurcoltatnak”.

Pázmány itt is megkülönbözteti a *tévtanítókat* az *egyszerű hívektől*, illetve különbséget tesz a *tévedés* és a *tévedő* ember közt:

„Sem erejét nem tudgya, sem vezérlését nem követi a keresztyéni szeretetnek, valaki békétlenkedvén, gyűlöli a hitbe megcsalatott tébolygókat. Mert Sz. Ágoston tanítása-szerént a *tévelygés és az eltévelyedett ember-között választást kell tenni, úgy-hogy a tévelygést gyűlöljük, de azt, a ki megbotlott, keresztyéni szeretettel megöleljük.* [...]”

Én-is, ettől a szeretettől viseltetvén, és lelki pásztorságomnak kötelességével kénszerítettetvén, ez írásocskával segítő kezemet akarám nyújtani azok vezetésére, kik út-kívül bolyonganak.”

Ezután pedig Pázmány ismételtén megmagyarázza, hogy a keresztények közti viszályban minden azon fordul meg, hogy „*megércsük, mellyik az Isten ígéje és mintmennünk végére ennek igaz magyarázattyának*”; majd hozzáfűzi:

„Minek-okáért minden sebesítő kötődés, gyűlölség és versengés nélkül: a szívnek és szájnak keserősége-nélkül: mennél világosb rövidséggel lehet, az igaz vallásnak két válogatott jeles czikkelyit megmagyaráznom.”¹⁵

Befejezésül

Ferenc pápa 2016. október 31-én látogatást tett a svédországi *Lundban*. 1947-ben ebben a városban alakult meg a Lutheránus Világszövetség. Idézek az ott mondott beszédéből.¹⁶

„Hálával ismerjük el: a reformáció hozzájárult ahhoz, hogy a Szentírás jobban a középpontba kerüljön az egyház életében. Isten szavának a Szentírásban való közös hallgatása által a Katolikus Egyház és az ötven évvel ezelőtt megalakult Lutheránus Világszövetség közötti párbeszédben jelentős lépéseket tettünk előre.”

¹⁴ ÖM IV., 11.

¹⁵ ÖM V., 353. – Ferenc pápa 2016. június végén Örményországból Rómába utazva a repülőn válaszolt az újságírók kérdésére. Egyikük arra kérdezett rá, hogy a reformáció ötszázadik évfordulója felé közeledve nem volna-e itt az idő Luther pápai kiátkozásának visszavonására. A pápa így kezdte válaszát: „*Úgy gondolom, Martin Luther szándékai nem voltak tévesek. Ő egy reformer volt. Lehet, hogy néhány eljárása nem volt helyes. De abban az időben, ha elolvassuk Pastor történetét (egy evangélikust, aki megtért, amikor a valóságot meglátta – katolikus lett), az egyház nem volt éppen követésre méltó modell. Korruptió, világiasság, pénz- és hatalomvágy volt az egyházban, és ő ez ellen lépett fel. Intelligens volt, és megtett néhány lépést, meg is indokolva azokat. Ma a lutheránusok és katolikusok a protestánsokkal együtt egyetértünk a megigazulásra vonatkozó tanban...*”

¹⁶ <http://www.magyarurir.hu/hirek/ferenc-papa-beszede-lundi-szekesegyhazban-egyutt-tudjuk-megmutatni-isten-irgalmat>

Húsvét ünnepén

I. Húsvéti ünnepkörünk

Húsvét keresztény ünnepén Jézus Krisztus áldozatát és az ezt követő feltámadását ünnepeljük. A húsvéti ünnepkörünk a szeretet üzenetét hordozó lélekajándék immár két évezrede. Megváltónk halála az örök élet reményét jelenti a keresztény ember számára. A húsvéti ünnepkörünk magyar néphagyományvilága lélekfelkészítő és lélekmelegítő szertartási elemeivel megőrzendő és gazdag örökségünk.

Erről az ünnepről a Magyar néprajzi lexikon (a többi között) ezt rögzíti: „...a kereszténység egyik legnagyobb ünnepe, e napon ünneplik Krisztus feltámadását. Húsvétkor ér véget a 40 napig tartó böjt (nagyböjt), a hústól való tartózkodás, innen származik az ünnep magyar elnevezése is. [...] Hazánkban az 1092-ben tartott szabolcsi zsinat szerint akkoriban négy napig tartottak húsvétot, majd a nagyszombati zsinat 1611-ben három napra, XIV. Kelemen pápa 1771-ben pedig két napra csökkentette. X. Pius pápa 1911-ben húsvét második napját is törölte a kötelező ünnepek sorából, de nálunk továbbra is megtartották. Az erdélyi reformátusok ma is háromnapos húsvéti ünnepet tartanak. Húsvét ünnepének szertartásai közül már a középkorban kiemelkedett a föltámadás megjelenítése, amely az ünnep reggelén történt. A húsvéti szertartásokhoz tartozott az étel, a húsvéti bárány megszentelése. Emellett már a 10. században említik a sonkaszentelést is. Szokásban volt még a kenyér-, a 12. sz. óta pedig a tojásszentelés. Ezekkel a liturgikus cselekményekkel mutatnak összefüggést a naphoz fűződött hiedelmek (hiedelem), szokások is.” Egy 1665. évi vallomás szerint „az is régi bévött törvényünk, hogy minden húsvét napján határt kerülünk, azaz processiót járánk”. (1)

Húsvét ünnepe és a böjtölés kapcsán érdemes Szent László király törvényeire is utalnom,

hiszen az ún. I. törvénykönyv a szabolcsi egyházi zsinat határozatainak a meghozatalával született meg: „A mi teremtőnk és megváltónk, az úr Jézus Krisztus uralkodása alatt, az ő születésének 1092. évében május hó 20-án Szabolcs városában szent zsinat tartatott, a magyarok legkeresztényebb királya, László elnökletével, országa összes püspökeivel és apátjaival, valamint az összes előkelőkkel, az egész papság és a nép tanúskodása mellett. Ezen a szent zsinaton a kánonoknak megfelelően és dicséretre méltó módon a következő határozatokat alkották meg. [...] 31. A hús elhagyásáról. Azok a latinok, akik a magyarok törvényes szokásával egyetérteni nem akarnak, akik, miután a magyarok a húst elhagyták, ők azt még hétfőn és kedden is megesszik: ha a mi jobb szokásunkkal nem akarnak egyetérteni, ahová akarnak menjenek. A pénz azonban, amit itt szereztek, hagyják itt, hacsak talán észre nem térnek, és a húst velünk együtt nem hagyják el. [...] 38. A szentek ünnepeinek tiszteletéről. Hogy ezek az ünnepek megünnepeleldők minden évben: az Úr születése, Szent István első vértanú ünnepe, Szent János evangélista ünnepe, az Aprószentek ünnepe, az Úr körülméltetése, Vízkereszt és annak előestéje, Gyertyaszentelő Boldogasszony, Húsvétkor négy nap, Szent György vértanú ünnepe, Fülöp és Jakab ünnepe és ennek előestéje, Szentkereszt megtalálása, az Úr mennybemenetele, Szent István király ünnepe, Bertalan apostol ünnepe, Szűz Mária születése, Szentkereszt felmagasztaltatása, Szent Máté apostol ünnepe, Szent Gellért ünnepe, Szent Mihály arkangyal ünnepe, Simon és Júdás ünnepe, Mindszentek ünnepe, Szent Imre hitvalló ünnepe, Szent Márton ünnepe, Szent András ünnepe, Szent Miklós ünnepe, Szent Tamás apostol ünnepe és minden egyházközség ünnepelje meg saját védőszentjét és az egyház felszentelésének napját.” (2)

Szent László király törvényeiből kitűnik, hogy a magyar ünnepi hagyomány törvényi rögzítésére került sor a szabolcsi zsinaton. Ennek kapcsán fontos megemlékezni a Szent Sír-bazilika jelentőségéről azon történelmi összefüggések jegyében, melyek a Szent István királyunk által egy ezredévvvel ezelőtt megnyitott szentföldi zarándokúthoz, majd pedig a Szent Sír-bazilika felújítására nyújtott támogatáshoz kötődnek. Az évszázadokon átívelő műveltségi örökség jegyében indokolt utalnom a hajdúsági Krisztus-katonák jelentőségére, akik a jelképes Krisztus-sír magyar védelmezői, őrzői már a XVII. század eleje óta: a szertartás során Jézus Urunk halotti leplének is fontos szerepe van a körmenetben. A XII. századi magyar Pray-kódex egyik lapján Jézus Krisztus temetése látható: e „Sírbatétel” képen egy hosszú lepellel burkolják be a testét.

Húsvéti ünnepünk időpontjának kiszámítása az egyetemes kereszténység másfél évezredes közös művelődéstörténeti értéke: ezért minden keresztény ember számára igen fontos, hogy Dionysius Exiguus kronológiai tudása és gondolata révén teremtdött meg ezen egyházi számítás alapja.

525-ben „Dionysius Exiguus szerzetes újrászámítja a naptárt”, amikor „a következő év Húsvétjának előzetes kiszámításához az időszámítás biztos kezdőpontját keresi”, és ezért „visszamegy az időben Jézus születéséig”: ezzel „első ízben az idő középpontjába kerül” az időszámítás tekintetében, azaz „naptári szempontból” a Megváltó, „Krisztus születésének éve”. (3) A „szkíta Dionysos Exiguus szerzetes 525-ben” megteremtette az új időszámítást: „95 évvel továbbvezette Alexandriai Szent Kirillosz húsvétábrázolását, s e táblázatban egy óriási jelentőségű újítással állt elő”, és „bevezette a Krisztus szerinti datálást.” (4) „Először ő számolta az éveket Jézus születésétől”, amikor „525-ben kiegészítette Alexandriai Kírillosz húsvéti táblázatát”, és „Nyugaton is elterjesztette a húsvét kiszámításának alexandriai módszerét”. (5)

II. Időszámításunk kezdete

Jézus Krisztus születésének ünnepe a keresztény világ alapvetése. Ennek jegyében igen fontos, hogy 5 évszázad elteltével egyetemes

értéket jelentett, amikor Dionysos Exiguus révén Krisztus születése lett az új időszámítás alapja.

Karner Károly ezt rögzítette: „Dionysius Exiguus nevét ma már csak a tudósok ismerik, pedig mindnyájan ismerjük és használjuk a keresztényen időszámítást, amelyet először ő alkalmazott. [...] Szkíta származású ember volt”. (1) Rendkívül jelentős az utóbbi megállapítás is, hiszen a magyar műveltségi kör kizárólagos ősképe Szkítia: ez a magyarság mindig megvallott, a Kr. utáni II. évezredben is mindvégig képviselt és a mostani évezredünkben is folyamatosan kifejezett eredettudatának rendkívül jelentős öröksége. Itt fontos utalnom arra is, hogy a görög „szkíta” szó értelmét a történettudományban többen a „szkytho-toxotész” kifejezésből eredeztetik: ez az íj kihúzásának a mozdulatát jeleníti meg, és ekként az „íjfesztő” vitéz képét ábrázoló jelentéssel bír. Ez abba az irányba mutat, hogy a görögök Szkítia néven a lovasíjász-műveltségű népesség által lakott világot értették!

„A Krisztus születésének hozzávetőleges időpontján alapuló Gergely-naptár ma a legelterjedtebb típusú naptár a Földön, melyet nemzetközi normának is tekintünk. Mégis, számos egyéb naptár is használatban van a világ különböző pontjain. [...] Az éveknek Jézus születésétől történő számítása csak évszázadokkal később jelent meg a keresztény világban.” (2) „Az időszámítás történetével foglalkozó tudomány, a »kronológia« sok érdekes adatot tartalmaz. Megtudhatjuk belőle pl. hogy addig, amíg a keresztényen időszámítás el nem terjedt, milyen különféle időszámítási rendszerek voltak s milyen nehéz volt ezek közt eligazodni. Jézus korában és a megelőző századokban pl. Elő-Ázsiában – tehát Palesztinában is – leginkább az ú. n. szeleukida órát alkalmazták, vagyis az éveket a szíriai ú. n. Szeleukida uralkodók uralomrajutásától számították. Rómban régebben az éveket úgy jelölték meg, hogy megmondották, milyen consulok voltak hivatalban az illető évben. Augusztusz idejétől fogva terjedt el az a rend, amely az éveket Róma város alapításának az évétől fogva számította.” Bizony „igen nagy volt a zűrzavar az időszámítás tekintetében és a különféle rendszerek közt, könnyen el lehetett tévedni, nem is volt könnyű megállapítani, hogy a szeleukida-rendszer valamelyik éve pl. milyen évnek felel meg”. A „római időszámítás

olyan kiindulóponthoz igazodott, amely más országok területén jelentéktelen és így ott az időszámítás rendje számára alkalmatlan volt”. (3)

Gyárfás István *A Jász-kunok története* (1870. I. 265. o.) című könyvében ez olvasható: „Kis Dénes (Dionysius Exiguus) szkíta szerzetes volt az évek Krisztus születésétől számításának szerzője”. (4) A Pallas nagy lexikona is írt arról, hogy a szkíta Dionysos Exiguus „volt a mai évszámításnak, mely szerint az éveket Krisztus Urunk születésétől számítjuk kezdeményezője”. (5) 525-ben „Dionysius Exiguus bevezeti azt az időszámítást, amely Krisztus születésével kezdődik”. (6) Dionysos Exiguus (kb. 470–545) így írt szent szándékáról: „Kezdetként az időt évek szerint jeygezzük fel a mi Urunk, Jézus Krisztus születése óta, hogy reményeink kezdete ismert legyen nekünk”, és „megváltónk szenvedése világosabban szemünkbe tűnjék”. (7)

Dionysos Exiguus „szkíta szerzetesnek” a jelentősége kimagasló, hiszen neki „jutott eszébe először hogy illene az időt Krisztus születésétől számítani”. (8) A legfontosabb e kérdéskör megközelítése kapcsán az alábbi megállapítás: a „scythákat csak a görögök hívták” így. (9) Megítélésem szerint semmiféle olyan nép nem létezett, mely a saját nyelvén önmagát szkítának nevezte volna: viszont amikor a magyarság művelt tudósai önnön népüket szkítának hívták, és a magyarság származási területét Szkítiának nevezték, akkor azért használták e görög szót, hogy más európai népek tudósai számára is nyilvánvaló legyen a magyar származástudat (mert egészen a XIX. századig az európai műveltség legjelentősebb képviselői a görög és a latin nyelvtudás keretei között értelmezték a múltat). A görög szkíta szó valójában egy műveltségi fogalom, melyet a görögök használtak egy meghatározott életmódot képviselő népesség megjelölésére. Ez a „szkíta” életmód a lovasíjász-műveltségi körre vonatkozik a görögök szóhasználatában: a szkíta szó valójában íjlesztő értelmű. A magyar műveltségi körben a szkíta fogalom azért honosodott meg, mert a magyarság a diplomáciai és műveltségi kapcsolatrendszerében e görög szót használta magyar őseinek lovasíjász-életmódjára utalva. Európa történelmében egy olyan nemzet van, a magyar, melynek történelmében a legmagasabb szintű íjásztudás és különösen a lovasíjász mű-

veltség évezredek óta jelen volt. De térjünk vissza e szkíta szerzetes egyetemes jelentőségére!

„Keresztény éra: Krisztus születését követő év, Dionysius Exiguus szkíta szerzetes 532-ben elvégzett számításai alapján. [...] A köznapi gyakorlatban a keresztény éráat megelőző évet Kr. e. 1. évként tartjuk számon.” (10) Az összefüggések okán fontosak a következő megállapítások. „Az éra (aera) szó időszakot, korszakot, időszámítást, évrendet jelent. Éra tehát egy évszámítási mód, amelynek kiindulópontja valamilyen történelmi vagy mitológiai esemény. A mi világunkban és a tudományban használatos évszámítás ma a keresztény érában valósul meg, amelynek kezdetét a Krisztus születését követő év jelenti. Ennek alapjául Dionysius Exiguus szkíta szerzetes által 532-ben végzett számítások szolgálnak.” (11)

XVI. Benedek pápa (*A názáreti Jézus* című könyvének „harmadik kötetében, melyet eddig egymillió példányban adtak ki és húsz nyelvre fordítottak le”) ezt rögzítette: a „Jézus születésén alapuló naptárunk kezdetének számítását Dionysius Exiguus végezte”. „Dionysos Exiguus időszámításunk szerinti 5-6. században élt.” A „szkíta származású Dionysius Exiguusnak tulajdonítjuk a modern naptár feltalálását” és a „Krisztus után” időmeghatározás „korszak koncepcióját”. „A szerzetes abban az időben határozta el egy teljesen új időszámítási szisztéma megalkotását, amikor az időt még a Diocletianus uralkodása után eltelt évek alapján számolták.” A Kr. után 284 és 305 között uralkodó Diocletianus „kíméletlenül üldözte a keresztényeket, ami igazán jó indok volt nevének kitörlésére az időszámításból, s helyére kezdeti időpontként a Megváltó születését illeszteni”. Dionysos Exiguus „szerzetes naptára széles körben elterjedt szerte Európában”. (12)

„Dionysius Exiguus szóhasználatával mondták őseink”: „az Úrnak ennyiedik vagy annyiadik évében” vagy „az üdvösség ennyiedik vagy annyiadik évében”. (13)

„Kr. u. 525-ben Dionüsziosz Exiguus (Kr. u. 470? Kr. u. 544?)” a „naptár alapjául Krisztus születését, illetve annak dátumát tekintette, ezzel is segítve a kereszténység további elterjedését”. (14)

A „rendszere nemcsak egyszerű volt, hanem olyan kiindulóponthoz alkalmazkodott, amely

független volt egyes országok történetétől vagy politikai rendjétől”. „Sokszor szokásban volt, hogy az éveket az uralkodó uralkodásának a kezdetétől számítsák. Ez eredetileg kapcsolatban volt avval a pogány vallásos reménységgel, hogy az új uralkodó majd elhozza a »jobb kort«, vagy ókori kifejezéssel élve: az »aranykort«. Ez a reménység persze mindig csalóknak bizonyult. Ezért haladt el ezek fölött a számítások fölött az idő.” „Amikor Dionysius Exiguus Krisztus születésétől számította az éveket, és pedig mint »az Úr esztendeit«, illetve az »üdvösség éveit«, akkor ebben kifejezésre jutott az a hit és keresztyén meggyőződés, hogy Krisztusban valóban beteljesedtek az emberiség ősi reménységei. Ezért figyelmeztet ez az időszámítás minket is arra, hogy Isten akarata szerint Krisztus lett az idők középpontjává. Ezt még világosabban mutatja az az eljárás, amelyet a XVIII. században egy olasz tudós, Recioi kezdeményezett, hogy Krisztus születésétől nemcsak előre (»Kr. u.«) számítsuk az éveket, hanem visszafelé is (»Kr. c.«).” (15)

Dionysos Exiguus egyetemes művelődéstörténeti jelentőségét mutatja föl napjainkban is az emberiség számára az, hogy a „későbbi kísérletek, hogy a világtörténetileg fontos események alapján vezessenek be új időszámítást, mind megghiúsulnak”. „...az egységes keresztyén időszámítás missziós szerepét” a későbbi évszázadok történései igazolták. (16)

Dionysos Exiguus a „6. században, a mai Dobrudzsa területén élő szerzetesi közösség tagja” volt. „Nem azonos a korábban élt, hasonló nevű íróval, ezért választotta szerényen az Exiguus (kicsiny) melléknevet.” (17) Ez utóbbi adalék okán fontos rögzíteni néhány adatot Szkítia kapcsán. A „Scythia” Kr. előtti VIII. századtól kezdve a Don és az Al-Duna közötti síkságon és a peremterületein a lovasíjász-műveltségű szkíták vezetése alatt álló törzsszövetség népneve és országneve volt a görög forrásokban. A Kr. utáni III. századra a Krím-félsziget térségében élő szkíta nép beolvadt a környező népekbe. „Scythia Minor” (Kis-Szkítia) volt a mai Dobrudzsa területe (a Duna-deltától délre); az Al-Duna bal partja pedig „Scythia Maior” (Nagy-Szkítia). (18) Megítélésem szerint Dionysos Exiguus neve valójában a Duna-deltától délre lévő (ma ez Dobrudzsa területe) „Scythia Minor”, azaz Kis-Szkítia létéből eredt,

és ezzel a származására utalt. Igazi csodás pásztorvilágot jelentett Szkítia térsége!

Pásztor. Ez a szó 'szabad ember' jelentéssel bírt a régi időkben, és még ma is érezni a pásztorvilág évezredeken átívelő üzenetét. A pásztor nem pusztán egy adott személy, nem pusztán egy munkavégzést ellátó egyén megjelölése. Számos olyan, nagy műveltséget hordozó érték maradt fenn napjainkra is, melyeknek fogalmi és életmódbeli számbavétele után látszik igazán, hogy milyen ember is volt a régi idők pásztora. Pásztorbecsület: számadásuk valóságát rovásírás rögzítette. A magyar művelődéstörténet legizgalmasabb kutatási területe, kincse ez, amely a magyar pásztorvilág ősidőkből származó és napjainkban is élő emléke. A távolsági átlatkereskedelem becsületvilágának legkiválóbb képviselői voltak a magyar hajdúk, akik a XV. század elejéig főként Konstantinápoly irányába, majd ezt követően Velence és a német területek felé zajló kereskedelem gyakorlati szakértői voltak.

Pásztorjog: ez volt a nagy szabadságban élő lovasíjász-műveltségű magyar pásztorvilág legfőbb, a maga természetes voltából fakadó eredendő joga. E pásztorjog legjobban és legközismertebben ismert történeti valósága volt a székelyek ökorádója: ez a jog a természettől eredt, ezt a magyar királyok mindig elismerték, és ezzel a nagy székelyszabadsággal együtt járt az országhatárt védő hadi kötelezettség vállalása. A pásztorjog és a hadkötelezettség évezredek egymást erősítő voltának szerves gyümölcse lett a magyarság székelysége, melynek történeti világa a legértékesebb magyar örökség napjainkban is. Ugyanez a legértékesebb magyar örökség az évszázadokon át hajdúszabadságban élő magyar vitézlő rend hajdúársadalma: hont és nemzetet védő történeti szerepük a XVI–XVII. században olyan becsületértékrendet jelenített meg, amely a magyar hadtörténeti örökség legbecsesebbjei közé tartozik. II. Rákóczi Ferenc dicsőséges szabadságharcának legvitézebb sikerei a magyar hajdúknak voltak köszönhetőek.

Nagyállattartó magyar pásztorvilágunk lovas-világa és szarvasmarha-kereskedelme egyszerre jelentett vitézi bátorságot és életmódbeli gazdagságot Magyarország dicsőséges korszakaiban.

Huszárvilágunk az évezredekén átívelő lovasíjász-műveltséget képviselő magyar pásztor-társadalomban gyökeredzett.

Itt indokolt rögzítenem a lovasíjász magyar pásztorvilág ősi voltát: évezredekén átívelő erkölcsi mivoltukban igazi pusztai lovagok voltak a magyar csikósok és gulyások, akiknek életmód-értékét a pásztorbecsület adta. Ez volt az az alap, amely a nemzetet teremtő sorsközösségi eszme és az országépítés biztonságát jelentő vitézi helytállás örökségét üzeni napjaink világának is.

III. Ókeresztény értékvilág

Az ókeresztény értékvilág máig ható művelődéstörténeti jelentősége jegyében kiemelendő, hogy ez még természetesen a keresztény egység kora volt.

Dionysos Exiguus ókeresztény író kortársai voltak Kassziodorusz és Nurszai Szent Benedek (480–543/547): e kör kapcsán egyrészt a bencések évszázadokon át képviselt magas műveltségi világára, másrészt pedig a keresztény egységért végzett tevékenységükre indokolt utalnom.

Kassziodorusz az *Institutiones* című művében „*elismerően szól Dionysius Exiguusról, a keresztény időszámítás bevezetőjéről*”. (1) „*Szerzetes volt és Cassiodorus barátja*” az „*ókeresztény író*” Dionysius Exiguus, aki „*szkíta családban született*”. (2)

Ide kapcsolódóan megemlíteném, hogy Priszkosz rétor egy görög követség tagjaként járt Attila király udvarában: a Priszkosz által megírt hun történeti adalékokat Kassziodorusz 525 körül jegyezte le. Minden, a hunok világára vonatkozó későbbi európai forrás e két személyiség által rögzítettekben alapult, de mindkettőjük eredeti írása elveszett.

A korábbi évszázadok fényében igen nagy jelentőségű, hogy a szkíta Ioannész Kasszianosz (360 körül – 435) életében ókeresztény hun világ létezett: erre világítanak rá azok az adalékok is, melyek Szent Theotimosz püspök és Szent Nikétász eredményes térítőmunkájára vonatkoznak. A Kis-Szkítiából származó Kasszianoszt Konstantinápolyban szentelte diakónussá Aranyszájú Szent János püspök. Kasszianosz

Betlehem monostorában is élt pár éven át, majd pedig Egyiptomba zárandokolt a sivatagi atyákhoz. Kasszianosz életművére hatott a görög Evagriosz Pontikosz világképe és Órigenész teológiája. „*Theotokosz*” (Istenszülő): Jézus édesanyja, Mária ebbéli megnevezése mellett foglalt állást a korszak vallási vitáiban Kasszianosz. 431-ben Ephezoszban a zsinat rögzítette a „*Theotokosz*” fogalmát. Rómában a szkíta Kasszianosz megismerkedett azzal a pappal, aki később Nagy Szent Leó pápa néven lett kimagasló egyháztörténelmi személyiség, és aki 452-ben Attila hun nagykirályunkkal személyesen is találkozott. Az egyetemes kereszténység története szempontjából kiemelkedő jelentőségű, hogy Kasszianosz összegyűjtötte a keresztény egyházatyák iratait. Kasszianosz ókeresztény íróként is figyelemre méltó: *A keleti szerzetesek szabályai (De Institutis coenobiorum)* című műve maradandó értéket képviselt minden későbbi szerzetesrend számára. A szkíta Kasszianosz a keleti remeteéletmód értékeit hirdette Remete Szent Pál tisztelete jegyében. Ez éledt újjá a magyar pálos rend XIII. századi megalapítása révén. De térjünk vissza Priszkosz rétor hunokról írott művének Kassziodorusz által való lejegyzésére, hiszen ez nem csupán történeti okokból fontos, hanem azért is, mert Kassziodorusz és a szkíta Dionysos Exiguus barátságban álltak egymással, és mindkettőjükre hatott a Kis-Szkítiából származó Kasszianosz ókeresztény írói munkássága. Priszkosz rétor hunokról írott műve nyilvánvalóan közismert lehetett Dionysos Exiguus szkíta világában, és vélhetően az ő közvetítésével került a görög Priszkosz írása Kassziodoruszhoz. Van egy olyan XIX. századi magyar festmény, mely minden szónál ékebben fogalmazza meg a magyar őstörténet legfontosabb alapvetéseit. Than Mór (1828–1899) festőművész *Attila lakomája* (1870) című alkotása a Magyar Nemzeti Galéria ékessége: az ősi magyar eredettudatnak megfelelően e festménynek a központi alakjai a hun király, Attila és fia, Csaba királyfi. E mű jobb oldalán látható (többek között) a fehér ruhás görög Priszkosz rétor is, akinek a leírása alapján festette meg a művész a képet. A görög krónikás könyvén egy görög szó áll, melynek jelentése „*Történelem*”.

„Than képének tárgya, Attila lakomája Priszkosz rétor leírásában maradt ránk. A görög író 449-ben Maximinosz bizánci szenátor írnokaként követségben járt a hunok királyánál, melyről részletes leírást készített.” (3)

Kassziodorusz kapcsán kiemelendő, hogy az „élete során megpróbálta áthidalni a kulturális törést, ami a 6. évszázadban szakadást okozott kelet és nyugat, a görög és a latin kultúra” között. 534 után Kassziodorusz „Itália bizánci újrachódításával” foglalkozott. „537-38 közt elhagyta Itáliát és Konstantinápolyba ment, ahol csaknem húsz évig maradt, és vallási kérdésekkel foglalkozott.” Az „utódját Konstantinápolyból nevezték ki”. Kassziodorusz „a lón-tenger partján lévő családi birtokán megalapította a Vivarium nevű monostort, írásaiban innentől vallással foglalkozott”. Kassziodorusz „hozzájárult az ókori görög tudományos ismeretek fennmaradásához”. „A Vivarium könyvtára napjainkra elveszett, de ismert, hogy 630 körül még működött, amikor a szerzetesek idehozták Szent Agathiosz ereklyéit Konstantinápolyból. A szent tiszteletére egy forrás táplálta szökőkutas szentélyt építettek, ami ma is létezik.” (4)

„A szicíliai-nápolyi királyság még Nagy Károly idejében is a görög birodalomhoz tartozott, az ősi görög telepések ivadéakai még a középkor folyamán is görögül beszéltek.” (5) A „szíriai származású Cassiodorus az edessai és nisibisi teológiai mintájára tervezett főiskolát”, és „540-ben a calabriai félszigeten (az ókorban nagy szerepet játszó krotóni iskola közelében) Vivariumban alapított főiskolát, ahol a görög klasszikusokat tanította és ahol az orvostudomány beható tanulmányozására görög és latin orvostudományokról is gondoskodott.” „Ezekre a főiskolákra a példát a keleti egyház teológiai adták meg.” (6)

„Dél-Olaszország ősrégi görög kolónia volt, ahol még századokkal Cassiodorus után is jól beszéltek görögül”: e térség „a görög orvosi írók tanulmányozására különösen alkalmas volt”. „Mindenesetre nagy része van az ő Institutióinak abban, hogy a nursiai Szent Benedek által 529-ben alapított bencés rend nagy jelentőségű tudományos működésének programjába az orvosi tudomány műveltséget is felvette.” (7)

A VI. század keresztény világa kapcsán fontos rögzíteni a következő adalékokat! Az „568-

as avar honfoglalás jelentős részben keresztény vagy a kereszténységgel kapcsolatba került népekkel népesítette be a Kárpát-medencét”.

(8) „Ma már nemcsak az ősi magyarságuk elismeréséért mindenkor fanatikusán küzdő görögkatolikus magyarok saját írói, hanem a más szertartású keresztény magyar történetkutatók is, – ezek közül elsőik között Hóman Bálint és Szekfű Gyula, legújabbban pedig Ivánka Endre kolozsvári professzor (az Erdélyi Tudósító lapjain) és Sárdy Károly hadbíró-ezredes (a Magyar Katonaújság hasábjain) egyre erőteljesebben és határozottabban felismerik és igazolják az ősi keleti szertartású magyarok történelmi igazságát. [...] Hóman Bálint, Szekfű Gyula, Papp György kanonok szolgáltatnak bizonyítékot arra, hogy a magyarok ősei már a Meótisz-parti őshazában megismertek a keleti szertartású keresztény vallással, hogy az ősmagyar fejedelmek közül Gorda már az VI. század derekán megkeresztelkedett Bizáncban”. (9) Ennek kapcsán fontosak az alábbi összegző gondolatok! A „Benedek-Bence nevet a XVIII. század azonosította. [...] A bencések önértelmezésében Szent Benedek túlmutat önmagán: a nagy keleti (egyiptomi, szíriai és kappadókiai) szerzetesi mozgalom (IV-VI. század) nyugati összefoglalójának és megvalósítójának tartják. A bencés rend szerkezete az ősi autonóm egyházképre emlékeztet, amelyet legjobban az ortodox (görög keleti) egyház őrzött meg (autokefalizmus).” (10)

Dionysos Exiguus kortársa volt Nursiai Szent Benedek (480–543/547), aki 529-ben megalapította Monte Cassino szerzetes monostorát a keresztény hagyomány, leginkább Nagy Szent Vazul, Szent Atanáz, Szent Antal és a szkíta Kasszianosz által fölmutatott elvek és értékek mentén. Megítélesem szerint a fent rögzített egyháztörténelmi és művelődéstörténelmi összefüggések jegyében indokolt a bencés rend magyarországi meghonosodását Szent István országában értelmezni a keresztény egység jegyében.

Zárogondolatként fontos rögzíteni, hogy a szkíta Dionysos Exiguus egyháztörténelmi és művelődéstörténelmi jelentősége kimagasló, hiszen az időszámítás új korszakát megteremtő tudós szerzetesként számos görög művet latinra fordított, és ő volt az egyházi jog (kánonjog) megteremtője.

Források: I. Húsvéti ünnepkörünk. (1) Húsvét – Magyar Néprajzi Lexikon /mek.niif.hu/02100/02115/html/2-1455.html – letöltve 2016. február 29.; (2) Szent László törvényei. szkszh.hu/szktlaszlotorv.doc – letöltve 2016. február 29.; (3) *A kereszténység krónikája*. Bp., 1998. 78. o.; (4) Mellár Mihály: *Kitalált a kitalált középkor az útvesztőből!* www.eltevedtidoszamitas.hu/.../mellar-mihaly-kitalalt-a-kitalalt-kozepkor... – letöltve 2016. szeptember 17.; (5) Dionysius Exiguus – Wikipédia. https://hu.wikipedia.org/wiki/Dionysius_Exiguus – letöltve 2016. szeptember 17-én.;

II. Időszámításunk kezdete. (1) Karner Károly: *Időszámításunk*. In: *Evangélikus naptár. Az 1955. évre*. Szerkesztette: D. Dezséry László püspök. 61. o.; (2) La Croix/MK: *Mikor is született Jézus? Naptárak és időszámítások*. In: *Keresztény élet*. 2013. január 13. 3. o.; (3) Karner Károly: *Időszámításunk*. In: *Evangélikus naptár. Az 1955. évre*. Szerkesztette: D. Dezséry László püspök. 61. o.; (4) Kozsdi Tamás hivatalos oldala – Kozsdi Tamás könyvei – Részletek a... www.kozsditamas.hu/.../reszletek-a-magyar-korona-konyvebol.html – letöltve 2016. szeptember 17.; (5) Gregor Kristóf – Mórícz Leó: *Ha Illignek iga-za van... avagy a megtalált középkor?* 2010. 02. 18. A nyugati uralkodótípus, a király előképe – Eltévedt időszámítás. www.eltevedtidoszamitas.hu/modules.php?name=base_topics... – letöltve 2016. szeptember 17.; (6) *A kereszténység krónikája*. Bp., 1998. 74. o.; (7) *A kereszténység krónikája*. Bp., 1998. 78. o.; (8) *Magyar atom. Ükunokája volt Szent István Árpádnak?* Szerk.: Hunnivári Zoltán Budapest, 2008. www.hungariancalendar.eu/atom.pdf – letöltve 2016. szeptember 17.; (9) Galgóczy János: *Az „Ó-kori Lexikon” assyrológiája*. In: *Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője*. 19. évfolyam, Budapest, 1908. 121. o.; (10) A 2000. év elé. Fontos, ismert érák. In: *Új szó*. 1999. december 30.

13. o.; (11) Réhon József: *Keresztény éra* 2000. In: *Nyugati jelen*. Péntek–vasárnap, 1999. december 31. – 2000. január 2., Újév. 6. o.; (12) A pápa elismerte. – Kitérdekel?. kiterdekel.blog.hu/.../a_papa_elismerte_hogy_tevedesen_alapul_a_keres... – letöltve 2016. szeptember 17.; (13) Karner Károly: *Időszámításunk*. In: *Evangélikus naptár. Az 1955. évre*. Szerkesztette: D. Dezséry László püspök. 61. o.; (14) Ádám L. Attila: *Miért nem születhetett Jézus az Anno Domini „0.” évben?* In: *Unitárius élet*, 2012. november–december. 66. évfolyam, 6. szám, 6. o.; (15) Karner Károly: *Időszámításunk*. In: *Evangélikus naptár. Az 1955. évre*. Szerkesztette: D. Dezséry László püspök. 62. o.; (16) *A kereszténység krónikája*. Bp., 1998. 78. o.; (17) Ádám L. Attila: *Miért nem születhetett Jézus az Anno Domini „0.” évben?* In: *Unitárius élet*, 2012. november–december. 66. évfolyam, 6. szám, 6. o.; (18) *Korai magyar történeti lexikon* (9–14. század). Bp., 1994. 645. o.;

III. Ókeresztény értékvilág. (1) Cassiodorus – Wikipédia. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Cassiodorus> – letöltve 2016. szeptember 17.; (2) Dionysius Exiguus – Wikipédia. https://hu.wikipedia.org/wiki/Dionysius_Exiguus – letöltve 2016. szeptember 17.; (3) Kas Géza: *Attila lakomájának művelődéstörténeti háttere*, Than Mór képe alapján Attila fejedelem halálának 1550. évfordulójára. In: *Honismeret*, 2003. 4. szám. 4. o.; (4) Cassiodorus – Wikipédia. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Cassiodorus> – letöltve 2016. szeptember 17.; (5) Farkaslaki Hints Elek dr.: *A középkori orvostudomány*. Bp., 1939. 17. o.; (6) Farkaslaki Hints Elek dr.: *A középkori orvostudomány*. Bp., 1939. 345. o.; (7) Pólya Jenő: *Az orvostudomány regénye*. Bp., 1941. 85. o.; (8) László Gyula: *Őseinkről*. Bp., 1990. 73. o.; (9) *Görög Katolikus Szemle*, II. (XV.) évfolyam. 36. szám. 1943. október 10. 4. o.; (10) Pannonhalmi Bencés Főapátság – t3.osb.hu/static/leveltar/fogtar.htm – letöltve 2012. november 20.

Hit, bátorság, makulátlanság – Nagy Gáspár

Az élet egy röpké pillanat. Átsuhan rajtad, észre sem veszed. A tíz éve halott barátunk, Nagy Gáspár diákként szinte most futott le Szent Márton hegyéről – a pannonhalmi tarisznyában erkölcs, tudás, meg nem adás, tisztesség –, s máris a kőszobrával találkozhatunk. Élő, lüktető szobrával, amely maga is *élet*. Akarjuk, nem akarjuk, ez a tekintet átlát az ősködön – vallat bennünket.

Szigorral, netán megbocsátó mosollyal? Ki-ki kiválaszthatja a neki szánt, pontosabban általa érzett gesztust. Joga van-e az ugyan csupán szoborként élőnek vallatni bennünket? Hogyne volna, hiszen a példás életet sokszoros harcban megélő költő makulátlan tartást hagyott maga után: az 1956-os magyar forradalom szellemén való öröködést.

Ő igazán tudta, hogy gyilkos és áldozat sosem cserélhető össze – még napjainkban is vannak (Sütő András szavával) „sántafejű gyalogosok”, akik igyekeznek bemocskolni forradalmunk tisztaságát –, hiszen akkor megikrásodik a Föld, tetűk-rágcsálók szabad területe lesz a kozmosz. Aki egész életében gáncstalan lovag volt, az nem engedheti meg, hogy meggörbüljön a világ gyémánttengelye.

Életét is kockáztatva rengeteget küzdött azért – szembenézve a szovjettel, a hódítót kiszolgálókkal és a hernyótalpasokat segítő itteni siserahaddal –, hogy arra a *szabadságpárnára* hajthassuk a fejünket, amelyet mi tömtünk meg (Istenem, hol van a hajdani szalma jó illata!) bátorsággal, önbecsüléssel, a fölvetett fő méltóságával, a közösségért aggódó szavakkal s a közjót szolgáló lelkiismerettel.

Nagy Gáspár, szeretett barátunk, Gazsi, Bértavarról, egy Vas megyei kis faluból hozta magával a tisztán szólást s a munka örömét. S ezt gazdagította a hit, az Úrba vetett bizodalom. Nem

volt forradalmár alkat, ám a vallás parancsszava – ne hazudj! – arra kényszerítette, hogy mindig, mindenkor az igazság mellett álljon ki. Vagyis a rút, mi több: gyalázat megnevezésével teremtett *lelki béke* legyen megnyugvása, az elszenvedett pofonok ellenében vigasza.

„és nekünk nem szabad feledNI / a gyilkosokat néven nevezNI!” – íme nevezetes versének kemény egyértelműséggel mondott parancsszava! És az októberünk harmincadik évfordulójára írott költemény? Az a bizonyos júdásfa, az ezüstben játszó, harminc évgyűrűjével kábító „drága” – nem véletlenül tiltották be a verset közreadó Tiszatáját –, a gerincteleneket megtéveszthette, ám aki a forradalom tisztaságán örködött, az előtt vérlázító volt *szemtelen* növekedése.

Honnan volt erőd, merszed, barátunk, kőszoborrá vált társunk, hogy kockáztatván családot sorsát, csak az általad vélt – később egyetemes-sé váló – igazat lobogtasd? A föld szaga, jó illata, a korán véredbe ivódott kétkezi munka, az időközben gyarapodó, csaknem világot lebíró, *szelemmé* vált tudás, a Balassitól Nagy Lászlóig a magyar írók nagyjait kardvívókká nevelő erkölcs segítette ténykedésed?

Igen, ez a *mindenség-katedrális* volt otthonod, fölnevelő dajkád.

Verseidről, szépprózádról és esszéidről – zűrzavaros korunk megbecsülheti magát bennük – sokszor szóltunk. Szemed, szemüveged őket is csillogtatja. De még inkább a belülről jövő hitedet: „de a remény sohasem meghaló, / ha minden utolsó szalmaszál / ABBÓL A JÁSZOLBÓL VALÓ!”

Nagy Gáspár, Gazsikánk, a kőarcod kőmosolyában is rejtező szigor mindvégig legyen bátorítónk! Nemzedékek számára a *makulátlanságot* életigazsággá avató erő!

Széljegyzet egy szoborhoz

Jöjjön a fagy, melegítsen! – Nagy Gáspár sorával köszöntöm önöket: ha nagy a hideg (most nagyon nagy), ösztönösen egymáshoz húzódunk, de ne felejtsek, a költészet is éppen erre való: hogy *varázskört* rajzoljon körénk, s e körben közelebb kerüljünk egymáshoz. Hogy melegedjünk.

Értettem-e vajon a verseit eléggé, a szavakat és a csöndekét, amelyek egyszerre voltak horgonyozva *rövidülő téldélutáni árnyainkhoz* és ama *égigérő kút jégpikkelyes magasához*. Vajon tudtam-e, mire gondol, amikor felolvasta:

vége lesz
ennek a híg melónak
jönnek érted a szabadnapok

áthúzod
csöndben összes versedet
megérted miért szabadrabok

Elhadartam persze a leckét, *rabok legyünk, vagy szabadok*, és elő is kerestem azt a kövér Bodoni fontot – Heckenast mesterét –, amellyel egykor a *Talpra magyart* nyomtatták. Talán azért bízta rám a könyvborító rajzát Nagy Gáspár, mert a paradox szóösszevonás és az én lehetséges-lehetetlenre rajzolt ábráim közt rokonságot látott. Aztán elkezdtem lassan fölfogni az üzenetet. Elkezdtem? Ugyan. Máig küzdök vele.

Megrajzolja-e vajon a szobor is a maga *varázskörét*? Közvetítheti-e azt az összetartozás-érzést itt, Keszin, széles e hazában és messze mindenütt, ahol magyarok élnek, azt, amit a költemények sugároznak? A leírt szavak aligha spórolhatók meg általa. *A betűk boldog könnycseppjei* és a verseket záró csöndek sem. Akik ismerték Gáspárt, azok persze a tekintetét fogják lesni, s valami személyes emléket keresnek, de hát van, amit egy szobor nem tud igazolni, meg hát nem is a dolga, hogy tudósítson a *szőlőlevélzöld színű szemről*, a *márvány fogzománcról*, és a *halántékdob*, a *koponya kehely*, a *tükör mélyén rögzített szomorú szájszél* vagy a *mosolyelágazás felidézésére* is csak az olvasókkal együtt vállalkozhat. Ahogy a *kihajtott nagy versgal-lért* is csak akkor látjuk, ha folytatni tudjuk:

*Mert minden igaz költő-halánték
hatalmasoknak csupán csak játék*

A szobrász megállított pillanata perspektíva múltra és jövőre. A szobor csak látszólag cezúra az időlénián, valójában a még be nem következett és a már elmúlt faktumok kelyhe, s a szobrok könyelve így legalább annyira metafizikus, mint amennyire kézzel tapinthatóan reális.

Mi persze, ismerősök, életkort rendelünk majd a fiatalemberhez, a *suhanco* költészhez a *helybenzsákbanfutós* időt, amikor a foci még fűzős volt, a korszak viszont már szelepes. A korszak, *amiben az volt a gyönyörű, hogy tétje volt, mit mond a mű, vagy mit rejt el...*

Én már láttam a most még elrejtett szobrot, és bele tudtam látni Gáspár evangéliumi szelídségét és konok következetességét is, ahogy céltáblaként állt ki a versek mellé az írástudók felelősségét magától értődő természetességgel vállalva, sőt hirdetve. Aztán – *Múlik a jövőnk*, konstata-
lta, és továbblépett az égi foci pályára, ahol a *sehová iktatott szél* fújdogál.

Köszönet a szobornak, hogy közvetíti a fentről küldött néma üzenetet, és sugározza a *Haza a magasban varázskörét*. Hála az értő szobrásznak, Oláh Katalinnak, hogy vésője nyomán spirituális geometria tágul e faragott kőarc köré. Hála az avató felebarátoknak – nektek, önöknek –, hogy táborra van a szavaknak. És köszönet Budakeszinek, hogy őrzi a városban otthonára talált költő emlékét. Egy olyan sort választottam végül, amelyet Nagy Gáspár egy másik szobor tövében már szavalt, és vannak itt bizonyosan sokan, akik nem csak dörmögve, de énekelve is ismerik:

*Aki a félelmen túli tartomány
dalokra elszánt kölyke,
jól tudja miért e földi ágy,
s miért a csillagok... fölötte.*

Ma délután avatták föl Budakeszin Oláh Katalin Nagy Gáspár-szobrát.

Orbán Viktor beszéde Nagy Gáspár szobrának avatásán*

Kedves Márta Asszony! Tisztelt Budakeszi Polgárok!

Kell lennie valaminek az elszántságon túl, ami ennyi embert rávesz, hogy szombat délután a farkasordító januári hidegben önként kockáztassa a fagyhalált, és mindezt egy szobor felavatása érdekében. Ez az elszántságon túli valami pedig maga a szeretet. Szerettük Nagy Gáspárt, ezért vagyunk ma itt. Gyakran mondjuk temetői búcsúbeszédnek zárásaként: emléke legyen áldott, és most azért jöttünk össze, hogy szobrot állítsunk az áldott emlékü, szeretett barátunknak, Nagy Gáspárnak. „Szerethetett engem az Isten, mert teremtményének engem is elfogadott, sárból, agyagból, apám s anyám álmaiból.” Ezekkel a szavakkal búcsúzott tőlünk tíz évvel ezelőtt Nagy Gáspár, az öröknяр hírnöke. Ebben az utolsó négy sorban minden benne van, amit ember magáról mondhat: a sziklaszilárd és mégis alázatos hite, a pannonhalmi bencés gimnázium szellemisége, és ott van a bérbaltavári szülői ház melegsége. Nagy Gáspárra úgy emlékszünk, mint aki személyes küldetésének tekintette az '56-os mártírokra való emlékezés örök érvényű keresztény parancsát, és ezzel a nyolcvanas évek derekán elevenébe talált az akkor harmincéves júdásfa árnyékában hűsölő elvtársaknak.

Tisztelt Budakeszi Polgárok!

Annál az embernél, aki hajlandó az igazságért elmenni a falig, csak egy különbség van: aki a falakat le is meri bontani. Nagy Gáspár ilyen ember volt. Nem ő kereste magának ezt a küldetést, inkább csak hagyta, hogy a küldetés megtalálja őt. Le merte írni, amiről mások legfeljebb csak beszéltek, és beszélni mert arról, amiről a legtöbben csak hallgattak. Szelíd hajthatatlanságával széttörte az októberi tavasz hőseiről gyártott kommunista hazugságokat. Két évtizeden keresztül 23 ügynök leste minden egyes mozdulatát. Azóta már mindannyian megértettük: a végelgyengülés felé araszoló gulyáskommunizmus okkal tartott az ő tetemre hívó szavaitól, amikor megadják az igazságot és vele a végtisztességet az '56-os forradalom

szabadságharcosainak, ott és abban a pillanatban orra bukik, és megsemmisül a magyar kommunista rendszer. Az ő versei és személyes kiállása nyitotta meg az utat, amely ide elvezetett. Már ahhoz is, hogy rendszertörlő költeményei legalább a nyomdáig eljussanak, kivételes költői bravúrokat kellett bemutatnia a cenzorok által felállított felemás korlátokon, és neki ilyen feltételek mellett sikerült elérni azt, amire a magyar irodalom történetében csak a legbátrabbak és a legelkötelezettebb költők voltak képesek: verseivel fordítani tudott a magyar nemzet sorsán. Egy egész nemzedék, a mi nemzedékünk tanulta tőle már akkor is a helyes, vagyis egyenes testtartás bátorságát; tanultuk tőle a küldetéstudatot, amellyel akár az utolsó töltenyig kész volt védelmezni a magyar szabadság ezeréves hagyományát; tanultuk tőle a kitartást, amely a nyolcvanas évek legfagyosabb periódusában is emelt fővel viselte a cenzúrát, a szilenciumot és a meghurcoltatásokat. A mi igaz hősrünk volt ő, aki bármerre is járt a Kárpát-medencében, lábnyomában mindig a szabadság kis körei támadtak, akár csak itt, Budakeszin. Politikai, szellemi testamentuma velünk él, iránytűnk és vezércsillagunk, kormányzati munkánk vezérfonala is. Botcsinálta utánzóként valahogy úgy mondanám: nem felejteNI, méltó maradNI, hazát emelNI.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mielőtt azonban lelepleznénk ezt a szobrot, fontos lenne az ő szavaival élve valami szabadítót mondani. Valamit, amit azoktól a költőktől tanulhatunk, akik hozzá hasonlóan Petőfi rendjéhez tartoztak, és akik a ma oly divatos, egynémely országban kötelező politikai korrektséget a hamis próféták legfőbb ismervének tekintették. Ma velük együtt kérdezzük, és mindennap egyre sürgetőbben, hogy vajon mi lesz hazánkkal, ezzel a boldogtalan, farizeusi Európával, amely cinkos lelkiismeretét modern mesékkel csitítja, miközben sorsa csak egy szalmaszálon függ. És Nagy Gáspártól jön a felelet: „de a remény sohasem meghaló, / ha minden utolsó szalmaszál / ABBÓL A JÁSZOLBÓL VALÓ!”

Emléke legyen áldott!

* Orbán Viktor miniszterelnök beszédének szó szerinti leírata, amely 2017. január 7-én hangzott el Nagy Gáspár, Kossuth-díjas költő mellszobrának avatásán, Budakeszin. Forrás: www.orbanviktor.hu

Cédulák XIV.

– a berlini karácsonyi vásárolók tömegébe behajtott egy kamion – számos halott, több tucat sebesült. A helyszínről tudósító újságíró szerint: a téren nincs pánikhangulat, az emberek sétálgatnak, nézelődnek, a mobiljukon szeretnének tájékozódni... végül is nem ők haltak meg!

– az Európába özönlő emberáradat a meglévő súlyos politikai megosztottságot is tetézte, amit az unió vezetőinek nemcselekvése tovább mélyít, elhúzódóvá téve azt. A korábban is itt élők a behatolók fölháborító tettei, az általuk elkövetett gyilkosságok kegyetlenül szembesítik eddigi rendjük, megszokott világuk földulásával. Hullámzó ütemben, de mintegy kétmillió ismeretlen eredetű, szándékú muszlim érkezett földrészünk belsejébe, s most kontinentális szétterítésén dolgoznak jobb célokra érdemes erők, amelyek mélyebb indíttatása titok. Döntéseik hátterét nem ismerjük, nyilvános indokaikat nem hisszük. A jelenlegi helyzet nyilván átmeneti, nem marad így, nem is maradhat, éppen a beérkezett tömegek társadalmi-politikai kirekesztettsége, társadalmi kívülmaradása miatt sem. Nyugat-Európa gazdag országainak lakossága alig tart emberi kapcsolatot a betelepített tömegekkel (van, ahol ez vált renddé évtizedek óta), akár nyelvi-kulturális bezártságuk, vallási-elzárkózásuk okán – így az érkezettek közül szociális ellátásukon kívül nagyon vékony szálakon és kevesen érintkeznek az „öslakosokkal”. Ha a befogadottak céljai között a jobb élet, gazdagság volt a meghatározó motívum, ezektől még távolabb kerültek itteni gettóikban, mint otthoni életükben. Az élősdi-bűnözői életmódon kívül tömegméretekben nem mutatkozik egyéb karrierlehetőségük. Ezenkívül számolniuk kell azzal is, hogy fiaik-lányaik rendkívül csábító kihívással szembesülnek rövid és hosszú távon egyaránt: a nyugati életforma lebírhatatlan vonzásával. Ez a számukra ördögi kihívás már-már nevetségessé teszi apáik, elődeik vallási törvények által szabályozott életmódját, és kegyetlen választásra kényszeríti az érkezetteket.

A bevándorlók szemszögéből a mai nyugat-európai kultúra, az itteni emberek, kivált a fiatalok életmódszabadsága halálos veszély az iszlám vallás és életfelfogás számára, hiszen mindkét fél alapvetően radikálisan másként tekint az emberi életre, annak értékére, hogysem békés kiegyezéssel feloldhatnák ellentéteiket. Ami ma elszórt terrorcselekmény, egyre gyorsuló ütemben válik kényszerű önvédelemmé számukra, különben elvesztik önazonosságukat (identitás), és belecsúsznak a két világkép közti átmenet vállalhatatlan mocsarába – vagy tömeges aktivitásuk fölerősíti másságukat, és befogadóikat kényszeríti meghátrálásra. A nyugat-európai nagyvárosok „no-go zónái” (amelyek létezését a hivatalos hatalom nevetségesen tagadja) már ebbe az irányba mutatnak (párhuzamos társadalmak), egyben a behozott iszlám kultúra egyik lehetséges továbbélési formái is, melyek fönntartása folyamatos létszámnövelést követel! Az európaiaknál tapasztalható, hogy sokak korábbi nyegle, felületes istentagadása általánossá lett, a vallás értékét lebecsülik, sőt megvetik, látszólag „pártatlanul” a vallások felett állva, egyenlő távolságot tartva bármely felekezettől, valójában egyként ósdi babonának tartva őket. Jellemző tünet, hogy egyformán egyháznak tekintik az éppen bejegyzés alatt álló gyülekezeteket, csakúgy, mint a történelmi egyházakat, melyek az európaiak életét évezredek óta keresztül uralták – történik mindez a legújabb kori felvilágosodás jegyében. Már az eddigiekben is tapasztalható – elsősorban a nagyvárosokban – egyfajta rejtett és nyilvános meghátrálása az intézményeknek, amit éppen a keresztények mutatnak (ma még csak szórványosan), hogy elkerüljék a harcos iszlamisták által föl vállalt nyilvános összetűzéseket. Nem kell a jövődőléshez különösebb jóstehetség, de a közeljövőben várhatóan növekedni fog az ilyen jelenségek gyakorisága. A meghátrálás érvelése szerint könnyű lemondani arról, amit nem tartunk fontosnak, és különben is jobb a békesség! Így hangzik a formailag

vallásos, jobbára keresztény európaiak indoklása ünnepeik, szokásaik feladásakor, szemben a beérkezettekkel, akiknek egyetlen út kínálkozik arra, hogy megőrizték önazonosságukat, megtartsák iszlám méltóságukat: az életáldozatot vállaló agresszió – hitük, méltóságuk védelmében. Önazonosságuk megőrzése a tét, attól arcvesztés nélkül nem hátrálhatnak, annál életük sem előbbre való. Itt tartunk most, az ellenfelek fölvonultak, de a jövő (mint – Afrikától Ázsiáig – milliók rejtélyesen, egy-szeriben született elhatározása az európai bevándorlásra) továbbra is titok. Nagy kérdés a közeli és távoli jövő egyaránt. Közeli változás az eddigi helyzethez képest nem valószínű, mondhatni, kizárt, az összetűzések esélye csak növekedhet a befogadó országok lakóinak radikalizálódásával. Távoli kilátásként is csak akkor várható közeledés befogadók és bevándorlók között, ha megtalálják azt a felületet, amely elfogadható mindkét fél számára. Ez lehetne a bevándorlók részvétele a társadalmi munkaszervezetben, beilleszkedésük a munka világába – Európa-szerte. Ennek csitítóan kellene hatnia az iszlám vallási radikalizálódásra is, elfogadva a többségi társadalom főbb elvárásait... Amennyiben ez a folyamat nem indul el mielőbb – a társadalmi méretű konfliktusok minden bizonnyal új, magasabb szintre helyeződnek. Különös sajátsága a helyzetnek, hogy a társadalmi béke érdekében politikai befolyás (akár a törvényi szigorítás, akár a megható felhívások formájában) aligha érvényesíthető eredményesen, lévén szó hatalmas tömegek öngerjesztő folyamatairól, mindenféle manipulációval együtt is. Talán a nyílt diktatúra, a halálbüntetés bevezetésének a terhével, átmenetileg fékezne az agresszió esélyét, de ez együtt járna a jelenlegi nyugat-európai polgári társadalmi rend tagadásával, így nem járható út. Ha az iszlámisták ideológusai harcot prédikálnak, a befogadó társadalom aktív csoportjai szintén radikalizálódnak – a szélesedő agresszió aligha elkerülhető. A politikának mindenekelőtt a társadalmi párbeszéd nyilvános fórumait kellene megeremtenie, és kanalizálnia az indulatokat, ha ez még lehetséges, miután a nyugati demokráciákban ez a vita mindeddig (talán végleg!) elmaradt.

– embernek nem, egyedül Istennek lehet átfogó képe a világról, melynek erői kényük szerint formálják sorsunkat, hogy Isten angyalai olykor kimentsenek a halálos bajból. Forgandó sorsunk

szenvedői és gyümölcseinek a szüretelői vagyunk kezdetektől, a paradicsomi öröklétből való kiűzéstől... Modern korunk a nagy eszmék – szabadság, egyenlőség, testvériség – mámoros fölismérésével indult, hogy mára keservesen belássuk: ezek soha el nem érhető távoli csillagok, törekvéseink céljai lehetnek, de köznapi programok nem. Sugallatuk szerint lenne jó cselekedni közügyekben, de éretlen körülmények között túlhajtott érvényesülésük katasztrófába torkollik. Nyomasztó felismerés, de időközben a világ túlnőtt azon, amit választott vagy diktátor vezetőink még képesek irányítani. Mára ők is csupán örvény forgatta kövek az áradatban, nem szabályozó zsilipek, régtől nem védőgátak. Nincs erő megállítani az ismeretek, tárgyak, emberek, indulatok, félelmek naponként dagadó, örült zúgását, s a jövőben sem látszik. Talán megkülönböztető újdonsága jelenünknek a globális összefonódás, amely az internet, az utazások, termékek és a mindent legyűrő korlátlan pénzügyi tranzakciók révén mind szorosabb láncra köti a korábban távoli, a világcentrumtól kevésbé függő külső széleket. Ebben a mindinkább önszerveződő világfolyamatban, melyet már nem vezet sem ember, sem cél, az európai migráció mint esemény ugyan csak tünet, de megidézi a közeli zúgó örvényeit. Felszín és mélység hol jobban, hol kevésbé különülnek el egymástól, az egybeszövődő, korábban ismeretlen elemek külön-külön már nem is mutatkoznak, vaskos kötelékeik átláthatatlan fonadéka bilincseli a mához a holnapot. Távolágunk az eljövendőttől lehet néhány óra, de akár a következő percek. Minden, az idő múlása is gyorsul, mintha csak így volna normális... Szárba szökken, emez bimbózik, talán tegnap óta, de lehet ezer éve készül a napvilágra, s amíg régen komótosan készült nyíltni, ma mint rakéta csapódik az égre, szemkápráztató sebességgel, fékezhetetlenül. Ki képes még fölismerni, ami formálódik, ki ítélné meg, mi talmi pompa, s mi súlyos brokátfüggöny a jövő előtt, ez egynapos virág, amaz életre szól, sőt tovább... Amikor leginkább volna szükség tudni a széttartókról s táplálni különbözők szerveződő egységét – avval nem illeszkedik a tudomány, miközben mindent ellep a sokaság. Jó lenne hinni, régiekkel – minden Egy... de tudjuk, nem az. Ismeretlen indák, kövek, lávafolyás, süketítő zaj és mérhetetlen por, szemét zúdul gondosan kerített házunkra...

– hó és jég börtöne, többnapos kényszerű szobafogság, amikor esemény a kissé bágyadt nap-sugár is. A polcokon könyvek, olvasmányuk olykor meglepő felfedezéseket is hoz, és elégedettséget, hisz jó vásár volt, mondhatom ma is. Lám, itt van Mezopotámia könyve, tárgya az ókori birodalom, Krisztus előtt ezredévekkel, s mert újabban a mítoszok felé nézek, lapozni kezdem. Gilgames epósa mint mese is érdekes története a hajdani sumeroknak, de a kalandos história díszes függőnye mögötti üzenetekben megcsillan valami különös nyugalom, nekem is szól. Félhetsz, mint a legyőzhetetlen hős, Gilgames – de halálad nem kerülheted el, hiába minden cselvetés. Szörnyű, hogy a sötét mélybe kerülsz te is, hol merő porba fúl minden, de hiszen abból vétettél... Zarándokolhatsz a világ szélére, átkelhatsz a halál óceánján, partot érhetsz őseid keskeny földjén, de ők sem menthettek meg a sorsodtól – viseld, mit eléd sodort, hajts fejet az égiek előtt! Hallgasd a régieket, többet tudtak a világról, mit rejtőzködően elmeséltek. Ha érted szavuk, örvendezz, ha nem – sebj, néked elég annyi is. És ne bánkódj, mit megtudtál, ajándék. Bár el nem kerülheted halálad, de láthatod: halandóknak ez a törvény, fölöslegesen ne lázadozz.

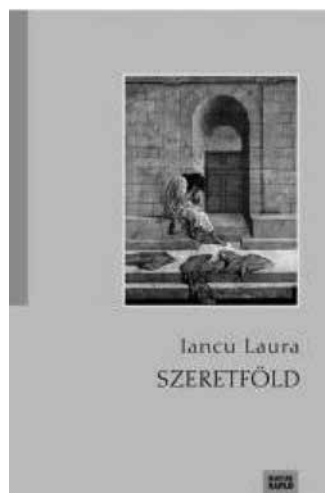
– koronként összezavarodik a világ. Lehet ez valami természeti törvény, s nekünk, most élőknek, különös balszerencse folytán ezt megadatott megélni. Nyugtalanító felismerés, de a gondolkodástörténet kiemelkedő bölcsei folyvást másra készültek, mint ami bekövetkezett a világban, az újkori óriás Hegel a mindenséget formáló világ-szellem önmaga fölismerését hirdette mint az emberi gondolkodás csúcsát, amely fordulat elsimítja előttünk a hullámokat. Fukuyama (aki ugyan nem mérhető az óriásokhoz, de médiahatása meghaladja az övékét) a demokrácia mint államforma globalitásától remélte a problémák kezelhetőségét s a végső békét, amelyben hajdanán Kant reménykedett. Marx a proletárok világméretű egyesülését várta, ami majd legyőzi a tőkések és kizsákmányoltak kibékíthetetlen ellentétét... Ehhez képest, bár nem jövendölte senki, de a természeti környezet tragikus pusztítása világméretűvé vált, népek életének pokollá tétele évszázadok óta bevett gyakorlat. A francia forradalom talaján kivirágzó, képmutató látszatedemokráciák uralják a nyu-

gati világot, világhatalmat szerzett az agymosást mesteri szinten művelő média, mely a multikkal karöltve vezényli elevenek, sőt holtak megítélését. A kiválasztott művészek és műveik elfordultak ősi küldetésük gyakorlásától, nem kívánják nevelni az embert, gyönyörködtetni kiváltképpen nem, lehet képtelenek is erre... A tudomány, hasonlóképpen önálló útra váltott, ismeretlen célok felé rohan, fölfoghatatlan régiókba tör... A köznapi embert általuk is magára hagyták tulajdon teremtményei és eltartottjai. Indulatok, félelmek és réges-régi vakhitek vezetnek, a „jó ember” mint példakép szálnalmas lett, őt csak manipulálni, magarán lenyúltni kell kicsiben és nagyban. Jelenünk életérzése az ismeretlen holnap. Akik ezt a szenvedéstörténetet vetítették előre, amelyen járunk, Kierkegaard, Nietzsche, majd nyomukban a kiábrándult lét filozófusai, az egzisztencialisták, már nem jelölték ki a célt, csupán a mindennapok nyomorúságát jelezték. Az ember megint egyszer korszakathoz, vagy ki tudja, hová, akár eddigi útja végére is érkezhett. Folytatódik megmérettetése, vagy végítélete következik – sem kortárs, sem senki más nem tudhatja...

– a történelem fordulatai koronként felnyitják szemünk, megláthatjuk az előző idők erővel eltitkolt, véres lapjait. Az emberi lélek különös sajátja, de sokan, sőt akár túlnyomó többségünk is, az átéltek ellenére sem akar tudomást venni az igazságról. Mintha csak taszítana az igazság, kiváltképpen, ha a megnyílt titkok fényében tovább nem tartható korábban volt véleményük. Kelet-Európa népei megszenvedték a második háború utáni, olykor szörnyű évtizedeket, amit Nyugaton nem ismernek, és már nem is akarnak... Kívülről talán érthetetlen, de még térségünkben is sokan tekintenek nosztalgiával a kommunista diktatúrák, sőt a diktátorok személye felé is. Európa nyugati feléhez képest jóval kevesebbre értékeljük a köznapi szabadságot. A tömegméretű egyéni önmegvalósítás üres csábításnak tűnik csupán, mert mifelénk a biztonságos élet, mondhatni, mindent visz. És ha ennek ára sokak gyötrelme, bebörtönzése, de cserébe a többinek joga van „gúzsba kötve táncolni”, akkor ezt választjuk. Hazánkban ez történt 1848, majd 1956 után, miként térségünkben is.

Szeretföld

Film készült lancu Laura regényéből

közösségben játszódó történelmi elbeszélés a háborút túlélő, hazájába visszatérő katona történetét és a háborúnak a közösségre tett hatásait, következményeit beszéli el.

Négymillió forintos költségvetéssel, közösségi finanszírozással készült el a *Szeretföld* című film, melynek díszbemutatóját 2017. február 14-én tartották Veszprémben. A filmet Buvári Tamás rendezte. A 109 perces nagyjátékfilm főként helyi és környékbeli támogatók – civil szervezetek, önkormányzatok, vállalkozások és magánszemélyek – segítségével jött létre. Több hónapos előkészítés után, 2015 nyarán kezdődhetett a forgatás 20 nappal, majd ősszel és 2016 telén további 5-5 napig zajlottak a felvételek. Az utómunkálatok tavaly februárban kezdődtek: a képvágást helyben, míg a hangi és képi utómunkák egy részét budapesti stúdiókban végezték. A filmet mindössze 15-20 fős alkotói stáb készítette tíz főszereplővel (Lipták Jeanne, Nagy Zsolt, Turós-Máté Kinga, Trokán Anna, Trócsányi Gergely, Lengyel Ferenc, Körösi Csaba, Máté P. Gábor, Módri Györgyi, Buvári Csege) és további 30 epizódszereplővel. Hozzájuk csatlakozott

a néhány jelenetben közreműködő nagyszámú statisztagárda. A filmet Ladányi János és Lovasi Zoltán fényképezte, míg a producerek Gecs Mónika, Németh Csaba és Dósay Norbert voltak. Lancu Laura József Attila-díjas író, költő, néprajzkutató a moldvai Magyarfalun született. Tudományos munkái mellett számos verseskötet (*Pár csángó szó, Karmaiból kihullajt, Névtelen nap, Kinek a semmi a mindene, Míg kabátot cserél Isten*), egy dráma (*Petrás Incze János*) és a *Szeretföld* című kisregény szerzője. Buvári Tamás főként dokumentumfilmek (*Játzó gyerekek, Posztkatona*), kísérleti filmek (*Projekció, Kivégzés, Életbevágó*) és kisjátékfilmek (*Fuvar, Várj! Vlagyimir*) rendezője. A Magyar Filmszemle-díjas alkotó *Nekem ti voltak* címmel 2016-ban regénnyel is jelentkezett. A *Szeretföld* lancu Laura azonos című kisregényének felhasználásával készült. A 2011-ben a Magyar Napló Kiadónál megjelent regény Keleti Jeremiás útját követi, aki nyolc esztendeig volt távol családjától. Szibériából gyalog teszi meg az utat faluja, Szeretföld határáig. A háború teremtette káosz azonban teljesen átformálta Szeretföldet, és az elmúlt években a közösség is gyökeresen megváltozott. A moldvai magyar közösségben játszódó történelmi elbeszélés a háborút túlélő, hazájába visszatérő katona történetét, és a háborúnak a közösségre tett hatásait és következményeit beszéli el. A regényből készült film főszereplői a háború elől egy magyarországi munkásszállóra menekültek. Itt egy szociális munkás, Anna (Lipták Jeanne) meséli el Szeretföld történetét, mely az ott élők előadásában elevenedik meg, és rajzolja ki a háború egy szűk közösségre gyakorolt hatását.

(Művészeti hírek – Magyar Művészeti Akadémia)

Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól III.

– befejező rész

4. Veszélyeztetett örökség

A 2014 nyarán a Nagybecskereki Egyházmegye honlapjára felkerült, egyes templomok és más egyházi épületek lebontásáról szóló szenátusi határozat a három legfontosabb, kulturális és magyar vonatkozás szempontjából legfigyelemreméltóbb templomon kívül – Szerbcsernye, Párdány és Módos – több helyszínt is megjelöl. Ezek egy részében szintén értékes régi templomok kerültek veszélybe (pl. Galagonyás, Perlasz), más esetekben azonban a határozat értékes paplakokról (pl. Aracs) vagy egyéb egyházi épületekről tesz említést. Ezeket az értékeket *Veszélyeztetett örökség* fejezetcím alatt gyűjtöttük össze.

amelyek valóban érdemesek a megőrzésre, mind kulturális jelentőségüknél, mind pedig a helyi közösség életében betöltött szerepüknél fogva.

Jelentésünk ezen részébe felvettünk néhány olyan helyszínt is, amely ugyan nem szerepel a „bontáslista” néven elhíresült szenátusi határozatban, ám a helyben lakó hívek templomuk esetleges lebontásáról tájékoztattak bennünket (Klári, Nagy bikács). Ezeknek az épületeknek az örökségvédelmi dokumentálását is elvégeztük.

4.1. Aracs (Törökbecse II.)

Már az 1332-es pápai tizedjegyzékben is szerepel Aracs néven, amely régi magyar földrajzi

Tanulmányunk egyik rendezőelve, hogy rövid távon azokon a templomokon kell segíteni, amelyek esetében a megsemmisülés veszélye közvetlenül fennáll, vagy amelyek a magyar épített örökség szempontjából jelentős értéket képviselnek. Ezúton is utalni kívánunk azonban a magyar állam felelősségére abban, hogy **középtávon** azoknak a magyar vonatkozású szakrális vagy közösségi műemlékeknek (és így különösen a templomoknak) a sorsáról is gondoskodnia kell,

név. Aracs a középkorban játszott kiemelkedő, vidékünkön is túlmutató szerepet. **Régi ferences kolostorának és templomának romjai ma az aracsi pusztában láthatóak.** A XV. században Torontál vármegye gyakran itt tartotta közgyűléseit. Sajnos a hódoltság idején Torontál vármegyének és a Délvidék többi magyar településének a sorsában osztozott: a török 1551-ben elpusztította. 1697 után Csernovics Arzen pátriárka szerbjei szállták meg, és az általuk megült

helyet Vranova ('varjas') néven kezdték emlegetni. 1774-ben Aracs is a nagyikindai kiváltságos (szerb) kerület része lett. 1786-ban még csak 60 katolikus magyar lakott itt. 1820 és 1840 között a Sissány család jóvoltából Szeged vidéki, bácskai és marosi iparosok beköltözése javította az etnikai arányokat. Gyermekeik számára 1830-ban létrejött az első magyar iskola Aracson. 1876-tól újra Torontál vármegye része. Ekkoriban még Vranjova, Frányova néven szerepel, magyar nevét 1888-ban állítják helyre. Eredetileg 285 tanya tartozott hozzá.¹

az aracsi pusztában lévő, XIII. századi templomrommal – jelenleg felújított, kifogástalan állapotban van. Híveinek száma 1500 körüli, az igehirdetés nyelve a magyar. Törökbecséről részesül oldallagos ellátásban.

Plébániaépület

Az aracsi plébánia épülete is szerepel a püspökség templomok és egyéb egyházi épületek lebontásáról szóló határozatában. A Karagyorgye utca 83. szám alatti paplak mindössze öt perc

Az aracsi r. k. plébániatemplom

A Törökbecséhez tartozó Aracson élő katolikusok számára a Törökbecse II. plébániát 1881-ben alapították.² Az itt található, 1903-ban a temesvári Reitter cég típusterve alapján épült Szent István király templom – amely nem azonos

sétára van a Szent István-templomtól. A hitközség költségén a plébánia alapításának évében, **1881-ben épült**, utoljára 1975-ben végeztek rajta felújításokat.³ Az egyszerű épület hűen tükrözi a magyar mezővárosi kultúra XIX. századi for-

¹ Reiszig i. m.

² Magyar Katolikus Lexikon, Törökbecse (szócikk)

³ Erős i. m.

makincset, ezért elsődlegesen **városképi szerepe miatt mindenképpen megőrzendő**. Nem tudjuk, esetében pontosan mi a püspökség szándéka; aggódunk az épület sorsáért.

4.2. Galagonyás

A Temes alsó folyása mentén található Galagonyás (Glogonj) hagyományosan híres virágzó **konyhakertészetéről**, káposztatermesztéséről. Nem középkori eredetű település, valamikor a hódoltság idején keletkezhetett. Mercy 1723–1725 között készített térképén lakatlan helyként szerepel. Első lakosai 1774-ben érkező szerb és német betelepülők voltak. Egy évre rá Mária Terézia jóvoltából megépült az első római katolikus templom. Az 1788-as török betörés idején a helység lakosságát lemészárolták, templomát felégették. Az új, torony nélküli katolikus templom 1789-ben épült újjá a kincstár vagyonából – ennek a helyén épült 1841-ben a ma is álló istenháza. A település a török világot végleg lezáró pozsareváci béke (1718) után a Bécsből irányított mesterséges tartomány, a Temesi bánság, majd annak megszüntetését követően (1779) a Határőrvidék része lett. A Habsburgok kreálta természetellenes állapot egészen 1872-ig, a Határőrvidék feloszlásáig tartott, s a település csak ettől kezdve tartozott Torontál vármegyéhez.

Egy régi galagonyási legenda arról tudósít, hogy valamikor Mátyás király uralkodása idején

A galagonyási Szent Anna-templom

(1458–1490) Kinizsi alvezére, Dóczy Péter – aki a jajcai báni tisztséget viselte – a falu határában legyőzött egy török fosztogató csapatot. A hagyomány szerint a csata a mai **Vizesrétek** nevű dűlőben zajlott le, ahonnan később leletek kerültek elő.⁴

1910-ben lakosainak zöme német volt, rajtuk kívül az ortodox vallású románok száma volt jelentős. A magyarok lélekszáma mindössze 72 fő volt, ami a település lakosságának kevesebb mint 3%-át tette ki. Ennek ellenére a lakosok 23%-a beszélt magyarul. 1913-ban a hitközség nyelve német, magyar és horvát volt.⁵ A második világháború után betörő partizánok a falu plébánosát, Knapp Antalt negyvenhárom másik férfival együtt lelőtték. Miután német lakosságát elűzték, a templom híveinek száma megcsappant. 1983-ban már csak 43 katolikus élt Galagonyáson, 26 magyar és 17 horvát.⁶ A 2002-es népszámlálás idején 3178 lakosából csak 26 volt magyar (0,8%), valamint 6 horvát és 5 német.

Szent Anna-templom

Galagonyás klasszicista-eklektikus stílusú **Szent Anna katolikus temploma** a település központjában áll, egy négyszög alakú tágas parkra néz. Egy korábbi, 1789-ben újjáépített templom helyén **1841-ben épült⁷ a község költ-**

⁴ Reiszig i. m.

⁵ Magyar Katolikus Lexikon, Galagonyás (szócikk)

⁶ Uo.

⁷ A Nagybecskereki Egyházmegye sematizmusának adata. Megjegyzendő, hogy a Magyar Katolikus Lexikon az 1789-ben a kincstár által épített templomról ír.

ségén, így jellegénél és koránál fogva egyaránt műemléki és régiségértéket képvisel. A templomok lerombolásáról rendelkező püspökségi határozatban nevesített helyszínek egyike: az egyházvezetőség eredetileg a templom lebontását helyezte kilátásba. Ennek előkészületeként tudható be a hitélet szisztematikus leépítése, majd a templomhoz tartozó, **1775-ben a határőrvidék, a vallásalap és a község költségén⁸ épült régi paplak** eladása a szerb ortodox egyház részére.

ÉPÜLETBELSŐ, TARTOZÉKOK

A templom belső tere kimondottan értékes, az egykoron népes gyülekezet igényességére vall. A hajóba belépve a „Gelobt sei Jesus Christus” (Dicsértessék a Jézus Krisztus) német nyelvű felirattal találkozunk, amelyet a karzatot tartó oszlopok között figyelhetünk meg. A padok állapota kifogástalan. A hajó és a szentély fölötti mennyezetet színvonalas kifestések díszítik. A mennyezeten helyenként megfigyelhetők repedé-

A nyugati homlokzat és az északi homlokzat a sekrestyével

AZ ÉPÜLET JELLEMZÉSE

A templom épületének szerkezeti állapota nem ad indokot még a lebontás felvetésére sem, mivel a többi bánsági templommal összevetve **meglehetősen jó állapotú**, ami elsősorban a folyamatos használatnak tudható be (2014-ig a szerb ortodoxokat is szolgálta). Egyedül kétoldalt figyelhető meg nagyjából másfél-két méteres magasságig a falak vízessége. A tetőszerkezeten a hajó és a szentély feletti részen nincsenek számottevő hibák. A kétszintes harangtorony jó állapotban van, ám nagyjából egy évvel ezelőtt a szélvihar letörte a toronysisak keresztjének egyik ágát, ezt azóta sem állították helyre. Külső homlokzatán, a bejárat mellett *magyar nyelvű magasságjegy* található, amely még a Trianon előtti időkből származik.

sek és beázások nyomaiként nedvesedési foltok. Elsődlegesen a károsodás kiváltó okát kell megszüntetni: a héjazaton keresztül a csapadékvíz bejut a padlástérbe, ami egyre súlyosabb károkat okozhat.⁹ A templom belső berendezési tárgyai (keresztút stációi, templomlobogók, mives barokk oltár, belső szobrok és szószék) kiváló állapotnak örvendenek. Az értékes barokk oltár és a szobrok **jelentős műemléki többletértéket** képviselnek. A szentély boltozata felett a „Grosser Gott wir loben dich” német nyelvű feliratot találjuk. A szentélynél és a karzaton szakszerű restaurálást igénylő értékes festmények láthatóak – ezek száma összesen négy. Különösen az egyik Mária-kép kiemelkedő művészettörténeti szempontból, mely az Istenanyát a kisded Jézussal ábrázolja. A festmény **jelentős képzőművészeti érték**, így mielőbbi állagmegóvásra szorul.

⁸ Erős i. m.

⁹ KÖH Útmutató

A templomhajó

Értékes Mária-festmény
a kisdud Jézussal

Mennyezetfestés

A templom orgonája már nincs meg. Azt, hogy mi lett a sorsa, milyen állapotban és mikor szállították el, sajnos nem sikerült megtudnunk. A mennyezetten, a karzat felett, a harangtorony tájkán nagymértékű vakolathullások észlelhetők. Ez az egész épület legjelentősebb műszaki hibája. A toronyban lévő, régiségértéke miatt műszaki megoldásként védendő óraszerkezet megrongosodott, állapotát emellett a lerakódott madárürülék (guanó) is kikezdi. Akár rövid távon is komolyabb gondokat okozhatnak a galambok és denevérek, melyek a templom elhagyatottságának következtében beköltöztek a harangtoronyba és a padlásra.

A HELYI KÖZÖSSÉG

Napjainkban körülbelül harminc híve lehet a templomnak, akik döntően magyarok. Az igehirdetés nyelve horvát és magyar. Szentmiséket csak évente háromszor tartanak, karácsonykor, húsvétkor és a búcsú napján. A helyiek visszaemlékezése szerint pár éve még rendszeres volt a misézés, majd havi háromra csökkentették az alkalmak számát. Az elfogyó gyülekezet a templomot az 1950-es évektől közösen használta a faluba a II. világháború után betelepített ortodox szerbekkel. Ám ők 2014-ben felépítették saját templomukat, így nem használják többé a Szent Anna-templomot. A szakrális épület sorsa ezért

kérdéssé vált. Az 1775-ben a Határőrvidék, a vallásalap és a község költségén épült plébániát az egyházmegye vezetősége eladta a Szerb Ortodox Egyháznak. **A templom lebontását értesüléseink szerint a település vezetősége (helyi közösség) is ellenzi.**

Fel kívánjuk hívni a figyelmet arra a körülményre, hogy **megszűnt a galagonyási katolikus templom rendszeres használata**, mivel elkészült a szerb hívek saját temploma. Ez a funkcióvesztés várhatóan az épület fokozatos álagromlását fogja előidézni. A megoldást egyedül

Feszület

Oltár

A toronyóra szerkezete

ÖSSZEGZÉS

A művészeti és kultúrtörténeti szempontból jelentős templom várható pusztulását megelőző munkálatok elvégzése (talajvíz feljutását megállító szigetelés, toronykereszt helyreállítása, illetőleg sérült cserepek pótlása) nem igényelne irreálisan nagy ráfordítást, különösen annak fényében, hogy minél jobb állapotú egy épület, annál gazdaságosabb az állagvédelmi feladatok ellátása. A Szent Anna-templom Galagonyás **többnemzeti-ségű múltjának emléke**, a falu egyik **legrégebbi épülete**. Ez az istenháza egyben a maroknyi **galagonyási magyarság egyetlen közösségi tere**. Értékét tovább növeli szép, történelmi keretet nyújtó és a természettel való harmóniát megteremtő környezete (park). Ezek az érvek mind a templom megtartása és az állagmegóvó célú munkálatok elvégzése mellett szólnak. Öröndetes ugyanakkor, hogy értesüléseink szerint az egyházmegye vezetősége a galagonyási templom tekintetében elállt bontási szándékától.

a még helyben lévő hívő közösség újjászervezése jelentené. Ennek hiányában javasoljuk, hogy a templom a szakralitását nem sértő épületként funkcionáljon.

4.3. Klári

Klári (Radojevo) egy ma már csak alig ezer lakosú község a szerb–román határon, az egykori Torontál vármegye Csenei járásában. Trianon előtt közigazgatásilag külön települést alkotott a szerb lakosságú Szerbklári, valamint a horvátok, németek, szerbek és magyarok által vegyesen lakott, kicsinyke Horvátklári. **A katolikusok Horvátkláriban éltek, amelyet horvát-szlavónországi kisnemesek alapítottak**, miután a zágrábi káptalan megszerezte (1801) ennek a területnek a birtokát. A település Szent Orbán tiszteletére szentelt katolikus **temploma tucatnyi magyar és horvát hívő lelki otthona**. Lebontását a püspökség szóban közölte az

érintettekkel. Szerbcsernyével egyetemben 2014 szeptemberében itt is beszüntették a misézést, azóta a templombúcsú alkalmából mutattak be szentmisét 2015-ben.

Klári, Szent Orbán-templom

Klári középkori eredetű település, eredeti neve *Peterd* volt. 1717-ben még Peterda néven felbukkan, ám Mercy 1723–1725-ben készült térképén már lakatlan pusztaként szerepel. 1770–1771-ben újratelepült szerbekkel és románokkal Karl Ignaz Graf von Clary und Aldringen temesvári kormányzó által, akinek tiszteletére Claryfalvának, Klárinak nevezték el, de a románok ezután is a Peterda változatot használták.¹⁰ Vályi András 1796-ban így írt a településről: „KLÁRI, Rátz és oláh falu Torontal Várm. földes Ura a' K. Kamara, lakosai ó hitűek, fekszik Kécsához fél mértföldnyire, négy nyomásbéli határja jó termésű, szarvas marhákkal, és juhokkal bővelkedik, földgyének fele jó, más része homokos és agyagos, fája szőleje nints, nádgya bőven, piatza T. Becsén, és Temesváron is.”

1801-ben birtokát megszerezte a zágrábi püspökség, és a Zágráb megyei Túrmezőről horvát anyanyelvű kisnemeseket telepített ide. Az általuk lakott utcákból alakult meg Horvátklári község.

¹⁰ Reiszig i. m.

¹¹ Erős i. m.

Horvátkláriban 1910-ben 496-an éltek, közülük 172 szerb (34,7%), 148 horvát (29,8%), 94 német (19,0%) és 83 magyar (16,7%) volt. A lakosság egyharmada tudott magyarul. Szerbkláriban ekkor 2646-an éltek, közülük 69 volt magyar (2,6%), s magyarul mindössze a lakosok 6%-a tudott. A 2002-es népszámláláskor 1385 lakost írtak össze az egyesített község területén, közülük csupán 11 volt magyar (0,8%) és 10 horvát (0,7%).

Szent Orbán pápa és vértanú templom

A századfordulón készült monográfiákban még azt olvashatjuk, hogy a katolikusoknak csak imaházuk van. Az Ivo Lola Ribar utca 21. szám alatt található 220 m² alapterületű templomot 1930-ban Dominik Mihály nagyikikindai vállalkozó építette az egyház költségén¹¹, ám – amint arról a templom belsejében álló horvát nyelvű emléktábla tájékoztat (*képünkön*) – Gróf Csekonics Endre utódainak támogatásával. Ez annak a bizonyítéka, hogy a Csekonics család – bízva jobb idők eljövételében – még a trianoni tragédia ellenére sem adta fel a küzdelmet. S bár ez a

templom már a délszláv állam fennállása idején, így nem a magyar időkben épült, ilyen módon magyar vonatkozása adott. Helyi adatközlőink elmondták, hogy ez az épület már korábban is állt, és iskolaként funkcionált. 1930-ban csak templommá alakítása történt meg. Feltételezhető, hogy esetleg a korábbi imaház is ebben az épületben működött.

AZ ÉPÜLET JELLEMZÉSE

A Szent Orbán-templom egytornyos, késő eklektikus – késő neogótikus jellegű szakrális épület. Külsőjén beázásokat észleltünk, ezeket meg kell szüntetni annak érdekében, hogy a templom állapota ne romoljon tovább. Nagyobb problémát jelent az oltár és az első négy padosor megsüllyedése, a valamikori iskolaépület pincéje ugyanis elkezdett beszakadni. Valószínűleg a nem szakszerűen elvégzett betemetésben keresendő a süllyedés oka. Ennek érdekében itt sürgős beavatkozás – utólagos, szakaszolt alábetonozás – szükséges. Ezenkívül betonkoszorú építése és tetőcsere javasolt. Érdekesség, hogy az 1930-ban épült templom már 1932-ben javításra szorult.¹²

ÉPÜLETBELSŐ, TARTOZÉKOK

A falak vizesek, ezért utólagos vízszigetelés szükséges. Vakolata több helyütt omladozik. A burkolat cementlapból van. A templom ajtaja felújítandó, elemei pótlandók. Belső festése egyedi. Van a templomnak két gyertyatartója 1899-ből.

Orgonája értékes, az orgonasípok azonban eltörtak, mivel évtizedekkel ezelőtt egy ittas kántortanító közéjük zuhant. A sekrestyében XIX. századi dokumentumok vannak. Megtaláltuk Horvátklári község 1885-ös eredeti közgyűlési jegyzőkönyvét, amely magyar nyelven íródott.

1915-ös bejegyzés Horvátklári közgyűlési jegyzőkönyvében

A HELYI KÖZÖSSÉG

Kláriban mára sajnos kevés katolikus maradt (nagyjából tizenöt), akik vegyes házasságban élnek, s ezáltal a beolvadás határán állnak. Körülbelül felerészben magyarok és horvátok. A faluban élő magyar nemzetiségű volt templomgondnoktól – akinek apja és nagyapja egyaránt ugyanezt a tisztséget töltötte be – megtudtuk, hogy az utolsó miséket Király Tibor torontáloroszi plébános celebrálta, ám **a püspök itt is beszüntette a misézést**, a szerbcsernyeivel egy időben. Az igehirdetés nyelve egyébként horvát és magyar volt.¹³

A templom belseje

¹² Erős i. m.

¹³ A Nagybecskereki Egyházmegye közlése (<http://www.catholic-zr.org.rs/hun/plebania/csernye.html>)

ÖSSZEGZÉS

A klári katolikus templom **a bánsági horvátok és magyarok közös értéke**. Az, hogy ez az épület létezik, annak a tanújele, hogy a magyar arisztokrácia még a trianoni trauma után sem tört meg teljesen, nem adta fel küzdelmét, gondolva a jövőre. Ez a szomorú törés a második világháborút követően állt be: amikor a pokol elszabadult, népiirtások, kommunista diktatúra formálta a mindennapokat. Bár ez a templom műemléki értéket nem képvisel, **szakrális, közösségi és településképi szempontból érték**, a Csekonics-örökség része, a szükséges állagmegóvó munkálatok elvégzése összességében nem áll aránytalanságban kulturális és társadalmi jelentőségével.

4.4. Nagybikács

Már a középkorban is létezett egy Bikács nevű falu ezen a vidéken, a hódoltság idején azonban elpusztult. 1761-ben már újra lakott hely. 1804-ben Karátsanyi Lázár földesúr negyven magyar családot telepített Nagybikácsra, az ő emlékére tiszteletből Karátsonyifalvának kezdték nevezni a helységet. 1816-ban elmosta az árvíz, majd 1817–1818-ban hatvan német és magyar családdal népesítették be újra. Lakosainak egy része 1891-ben a ma Nagybecskerekhez tartozó Felsőmuzslyára költözött át az elszigetelt pusztai településről. Nevének előtagja a szomszédos,

Érdemes összevetni a nagybikácsi templom mai állapotát hajdani látványával (archív kép: Erős Lajos)

Böldréhez (Beodra) tartozó Kisbikácspusztától különbözteti meg. 1910-ben 407 lakosa közül 156 magyar, 238 német volt. 327-en (80%) beszélték a magyar nyelvet. Jelenleg közigazgatásilag Basahíd (Bašaid) településhez tartozik.

Szent Mária Magdolna-templom

Az 1937-ben épült nagybikácsi Szent Mária Magdolna-templom a kistelepülés középpontjában található, historizáló hangulatú, egytornyos épület. Egy korábbi – tűzvészben elpusztult – imaház helyén épült Vajda Ferenc aracsí kőművesmester által, alapterülete 200 m². 1987-ben teljes körű (külső-belső) felújításon esett át.¹⁴ Szembeötlő a torony néhány éve elvégzett szakszerűtlen javítása, amely megbontja az épület stílusegységét. A templom ismét tatarozásra szorul. A hívek igyekeznek karbantartani, megőrizni templomukat és a benne levő kegytárgyakat, amelyek közül kiemelkednek a füstölő, a gyertyatartók, a magyar és latin nyelvű értékes misekönyvek (közülük főleg az 1817-ben Budán kiadott misekönyv). Jelenleg Torontáltorda plébánosa látja el.

A körülbelül 200 lakosú Nagybikácsban napjainkban tizenhárom magyar család él. A helyiektől megtudtuk, hogy a szentmisék magyarul zajlanak, minden hónap utolsó vasárnapján, ám karácsony és húsvét közt – a hidegre hivatkozva – egyáltalán nem miséznek. A Mária Magdolna-templom története ugyan nem nyúlik vissza a

¹⁴ Erős i. m.

régmúltba, ám a falucskában élő katolikus magyar családok számára fontos szakrális és közösségmegtartó szerepet tölt be. A Magyar Patrióták Közossége a hívek kérésére látogatott el Nagy bikácsra, és dokumentálta a Mária Magdolna-templomot – helyi információk szerint ugyanis az egyházmegye vezetősége le kíván mondani az épületről.

4.5. Ópáva

Ópáva vagy *Oppova* (Opovo) szerb–horvát lakosságú mezőváros a Temes alsó folyása mentén, a hajdani Torontál vármegye Antalfalvi járá-

Ópáva is határörvidéki település volt, így csak meglehetősen későn, 1872-ben került újra magyar közigazgatás alá. 1880-ban 3718 lakosából 144 személy vallotta magát magyarnak (a lakosság 3,8%-a), ám ezt követően a magyarság fokozatos csökkenése figyelhető meg. 1910-ben 4288 lakosából csak 109 volt magyar (2,5%), a többi szerb (3409), német (406) és horvát (343). Összesen 480-an tudtak magyarul (11,2%). A német lakosságot innen is elűzték 1944 után. A legfrissebb, 2011-es népszámlálás szerint 4527 lakosa volt, 156 horvát, 32 magyar és 16 német. Jelenleg Pancsováról részesül oldallagos ellátásban.

Az ópávai Árpád-házi Szent Erzsébet-templom

sában. A XVII. század végén cigány sátoztelepek létesültek a mai település határában. 1717-ben csak három lakott háza volt, ekkoriban szerbek lakták. Plébániáját 1766-ban alapították, első katolikus temploma fából készült 1766-ban, ez később leégett. A helység ekkoriban két részből állt: a szerb lakosságú Zsélyciből és a magyarok és németek által is lakott Kalyugából. A horvát lakosság csak később, 1810-ben érkezett.¹⁵ Mai temploma 1826-ban épült, **Árpád-házi Szent Erzsébet titulusra szentelték**.¹⁶ A határörvidék felszámolását követően kegyura a pénzügyminisztérium volt. Az 1880-as sematizmus idején anyanyelve horvát és német.

A magyarok alacsony létszáma és szinte jelentéktelen aránya azzal magyarázható, hogy

Az Árpád-házi Szent Erzsébet-templom jelenleg is működő istentiszteleti hely, ám a magyar nyelvű szentmise nem biztosított. Az épület jó állapotú, külsejében a 19. század építészeti hagyományait tükrözi. A településen még él néhány – főként idős – magyar lakos.

A sokat idézett püspökségi határozat Ópáva esetében nem a templomra vagy a plébániára

A plébániához tartozó melléképület

¹⁵ Reiszig i. m.

¹⁶ Magyar Katolikus Lexikon, Oppova (szócikk)

vonatkozik, hanem egy, a plébániához tartozó, műemléki szempontból értéktelen melléképület elbontásáról rendelkezik.

A plébánia melléképülete

Értesüléseink szerint egy, a templomhoz tartozó épület lebontása merült fel, amelyet Kuchárik Ján atya épített, aki 1989 és 1999 között volt a helység plébánosa. Ópávan 2015 októberében jártunk. A település magyar vonatkozása első sorban abban mutatkozik meg, hogy templomának védőszentje Árpád-házi Szent Erzsébet. Meg kívánjuk jegyezni, hogy a Kuchárik Ján atya által épített plébánia-melléképület sem műemléki, sem történeti értéket nem képvisel. Ópávával jelentésünk csupán azért foglalkozik, mert a püspökség által nyilvánosságra hozott, templomok és más egyházi épületek lebontásáról szóló határozatban nevesítik.

4.6. Perlasz

Perlasz (Perlez), régi nevén *Szige* mezővárosias jellegű település a Bánságban, a hajdani Torontál vármegye Nagybecskereki járásában, közel a Tisza torkolatához, Titellel átellenben. A község hivatalos neve a magyar közigazgatás idején, 1920 előtt Perlasz volt. A római katolikus nyilvántartásokban azonban jelenleg is *Perlaszváros* néven szerepel.

A középkorban helyén *Szige* nevű település állott, amelyet *Sige* (*Szige*) alakban még az 1717-es kincstári összeírás is említ, 30 házzal.¹⁷ 1752-ben Gróf Perlasz¹⁸, a temesvári kincstári tartományi igazgatóság elnöke a Sánc nevű – akkoriban épített – erődítés mellett új helységet létesített, melyet az alapítóról Perlasznak neveztek el. Ennek első lakói tiszai és Maros vidéki szerbek voltak, akik ekkoriban a határőrvidék felé húzódtak. A település 1760-ban német, majd 1775 és 1778 között szerb és horvát betelepülők újabb hullámaival gyarapodott. Perlasz 1848–49 során jutott fontos szerephez, a szabadságharc alatt ugyanis a szerb felkelők hadműködésének központja volt. Maga a helység több véres ütközet

helyszíne. Ezekre az eseményekre röviden kitérünk, mivel nemzeti történelmünk részét képezik. **1848. szeptember 2-án Kiss Ernő, a bánsági haderők vezére, 4000 emberével – kemény küzdelem árán – bevette a Sáncot, amelyet Drakulics szerb fővezér 5000 emberével védett.** A győzelem hatására a város megadta magát: a honvédek fehér zászlóval fogadta. Kevésbé ismert, hogy ez volt a **magyar szabadságharc első igazi győzedelmes csatája**, amely után Kiss Ernőt „*a perlaszi győző*”-nek kezdték nevezni. Sajnos, 1849 tavaszán a település ismét a szerbek kezére került. A magyarok ezt követően többször próbálkoztak visszavételével, ám hiába.

A perlaszi barokk templom

Lakosai mindvégig túlnyomórészt szerbek voltak. Katolikus temploma viszonylag korán, 1777-ben épült, ami jelentős nem szerb etnikumú lakosság jelenlétére utal. 1910-ben 4949 lakosa közül 3220 szerb (65,1%), 777 német (15,7%), 554 horvát (11,2%) és 317 magyar (6,4%) volt. A lakosok 18%-a tudott magyarul. 1983-ban a sematizmus szerint 342 híve volt a templomnak, zömük horvát (197) és magyar (115).

¹⁷ Reiszig i. m.

¹⁸ Teljes nevén: Francesco de Paula Ramond Villana-Perlas de Rialpo. Más források szerint a betelepítés 1755-ben történt (Msgn. Erős Lajos).

Szűz Mária szeplőtelen fogantatása templom

Az 1777-ben¹⁹ a kincstár költségén épült barokk templom **rendkívül jelentős építészeti érték, ugyanis egyike az egész Bánság legrégebbi katolikus templomainak.** Eredeti titulusa Szent Maximilián volt, mostani védőszentjét 1804-ben a csanádi püspök rendelte el.²⁰ 1849-ben – a szabadságharc alatt – súlyosan megsérült, s csak 1850-ben hozták helyre.²¹ Magyar, német, horvát és bolgár hívei tiltakoznak a püspökség által kilátásba helyezett lebontása ellen.

AZ ÉPÜLET JELLEMZÉSE

A perlaszi templom egy kisméretű, keletelt, egytornyos barokk épület. Nyugati homlokzata gyönyörű parkra néz. Szomszédjával, a földszintes, eklektikus stílusú katolikus plébániaépülettel

– amelyet másik oldalról az 1808-ban épült szerb ortodox templom fog közre – rendkívül **értékes műemléki együttest alkot**, ami az építmény értékét jelentős mértékben növeli.²²

Kívülről megállapítható, hogy tornya ép, ám a tető és a héjazat részbeni cseréje szükséges. Beázások sajnos a külső falakon is láthatóak, elsősorban az ereszcsonatnak körül. Mind a templom, mind a mellette levő szintén jelentős építészeti értéket képviselő paplak ablakainak egy része betört; valamint mindkét épület alulról nedvesedik. A plébániaépület a karbantartás hiánya miatt beázik, a tetőszerkezet és helyenként a födém állapota kritikus.

ÉPÜLETBELSŐ, TARTOZÉKOK

A templom belső falfelületein értékes díszítő falfestések találhatók, ám a vakolat repedezett. A padlótól számított kétméteres magasságig ázás

A templom belseje

¹⁹ Reiszig Ede dr. (Borovszky-féle) könyvében 1770 szerepel, azonban az egyházmegyei sematizmus és a helyiek emlékezete egyaránt 1777-ről tud, ezért ezt a dátumot fogadtuk el.

²⁰ Erős i. m.

²¹ Erős i. m.

²² Közlemény a műemléki érték meghatározásáról

nyomai mutatkoznak, ami az épület vízszigetelését teszi szükségessé, úgyszintén a mennyezeten a tető beázásának nyomait lehet észlelni. A templom tornyában három harang lakik, az orgona viszonylag jó állapotú, nemrég még működött, de ezúttal nem sikerült megszólaltatni. A templom belsejében található padlóburkolat eredeti. Értékes aranyozott bevonatú keresztek, egy régi füstölő, egy német feliratú, 1840-ben tardosi márványból készült szenteltvíztartó, egy barokk keresztelőmedence, néhány szobor (Szűz Mária, Szent József), valamint számos miseruha képezik a templom értékesebb tartozékait. Egy kisebb, magyar feliratú („Isten fizesse meg!”) naiv megmunkálású szobor is említést érdemel, amely egy felhőn ülő angyalt ábrázol. A főoltárképen a szeplőtelen fogantatás látható, melynek főalakja Szűz Mária.

rombolt rezsőházi templomból származik, illetve hogy a titeli plébános már elvitte a templomból az anyakönyveket, valamint több értékes, fából faragott szobrot. Neheztelő hangnemben beszámoltak arról is, hogy a plébános még a templomban összegyűlt pénzt is elvitte, ezért úgy tűnt, hogy nem lesz miből megszervezniük a közelgő templombúcsút. Szentmisék havonta egyszer vannak, a szertartás nyelve magyar és horvát (ún. *vegyes mise*). Végül a búcsút sikerült az eredeti terveknek megfelelően megtartani, ám a templom és a paplak kérdése továbbra is megválaszolatlan maradt.

ÖSSZEGRÖZÉS

Az 1777-ben épült Szűz Mária szeplőtelen fogantatása templom **egyike a Bánság legrégebbi katolikus templomainak**. A hívek viszony-

Az oltárkép

Füstölő

A katolikus paplak az ortodox templommal

A HELYI KÖZÖSSÉG

A felszámolásra ítélt perlaszi egyházközséget jelenleg a Tisza túlsópartján fekvő Titel plébánosa látja el, noha ő a szomszédos (szabadkai) egyházmegye papja. A perlasziak közül 2014-ben egy magyar és egy német lakossal beszélünk. Ők beszámoltak arról, hogy a faluban még mintegy 60 katolikus háztartás van, ezek közül nagyjából öt család magyar, a többiek németek, bolgárok és horvátok. Tőlük tudtuk meg, hogy a kegytárgyak egy része az 1944–48 közt le-

lag nagy száma nem támasztja alá a lebontás indokoltságát. Meg kell menteni a szomszédos, **1898-ban épített plébániát** is, mivel a két templommal és a parkkal együtt – melyek egységes szellemben készültek, és egyaránt magas építészeti minőséget képviselnek – nagyon értékes műemléki környezetet képez. Nagy méreteire való tekintettel akár egy térségi kulturális intézménynak vagy helytörténeti gyűjteménynak is helyet adhatna. Perlasz katolikus temploma jelképe lehetne a bánsági népek egymásra ta-

lálásának, hiszen közös örökségünk. Attól sem tekinthetünk el, hogy ez a település **a perlaszi csata révén a magyar történelmi emlékezet szempontjából fontos helyszín.**

Temeskutas (Gudurica), Versecvát (Vatin), Nagyszered (Veliko Središte). A demográfiailag legjobb helyzetben lévő északi esperességben Szanád (Sanad) említendő meg. Ezek a templo-

A perlaszi plébánia előkelő épülete napjainkban (b) és egykor (j)

4.7. További templomok

A Nagybecskereki Egyházmegye területén további legalább kilenc olyan 1944 előtt épült templom és imaház található, amely esetében a püspökség által nyilvántartott hívek lélekszáma nem éri el a 200 főt. Ezek a központi esperesség területén Bocsár (Bočiar), Elemér (Elemir), Szőlősudvarnok (Banatski Dvor) és Écska (Ečka), a déli esperesség területén: Alibunár (Alibunar), Fábián (Česko Selo), Gálya (Gaj), Karasjeszenő (Jasenovo), Nagykarolyfalva (Banatski Karlovac),

mok előbb-utóbb megfelelő stratégia hiányában szembetalálhatják magukat azzal a problémával, amely Szerbcsernye, Párdány, Módos vagy a többi, fentiekben kellő részletességgel tárgyalt közösségeket már érinti.

A Bánság örökségének számbevételekor figyelembe kell venni a sajátos történelmi környezetet. Ezen a tájon – ahol a török uralom legtovább, egészen 1718-ig tartott – néhány szerencsés kivételtől eltekintve nincsenek Árpád-kori templomok vagy középkori várkastélyok. Itt a régmúlt legfeljebb a helységnevekben maradt

Két értékes, elfogyó gyülekezetű templom: az 1840-ben épült bocsári (balra és középen) és a Kiss Ernő vértanú tábornok által építtetett alsóeleméri templom (jobbra)

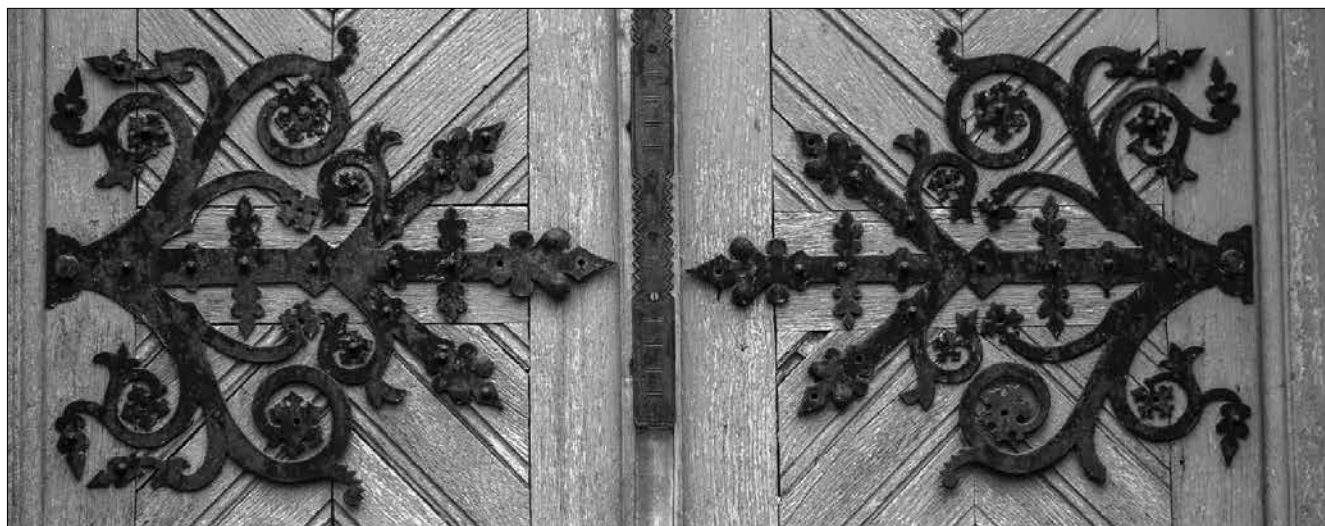
fenn, minden más történelmi emlékünkhöz a 18–19. századból való. Ha ezeket a kincseket nem sikerül megmentenünk, végképp eltűnnek a tárgyi bizonyítékai a bánsági magyaroknak, és annak, hogy ez a vidék valaha a Magyar Királysághoz tartozott.

5. Összegzés

A szerbiai, zömmel magyar hívekkel rendelkező Nagybecskereki Püspökség 2014 nyarán a nem használt és rossz állapotú templomainak lebontásáról hozott döntést. A költségmegtakarítást célzó javaslatnak **százötven-kétszáz éves műemléki értékű templomok estek volna áldozatul**. A Magyar Patrióták Közossége elsőként adott hírt az azóta „*bánsági templomrombolás*” néven elhíresült folyamatról. Kezdeményezésünk számottevő sajtóvisszhangját követően 2014 augusztusában **magyar kormányzati delegáció tett látogatást az egyházmegye három legveszélyeztetettebb templománál**: Szerbcsernyén, Párdányban és Módoson. A létrejött nemzeti összefogásnak köszönhetően **a magyar állam magára vállalta két templom részleges felújítását, az egyházvezetőség pedig** – legalábbis e két templom vonatkozásában – **letett eredeti tervéről**.

csak **egyedileg rendkívül értékes épületeket** (pl. Módos, Párdány, Bocsár) találunk, hanem **nemzeti emlékhelyeket is** (*Elemér*, Kiss Ernő tábornok, aradi vértanú nyughelye). Még ha nem is mindegyik templomnak van a nemzet egésze számára jelentősége, nem tekinthetünk el attól, hogy **a magyar törzslakosság szemében minden esetben a megmaradás utolsó jelképei a falvak sziluettjét meghatározó templomtornyok**.

A Bánságot a történelem viharai különösen kegyetlenül tépázták. Etnikailag és vallásilag vegyes lakossága együtt küzdött – időnként egymással szemben is – a különb jövő érdekében. Tanulmányunkból kiderül, hogy *egy-egy műemlék olykor több nemzet munkája révén születhetett meg*. Éppen ezért **mindez közös örökség: magyaroké, németeké, horvátoké, bolgároké**. Magyar vonatkozásuk már csak azért sem tagadható, mert mindegyikük a Magyar Királyság fennállása idején, a Szent István által alapított Csanádi Egyházmegye (és jellemzően a magyar földbirtokosok) támogatásával épült. Sok helyen, ahonnan az őshonos nemzetiségeket a XX. század gaztevői elűldözték szülőföldjükről, nincs, aki ezt a közös örökséget megóvjá. A magyarság küldetése, hogy átvegye és továbbvigye azt a Kárpát-medencei örökséget, amelyet eredeti

Nem kérdéses, hogy a lebontásra jelölt templomok mellett számos egyházi épület bármikor a pusztulás sorsára juthat. A veszélyeztetett templomok és védendő épületek száma ilyen módon meghaladja a húszat. Ezek között nem-

birtokosai kényszerből maguk mögött hagytak. Világos tehát, hogy ezeket az értékeket **lehetőség szerint meg kell menteni**.

Hangsúlyozzuk ugyanakkor, hogy a Nagybecskereki Egyházmegye sajnálatos anyagi

körülményei miatt önmaga nem képes ilyen jelentős számú kulturális örökség felújítására. **A magyar államnak anyagi támogatással kell ösztönöznie a műemléki értékkel bíró templomok állagmegóvását, a jelentősebb műemlékek felújítását.** Éppen ezért volt üdvözlendő, hogy a magyar kormány a szerbcsernyei és a párdányi templom részleges felújítását magára vállalta. **Annak érdekében, hogy a felújítások az örökségvédelem előírásainak figyelembevételével menjenek végbe, a megfelelő magyar intézményrendszer szakmai felügyelete indokolt.** Egyes bánsági helyszíneken – pl. magyarcsernye-i templom, kevevárai temetőkápolna esetében – tapasztalhattuk a jó szándékú, ám szakszerűtlen felújítások következményeit.

Egy átgondolt program jegyében a **magyar anyanyelvápoló foglalkozásokat** megfelelő színvonalon ki kell terjeszteni a Bánság egészére, ahol még élnek magyarok. Tudatosítani kell a püspökségben is, hogy **az asszimiláció nemcsak a magyarságra, hanem a katolicizmusra nézve is veszélyt jelent**, hiszen a beolvadókat befogadó többségi társadalom ortodox vallású.

Emlékeztetni kívánunk arra is, hogy **a szerbiai kárpótlás és vagyon-visszaszolgáltatás**

Ennek szomorú példája, hogy **az egyház nem kapta vissza a jogtalanul elvett földbirtokait**, amelyek jövedelméből működését biztosíthatná.

Végezetül nyomatékosítani kívánjuk, hogy a bánsági templomrombolások nem önmagukban jelentenek elsősorban hatalmas veszélyt: amennyiben a végvárak feladását hirdető álláspont győzedelmeskedik, **hatalatlanul káros precedens születne a nehezen fenntartható egyházi ingatlanok, elfogyó gyülekezettel rendelkező vagy akár hívek nélküli templomok sorsának rendezésére.** Szerbcsernye, Párdány vagy Perlasz templomainak lerombolása kiszabadítaná a szellemet a palackból: a magyar népesség általános csökkenésével, a magyar nyelvterület fokozatos visszahúzódásával ma már a Kárpát-medence minden táján egyre nyomasztóbb ez a probléma. Már az anyaországban is vannak olyan templomok, amelyek veszélybe kerültek. S hogy ez a feltételezés nem minden alap nélküli, hűen tükrözi az, hogy értesüléseink szerint a szomszédos Temesvári Egyházmegye is élénken érdeklődik a nagybecskereki püspökség által a problémára adott válaszok iránt.²³

Alapvetően jelentésünk egy **sikeressé polgári kezdeményezésről** számolhat be. Fellépésünkkel sikerült megakadályoznunk egy nagyon hely-

maig nincs rendezve, a meglévő restitúciós törvények elégtelenek, a kommunista diktatúra által elkobzott egyházi vagyon jelentős része továbbra is illetéktelen kezekben van.

telen folyamatot, és elértük, hogy a magyar állam társadalmi felelősségvállalása jegyében két bánsági templom állagmegóvását és részleges felújítását magára vállalja. Ennek köszönhető-

²³ Maga a temesvári püspök személyesen is felkeresett néhány, e tanulmányban is tárgyalt helyszínt.

en Szerbcsernye Szent József- és Párdány Nepomuki Szent János-temploma meg fog menekülni, s reméljük, még további évszázadokon át lelki támaszt nyújtanak majd a helyi közösségnek. Sajnos, **Módos templomának égetően sürgős felújításáról egyelőre még nem született kormányzati döntés.** Egyesületünk kiemelt feladatának tekinti, hogy a jövőben elérje a módosi Nagyboldogasszony-templom állagmegóvását és részleges felújítását.

6. A lerombolt katolikus templomok

Tanulmányunk utolsó részében meg kívánunk emlékezni azokról a bánsági katolikus templomokról, amelyeket a kommunista Jugoszlávia fennállása idején lebontottak. Zömüket a titoista partizánok pusztították el a II. világháborút követően, némelyiket azonban csak később, rossz állapotára hivatkozva tüntették el, időnként az egyházi szervek közreműködésé-

Szerbcsernye, Párdány, Módos

Kezdeményezésünk másik fontos hozadéka az, hogy **sikerült a társadalom figyelmét a szórvány pusztuló öröksége felé terelnünk.** Több alkalommal foglalkozott a magyarországi és a határon túli sajtó a bánsági templomok ügyével. **2015. március 9-én a budapesti parlament elé vittük kezdeményezésünket:** egyesületünk beszámolója során az Országgyűlés Nemzeti Összetartozás Bizottsága előtt részletesen feltártuk a bánsági helyzetet, külön szorgalmazva a módosi templom megmentését.

A visszajelzések alapján kiderült számunkra, hogy valamennyi magyar honpolgár elfogadhatatlannak tartja a múlt emlékeiről való önkéntes lemondást, így az értékek megvédése mellett áll. Arra a megválaszolatlan kérdésre azonban, hogy mi lesz az elnéptelenedő közösségek templomainak, temetőinek és egyéb hátrahagyott kulturális értékeinek sorsa, előbb-utóbb meg kell adnunk a felelős választ.

vel. A diktatúra éveiben számos imaház (pl. Györgyháza) és kápolnát is (pl. Fehértemplom) leromboltak, ezek összegyűjtésétől ezúttal eltekintettünk. Történeti adatok kutatásával igyekeztünk megállapítani a templomok titulusát, az építés és a lebontás évét, valamint a hajdani gyülekezet által használt nyelvet, nyelveket. Bár ezeket az egyházi épületeket kétséget kizáróan elsősorban a bánsági német lakosság építette és használta, fel kívánjuk hívni a figyelmet arra a tényre, hogy az általunk összegyűjtött **24 templomból 12, részben magyar nyelvű is volt.** Három kivételtől eltekintve mindegyik akkor épült, amikor ez a terület még Magyarország részét képezte – gyakran a magyar arisztokrácia támogatásával. Az elűzött vagy legyilkolt német lakosság által hátrahagyott falvakban a hatalom lerombolta a katolikus templomokat, tekintet nélkül azokra a magyarokra, akik szülőföldjükön maradtak.

6.1. A lerombolt bánsági katolikus templomok jegyzéke

Település	Titulus	Építés éve	Lerombolás éve	Anyanyelve (1880)
Bégafő	Sarlós Boldogasszony	1848	1948	<i>német–magyar</i>
Bégaszentgyörgy*	Szent Miklós	1834	1963	<i>magyar–német– bolgár</i>
Beresztóc	Szent József	1854– 65	1945	<i>német–magyar– bolgár</i>
Csősztelek**	Nepomuki Szt. János	1881	1948	<i>német–magyar</i>
Ernőháza**	Szent Krisztina	1856	1946	<i>német–magyar</i>
Fejértelep	Kisboldogasszony	1896	1988	<i>magyar</i>
Istvánföldre	Szt. István király	1807	1948	<i>német–magyar</i>
Katalinfalva	Páduai Szt. Antal	1812	~1950	<i>német</i>
Kevepallós	Szent József	1836	1960	<i>német</i>
Kistószeg	Jézus Szíve	1940	1945	<i>német</i>
Lázárföld	Szent Ágoston	1809	1981	<i>német–magyar</i>
Mollyfalva	Szent Henrik	1925	1945	<i>német</i>
Nagygáj	Szűz Mária	1855	~1950	<i>német–magyar– cseh</i>
Nagytószeg	Nagyboldogasszony	1769	1945	<i>német</i>
Nákófalva	Szent József	1805	1948	<i>német</i>
Omlód	Assisi Szt. Ferenc	1859	1945	<i>német–bolgár– magyar</i>
Rezsőháza	Urunk feltámadása	1876	1944-48	<i>német</i>
Szárcsa	Assisi Szt. Ferenc	1817	1960	<i>német–magyar</i>
Szécsenfalva	Szűz Mária oltalma	1900	1952	<i>német</i>
Szenhubert	Szent Hubert	1791?	1948	<i>német</i>
Torontálalmás*	Szent Lipót	1833	1959	<i>német–magyar</i>
Torontálszécsány	Szent György	1833	1959?	<i>német</i>
Torontálsziget	(ismeretlen)	1920 után	1945	<i>(valószínűleg német)</i>
Zsigmondfalva	Szent Zsigmond	1906	1948	<i>német</i>

* Anyanyelvi adat 1840-ből. ** Anyanyelvi adat 1910-ből.

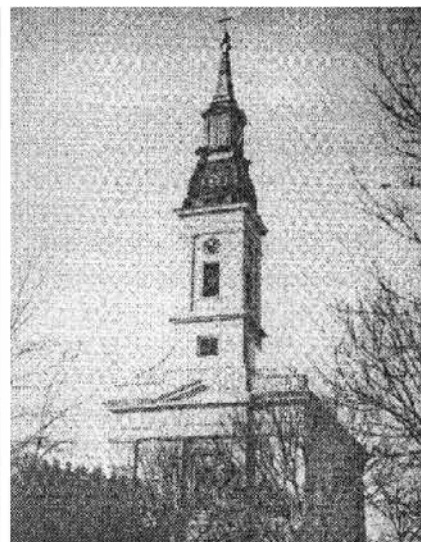
6.2. Képek a lerombolt katolikus templomokról

Bégafő

Bégaszentgyörgy

Beresztóc

Csősztelek

Ernőháza

Fejértelep

Istvánfőde

Katalinfalva

Kevapallós

Lázárföld

Mollyfalva

Nákófalva

Omlód

Omlód, belső felvétel

Rezsőháza

Szécsenfalva

Szenthubert

Szenthubert, belső felvétel

*Torontálalmás**Torontálszécsány**Zsigmondfalva*

Az Aracs 2016-os évfolyamának repertórium

Tanulmányok, esszék, publicisztika

1. ANDRÓCZKY Csaba

Tudósok vagy az elefántcsonttornyok őrei? / Andróczy Csaba = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 36.

2. APRÓ István

Új és régi világok : lesz-e szakrális értelmiségünk? / Apró István = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 15–23.

3. BORBÉLY László

„A mindennapi guillotine alatt” : gondolatok Hernádi Gyula *Az ég bútorai* című regényéről / Borbély László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 27–29.

4. BRAUN László

„Őseinket felhozád ---”. 1. rész / Braun László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 39–46.
Tartalom: Werbőczy István címere és a nagyszentmiklósi kincs állatküzdeldmi jelenete. Illusztrációkkal.

5. BRAUN László

„Őseinket felhozád ---”. 2. rész : a nagyszentmiklósi kincs rovásfelirata / Braun László = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 25–43.
Illusztrációkkal.

6. CZAKÓ Gábor

Al és kép meg a szómezők / Czákó Gábor = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 44–46.
A magyar nyelvről.

7. CSAPÓ Endre

Év eleji látóhatár / Csapó Endre = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 34–37.

8. CSAPÓ Endre

Három csapás Európára / Csapó Endre = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 72–76.

9. CSAPÓ Endre

Ötvenhat emigrációs szemmel : előszó az ősszel megjelenő, azonos című könyvből / Csapó Endre = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 11–12.

10. DIÓSZEGI György Antal

1956 magyar hőseinek szabadságüzenete / Diószegi György Antal = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 35–42.
Illusztrációval.

11. DIÓSZEGI György Antal

Magyar hőseink örök dicsősége : Nándorfehérvár, 1456 / Diószegi György Antal = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 16–24.
Hunyadi Jánosról.
Illusztrációkkal.

12. DIÓSZEGI György Antal

Olimpia : sporteszmény és értékrend az ókori „szent fegyvernagyvadás” jegyében / Diószegi György Antal = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 71–77.
Illusztrációval.

13. DIÓSZEGI György Antal

Tények és gondolatok a keresztény egység jegyében múltról és jövőről / Diószegi György Antal = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 53–62.
Illusztrációval.

14. DOBOS Marianne

Az iszonyat Himalája : avagy a Gonosz színeképe / Dobos Marianne = 16. évf., 4. [62.] sz.

(2016. október 23.), p. 55–58.

A Gulagról és a Goli otokról.

15. DOMONKOS László

Főállású magyarok / Domonkos László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 55–56.

16. DOMONKOS László

Velünk : átállt szovjet katonák, 1956 : [részlet] / Domonkos László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 30–33.

17. DÖBRENTÉI Kornél

A remény jelképei / Döbrentei Kornél = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 127–129.
Petrás Mária művészetéről.

18. ERDEI Iván Márk

A Kapisztrán-templomtól Kórógyvárig : látogatás a Valkóságban : beszámoló a Szerémségben és a Valkóságban tett márciusi látogatásunkról. 2. / Erdi Iván Márk ; fényképek Hetzmann Róbert = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 70–89.
Illusztrációkkal.

19. GUBÁS Jenő

Kis délvidéki művelődési mozaik / Gubás Jenő = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 51–53.

20. GYÉMÁNT Richárd

A bánati németek golgotája / Gyémánt Richárd = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 59–69.
Rezsőháza településtörténete.
Illusztrációkkal.

21. GYÉMÁNT Richárd

Mollyfalva – az eltűnt település / Gyémánt Richárd = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 88–96.
Illusztrációkkal.

22. HÓDI Éva

Adjatok vissza a szavaimat! : (kommunikációs zavarok) / Hódi Éva = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 24–26.

23. HÓDI Sándor

Beszélgetés a nemzetről, az etnikumról és az egyes emberről / Hódi Sándor = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 72–84.
Részlet a szerző *Térdre, magyar?!* című könyvéből.

24. HÓDI Sándor

Magyarok a rendszerváltásban : Pozsgay Imre emlékére / Hódi Sándor = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 32–35.

25. HÓDI Sándor

A szörnyek köztünk vannak : az identitás nélküli ember / Hódi Sándor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 27–33.

26. IANCU Laura

Fák, Petrás Mária / Iancu Laura = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 140.
Petrás Mária művészetéről.

27. JUHÁSZ György

Autonómiakutatási esszé-tanulmány. 4. : autonómiák Közép-Európában / Juhász György = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 106–111.

28. JUHÁSZ György

Autonómiakutatási esszé-tanulmány. 5. / Juhász György = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 81–85.

29. JUHÁSZ György

Kép, arckép, tükrökép / Juhász György = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 85–87.
Illusztrációval.

30. KABDEBÓ Tamás

A világ dolgairól / Kabdebó Tamás = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 70–71.

31. KISS Dénes

Távirat az őszből / Kiss Dénes és Bertha Bulcsu emlékezete = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 21–26.
Tartalom: Az igazság jegyében : Kiss Dénes költészete ötvenhat tükrében / Borbély László (21.). [Kiss Dénes versei] (21–23): Velünk, vagy

ellenünk (21–22) ; A fiúk üzenete (22) ; Életpont (22–23) ; Szauruszok ötven éve (23) ; Távirat az őszből (23). Gyilkosokat rendelték fölénk : (részlet) / Kiss Dénes ; [beszélgetőtárs Bertha Bulcsu] (23–26).
Illusztrációval.

32. MAGYAR Patrióták Közössége
Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól.
1. / Magyar Patrióták Közössége = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 92–105.
Illusztrációkkal.

33. MAGYAR Patrióták Közössége
Jelentés a Bánság veszélyeztetett templomairól.
2. rész / Magyar Patrióták Közössége = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 97–116.
Illusztrációkkal.

34. MARGITTAI Gábor
Ünnepelt gyász : kilencvenöt éve írták alá a trianoni diktátumot : Lehet-e ellenségéből barát a magyar kisebbség? 2. / Margittai Gábor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 100–105.
Megjelent a Magyar Nemzet Magazin 2015. június 13-ai számában.

35. MILOVÁN Sándor
Színjáték a felgördült vasfüggöny mögött / Milován Sándor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 45–48.
Elhangzott a *Magyarok a rendszerváltásban a határon innen és túl* című, a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet által rendezett konferencián, Budapesten 2014. október 17-én.

36. MIRNICS Károly
Európa politikai identitása és a magyar nemzetstratégia / Mirnics Károly = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 48–54.

37. MIRNICS Károly
Magyarország nemzetbiztonságának veszélyei / Mirnics Károly = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 64–70.

38. MIRNICS Károly
A politikai önkény és erőszak mai formái : a „piszkos” nagyhatalmi politika lidérces látomásai

/ Mirnics Károly = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 38–44.
A Gulagról és Soros Györgyről.
Illusztrációkkal.

39. NAGY Ervin
Bevándorlás és a hagyományok védelme / Nagy Ervin = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 103–104.

40. NINKOV Kovačev Olga
„Minden itt kezdődik és minden itt végződik” : Nemes Fekete Edit munkásságáról röviden / Ninkov K. [Kovačev] Olga = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 118–120.

41. PAPDI Izabella
Az Aracs 2015-ös évfolyamának repertórium / Papdi Izabella = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 118–126.

42. PROKOPP Mária
Az Európa-szerte ünnepelt Szent Márton : a magyarok nemzeti szentje pannóniai születésének 1700. évfordulójára / Prokopp Mária = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 89–102.
Illusztrációkkal.

43. SÁGI Zoltán
Az egyénitől a kollektív büntudatig / Sági Zoltán = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 64–66.

44. SÁGI Zoltán
A manipuláció világa / Sági Zoltán = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 88–91.

45. SÁGI Zoltán
Meggyőzés és befolyásolás / Sági Zoltán = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 105–108.

46. STANYÓ Tóth Gizella
Csírájában erősödő kezdeményezés : hatodik alkalommal emlékeztek meg a szabadságharcról Szerémségben / Stanyó Tóth Gizella = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 57–59.
Illusztrációkkal.

47. SZABÓ Ferenc

Emberi jövő és keresztény reménység :
 Ágostontól napjainkig : a Jó és a Gonosz harca
 a történelemben / Szabó Ferenc = 16. évf., 1.
 [59.] sz. (2016. március 15.), p. 49–52.

48. SZAKOLCZAY Lajos

Erkölc és tisztán szólás / Szakolczay Lajos =
 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 86–87.
 Juhász György *Mezsgyén* c. könyvéről.

49. SZAKOLCZAY Lajos

Megfeszülésünk emlékműve / Szakolczay Lajos
 = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.),
 p. 134–137.
 Petrás Mária műveiről.

50. TEMESI Ferenc

Igen és igen : a két Szervátiusz műcsarnoki
 kiállítása elé / Temesi Ferenc = 16. évf., 4. [62.]
 sz. (2016. október 23.), p. 52–54.
 Elhangzott 2016. július 26-án a Szervátiusz
 Jenő és Szervátiusz Tibor – Két szobrász, két
 nemzedék című tárlat megnyitóján.
 Illusztrációkkal.

51. TÓTH László

Úton / Tóth László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016.
 június 4.), p. 106–110.
 Kopócs Tibor műveiről.
 Illusztrációval.

52. TÓTH Gy. László

Akiket nem érdekel Trianon / Tóth Gy. László =
 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 61–63.

53. TÓTH Gy. László

Tizenöt éves az Aracs / Tóth Gy. László =
 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 117.

54. VALKAY Zoltán

Földbe ragadtság és égbe emelkedés / Valkay
 Zoltán = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus
 20.), p. 117–118.
 Tartalmazza még: [Ózsvár Péter Kishomokon
 született...]. – Elhangzott Ózsvár Péter
 kiállításának megnyitóján 2012. szeptember
 14-én a Dobó Tihamér Képtárban,
 Magyarokánizsán.

55. VÁRI Fábián László

Kárpátalja magyarsága – a rendszerváltás
 forgószeleiben / Vári Fábián László = 16. évf., 2.
 [60.] sz. (2016. június 4.), p. 66–70.
 Elhangzott a *Magyarok a rendszerváltásban a
 határon innen és túl* című, a Rendszerváltás
 Történetét Kutató Intézet által rendezett
 konferencián, Budapesten 2014. október 17-én.

56. WODIANER-Nemessuri Zoltán

Szigetvár emlékezete / Wodianer-Nemessuri
 Zoltán = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.),
 p. 46–51.

Az Aracs szerkesztőségi közleménye

57. HELYREIGAZÍTÁS / [a szerkesztőség] = 16.
 évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 142.
 Az Aracs 2015. évi 4. számában a 45. oldalon
 történt hibáról.

Versek

58. BOBORY Zoltán

A „hetekre” emlékezem / Bobory Zoltán =
 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 14–15.
 Tartalmazza még: Egyszer csak --- ; Himnusz –
 unokáimnak.

59. BOBORY Zoltán

Megtestesítés / Bobory Zoltán = 16. évf., 1. [59.]
 sz. (2016. március 15.), p. 63.
 Tartalmazza még: Hallgatásért való ének : az
 aradi vár falánál.

60. CSORBA Tibor

Télvíz / Csorba Tibor = 16. évf., 3. [61.] sz.
 (2016. augusztus 20.), p. 80.
 Tartalmazza még: A virágpásztor ; Életre,
 halálra.

61. FABULYA Andrea

Magad / Fabulya Andrea = 16. évf., 3. [61.] sz.
 (2016. augusztus 20.), p. 54–55.
 Tartalmazza még: Mit is? ; Mese.

62. IANCU Laura

Apám beszél, anyám beszél / Iancu Laura =
 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 5–6.

63. IANCU Laura

Kimenőcédulák / Iancu Laura = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 6.

Tartalom: Rózsaszín égre ébredtem ; Vasárnap délelőtt ; Emlékeim közt ; Védelmeznem kellene.

64. KABDEBÓ Tamás

Vízi vers / Kabdebó Tamás = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 47.

65. MADÁR János

A fűszálak tiszták, élesek / Madár János =

16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 37–38.

Tartalmazza még: Álmatlanul ; Utolsó könyörgés ; Örökség ; Fáj, dalom ; Végleges arc.

66. OLÁH János

Olyan nehéz --- / Oláh János ; fotó Oláh Katalin = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.),

p. 5–6.

Tartalmazza még: Pincészeri elégia.

Illusztrációval.

67. RADNAI István

Felajánlva / Radnai István = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 88.

68. RADNAI István

Kék hold / Radnai István = 16. évf., 1. [59.] sz.

(2016. március 15.), p. 5–6.

Tartalmazza még: Megszólítom a végzetet ;

Boldogok a lélekben szegények.

69. RADNAI István

Szegény kisgyermek maradok / Radnai István = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 30–31.

Tartalmazza még: Megírhatatlan családrege ; Veszélyes március.

70. SAITOS Lajos

A harmadik / Saitos Lajos = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 71.

71. SZABÓ Ferenc

Az Ige testté lett / Szabó Ferenc = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 34.

72. TELEKI Levente

Képversek / Teleki Levente = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 47–50.

Tartalom: [Honnan jöttetek?...] ; [Futó pillanat...] ; [Feszület] ; [Feszület] ; [Mélyen a teste...] ; [Maskarák várnak...] ; [Letakart nyítt test...]. Illusztrációkkal.

Színmű

73. DADAY Loránd

Kié ez az ország? / Székely Mózes (Daday Loránd) ; fotó Andrási Ariel = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 7–29.

Illusztrációkkal.

Elbeszélések, novellák

74. BENEDIKTY Tamás

Szuvenír : részlet / Benedikty Tamás = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 13–16.

75. CZAKÓ Gábor

Salamon és Piroska : (elbeszélés) / Czákó

Gábor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 12–14.

76. TRÁSER László

Céculák. 10. / Tráser László = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 112–113.

77. TRÁSER László

Céculák. 11. / Tráser László = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 78–80.

78. TRÁSER László

Céculák. 12. / Tráser László = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 77–79.

79. TRÁSER László

Céculák. 13. / Tráser László = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 43–45.

Beszédek

80. JUHÁSZ György

Népdal és kerámia / Juhász György = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 138–139.

A Márton Áron-émlékéremmel kitüntetett Petrás Mária laudációja. Elhangzott Budapesten 2015. november 14-én.

81. JUHÁSZ Judit

Utasi Jenő atya laudációja : a Mindszenty-émlékérem átadási ünnepsége a Mindszenty

Társaság ülésén / Juhász Judit = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 7–8.
Országgház, 2015. november 4.

82. KOVÁCS Gergelyné Szabó Irén
Petrás Mária laudációja / Kovács Gergelyné = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 130–133.
Elhangzott a Magyar Művészeti Akadémián 2013. február 7-én.

83. LEZSÁK Sándor
A Csillagösvényről / Lezsák Sándor = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 116–117.
Böjte Csaba erdélyi ferences szerzetesről.
Elhangzott a Bethlen Gábor Alapítvány díjátadó ünnepségén 2015. november 14-én, a Pesti Vigadóban.

84. SÁRKÖZY Péter
Prokopp Mária professzor asszony laudációja : a 2015. évi Márton Áron-émlékérem átadása alkalmából / Sárközy Péter = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 114–115.

Interjú

85. NOTAISZ Sándorné Fodor Zsuzsanna
Esőként hullott rájuk a sok virág / [beszélgetőtárs] Gutai István = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.), p. 60–65.
Fodor Sándorról. – Részlet Gutai István *Földönfutók, hontalanok II.* c. könyvéből.

86. SÁRA Sándor
„Mindig elmentünk a falig vagy a falon egy kicsit túl is” / Sára Sándor – beszélgetőtárs Mihályi Katalin = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 56–60.
Tartalmazza még: [Sára Sándor 1933. november 28-án született...].

87. UTASI Jenő
Kivinni keresztény értékeinket a templomon túlra / Mihályi Katalin interjúja = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 9–11.

88. WITTNER Mária
Az igazságot ki kell mondani! / Wittner Mária; [beszélgetőtárs] Mihályi Katalin = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 7–10.

Önéletrajz, napló, emlékezések

89. JUHÁSZ György
A széles vállú kisember : (a hetvenöt éves Bíró Zoltán köszöntése) / Juhász György = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 7–13.

90. KLAMÁR Zoltán
A rejtőzködő otthon / Klamár Zoltán = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 67–69.

91. MOLNÁR V. József
Véres Csütörtök / Molnár V. József = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 17–20.
Részletek a *Valaki bennem tovább él ---* című életrajzi hitvallásból.

92. STANYÓ Tóth Gizella
„Amíg vagyunk, ha kevesen is, a hitet, a reményt a jövőnkért nem szabad elveszítenünk” / Stanyó Tóth Gizella = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 109–116.
A nyékincai Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesületről.
Illusztrációkkal.

93. STANYÓ Tóth Gizella
Angyali érintés / Stanyó Tóth Gizella = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.), p. 81–87.
Illusztrációkkal.

94. STANYÓ Tóth Gizella
Az ősi hagyomány a lelkekből virágzik : egy nap Nyékincán a Babba Országkerülő Zarándoklat megálmodóival / Stanyó Tóth Gizella ; fotó Gergely Árpád = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.), p. 90–99.
Huszár Andrea Magdolna és Mile Zsigmond Zsolt gondolatai.
Illusztrációkkal.

Műmellékletek, illusztrációk

95. GERGELY József
Csoóri Sándor : (Zámoly, 1930. február 3. - Öröm, 2016. szeptember 12.) : [fénykép] / fotó Gergely József = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.), p. 5.
In memoriam.

96. KOPÓCS Tibor

[Kopócs Tibor alkotásai] / Kopócs Tibor = 16. évf., 2. [60.] sz. (2016. június 4.).

Tartalom: Szarvasfiú (a címlapon) ; Jan Sudek, a fotográfus (B2) ; Múteremben (B2) ; Munkácsy Mihály-apokrif (B2) ; Fényben-árnyékban : (önarckép) (B2) ; Bernecebaráti alkotótételep (4) ; Bernecebaráti fenyő (6) ; Assisi Szent Ferenc : (hommage à Turi Endre) (31) ; Együvé tartozás (35) ; Bika-sámán 1. (38) ; Militáns angyal, 2006 (54) ; Táltosmés (65) ; Festő és modellje (70) ; Bagoly (77) ; Bika-sámán 2. (80) ; Manöken natúra 5. (85) ; Ha jöttök, csöngessetek (105) ; A mű keletkezése (107) ; A megkoronázott Ember (112). Melléklet (113–B3): Akt – Elejtett alma (113) ; Tűnődés : önarckép (113) ; Akt fotelben (113) ; Apokrif szentjeink (114) ; Bikakoponya varjakkal és egy hölgygel (114) ; Októberi párák : (a tökéletes giccs) (114) ; Ihletre várva (114) ; Menyasszony – Ikon (115) ; Bikakoponya 2. (115) ; Salamon Nándor művészeti író portréja (115) ; Bálám számara (115) ; Bikakoponya 1. (116) ; A Ló : (Bulcsú horka emlékére) (116) ; György lovag kalandja holdfényben a pannonhalmi apátság körül (117) ; Aranykor (117) ; Madárember 2. (118) ; Busó 1. (118) ; Íme a Nő : (Csallóközi golgota) (118) ; Busó 2. (118) ; Madárember 3. (119) ; Táltos (119) ; János evangélista (119) ; Illés szekere 3. (119) ; Szent Antal megkísértése (119) ; Illés szekere 9. (119) ; Vezérlő festő – A Mester lóháton (120) ; A festő (rém) álma (B3) ; Égi lovag : (Szent László emlékére) (B3) ; Szegény Salvador sorsa beteljesedett (B3) ; Égi lovag : (tanulmány) (B3). Szarvassá válás (a hátlapon).

97. NEMES Fekete Edit

[Nemes Fekete Edit alkotásai] / Nemes Fekete Edit = 16. évf., 4. [62.] sz. (2016. október 23.).

Tartalom: Őrzők (a címlapon). A születés misztériuma (B2): A kiválasztott ; Egymás között ; Szelídséget hoztunk ; Vállalta ; Hiszem ; Ajánljuk az egeknek ; Szeplőtelen fogantatás ; Megszülettem ; Bemutattuk a templomban ; Összhangban ; Mit szólnak a királyok? ; Mindenkihez szólt. Fiát sirató (4) ; Siratóének. 4 (6) ; Cantata profana.2 (12) ; Cantata profana.1 (34) ; Tűzhalom (42) ; Mindennapi kenyérünket --- (51) ; Akácok az

őszben (58) ; Elmúlás (84) ; A kékszakállú herceg vára (108) ; Életfa (117). Az Életjel Irodalmi Élőújság Csáth Géza Művészbáráti Körének versmondói (120): Hegedűs Zsolt ; Némedi Emese ; Péter Erika ; Nagy Abonyi Enikő ; Péter Izabella ; Vidákovity Arsen ; Kovács Sztrikó Antónia ; Péter Angéla ; Radakov Amina ; Soós Etelka, Tusi néni ; Papp Emese. Melléklet (121–128.): Kislány (121) ; Piros család (121) ; Napraforgók (121) ; Kis szélhámos (121) ; Libás néni (122) ; A sógornőm emlékére című ciklusból (122) ; Barátnők (122) ; Távozó (122) ; Távozó (123) ; Távozók (123) ; Asszonyok (123) ; Távozók (123) ; A hét vezér (124) ; A béke angyala (124) ; Makói Madonna (124) ; Boldogasszony (124) ; Az önfeláldozó Szent Margit (125) ; A ludasi Kiszűz (125) ; Madonna (125) ; Szent Erzsébet (125) ; Ludasi temető (126) ; A nagy ős (126) ; Lóáldozat (126) ; Az Éden kapujában (126) ; Tűzímádók Boldogasszonya (127) ; Ádám és Éva (127) ; Kiűzetés a Paradicsomból (127) ; Családom életfája (127) ; Cantata profana 1. (128) ; A fából faragott királyfi (128) ; Cantata profana 2. (128) ; Siratóének 2. (128) ; Cantata profana 3. (128). Keresztút : részletek (B3): 4. Jézus találkozik anyjával ; 5. Cirenei Simon segít Jézusnak ; 7. Jézus másodszor esik el a kereszttel ; 6. Veronika kendőjét nyújtja Jézusnak ; 10. Jézust megfosztják ruháitól ; 13. Jézust leveszik a keresztről. Majdányi Madonna (a hátlapon).

98. ÓZSVÁR Péter

[Ózsvár Péter alkotásai] / Ózsvár Péter = 16. évf., 3. [61.] sz. (2016. augusztus 20.).

99. PETRÁS Mária

[Petrás Mária alkotásai] / Petrás Mária = 16. évf., 1. [59.] sz. (2016. március 15.).

Tartalom: Napba öltözött Babba Mária (a címlapon) ; Babba Mária : (részlet) (B2) ; „Világ királméjé” : (részlet) (B2) ; Stációs kereszt (B2) ; Napba öltözött Babba Mária (B2) ; Krisztus a keresztfán : (Déva, a kolostor kerengője) (4) ; Keresztény életfa (5) ; Szent Cecília (6) ; Mária, asszonyokkal : (részlet) (8) ; Babba Mária : (részlet) (11) ; „Világ Királméjé” (14) ; Betlehemes (23) ; Vizitáció : (részlet) (33) ; Mária (37) ; Pietà (44) ; Menekülés Egyiptomba (48) ; Kendős

Babba Mária : (részlet) (52) ; Babba Mária : (részlet) (62) ; Jézus bevonulása (66) ; Petrás Mária műtermének részlete (69) ; Feltámadt Jézus (89) ; Mária kiseddel (99) ; Keresztút (113) ; Feszület (126) ; Babba Mária : (részlet) (129) ; Kisded pásztorokkal : (részlet) (133) ; Ó, szép Jézus (137) ; Szoptatós Madonna (139) ; Babba Mária (142) ; Angyali üdvözet (144). Melléklet (145–B3): Szent Imre (145) ; Szent István (145) ; Szent Erzsébet (145) ; Szent László (145) ; Angyali üdvözet (146) ; „Szépséges Szűz Mária” : (részlet) (146) ; Szent Margit liliummezőben (146) ; Vizitáció (146) ; Kendős Mária (147) ; Babba Mária a Szent Koronával (147) ; Csángó Szent Család (147) ; Mária, Mária (147) ; Székes Madonna (148) ; Babba Mária (148) ; Csángó Szent Család (148) ; Ó, szép Jézus : (részlet) (148) ; Szent Család (149) ; Betlehemes (149) ; Vizitáció (149) ; Csángó Szent Család (149) ; „Szépséges Szűz Mária” (150) ; A Szent Koroná-s Mária (150) ; Babba Mária (150) ; Babba Mária (150) ; Szent Imre : (részlet) (151) ; Angyali üdvözet (151) ; Szent Család (151) ; Angyali üdvözet (151) ; Áldott Szűzanya (152) ; Mária kicsi Jézussal (152) ; Betlehemes (152) ; Angyalos Mária (152). Betlehemes : (részlet) (B3) ; Feltámadt Krisztus e napon (B3) ; Angyali üdvözet : (részlet) (B3) ; Örömnapi (B3) ; Szent Család tulipánmezőben (B3) ; Szent Cecília : (részlet) (B3). Csángó asszonyok a feszület alatt (a hátlapon).

Névmutató

Andrási Ariel 73
 Andróczy Csaba 1
 Apró István 2
 Benedikty Tamás 74
 Bertha Bulcsu 31
 Bíró Zoltán 89
 Bobory Zoltán 56, 59
 Borbély László 3, 31
 Bőjte Csaba 83
 Braun László 4, 5
 Czákó Gábor 6, 75
 Csapó Endre 7-9
 Csoóri Sándor 95
 Csorba Tibor 60
 Daday Lóránd 73
 Diószegi György Antal 10–13

Dobos Marianne 14
 Domonkos László 15, 16
 Döbrentei Kornél 17
 Erdei Iván Márk 18
 Fabulya Andrea 61
 Fodor Sándor 85
 Gergely Árpád 94
 Gergely József 95
 Gubás Jenő 19
 Gutai István 85
 Gyémánt Richárd 20, 21
 Hegedűs Zsolt 97
 Hernádi Gyula 3
 Hetzmann Róbert 18
 Hódi Éva 22
 Hódi Sándor 23–25
 Hunyadi János 11
 Huszár Andrea Magdolna 94
 Iancu Laura 26, 62, 63
 Juhász György 27–29, 48, 80, 89
 Juhász Judit 81
 Kabdebó Tamás 30, 64
 Kiss Dénes 31
 Klamár Zoltán 90
 Kopócs Tibor 51, 96
 Kovács Gergelyné Szabó Irén 82
 Kovács Sztrikó Antónia 97
 Lezsák Sándor 83
 Madár János 65
 Magyar Patrióták Községe 32, 33
 Margittai Gábor 34
 Mihályi Katalin 86–88
 Milován Sándor 35
 Mirnics Károly 36–38
 Molnár V. József 91
 Nagy Ervin 39
 Nagy Abonyi Enikő 97
 Némedi Emese 97
 Nemes Fekete Edit 40, 97
 Ninkov Kovačev Olga 40
 Notaisz Sándorné Fodor Zsuzsanna 85
 Oláh János 66
 Oláh Katalin 66
 Ózsvár Péter 54, 98
 Papdi Izabella 41
 Papp Emese 97
 Péter Angéla 97
 Péter Erika 97
 Péter Izabella 97

Petrás Mária 17, 26, 49, 80, 82, 99
 Pozsgay Imre 24
 Prokopp Mária 42, 84
 Radakov, Amina 97
 Radnai István 67–69
 Salamon Nándor 96
 Sági Zoltán 43–45
 Sára Sándor 86
 Sárközy Péter 84
 Soós Etelka 97
 Soros György 38
 Stanyó Tóth Gizella 46, 92–94
 Szabó Ferenc 47, 71
 Szakolczay Lajos 48, 49
 Székely Mózes I. Daday Lóránd
 Szervátiusz Jenő 50

Szervátiusz Tibor 50
 Teleki Levente 72
 Temesi Ferenc 50
 Tóth László 51
 Tóth Gy. László 52, 53
 Tráser László 76–79
 Turi Endre 96
 Utasi Jenő 81, 87
 Valkay Zoltán 54
 Vári Fábián László 55
 Vidákovity Arsen 97
 Werbőczy István 4
 Wittner Mária 88
 Wodianer-Nemessuri Zoltán 56
 Zsigmond Mile Zsolt 94

Madarassy István ötvös- és szobrászművész

*A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez!*

– hangzik szívünkben Petőfi Sándor *Nemzeti dal*ának e két sora, amikor Madarassy István műveivel találkozunk. S örömmel látjuk, hogy az 1848-as pesti márciusi ifjak vezérének prófécija napjainkban is valósággá válik! Ezt igazolja Madarassy István közel fél évszázados munkásságának hazai és nemzetközi elismertsége.

Madarassy István művészcsaládban született, apai és anyai ágon egyaránt jeles művészfelmenői vannak. Édesapja, Madarassy Walter (1909–1994) az 1930-as, '40-es évek kiemelkedő szobrász- és éremművésze, nemcsak a fiai művészi pályájának az elindulását segítette, hanem hosszú évtizedeken át mellettük állva biztos mércét jelentett számukra a művészi igényesség, a hazafiság és a keresztény világnézet tekintetében. Madarassy Istvánnak a rézlemez anyaga, csillogása már édesapja műtermében – a gyermekkorától kezdve – a szívéhez nőtt. Már ekkor megismerte a rézlemez technikai megmunkálásának a rejtélyeit, és egyénien továbbfejlesztve őket kialakította saját, egyéni művészi világát, amelyben a gondolaté a vezérelv! Petőfi Sándor hitvallását követve tudja, hogy a művész feladata „vezetni a népet a Kánaán felé”. S az adott, időszerű, nemzetépítő gondolat hozza magával a legmegfelelőbb, legexpresszívebb formai megjelenítést. Madarassy István derűs, életvidám, harmonikus, optimista ember.

A művészi családi légkörben felnövekvő gyermek számára nem volt kétséges, hogy édesapja hivatását választja. Rendszeres művészeti tanulmányait az ország legjobb művészeti középiskolájában, a budapesti Török Pál utcai Kisképzőben kezdte 14 évesen, 1967-ben érettségizett az ötvös szakon. Itt szakmunkás bizonyítványt is szer-

zett. Az Iparművészeti Főiskolára csak másfél évre rá, 1968 őszén jutott be, mivel a szocialista Magyarország igyekezett megnehezíteni az értelmiségi szülők gyermekeinek a továbbtanulását. De az erős akaratú ifjú közben, 1967–68-ban a Nemzeti Múzeum fémrestaurátori műhelyében dolgozott. Az itt szerzett gyakorlat és anyagismeret nagymértékben hozzájárult a későbbi művészi kibontakozásához, s lehetővé tette, hogy olyan kiemelkedő megbízásokat kapjon, mint például a Budapesten a Parlamenttel szemben lévő Hauszmann Alajos tervezte Legfelsőbb Bíróság – Curia, ma Néprajzi Múzeum – pompás palotájának az oromzatán álló Triga restaurálása. (Triga – a három paripa által száguldó diadalkocsi, amely egykor Justitia, az igazság mindenk felett diadalmaskodó alakját vitte győzelemre.) A Nemzeti Múzeum régi ötvöstárgyai fordították a figyelmét fokozottabban a korábbi évszázadok neves mestereinek a munkásságára. A magyar Szentpéteri Józsefnek (1781–1862), a „magyar Cellininek”, a 19. század legnagyobb magyar ötvösművészeinek az egyik fő alkotását, az 1851. évi londoni világkiállításon bemutatott *Buda visszafoglalása* című vörösréz domborművét is itt, a Magyar Nemzeti Múzeumban ismerhette meg.

Az Iparművészeti Főiskolán 1968 és 1973 között Engelsz József ötvösművész vezetése mellett folytatta művészi tanulmányait, valamint mestere volt Gerzson Pál festőművész és Illés Gyula szobrászművész is. 1973-ban szerezte meg a művészi diplomát. 1977-től elindult az önálló művészetét bemutató kiállításainak hosszú sora, amely hazánkban és a nagyvilágban egyre nagyobb lelkesedéssel vonzza a művészetszerető embereket. Művészi hitvallását így öntötte szavakba:

„Úgy gondolom, csak akkor válik a kép képpé, a szobor szoborrá, a szoborkép szoborképpé, ha a tűz és a láng által a lelket is sikerült beléjük olvasztanom.”

Madarassy István gazdag munkásságából az alábbi bemutatás csak ízelítőt tud adni, de remélem, hogy felkelti az olvasó érdeklődését, hogy eredetiben megismerje az alkotásait, és meggyőződjék arról, hogy művészünk nagymértékben hozzájárul Petőfi Sándor fent idézett prófécijának beteljesüléséhez. Műveit számos európai országban mutatta már be, ezenkívül New Yorkban is. A 2011-ig terjedő munkásságát az ebben az évben megjelent pompás *Album* a teljesség igényével ismerteti, jeles személyiségek – Mádl Ferenc, Szokolay Sándor, Fekete György, Bogay Katalin, Korzenszky Richárd, Barsi Balázs, Gyurkovics Tibor – és szaktekintélyek – Dávid Katalin, Supka Magdolna, Dvorszky Hedvig, Feledy Balázs, Kürthy András, Giuseppe Amadei, Manuela Bartolotti-Ablondi, Isaac Ortizar – írásaival, amelyek más és más oldalról közelítik meg és jellemzik művészünkét.

Jelen tanulmányunkban úgy engedünk bepillantást Madarassy István művészetébe, hogy megemlíti a hatalmas oeuvrejét jellemző főbb témákat, hogy ezáltal is nyilvánvalóvá váljék a művész elkötelezettsége a magyarság és az európai kultúra iránt.

Szent Kristóf

A főbb témák a következők:

– *A magyar történelem kimagasló személyiségei*: Szent István király, Boldog Gizella királyné, Szent László király, Szent Erzsébet, Jolánta, Margit királyné, Janus Pannonius, Széchenyi István, Hommage à Liszt Ferenc, Csontváry, Bartók Béla: Cantata profana.

– *A kereszténység pillérei*. Az előkép: Noé, A Jó Pásztor, A Szentlélek, A négy evangélista, Keresztelő Szent János, Szent Benedek, Assisi Szent Ferenc, Szent Egyed-Eligius, Szent Krisztof, Szent Januárusz stb.

– *Az európai szellemi élet nagyjai*: Dante, Villon, Cervantes, Velázquez, Goldoni, Verdi (Nabucco-plakát, díszletek),

– *szimbólumok*:

– FA: Cantata profana, Tudás fája, A Liget lánya, Vidám és szomorú, Életfa (Pápa, házasságkötő terem és érem), Napsugárfák, Hommage à Csontváry I–II., Mátraházi virágzás, Lomb és gyökér,

– MADÁR: tatabányai Turul (restaurálás), nagytarcsai Turul, Mádl Ferenc-érem, Ők ketten, Ő egyedül, Ők hárman, Lélekmadár szignóval I–III.

– KÉZ: Örökmécses (Sopron), A festő, A rajzoló, Örök oboás, A költő, Hommage à Liszt, Mester-ecset, Viktória, Miatyánk, Barátság, Az Isten ujjja, Figyelem, Szőlőfűrt,

– SZŐLŐFÜRT: Szőlőt taposó, Szőlőhordó, Bacchus,

Szőlőtaposó

– TŰZ: Tabernákulum (Sopron), Merkúr (SOTE),

– *Restaurálás*: Triga (Budapest, a mai Néprajzi Múzeum oromzatán), tatabányai Turul, kandeláberek a pesti Szent István-bazilika szentélyében,

– *Iparművészeti dekoráció*: a/ történeti környezetben: csillárok: Budapest, Földtani Intézet, Vigadó

b/ kortárs építészeti térben: Miskolc, Szőnyi István terem: oszlop és korlát,

Perinaldo, falikép, Budapest, PomoD'oro étterem

templombelsők: Budapest, Gazdagrét, Magyar Szentek temploma, Káposztásmegyer, Sopron

c/ díszletek a Kolozsvári Magyar Opera Verdi *Nabucco* előadásához

d/ dísz- és használati tárgyak

– *Érmék*

– *Rajzok, akvarellek*: Díszlettervek Verdi *Nabucco* c. operájához, útirajzok (Velence, Párizs, Szentföld),

Dante: Isteni színjáték: 100 énekhez 100 rajz.

A fenti nyolc csoportban is csak példaképpen említettünk néhány művet, és az alábbiakban közülük is csak egy-egy alkotást mutatunk be, amivel szeretnénk közelebb hozni az olvasót Madarassy István művészetéhez. Reméljük, hogy készíttetés is fognak érezni a művész alkotásainak közvetlen megismerésére.

Művészünk élete legnagyobb elismerését 2000-ben kapta, amikor hazánk az állami létünk millenniumát ünnepelte. Ekkor a köztársasági elnökünk, Mádl Ferenc és a miniszterelnökünk, Orbán Viktor vezette küldöttség zárandoklattal ment Rómába II. János Pál pápához, hogy megköszönje a pápaság 1000 évvel ezelőtti hathatós támogatását az önálló államiségünk, királyságunk megteremtéséhez. Az 1000 éves országunk köszönetét Madarassy István **Szent István királyt** és **Gizella királynét** megjelenítő pompás, egész alakos vörösréz szobraival fejezték ki. Ez a két szobor azóta a Vatikáni Múzeum kincse.

Ebben a múzeumban e műalkotások láttán megismerheti a nagyvilág, hogy ki a magyar. Ki volt az az uralkodó, aki – Isten és a pápa segítségével – olyan szilárd alapra helyezte Magyarországot a Kárpát-medencében, hogy a legkegyetlenebb háborúk, politikai viharok sem tudták megsemmisíteni. Madarassy István Szent István királya élő. Ez a király él! Ez a határozott, bölcs, békés, nyugodt férfi a 21. században is üzen a nemzetnek és Európának. Arcáról és fénylő alakjáról rendíthetetlen jelleme és mély meggyőződéses hite sugárzik. Sziklaszilárdan áll a hófehéren tündöklő kőtalapzaton, amely a lelke tisztaságát hangsúlyozza. Aranysárga palástja nyitott, ami hirdeti nemzete nyitottságát minden igazi értékre, amelyek között az egyik legfontosabb az őseink hagyománya, amelyet a jobbában tartott 6. századi perzsa kristálygömbbel koronázott királyi jogar képvisel. Nemzetünk életének másik alappillére a kereszténység, amelynek jelképét a baljában tartott országalma képviseli. Amíg a népünk erőteljesen megtartja e két pillért, addig lesz tekintélye a világban. A művész nagy szerepével jelenítette meg Szent István királyunkat, aki az ő személyes védőszentje és példaképe is. A fején hangsúlyosan emelkedik a korona, amely jelzi uralmának európai elismertségét és országának függetlenségét.

Balról: Madarassy István, Mádl Ferenc és II. János Pál pápa

István király feleségét, a bajor Gizella királynét is mély rokonszenvvel mintázta meg Madarassy

István. Fátyolba burkolt arca fájdalmat, szomorúságot sugároz. Sudár alakja, előkelő testtartása és sajátosan fénylő ruházata a német-római császári bátyja előkelőségét idézi. Ő az, aki István király oldalán nagy szerepet töltött be népünk keresztény hitének megerősítésében. A jobbában tartott templomtorony erre utal. A fiait eltemető édesanya Istenben lel vigasztalást. A történeti Gizella királynőre utaló vonások ellenére is Madarassy Gizella királynéja a kortársunk. Női eszménykép a 20–21. században is. Mély érzésű, erős asszony!

Szent László királyunkat, akinek a jelen 2017-es évben a trónra lépésének 940., szentté avatásának 825. évfordulóját ünnepeljük, Madarassy István a szent arcvonásait fenséges tisztelettel megörökítő, Győrött őrzött herma életrekeltésével állítja elénk. A régmúlt dicsőségét idéző díszes aranykeretből szuggesztív tekintettel tekint ránk az egész Európa által nagy tiszteletben álló hős lovagkirály. Alakja áttöri a képeret határait. Megszólíttatja őt a művész: Figyeld rám kedves 21. századi magyar! Törvényeimet ma is érvényesítened kellene, ha boldog akarsz lenni, ha meg szeretnéd tartani hazádat Európában. Győzni önmagad felett és ellenségeid felett csak a Mindenható segítségével lehet! Erről a sokatmondó arcról próbáljunk olvasni! Sugárzik róla a mély, az élő istenhit és az erények egész sorozata! Az erő és az irgalom. Szent László nemcsak megbocsátani tudott a nagyapját elűző és megvakított Szent István királynak, hanem szentté is avattatta, követte tanítását, útmutatását. Csodálatos harmóniában egyesül László király arcában a realitás és az azon messze túl látó misztika.

Madarassy István büszke az Árpád-ház dicső szentjeire. Szeretné, ha minden honfitársához eljuttathatná a szívében égő boldog öntudatot, hogy nincs Európában még egy királyi család, amely már a 11. században, 1083-tól kezdve ott ragyogott a Paradisóban, az Isten dicsőségében, egész Európa tiszteletétől övezve.

A szent királyok családjában a gyermekek is szentek lettek, Szent István fia, Imre, és Szent László lánya, Piroska is, aki Bizáncban mint császárné mutatta fel a magyar név kiválóságát.

Szent István, a "törvényalkotó"

II. András királyunk is beleírta nevét Európa történetébe: 1217-ben nagy keresztes hadjáratot vezetett a Szentföldre. De ennél is nagyobb hírnevet szerzett a magyar névnek a lánya, **Szent Erzsébet**. Ő az öt világrészen a karitás, a szeretet legismertebb példaképe. Madarassy István őt is, mint Szent László királyt, széles, ékes aranykeretben ábrázolja. Miért? Mert ezzel az ábrázolt fokozott tiszteletét jelzi, akit a szobánk falára helyezve, állandóan magunk előtt kell látnunk! Szeretnünk és követnünk kell a példáját! Ettől lesz nemzetünk a következő 800 évben is példakép a világ számára. Ő is áttöri a pompás keretet. A szeretet találékony, nem lehet adott keretek közé szorítani. Arca átszellemült, szemét lesüti, elgondolkodik nemzete 21. századi sorsa felől: hová tűnt a szeretet az elesett, a szegény iránt? De művésznünk optimista, a vörösréz fénylő fényével megjelenített alakja átmelegíti az önző, anyagias 21. századi ember szívét, s a nemzeti színű szalaggal átkötött tündöklő rózsaszálak illata megérinti a lelkét: talán Erzsébet a jobbik részt választotta... Az arcát keretező dekoratív fehér fátyol nemcsak technikai bravúr, hanem Erzsébet egyéniségének, lírai lelkületének leg-

szebb jellemzője: az egyszerűségben rejlő egyszerűség sugárzása.

Erzsébet példája különösen nagy hatást gyakorolt unokahúgaira, IV. Béla király lányaira: Jolántára, Kingára, Konstanzára és Margitra. Valamennyien elnyerték a szentek koronáját. Margit a vörösréz szivárványszíneiben tündöklő alakja alázatosan lehajtja a felét, s mindkét kezével szorosan tartja Krisztus töviskoszorúját. Engeszteli Istent népe bűneiért. Áldozatul adja hazájáért a fiatal életét. S lebbenő fehér fátyla az Istenhez szálló gondolatait kíséri.

A **Hommage à Liszt Ferenc** c. mű a világhírű magyar zeneköltő és bravúros zongoraművésznek állít emléket: a zongora klaviatúrájának egy részletén súlyosan, mély átérzéssel billentő Mester két kezét mutatja be, amelyek – az előadás drámai hevében – éppen átnyúlnak egymás felett. A dallamot erőteljesen megszólaltató ujjak vibrálóan fénylő megmintázása hallatni engedik a *Magyar rapszódia* akkordjait. A 19. században Európa legjelentősebb zenei központjaiban – Bécs, Párizs, London, Róma, Weimar, Szentpétervár, s természetesen Budapest – hatalmas tiszteletnek örvendő Liszt Ferenc (1811–1886) emlékének megjelenítő művét is díszes aranykeretbe helyezi Madarassy István, mint az európai kultúra valamennyi kiemelkedő alkotójának az általa megjelenített alakját (Villon, Cervantes, Velázquez, Kolumbusz vagy éppen a velencei dózse portréját).

Széchenyi István Nagycenken, a Széchenyi-kastélyban lévő egész alakos szobrát is nagy szimpátiával mintázta meg Madarassy István, mint akinek éppen úgy példaképe a 19. század nehéz évtizedeiben, a reformkorban és a Bach-korszak önkényuralmában hősiek nemzetépítő gróf, mint az államalapító Szent István király. Mindketten európai méreteken gondolkozó, kiemelkedő képességű államférfiak, de a magyar történelemnek két teljesen más történelmi korszakában. István király a magyarság Európa-híres 10. századi fejedelemségének örököse, aki az Ot-tó-kori hatalmas Német-római Császárság szomszédságában a császárságtól teljesen független államot hozott létre, amelynek az uralkodóját a császárral azonos szertartással szentelték király-

lyá. Széchenyi István (1791–1860) pedig a török hódoltság 150 évének muszlim pusztítása után a Habsburg-hódítók szorításából szabadulni kívánó nemzetünk gazdasági és politikai újjáépítője. Érdemes összevetnünk a Madarassy István alkotta két jellemábrázolást. Nem mellékes a két szobor keletkezésének évszáma sem: 1986 és 1999. A művész a saját korában él, és elsősorban a saját korához szól. Halljuk meg üzenetét, és kövessük azt! A mai kor rendkívül nehéz politikai viszonyai között merítsünk erőt mindkét hős életpéldájából!

A *Kereszténység pillérei* témához kapcsolható Madarassy-művek között elsőként kell megemlítenünk az Ószövetségből vett **Noé bárkája** c. remekművet. A mű főszereplője Noé, a feddhetetlen életű férfiú, az emberiség második ősatya, pátriárka, istenfélő ember egy istentelen korban. Történetét *Mózes első könyve* mondja el, a képzőművészet számtalanszor ábrázolta. A leghíresebb közülük Michelangelo freskója a Vatikánban, a Sixtus-kápolna mennyezetén. Madarassy István műve teljesen más. A 21. század emberét kívánja megrendíteni. Ráébreszteni, hogy Isten az egyetlen Úr. Ő a világmindenség teremtője és egyetlen, mindenható ura. Noé hitt benne, és megmenekült! Az emberek bolondnak nézték, amikor Isten parancsára a hatalmas bárkát

Noé bárkája

építette. Kinevették... Noé nem törődött velük. Ő Istenre hallgatott, s Isten beváltotta ígését. Szívárvánnyal jelezte, hogy megbocsát az emberiségnek, s nem lesz többé vízözön.

Ez a hét sugárívű szívárvány koronázza Madarassy István Noéját. A bárka kicsiny, sziklán áll. A mű központját Noé arca képezi. Fájdalmas arc, amelyen mély barázdákat vájt a sok szenvedés, de Noé nem tört össze, rendíthetetlenül bízott Istenben, teljesen ráhagyatkozott. Ezzel érdemelte ki az Isten békekötését az emberiséggel, a szívárvány megjelenését. Jobbjával a Madarat bocsátja útjára, amely magát a művészt jelképezi, aki szárnyaló, optimista egyéniségével meg is jeleníti a nevében szereplő madarat, a lélek jelképét. Noé a baljában könyvet tart, a *Bibliát*, amely a könyvek könyve, az Isten üzenete az emberiségnek, tehát nekünk is.

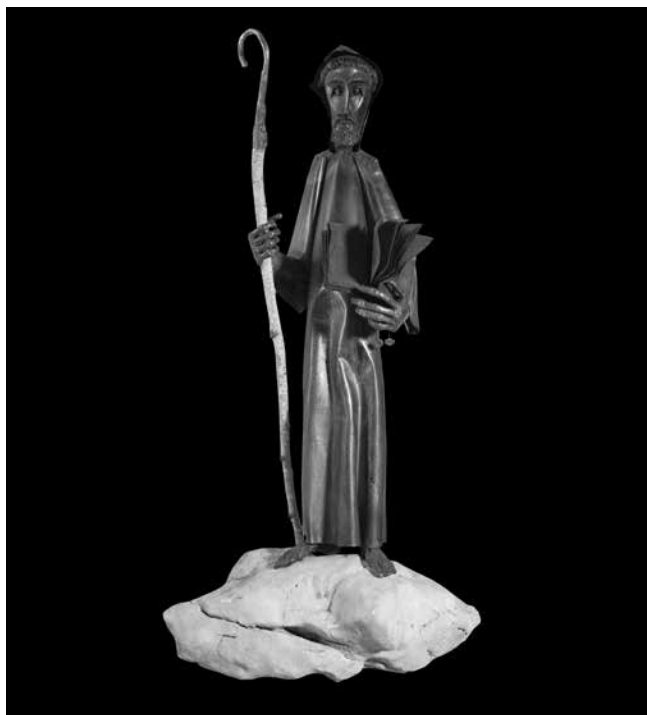
Keresztelő Szent Jánost, Jézus előhírnökét megrendítően szuggesztív megjelenítésben állítja eléink Madarassy István a káposztásmegyeri Szentháromság-templom keresztelőmedencéjének tetején. A böjtöléstől szinte légiessé váló aszkéta próféta mezítláb áll a kősziklán, baljában hosszú szárú, magas keresztet tart, s a jobbjának beszédes ujaival erre a keresztre mutat rá. Szenvedélyesen ostromozza az embereket, bűnbánatra buzdítva.

Jézus alakját többször is megmintázta, közülük az egész alakos Jó Pásztort emeljük ki, aki nek az arcán meglepően egyesül a szerető jóság az isteni hatalommal. S mindez egy idős pásztor alakjában áll eléink, aki vállára veszi az elveszett, eltévelyedett bárányt, akivel élénk párbeszédet folytat. Ez a meglepődő bárány a 21. század emberének a jelképe. Jézus a jobbában a pásztor kampós botját tartja, amellyel kimentette a szakadékba zuhant, elveszett báránykát.

A tiszazugi Cserkeszőlőn, Szolnok megyében, a gyógyfürdőjéről híres községben találkozhatunk Madarassy István két további remekművével, a **Fatimai Szűz Mária** és **Szent Benedek** egész alakos ábrázolásával. Az I. világháború borzalmi közepette Portugáliában megjelenő Istenanya nagy részvétellel üzen az emberiségnek: megtérésre serkent, amely a béke előfeltétele. A világ békéje csak az emberek szívében

megszületett béke, megbocsátás útján valósulhat meg. A vörösrézből hajlítással kialakított, fénylő, díszesen egyszerű öltözetű szerető menyeyei édesanya alakját fehér palást borítja, amely ugyancsak vörösrézből készült.

Szent Benedek (480–547) Európa fő védőszentje, az első nyugati szerzetesrend, a benecések alapítója és első apátja. Ők vetették meg az európai kultúra alapjait, s mindmáig ápolják. Madarassy István nagy együttérzéssel jeleníti meg a Nyugat-római Birodalom bukásának (476) és a germán királyság kialakulásának válságos évtizedeiben élt nagy műveltségű, mélyen a világ folyásán és az ember feladatáról, céljáról elgondolkodó férfiút. Testetlen alakja jól jelzi, hogy teljesen a keresztények Istenének szentelte életét. Jobbjában a Jó Pásztort, Jézust követve tartja az apáti pásztorbotot, a baljában pedig írásait, mindenekelőtt a szerzetesi élet szabályzatát tartalmazó könyvet tárja a világ elé.

Szent Benedek

Az európai szellemi élet nagyjainak bemutatása a nagyműveltségű Madarassy István munkásságában külön fejezetet képez. Végigkíséri egész életét. Költők, írók, képzőművészek, zenészek és feltalálók, mind ott ragyognak a művész egén, a Parnasszusán. Közülük is különös

szeretettel fordul a zenészek felé. Giuseppe Verdi *Nabucco* c. operájának a kolozsvári előadásához díszleteket készített vörösrézből a kolozsvári Magyar Opera számára, aminek előkészületeit számos rajzvázlat kísérte.

Madarassy István élvezettel fordul minden szellemi érték felé. Így 1994-ben nagy örömmel vett részt a ravennai Nemzetközi Dante Biennálén *A pokol kapuja* című alkotásával, és elnyerte a kiállítás aranyérmét.

Ettől kezdve művésznünk még inkább elmerült Dante halhatatlan művének, az *Isteni színjáték*-nak az olvasásában és mély filozófiai, történeti, vallási, művészi gondolatainak rajzi, majd ötvöszobrászi megjelenítésében.

1996-ban a *Purgatórium kapuja*, 1998-ban a *Paradicsom kapuja* című alkotásával szerepelt Ravennában a nemzetközi biennálén.

2011-ben a Firenzeni Dante Múzeum, a Casa di Dante meghívására bemutatta a *Pokol 34 énekének* inspirációjára készült 34 alkotását **Dante egész alakos szobrával** együtt, amelyet Dante szülőházának ajándékozott. A szobor azóta a múzeum bejáratánál fogadja a belépőt.

2013-ban a *Purgatórium 33 énekének* szobrászi megjelenítését látta vendégül a Casa di Dante.

2016-ban, Dante születésének 750. évfordulójához kapcsolódva, a Casa di Dante igazgatója meghívta a művésznünket az Isteni színjáték betetőzését, a Paradiso boldogságát, az Istenlátás káprázatos örömét fénylő tűzecsettel mintázott szoborképeinek a bemutatására. A december 6-i megnyitó csodálatos ünnep volt. Firenzei nobilitások mellett jeles olasz művészettörténészek és a Firenzében élő magyar közösség tagjai köszöntötték nagy tisztelettel Madarassy Istvánt. A megnyitón a magyar kormány képviselőjében az Emberi Erőforrások Minisztériumának államtitkára szólt a magyarság közel nyolc évszázados Dante-kultuszáról, amelynek kezdetei a 13. század végére nyúlnak vissza, s amelynek látványos megnyilvánulása volt 1294-ben, amikor Dante Alighieri a Firenzei Köztársaság nevében Firenze főterén nagy tisztelettel és ünnepélyesen fogadta a nápolyi királyi párt és elsőszülött, trónörökös fiukat, Martell Károlyt (1271–1295), aki 1290-től – IV. Kun László magyar király halála után az édesanyja,

Magyarországi Mária nápolyi királyné jogán – elnyerte a magyar királyságot. A koronázás, jól lehet nem a Szent Koronával történt, de Európa uralkodói előtt ez nem jelentett akadályt. S ettől kezdve bizonyosan jó kapcsolatot ápolt Dante a nápolyi, majd a magyarországi Anjou-királyi udvarral. Martell Károly barátságával tüntette ki a költőt és politikust. Firenze tiszteletbeli magyar konzulja, Dr. Ungar is örömmel köszöntötte a művészt, aki e harmadik firenzei Dante-kiállításával jelentősen megerősítette Firenze és Magyarország 1000 éves kulturális kapcsolatát. Prokopp Mária magyar művészettörténész professzor Madarassy István művészetéről és azon belül a Dante-ciklusok művészi jelentőségéről szólt, amelyek Dante enciklopédikus művének kortárs – Salvador Dali vagy a magyar Borsos Miklós, Gy. Szabó Béla – képzőművészeti megjelenítései között is kiemelt helyet foglalnak el. S behatóan méltatta a Paradiso VIII. énekének fénylő jelenetét, amelyben a költő (akit Beatrice kísért) találkozik az égi Vénuszon a mennyei dicsőség magaslatán álló koronás magyar királlyal, Martell Károllyal.

Dante Alighieri *Divina Commediáját* már születésekor a szívébe zárta Magyarország. A mű legkorábbi legszínvonalasabb festményekkel illusztrált trecento kézírata I. Károly magyar király számára készült az 1330-as években (Budapest, Egyetemi Könyvtár Ms. Ital. 1.).

Dante a *Paradiso* IX. énekét, a szerelmesek dicséretét Martell Károly és felesége, Habsburg Klemencia méltatásával kezdi. E boldog házaspár „magva” a *Paradiso* írásakor már törvényes magyar király I. (Anjou) Károly néven (1308–1342). A *Paradiso* XIX. énekének végén így kiált fel Dante:

„Óh, boldog Magyarország! csak ne hagyja magát félre vezetni már [...]”

(*Paradiso*, XIX. 142–143., Babits Mihály fordítása)

Manuela Bartolotti-Ablondi olasz művészettörténész is nagy elismeréssel szólt a magyar művész dantei látomásait megjelenítő káprázatos fényű kompozícióinak a képzőművészeti jelentőségéről és egyedülálló technikai találmányáról, a vörösréz különböző hőfokú kezelésének bravúros alkalmazásáról, amellyel megsej-

tetni engedi a Paradiso ragyogását a szivárvány színeinek széles színskáláján. Az angyalok hozsannázó seregében Beatrice vezetésével Dante átszellemülten csodálja az Ég kilenc körében egyre nagyobb boldogságban tündöklő üdvözlötteket. Ezek az örömtől hevülő, táncoló lelkek az aranyfényű vörösréz lapokra hegesztve, élénken fénylő színekben lebegve üzenik felénk – a művész lelkén keresztül – Dante üzenetét:

*„Csüggedtem volna, lankadt képzelettel,
de folyton-gyors kerékként forogott
vágyat és célt bennem a Szeretet,
mely mozgat Napot és minden csillagot”*

(Paradiso, XXX. 142–145., Babits Mihály fordítása)

Madarassy István gondolatvilágában és így a művészetében nagy szerepe van a természetnek. Szárnyaló képzeletének vidám és szomorú gondolatait, érzéseit örömmel fejezi ki a természetből vett jelenségekkel, mint a fa, a madár, a szőlőfürt stb. sokatmondó, dekoratív ábrázolásával. A daloló, a szárnyaló madár az ő művészi lelkének emblémája is. Ebbe rejti szignatúráját is.

Madarassy István az apai műhelyben már gyermekkorától elsajátított biztos technikai ismeretekkel és a Török Pál utcai művészeti szakközépiskolában szerzett szakmunkás bizonyítvány

birtokában, valamint a főiskolai tanulmányai előtt a Nemzeti Múzeumi restaurátorműhelyben szerzett gyakorlati tudással a pályája elején örömmel vállalt restaurátori megbízásokat. Ezek közül kiemelkedik a már említett, a budapesti Parlamenttel szemközt pompás palota – eredetileg a Legfelsőbb Bíróság, a Curia épülete, ma Néprajzi Múzeum – oromzatán álló **Triga**. Senyei Károly – az 1896. évi millennium korának ünnepektől kezdve – a II. világháborúban megrongálódott, Madarassy István új életre keltette! A római diadalkocsit idéző, három párral vágató kocsi eredetileg az igazság allegóriáját emelte magasba.

A Tatabánya feletti Kő-hegy csúcsán álló **Turul-emlékmű**nek, Donáth Gyula szobrászművész alkotásának a felállítására is a millenniumi ünnepek részeként került sor 1907-ben, Árpád fejedelem 907. évi nagy katonai győzelme emlékére. (A győzelmet Kézai Simon írta le a *Magyarok krónikájában*.) A nagyméretű, kiterjesztett szárnyú, nyitott csőrű bronzmadár a karmai közt Attila kardját tartja, és a fejét a stilizált, aranyozott Szent Korona ékesíti, a magyarok isteni eredetének jelképe. Szárnyának fesztávolsága 15

A Triga restaurálása közben

A restaurált Turul-emlékmű a Tatabánya feletti Kő-hegy csúcsán

méter. Európa egyik legnagyobb madárszobra. A II. világháború sérüléseiből Madarassy István teremtette újjá.

A pesti Duna-part Bach-korszakbeli építészeti remekművének, Feszli Frigyes **Vigadó**jának, a magyar romantika egyedülálló emlékének a 20. századi újjáépítéséhez Madarassy István készítette el a földszinti előtér pompás csillárait Feszli Frigyes eredeti rajzai és az egykori csillárok fényképei alapján.

Vigadó

A pesti **Szent István-bazilika** – amely Szent István királyunk jobbjának nagy becsben álló ereklyéjét őrzi – szentélyének kandeláberei is Madarassy István művészetét dicsérik, éppen úgy, mint a Lechner Ödön, a magyar szecesszió világhírű építésze által tervezett **Földtani Intézet** számára készített világítótestek.

Művészünk iparművészeti használati és dísz tárgyainak hosszú sorára most csak néhány belsőépítészeti alkotással utalunk: tabernákulum, feszület, örökmécses, keresztelőmedence Budapest legszebb modern templomaiban: a gazdagréti Szent Angyalok templom, a Magyar Szentek

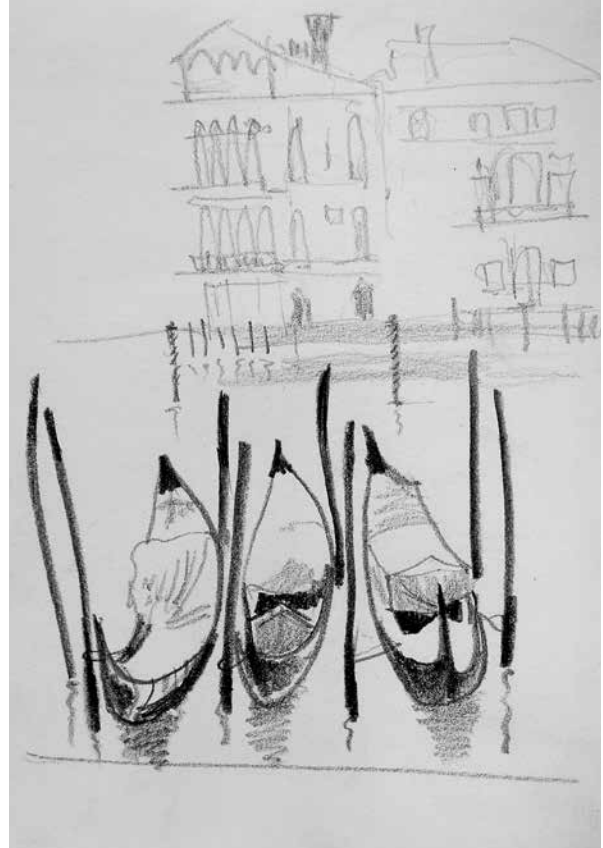
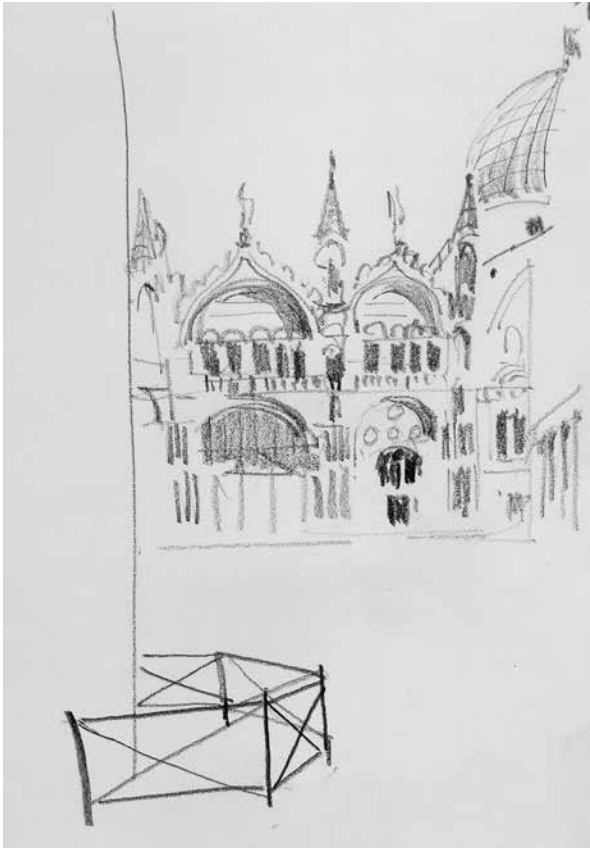
temploma, a káposztásmegyeri Szentháromság-templom, valamint a soproni Szent Imre-templom számára készített ötvösművészeti alkotások.

Madarassy István művészete tette híressé Gyöngyös város Eszpresszó bár galériáját és Budapest Perinaldo éttermét.

Külön fejezetet érdemelnének a művész rajzai, amelyeket utazásai során és a szoborképekről születő első gondolatai kapcsán vetett papírra. A gyors lendülettel, biztos tudással készített rajzok a jelenségek dekoratív szépségét és mélyen szimbolikus gondolatát éles szemmel meglátó, jeles művész alkotásai.

Földtani Intézet

E számunk szerzői

Apró István	író, médiakutató, Gomba
Balázs-Arth Valéria	művészettörténész, Budapest
Bobory Zoltán	költő, Székesfehérvár
Borbély László	író, újságíró, Budapest
Czakó Gábor	író, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Diószegi György Antal	művelődéskutató, Budapest
Dippold Pál	újságíró, szerkesztő, Budapest
Domonkos László	író, közíró, Budapest
Gutai István	író, könyvtáros, Paks
Hódi Sándor	író, pszichológus, Ada
Juhász György	író, hungarológus, Budapest
Magyar Patrióták Közössége	Budapest
Mirnics Károly	demográfus, Szabadka
Orbán Viktor	jogász, politikus, Budapest
Orosz István	grafikusművész, Budapest
Papdi Izabella	könyvtáros, Szabadka
Pollágh Péter	költő, Budapest
Prokopp Mária	művészettörténész, Budapest
Saitos Lajos	költő, Székesfehérvár
Szabó Ferenc SJ	költő, teológus, Budapest–Róma
Szakolczay Lajos	művészeti író, Budapest
Tráser László	író, újságíró, Szeged

Tisztelt Olvasóink! Ha Önök 2017-ben az Aracs Alapítvány munkáját 1200 dinárral támogatják, akkor mi a továbbiakban is eljuttatjuk Önökhöz az Aracs ez évi négy példányszámát.

уплатилац		шифра плаћања 189		валута DIN	износ 1200,00.- din
сврха уплате Uplata donacije		рачун примаоца 160-352841-17			
прималац FONDACIJA „ARACS” HORGOS		број модела	позив на број (одобрење) 2017		
печат и потпис уплатиоца		место и датум пријема		датум валуте	

Melléklet

Márk evangélista

Máté evangélista

Lukács evangélista

János evangélista

*Dante**Janus Pannonius**Szent Elégiusz**Fatimai Szűz Mária*

30 éves a dunakeszi zeneiskola

Magyar Műemlékvédelemért

Árpád-házi Szent Jolánta

Szent Erzsébet

II. Szilveszter pápa

Verdi

Szent István király

Boldog Gizella királyné

A Jó Pásztor

Gróf Széchenyi István

Velázquez

Villon

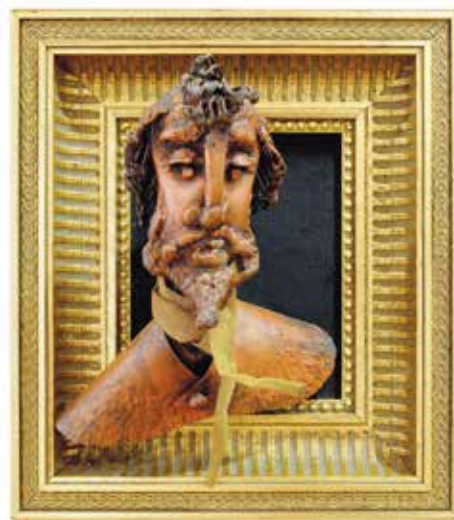
Kolumbusz

Cervantes

Velencei dózse

Falstaff

A Jó Lator

R. S. portréja

Cantata profana

*Részlet az Isteni színjáték
Paradicsom című jelenetéből*

*Mesterecset**A rajzoló**Hommage à Liszt Ferenc**Figyelem**Örökmécses (Szent Imre-templom, Sopron)**Szőlőfürt*